

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

**Riziko sociálního vyloučení žen – obětí
partnerského násilí**

***Explorativní sonda do problematiky z pohledu
pomáhajících profesí***

Ivana Davidová

Rigorózní práce

Vedoucí práce: PhDr. Olga Havránková

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracovala samostatně s využitím pouze citovaných pramenů a literatury.

V Praze dne 15.9.2010

hana Davianová

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Olze Havránkové za její odborné vedení, konzultace a rady, které mi pomohly zpracovat moji práci.

Résumé

Rigorózní práce se zabývá rizikem sociálního vyloučení žen – obětí partnerského násilí prostřednictvím explorativní sondy do této problematiky z pohledu pomáhajících profesí. Cílem předkládané práce je zjistit nakolik má partnerské násilí na ženách vliv na pravděpodobnost rizika jejich sociálního vyloučení a následnou sociální dez/integraci a zároveň identifikovat bariéry, jež mohou bránit efektivnosti poskytovaných intervencí. Dílčí výsledky kvalitativního šetření v této práci potvrdily, že dopad partnerského násilí na možné sociální vyloučení a sociální dez/integraci ohrožených osob je prokazatelný, přičemž provedeným šetřením byly identifikovány jednotlivé faktory, které míru dopadu mohou umocnit, jako např. nedostatečné znalosti zahraničních modelů ochrany a pomoci obětem partnerského násilí u odborné veřejnosti, opatrná a nejednotná aplikace nového zákona o ochraně před domácím násilím ze strany legislativních a represivních složek státu, špatná dostupnost a provázanost služeb v sociální síti, a konečně absence práce s násilnou osobou.

Na základě výstupů z provedeného výzkumu navrhuji následná opatření počínaje vypracováním národního akčního plánu pro boj proti domácímu (tedy i partnerskému) násilí na ženách. Tento akční plán zaštiťuje praktické prováděcí strategie, a to s ohledem na legislativní úpravy v oblasti policie a právnictví a rovněž statistickou evidenci partnerského násilí. Zároveň zohledňuje opatření vztahující se na trh práce a konkrétní pracovní místo. V oblasti prevence domácího (respektive partnerského) násilí je nezbytná finanční a organizační podpora nestátních organizací, které aktivně s ohroženými osobami pracují. Nezbytnou složkou prevence je rovněž organizování informačních kampaní jak pro odbornou tak i pro laickou veřejnost, a dále školení a vzdělávání profesionálů pracujících v oblasti problematiky domácího (partnerského) násilí. K tomu je potřeba vytvoření metodiky a manuálů určených pro jednotlivé profese a možnost supervize. Nemalou úlohu může sehrát vznik svépomocných skupin ohrožených či násilných osob. Pozitivním přínosem v boji proti domácímu (respektive partnerskému) násilí je vznik intervenčních center a multidisciplinárních týmů, kde při sociální re/integraci obětí může sociální pracovník zaujmout klíčovou roli, neboť k problematice partnerského násilí – na rozdíl od jiných profesí přistupuje komplexně. Klíčovou roli mohou sehrát také terénní sociální pracovníci při svých depistážích a sociální pracovníci, kteří se podílejí na aktivitách jednotlivých Job klubů. Totéž lze vztáhnout i na pracovníky úřadů práce.

Klíčová slova: domácí/partnerské násilí, sociální vyloučení, sociální dez/integrace, ohrožená osoba, násilná osoba, multidisciplinární tým

Summary

This doctoral work deals with the risk of social exclusion of women – victims of partnership violence by means of explorative probing into these problems from the point of view of helping professions.

The aim of the submitting work is to find out to what extent partnership violence influences their possible risk of social exclusion and following social dis/integration together with identifying barriers which can obstruct the efficiency of provided interventions. Partial results of qualitative investigation in this work have proved that the impact of partnership violence on possible social exclusion and social dis/ integration of persons at risk is provable. However, it is not possible to generalize because there are also some other factors taking part in this process such as learned public insufficient knowledge of foreign models of protection and help to the victims of partnership violence and conservative and disunited adoption of the old law of protection against homicide from the side of legislative and repressive state constituent parts, bad service availability and interconnection in the social network. And finally, it is the work absence with the violent person.

On the basis of the research findings I suggest the following measures starting with setting up the national action plan to fight with home (or also partnership) violence on women. This action plan shields practical implementation strategies in view of legislative modification in the police and juridical field. It also shields statistical records of partnership violence. It also takes into account measures referring to labour market and concrete work place. In the field of home (partnership) violence prevention financial and organizational support of non-state organizations which take an active part in working with people at risk is necessary. Organizing information campaigns both for learned and amateur public is also the essential part of prevention. Another essential part of this prevention is training and further education of professional workers in the sphere of home (partnership) violence problems. For realizing all this setting up methodology and handbooks meant for particular professions and the possibility of supervising. Formation of self-help groups of people at risk or violent people can also play quite a big role. Another positive contribution in the fight against home (partnership) violence is the development of centers of intervention and multidisciplinary teams within which social workers can take over the key role in social re/integration of victims because they, on the contrary to other professions, get down to home (partnership) violence comprehensively. The key role can also be performed by field social

workers as well as those social workers who take part in activities in particular Job Clubs. It can also be applied to local authority workers.

Key words: - domestic/partnership violence, social exclusion, social dis/integration, person at risk, violent person, multidisciplinary team

Úvod.....	1
1. Partnerské násilí.....	4
1.1. Definiční vymezení fenoménu domácího násilí a partnerského násilí.....	5
1.1.1 Partnerské násilí a možnosti jeho měření.....	6
1.1.2 Zdroje dat.....	7
1.2 Společné rysy a rozdíly partnerského a domácího násilí.....	9
1.3 Násilný vztah.....	10
1.3.1 Specifika partnerského násilí.....	11
1.3.2 Formy partnerského násilí.....	14
2. Teorie partnerského násilí.....	19
2.1. Jednofaktorové teorie.....	19
2.2 Feministický přístup.....	20
2.3 Kriminologický přístup.....	21
2.4 Teorie rodové podmíněnosti.....	22
2.5 Násilí jako manifestace hierarchické společnosti.....	23
2.6 Kauzální model.....	23
2.7 Psychoanalýza.....	25
2.8 Teorie sociálního učení.....	26
2.9 Sociálně psychologické teorie.....	27
2.10 Teorie osobnosti.....	29
2.11 Teorie rodinných systémů.....	30
2.12 Teorie stresu.....	31
2.13 Další faktory podmiňující vznik partnerského násilí.....	32
3. Partnerské násilí na ženách.....	34
4. Důsledky partnerského násilí.....	37
4.1 Charakteristika ohrožené osoby a její sociální postavení.....	40
4.1.1 Důvody nesnadného rozetnutí kruhu partnerského násilí.....	42
4.2 Intrapersonální rovina dlouhodobého týrání.....	46
4.2.1 Psychické násilí.....	46
4.2.2 Identifikace ohrožené osoby s partnerským násilím.....	53
4.2.3 Integrita.....	55
4.3. Interpersonální rovina dlouhodobého týrání.....	58
4.3.1 Sociální vyloučení.....	58
4.3.2. Sociální dez/integrace.....	60
4.3.3 Odstraňování rizik sociálního vyloučení a sociální dezintegrace obětí partnerského násilí.....	66
4.3.4 Možnosti a intervence jednotlivých profesí v případech partnerského násilí.....	71
5. Aktéři partnerského násilí.....	75
5.1 Taktiky násilné osoby.....	75
5.2 Charakteristika násilné osoby.....	76
5.3 Klasifikace násilných partnerů.....	77
5.4 Terapie pachatelů partnerského násilí.....	79
6. Cíle, metodika a soubor respondentů.....	86
Formulace dílčích výzkumných cílů.....	86
Typ výzkumu a použitá metoda.....	86
Použitá metoda získávání dat.....	87
Soubor respondentů.....	87
7. Výstupy a diskuze výsledků.....	89

Závěr.....	128
Seznam literatury	132
Zákony.....	139
Internetové zdroje	139
Seznam obrázků	140
Seznam tabulek.....	140
PŘÍLOHA Č. 1	142
Dotazník	142
PŘÍLOHA Č. 2	146
Partnerské násilí a legislativa.....	146
Partnerské násilí a lidská práva	146
Přehled mezinárodních dokumentů vztahujících se k lidským právům a ochraně žen před domácím násilím	147
Ochrana lidských práv na půdě Evropy	147
Dokumenty o ochraně žen před násilím.....	148
Právní problematika partnerského násilí v ČR.....	149
Exkurz do legislativní ochrany ohrožených osob v Rakousku	150
Exkurz do legislativní ochrany ohrožených osob ve Spolkové republice Německo	150
Aktuální právní úprava problematiky domácího násilí v ČR.....	151
Institut vykázání	152
Zákon o ochraně před domácím násilím	153
Zákon o sociálních službách	154
Zákon o hmotné nouzi.....	154
Trestní právo hmotné	155
Zpracováno na základě dat z Trestního zákona a Trestního zákoníku.....	156
Znalecké posudky.....	156
Ochrana před domácím násilím v zákonu o přestupcích.....	156
Společenství ohrožené osoby a násilné osoby z pohledu občanského hmotného práva	157
Zásadní skutkové nebo právní problémy	158
Právní rámec upravující součinnost orgánů státních, samosprávných a sociálních služeb uskutečňujících ochranu před domácím násilím	159
PŘÍLOHA Č. 3	160
Praktická pomoc obětem partnerského násilí	160
Pomůcka pro včasnou detekci partnerského násilí a kontakt s jeho oběťmi.....	161
Terapie obětí partnerského násilí	162
Oběti partnerského násilí a mediace.....	163
Mediace – klady a zápory.....	164
Argumenty proti používání mediace	164
Intervenční centra	165
Azylové domy	166
Interdisciplinární tým	167
Organizace pomáhající obětem partnerského násilí.....	167
ROSA o.s. informační a poradenské centrum pro ženy – oběti domácího násilí.....	167
Psychosociální centrum ACORUS.....	168
Bílý kruh bezpečí	168
Ostatní důležité kontakty pro pomoc ohroženým osobám	168

Úvod

Jako sociální kurátorka pracuji s marginálními skupinami, které jsou - jak je všeobecně známo, ohroženy sociálním vyloučením. Přijetím zákona o sociálních službách, který nabyl účinnosti dnem 1.1.2007, se dosavadní cílové skupiny rozšířily o okruh osob, jejichž zájmy a práva jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby. V tomto okruhu jsou zahrnuty i oběti domácího, tedy i partnerského násilí.

Partnerské násilí na ženách je staré jako lidstvo samo, po celá staletí je tolerováno, schvalováno a zlehčováno legislativními, náboženskými a kulturními normami. Druh a míra násilí mužů na ženách souvisí s existencí patriarchální společnosti a zároveň stereotypně vnímanými rolami mužů a žen v dané společnosti. Díky postupnému odtabuizování je problematice partnerského násilí v posledních letech věnována větší pozornost než v minulosti. A ačkoliv odborná veřejnost již nezvratně dospěla k názoru, že se jedná o výrazný sociálně patologický jev, zkoumá zatím stále ještě fenomén partnerského násilí jednostranně - v interakci mezi muži a ženami - a věnuje se prioritně zdravotním a psychickým důsledkům zasahujícím oběť násilí, přičemž často, ne-li zcela, opomíjí velmi závažné následky, jež se promítají v sociální rovině do interakcí mezi jednotlivcem, rodinou, komunitou a společností. Zjednodušeně řečeno - do celé sítě vztahů existujících mezi jednotlivcem a jeho životním prostředím (ekologický model). Bez ucelených znalostí lze pak jakoukoliv intervenci, ať již preventivního charakteru či jako přímou formu pomoci aktérům partnerského násilí, velmi těžko nastavit tak, aby byla efektivní a zároveň reagovala na konkrétní případ/událost a jeho specifitnost. Strategie těchto intervencí by měly zahrnovat kontinuum činností, které by se zaměřovaly na různé úrovně jmenovaného modelu a provázely tak osoby ohrožené partnerským násilím po celou dobu vymaňování se z tzv. kruhu intimního násilí a následného návratu k plnohodnotnému životu. A ani zde práce odborníků nekončí, neboť je značné riziko, že se osoba ohrožená domácím násilím vrátí zpět k partnerovi (násilné osobě) či si najde jiného leč stejných vlastností.

Předkládaná práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická slouží k popisu stavu znalostí v oblasti problematiky partnerského násilí. V první části se věnuji definičnímu vymezení partnerského násilí, možnostem jeho měření, společným rysům i rozdílům partnerského a domácího násilí a dále specifitnostem a formám násilného vztahu. Podrobně charakterizují jednotlivé teorie partnerského násilí (kap. 1-2) s následným popisem multifaktoriální problematiky partnerského násilí a jeho důsledky v kontextu charakteristiky ohrožené osoby, a to s ohledem k sociálnímu postavení ohrožené osoby a překážkám či

možnostem rozetnutí již zmíněného kruhu intimního násilí. Dále popisují intrapersonální a interpersonální rovinu dlouhodobého týrání. V intrapersonální rovině dlouhodobého týrání charakterizují jak aspekty, tak i důsledky psychického násilí a formy identifikace ohrožené osoby s tímto násilím. V interpersonální rovině dlouhodobého týrání vycházím z genderových stereotypů rolí mužů (násilných osob) a žen (ohrožených osob) a blíže se pak zaměřuji na následky tohoto typu týrání ať již v podobě rizika sociálního vyloučení či následné sociální dezintegrace. Zvláštní zřetel pak věnuji prevenci a odstraňování těchto rizik (kap. 3-4). Poslední kapitolu, která teoretickou část uzavírá, orientuji na aktéry partnerského násilí, tedy na násilné osoby – muže, a to na jejich taktiky, charakteristiku, klasifikaci a terapii (kap. 5).

V návaznosti na teoretickou část pak v metodologické kapitole (kap.6) blíže uvádím výzkumný postup a v empirické části (kap.7) se zaměřuji na prezentaci výstupů z šetření a diskusi. Závěr předkládané práce obsahuje východiska a závěrečná doporučení. Legislativa a praktická pomoc obětem partnerského násilí tvoří přílohy předkládané práce, protože s problematikou úzce souvisí, nicméně v některých jejích částech překračují rámec tématu.

Cílem předkládané práce je tedy zjistit:

- nakolik má partnerské násilí - kdy oběťmi jsou ženy, vliv na pravděpodobnost rizika jejich sociálního vyloučení a na následnou sociální dez/integraci;
- identifikovat bariéry - pokud existují - zamezující úspěšnosti poskytovaných intervencí.

Výběr skupiny dotazovaných jsem podmínila následujícími skutečnostmi, a to celé z pohledu zúčastněných odborníků, neboť:

- představitelé pomáhajících profesí a jejich organizace jsou v kontaktu s aktuálně týranými osobami a zároveň mají i informace o již uzavřených kauzách a tím také o tom, zda integrace či reintegrace těchto osob byla či nebyla úspěšná;
- jako aktivní člen multidisciplinárního týmu a vzděláním sociální pracovník si plně uvědomuji velmi obtížnou situaci ohrožených osob (viktím), které jsou ještě stále nuceny každému představiteli jiné profese (lékař, policista, krizový intervent, sociální pracovník aj.) opakovaně sdělovat svůj příběh do nejmenších podrobností, a tím i znovu a znovu prožívat traumatické zážitky;
- navíc lze konstatovat, že informace o úspěšné či neúspěšné sociální reintegraci jsou stejně objektivní, ať je jejich zdrojem ohrožená osoba nebo odborník, který ohroženou osobu při procesu reintegrace provází a pomáhá jí odstraňovat překážky, a to zejména proto, že

cílem práce není hodnocení kvality reintegrace, které by se naopak bez srovnání názorů obou uvedených skupin neobešlo.

Za účelem provedení sondy do problematiky partnerského násilí jsem zvolila kvalitativní výzkum formou kvalitativního dotazování a oslovila jsem pouze ty organizace, které se zabývají problematikou partnerského násilí a s ohroženými osobami aktivně pracují.

Pokud z výstupů šetření vyplyne, že přes zásahy jednotlivých aktérů intervence ve prospěch osoby ohrožené partnerským násilím je tato i nadále ohrožena sociálním vyloučením či již exkludována, identifikuji možné příčiny a svá zjištění promítnu do návrhu obsahu a struktury modulových vzdělávacích programů určených příslušným odborníkům v pregraduálních i postgraduálních typech studia. A to s důrazem na vzdělávání sociálních pracovníků, od nichž je v blízké budoucnosti stále silněji očekávána role syntetizujícího elementu, neboť jako jediná ze zúčastněných profesí je schopna studovat každou jednotlivou kauzu v celé její komplexnosti a nikoliv její jednotlivé aspekty bez vzájemné provázanosti. Je tedy jedinou z profesí, která může koordinovat v multidisciplinárních týmech i následné aktivity vedoucí k zamezení hrozby případné sekundární viktimizace .

1. Partnerské násilí

Násilím se obecně rozumí zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným chováním nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví druhé osoby. Jde o agresi jedné osoby proti druhé (nebo jejich většímu počtu), jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít. Násilné chování v rodině zahrnuje špatné zacházení s dětmi, násilí mezi dospělými členy rodiny i špatné zacházení se starými lidmi. (Voňková, Spoustová, 2008, s.13)

Domácí násilí představuje komplikovaný společenský fenomén. Násilí uvnitř rodin je časté a týká se všech druhů rodinných vztahů (mezi dospělými a jejich dětmi, mezi dětmi, dospělými navzájem nebo dospělými a prarodiči). Násilí v rodinách poškozuje děti na celý život více než všechna genetická poškození obecně (Koukolník, Drtinová, 2001 s.395).

Partnerské násilí je jednou z nejrozšířenějších forem násilí páchaného mezi lidmi, přičemž je současně formou nejméně kontrolovanou a co do své frekvence a závažnosti nejvíce podceňovanou. Svou podstatou se shoduje s definicemi domácího násilí. Podle empirických šetření postihuje asi 10 % partnerských vztahů, přičemž naprostou většinu obětí tvoří ženy. (<http://mpsv.cz/cs/914>). Partnerské násilí se odehrává mezi lidmi, kteří jsou nebo byli spojeni společným soukromím.

Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová (2008,s.10) definují partnerské násilí následovně: *„Partnerským násilím je obecně rozuměno takové chování, které u jednoho z partnerů způsobuje strach. Prostřednictvím užití moci, kterou tento strach provází, kontroluje násilný partner chování druhého. Může se odehrávat nejen mezi partnery sdílejícími společnou domácnost, ale rovněž v počátcích či po ukončení vztahu, kdy spolu partneři nebydlí. Od jiných forem násilí se liší např. tím, že k násilí dochází v soukromí, mezi blízkými lidmi, násilí probíhá v cyklech a dlouhodobě.“*

Násilí mezi dospělými členy rodiny lze také chápat jako škálu chování v rámci blízkých rodinných vztahů, kterým jedna osoba intenzivně fyzicky ubližuje, zastrahuje a ponižuje druhou osobu.

Výzkum násilí mezi partnery se zprvu orientoval hlavně na týrané ženy, což bylo logickým důsledkem faktu, že byl iniciován feministickým hnutím, pozornost se postupně zaměřovala i na jeho další podoby, jakými jsou násilí na mužích nebo v homosexuálních párech.¹

¹ V současné sociologii neexistuje shoda v názoru, jak široká definice násilí v rodině by měla být, ani co tam všechno zahrnout: tyto skutečnosti jsou ovlivněny zejména hlediskem, ze kterého je daná oblast posuzována. Vědecké či výzkumné hledisko často hledá jasnou nominální definici, která by mohla být validně

Vzhledem k převažujícímu počtu žen - obětí partnerského násilí, budu pro zjednodušení práce s textem užívat termín oběť v ženském rodě a pachatel v rodě mužském. Nejde však o popírání faktu, že oběťmi partnerského násilí se stávají i muži.

1.1. Definiční vymezení fenoménu domácího násilí a partnerského násilí

V širším slova smyslu lze považovat definici domácího násilí formulovanou Radou Evropy roku 1985: „*Násilné chování v rodině zahrnuje jakýkoliv čin nebo opomenutí spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti*“ (Voňková, Spoustová, 2008b, s. 17).

Metropolitní policie intimní partnerské násilí definuje v užším slova smyslu jako: „*jakýkoliv výskyt ohrožujícího chování, násilí nebo zneužití psychického, fyzického, sexuálního, ekonomického nebo emocionálního mezi dospělými osobami, které jsou, nebo někdy v minulosti byly intimními partnery nebo členy rodiny, a to bez ohledu na pohlaví*“. (Bílý kruh bezpečí, 2002, s. 29)

Deklarace OSN (Sopková, 2001, s.33) definuje domácí násilí jako „*každý projev rodově podmíněného násilí, který má nebo by mohl mít za následek tělesnou, sexuální a nebo duševní újmu a nebo utrpení žen, včetně hrozby takovými činy, zastrašování a úmyslného omezování svobody, a to ve veřejném nebo soukromém životě*“. Deklarace dále přináší seznam násilností, které by mohly spadat pod tuto definici. Tento seznam však nedefinuje pojem rodově podmíněného násilí. Seznam násilností je kompromisem mezi přáním, aby definice byla co nejširší, a potřebou, aby byla specifická. Zahrnuje pouze činy spáchané jednotlivcem nebo státem a vylučuje zákony, politiku a strukturální nerovnosti, které by se mohly považovat za projev násilí (např. zákony proti umělému přerušování těhotenství, politika strukturálního přizpůsobování se systému společnosti).

operacionalizována – to pak vede ke spíše úzkému pojetí násilí jakožto chování konceptuálně odlišného od ostatních forem chování způsobujících škodu či bolest jinému člověku. Humanistická perspektiva zdůrazňuje širší přístup k definování násilí v rodině a pojímá je jako celou škálu chování či aktů, které způsobují bolest, resp. škodu jinému člověku ve smyslu bránění rozvoje jeho osobnosti a potenciálu. Věc má také politické či právní dimenze, které pojímají celou oblast z hlediska právní terminologie a legislativních úprav. Feministická definice operuje zejména s pojmem „násilí na ženách“ a zdůrazňuje kulturní příčiny vzniku násilných vzorců chování ze strany mužů.

Zdravotnické definice násilí se většinou zaměřují jen na fyzické násilí. Webster's Ninth Collegiate Dictionary např. definuje násilí jako „vynaložení fyzické síly za účelem zranění nebo týrání“. Zaměření se na fyzickou sílu vytváří jasnou demarkační linii mezi násilím a jinými činy, ale vylučuje mnohé projevy chování – např. psychické týrání a ponižování. (Sopková, 2001, s.33)

Emerge, bostonský poradenský program pro násilnické muže, používá tuto pracovní definici násilí: „Násilí je každý čin, jehož následkem je, že oběť dělá něco, co nechce dělat, a který jí brání, aby učinila něco, co chce učinit, a nebo v ní vyvolávat strach“. Dále dodává, že „násilí nemusí obsahovat fyzický kontakt s obětí, protože zastrašující chování jako bouchání do stěn, slovní vyhrožování a psychické týrání může mít stejné následky“. Psychické týrání, které definují jako „chování, které přímo podryvá svobodnou vůli a sebeúctu, se stává obzvlášť účinným ve spojení s fyzickým násilím“. (Adams, David, 1985 In: Sopková, 2001c, s.155)

1.1.1 Partnerské násilí a možnosti jeho měření

Podle Buriánka (2006, s. 14) v současné době stále neexistuje jednotně přijímaná definice partnerského násilí, a obvykle se pro potřeby kvalitativních sociálních výzkumů přijímají různé operacionální definice založené na výčtu možných „násilných“ činností ve vztahu a případně i jejich frekvenci. Patrně nejrozšířenějším nástrojem pro měření rozsahu domácího násilí je *Conflict Tactics Scale (CTS)* vyvinutá Strausem (1979) jako univerzální prostředek pro identifikování způsobů řešení konfliktů v rodině. Původní škála bývá pro účely jednotlivých výzkumů krácena a různě přizpůsobovaná, o její systematickou modifikaci se pak pokusila Marshallová (1992) rozšířením o rozlišení hrozeb, pokusů a dokončených činů. Asi nejtvrďší kritice podrobili *CTS* Dobash a Dobash (2003, 2004), kteří ji považují za nesourodou směsici singulárních činů neberoucí zřetel na důsledky, jež mají pro oběť, a přišli s požadavkem studovat násilné činy v celkovém kontextu násilí ve vztahu a s ohledem na jejich intence a následky. (Buriánek, Kovařík, Zimmerová, Švestková, 2006b, s. 14)

Buriánek (2006c, s.15) dále dodává: „Klasickým problémem zkoumání citlivých a tabuizovaných témat, které násilí v intimním vztahu zcela jistě představuje, je podhodnocení výsledků. Ženy mají tendenci svoje postižení minimalizovat, některé ve snaze vyhnout se stigmatizaci a sekundární viktimizaci, jiné považují násilí ve vztahu za „běžnou“ součást svého života (Walker 1979). Proto velmi záleží, jak je nástroj k měření zkonstruován a které konkrétní formy násilí jsou explicitně zmíněny. Pro muže je zase výpověď o zažívaném násilí

frustrující či difamující, odkazující ke svému druhu slabosti, k neschopnosti udržet si přiměřený status v souladu s kulturními normami a očekáváními.“

1.1.2 Zdroje dat

Informace o násilí mezi intimním partnery lze získat ze tří hlavních zdrojů: z klinických dat, z oficiálních statistik a z výzkumných studií. Všechny zdroje vykazují určité nevýhody. Klinická data nejsou reprezentativní a postihují většinou jen nejzávažnější případy. Oficiální statistiky se zase omezují pouze na případy nahlášené na policii, nebo jiné instituci. Hlavní nevýhodu výzkumných šetření představuje potřeba rozsáhlého vzorku respondentů nezbytného k zachycení nepříliš častých jevů, a také vysoká citlivost tématu (Gelles 2003 In: Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006d, s.15). Sociální studie (survey) i přes riziko podhodnocení jsou považovány za spolehlivější zdroj kvantitativních dat o partnerském násilí než klinická data a statistiky.

Americká *National Crime Victimization Survey (NCVS)* na vzorku 60 000 domácností zkoumala míru osobní viktimizace a od roku 1992 rozlišuje i vztah oběti a útočníka. Z dat pro rok 1998 vyplývá, že roční míra viktimizace násilím ze strany partnera/partnerky dosáhla 0,77 % u žen a 0,15 % u mužů. Také následky útoku byly vážnější v případě žen, u nichž útok signifikantně častěji způsobil zranění a to u 50 % žen oproti 32 % mužů (Rennison, Welchans 2000 In: Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006e, s.15). Naproti tomu tři *National Family Violence Survey (NFVS)*, zaměřené přímo na domácí násilí a provedené týmy Strause a Gellese v letech 1975, 1985 a 1992, vykazaly roční míru incidence u žen podstatně vyšší: 8-10 % u „lehčího“ násilí a nejméně 1,9 % (v roce 1992) u těžších forem násilí (Gelles 2003 In: Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006f, s.16).²

Výzkum z Finska z roku 2000 dospěl k podobným výsledkům: za uplynulý rok se stalo 9 % žen oběťmi partnerského násilí zahrnujícího fyzické a sexuální násilí a výhrůžky jeho použitím. Dále pak dokonce 22 % žen uvedlo existenci některé formy násilí ve svém současném vztahu, což je dvakrát více než u podobného výzkumu v sousedním Švédsku. (Čírtková, Macháčková, Vitoušová, 2002, s. 99)

² Z rozdílů ve výsledcích je zřetelně patrné, jak mnoho záleží na přesném vymezení pojmu *násilí*. Zatímco *NCVS* byla zaměřena na násilí obecně a nejméně závažným zkoumaným činem bylo fyzické napadení nebo pokus o ně (Rennison, Welchans 2000), *NFVS* se orientovaly přímo na domácí násilí a měření bylo založeno na škále CTS, která nejen konkrétně vyjmenovává různé formy domácího násilí, ale začíná u „lehčích“ forem, jako je třeba hrozba fyzickým násilím (Straus, 1979 In: Buriánek, J., Kovařík, J., Zimmelová, P., Švestková, R., 2006, s. 16)

Ačkoli výzkumy ukazují, že násilí v partnerském vztahu se nevyhýbá žádným sociálním ani demografickým skupinám, není mezi nimi rozloženo zcela rovnoměrně. Jako nejvíce ohrožená skupina jsou uváděny ženy mladší, rozvedené nebo odloučené, s nižším příjmem a v případě USA také Afroameričanky (např. Rennison, Welchans 2000, Dobash, Dobash 2003, Gelles 2003 In: Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006g, s.16). Podle Wolkerové (1984, s. 377-396 In: Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006h, s.16) neexistují žádné osobnostní rysy, jež by ženu předurčovaly pro roli oběti partnerského násilí, nicméně u mužů (pachatelů) určité vlastnosti nachází: jsou jimi neschopnost kontrolovat vztek a „naučení se“ násilnému chování během svého života (též vinou jeho podpory nebo tolerance společnosti). Mezi další často zjišťované koreláty násilí ve vztahu patří vyšší míra konzumace alkoholu u partnera, stres či napětí ve vztahu³ a zkušenost s domácím násilím z původní rodiny u libovolného z partnerů (Walker 1979; Straus, Gelles, Steinmetz 1980; Dobash, Dobash 2003; Gelles 2003 In: Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s.16).

Další studie, které vychází z dat výzkumu Národního výzkumu násilí v rodině (National Family Violence Surveys; Straus, Gelles 1986 In: Buriánek, 2006, s.17) ukazují poměrně vysoký podíl násilí směřovaného na manžele ze strany manželek. Tyto výzkumy byly v západním vědeckém diskurzu velmi diskutované a občas kritizované (Johnson 1995), protože nekorespondovaly s výstupy z jiných výzkumů zabývajících se partnerským násilím, s praxí ve zdravotnických a sociálních zařízeních ani se zkušeností z každodenního života. Pro tuto vnějškovou vyváženost proporcí existuje několik vysvětlení, která se vzájemně doplňují. Jednak násilí ze strany žen má často charakter sebeobrany (tuto variantu uvádějí i samotní autoři studií). Další vysvětlení uvedla Johnsonová (1995 In: Buriánek, 2006i, s.17), která se do literatury pokusila zavést pojem „běžné partnerské násilí“. Běžné partnerské násilí se jeví jako více genderově vyrovnané a autorka je interpretuje na pozadí kulturního kontextu západní společnosti, která je údajně násilí nakloněná. Domácí násilí oproti tomu vychází z tradice mocensky odlišného postavení mužů a žen, tedy z genderové struktury společnosti.

³ Stresory zvyšujícími pravděpodobnost výskytu násilí ve vztahu mohou být například finanční problémy, nezaměstnanost, těhotenství ženy, počet dětí v rodině, výrazné věkové či vzdělanostní rozdíly mezi partnery, náboženská či etnická odlišnost apod.

1.2 Společné rysy a rozdíly partnerského a domácího násilí

Experti již dlouho upozorňují na rozdíly mezi tzv. **obecným párovým násilím** (startérem je konflikt) a mezi skutečným **domácím násilím**. Obecné párové násilí představuje spontánní a situační agresivní reakci na konfliktní situace, oba partneři se pak mohou v rolích agresora a oběti střídat. Podstatou domácího násilí je však systematické týrání jednoho partnera druhým. Jaderným znakem domácího násilí je tedy zjevná, dlouhodobá vztahová asymetrie. Oběť, ať už muž nebo žena, tím sklouzává do pozice podřízeného, podrobeného partnera. U domácího násilí tak zůstává v platnosti původní feministická teze: při týrání jde o moc a kontrolu, uplatňovanou nad partnerem. (Čírtková, 2010, s.10)

Existenci genderové symetrie v partnerských vztazích a výskyt násilných konfliktů v partnerských vztazích (common couple violence) potvrzuje výzkum M.Strausové a jejího týmu, jehož výzkumné závěry na téma násilí v partnerských vztazích lze shrnout takto (Čírtková, 2010, s.10):

- fyzická agrese : muži i ženy se k ní uchylují stejně často,
- psychická agrese: ženy se jí dopouštějí stejně anebo více než muži,
- sexuální agrese: muži ji uplatňují jednoznačně více než ženy,
- stalking: muži více tendují k pronásledování partnerek.

Čírtková (2010, s.10) dodává, že naopak ve studiích zaměřených skutečně na domácí násilí se i nadále předpokládá genderová asymetrie, tj. systematické násilí a kontrola, jež je uplatňována v drtivé většině mužů vůči svým partnerkám. Jinak řečeno, u těžkých chronických případů domácího násilí zůstávají v platnosti původní poznatky o klasickém rozdělení rolí na muže násilníka a ženu oběť.

Společné mají především to, že se oba druhy násilí odehrávají uvnitř partnerského vztahu, ve sféře soukromí.

V ostatních charakteristikách se však liší: zatímco domácí násilí je charakteristické stupňováním frekvence a intenzity útoků, u běžného partnerského násilí k této eskalaci nemusí docházet. Pro domácí násilí je typické, že je vedeno motivací kontrolovat život partnera a násilí jako takové zde nemusí hrát hlavní roli, nýbrž tvoří součást celého komplexu jednání vůči druhému. Násilí (zvláště fyzické) užívané v rámci domácího násilí má zřetelně instrumentální charakter ve smyslu zastrasování partnera. Běžné partnerské násilí lze označit

jako afektivní, tedy páchané ve stavu emocionálního rozrušení, což pro domácí násilí zcela neplatí.

Buriánek (2006j, s. 17) konstatuje, že v empirickém výzkumu se výše uvedené nuance těžko zachycují: sociologové si musí pomáhat vymezením např. kategorie hrozby tím, že byla opravdu vážná, měla vážné důsledky, že dotčený/á měl/a opravdu strach, apod. Velkým problémem je také zachycování periodicity, opakování incidentů, vymezování časových úseků, o nichž má oběť referovat. Na druhé straně diskuze tohoto typu mohou vést účelově i ke zlehčování situace – jako by bylo možné „omluvit“ facku jako něco „normálního“, co lze udělat v afektu, ale přece bez snahy kontrolovat.⁴

1.3 Násilný vztah

Mezi obětí a násilníkem vzniká specifická emocionální vazba, tzv. stockholmský syndrom (viz kapitola 4.2.1). Jen těžko si lze uvědomit, že často bizarní a nepochopitelné či nenormální reakce oběti (obhajoba násilníka, maskování stop po zranění), vznikají nikoli jako příčina, nýbrž jako obranný mechanismus v důsledku prožívaného násilí.

„Podle mezinárodní šestistupňové stupnice akutních a chronických životních stresů je přetrvávající fyzické a sexuální týrání stresorem pátého stupně – extrémní zátěž. Ženy, které jejich partneři „drží v zajetí“, splňují podmínky pro kritéria šestého stupně – katastrofická zátěž.“ (American Psychiatric Association: Diagnostic and Statistic Manual of Mental Disorders, 1987, s.11 In: Huňková, Voňková, 2004, s. 69; Ilfeld, 1982 In: Sopková, 2001, s. 25; APA, 1987, s. 11 In: <http://www.manzelstvi-portal.cz/nasili/96-proc-tyrane-zeny-neodejdou>).

Popis vývoje a scénáře násilného intimního vztahu Huňková a Voňková (2004, s.70) čerpaly z Růčka (1999), Tošnerové (2000, s.61), Sopkové (1999, s.23-29) a Eggerové (1999, s.63):

- Potencionální násilník najde naivní, závislou nebo zranitelnou potencionální oběť, kterou může být v určité životní etapě každý člověk (např. žena žijící v podmínkách, které ji urážejí).
- Potencionální násilník začne potencionální oběti dávat přesně to, co momentálně potřebuje (emocionální podporu a laskavost, dárky, finanční podporu atd.). U oběti násilí v intimních vztazích vzniká v tento moment vývoje vztahu láska.

⁴ Rozdíl nenajdeme jen mezi různými teoretickými přístupy a empirickými výzkumy. Pohled sociologa kriminologa se liší od pohledu soudce, který musí rozhodnout, zda jsou v konkrétní kauze naplněny znaky trestného činu

- Násilník se začne postupně projevovat agresivně. Začne žádat nezvyklé věci (v sexu, v zásazích do fyzické sféry oběti, ve finanční oblasti apod.). Nejdříve k tomu dochází většinou jakoby náhodně, později se z tohoto vzorce chování vyvine rutina, což zlomí vůli oběti a zničí její smysl pro zažité hodnoty a pravidla. Důsledkem tohoto chování agresora je rovněž izolace oběti od původního sociálního rámce. Oběť se stydí se svými zážitky někomu svěřit.
- Násilník zcela ovládne život své oběti (používá kontrolu, schvaluje to, co oběť dělá, apod.).
- Násilník se stává středobodem života oběti. Oběť se postupně izoluje od svého sociálního okolí a usiluje jen o to, aby získala náklonnost svého trýznitele a vyhnula se tímto jeho zlosti. Snaží se odstranit domnělé příčiny násilí.
- Vzniká nový sebeobraz oběti. Domnívá se, že si vše zaslouží (trest, zlobu apod.). Stává se nevyrovnanou. Jejím smyslem života se stává zavděčit se trýzniteli. Doufá, že svým správným chováním násilníka změní.

Sopková (2001d, s.271) dodává, že většina pachatelů se nechce se svými partnerkami rozejít. Bylo by sice logické, že se chtějí rozejít s někým, o kom si myslí, že je úplně hloupý, nemožný a je tím nejodpornějším člověkem na světě. Ale stává se pravý opak: pokud chce žena odejít z násilnického vztahu, partner jen zesílí svoji moc a svoji kontrolu nad ní. A jediní, kteří tak nečiní jsou ti, kteří ví, že rozvodem si žena zhorší svoji pozici. Například Rakušané, kteří se ožení s cizinkami hovoří svým partnerkám: „Jestli někomu řekneš, co dělám, a nebo budeš-li se chtít rozvést, tak zařídím, že budeš vyhoštěná a dítě, samozřejmě, zůstane mně“.

1.3.1 Specifika partnerského násilí

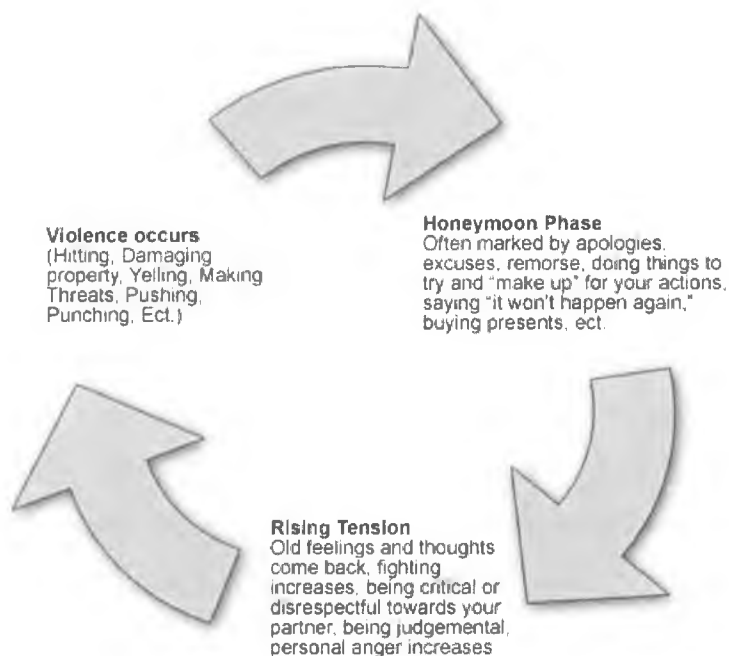
Jak jsem již uvedla v předešlých kapitolách, partnerské násilí se odehrává mezi dvěma lidmi, kteří jsou anebo byli spojeni společným soukromím. Obvykle sdílejí řadu společných znaků. Pojí je společné bydliště, finance, děti, okruh známých apod. K typickým znakům partnerského násilí patří především: (Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008b, s. 109-111)

- **Soukromí jako místo činu:** K partnerskému násilí dochází uvnitř intimního vztahu mezi mužem a ženou. Agresor na svoji oběť útočí v soukromí, případně někde v ústraní, což ve

většinou připadů znemožňuje nebo znesnadňuje případným svědkům či potenciální pomoci zásah, protože „to se přece týká rodiny“. (Vaníčková, 2004, s.22-23)

- **Přítomnost dětí:** Partnerské násilí se nejčastěji odehrává v soukromí rodiny, doma za zavřenými dveřmi, beze svědků. Existují-li svědci, většinou jsou jimi děti. Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) je přítom pouhá přítomnost dětí při napadení matky kvalifikována jako psychické týrání dítěte. (ROSA, 2003, s.6)
- **Pachatel zůstává na místě činu:** V případech domácího násilí násilník neopouští „místo činu“ – díky určité toleranci totiž neočekává, že by za své chování mohl být odsouzen či potrestán. Je to naopak oběť, která je často nucena opustit domov a uniknout tak další eskalaci násilí a ochránit svůj život a i životy dalších. (<http://www.kordona.cz/index.php?cat=02&art=00>)
- **Ambivalentní vztah pachatele a oběti :** Hirigoyen (2002, s.36) zdůrazňuje pachatelův ambivalentní vztah k oběti. Na jednu stranu se pachatel snaží udržet svou partnerku v závislosti na sobě, na druhou stranu se bojí citového přiblížení a dává okázale najevo svou nelásku. Přitom má strach, aby ho oběť neopustila. Stejně tak oběť chová k agresorovi ambivalentní postoje. Oběť má ze svého trýznitele sice strach, ale současně jí na něm i záleží.(Voňková, Macháčková, 2003, s.43)
- **Okrajová role vnějších startérů násilí:** Pohnutky pachatele k násilí mezi mužem a ženou uvnitř partnerského vztahu se zásadně liší od běžného kriminálního násilí. Domácí agresor se nepovažuje za kriminálního, nemá pocit, že by páchal velké nepravosti. Jeho násilné chování není instrumentální ani typicky afektivní (tj. páchané ve stavu silného emocionálního rozrušení) a nelze jej uspokojivě vysvětlit ani působením situačních faktorů. Také provokace ze strany oběti nepřicházejí příliš v úvahu, neboť oběť partnerského násilí se vyznačuje takzvanou extrémní laskavostí, tedy že z násilného partnera má strach a dělá vše pro to, aby mu vyhověla a vyhnula se tak dalšímu násilí (Čírtková, 2002 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008c, s.110). K násilí nakonec dochází pouze za účelem pokoření a ovládnutí partnerky. (Vaníčková,2004, s.23)
- **Cyklický charakter násilí:** K násilí ve vztahu nedochází neustále, ale v cyklech, jak ukazuje přiložený graf.

Obrázek 1

Převzato z: <http://www.thans.ca/>

Střídají se období usmiřování, omluv a relativního klidu (Honeymoon Phase) s následným narůstáním tenze (Rising Tension) a násilí (Violence occurs). Tyto fáze se neustále opakují.

- **Nárůst intenzity:** Partnerské násilí má svou příznačnou dynamiku se stupňující se tendencí. Předchází mu často snaha izolovat partnerku od ostatního sociálního okolí a dochází k omezování či přímo zakazování běžných kontaktů s přáteli a známými. Vlastní domácí násilí začíná plíživě – drobnějšími výpady a útoky. Zatímco oběť má tendenci je omlouvat jako ojedinělé excesy, agresor své ataky stupňuje. Z jednotlivé rány se stává bití, k úderům se přidávají kopy a podobně. Čírtková (2001, s.16) k tomu dodává: „Platí empirický poznatek, který byl shrnut do následující lakonické charakteristiky: *Domácí násilí vždy eskaluje a nikdy neskončí samo od sebe.*“
- **Dlouhodobost:** Partnerské násilí má vždy dvojí historii. Začíná často velmi nenápadně, takže si jeho prvních příznaků oběť často ani nevšimne. Pokud se ovšem domácí násilí hned v počátcích nezastaví, má stupňující se tendenci – opakuje se a nabývá na intenzitě. Oběť se tak následně není schopna vůbec bránit. Situaci partnerky komplikuje její blízký vztah k pachateli a často také pocit naučené bezmocnosti a bezradnosti (ROSA, 2006, s.23).

Je tedy zřejmé, že násilí samo o sobě nepomine a pro ženu je k opuštění násilného vztahu nezbytné, aby našla pochopení, povzbuzení a podporu jak u svých blízkých, tak i u odborníků napříč spektrem všech zúčastněných profesí.

1.3.2 Formy partnerského násilí

Mezi nejčastější formy partnerského násilí patří: (Pokorná, 2008, s. 121-124; Straus, Němec, 2009, s.345-346)

- **fyzické násilí** – je viditelné, zpravidla zanechává stopy - modřiny, jizvy, popáleniny, zlomeniny, zaschlou krev apod. Mezi projevy fyzického násilí patří např. bití, píchání ostrými předměty, řezání, pálení, svazování, trhání vlasů, škrábání, ohrožování předměty nebo zbraněmi, kroucení rukou, odpírání jídla či spánku apod.
- **psychické násilí** - zahrnuje soustavné ponižování, hrubé nadávání, urážení, vyhrožování, zstrašování, ničení vlastnictví ženy nebo jeho schovávání apod.
- **emocionální násilí** - zaměřeno na osoby, zvířata a věci, ke kterým má oběť citový vztah. Zahrnuje např. využívání dětí jako prostředku nátlaku, pomlouvání nebo napadání oběti blízkých osob, likvidace domácích zvířat, zničení oblíbených osobních věcí, prohlašování ženy za blázna, hysterku apod.
- **sociální násilí** – izolování oběti od ostatních lidí, zablokování telefonu, zákaz vycházení z bytu, kontrola jejího času a sociálních kontaktů, dělání veškerých rozhodnutí za oběť, chování k ženě k ženě jako ke služce apod.
- **ekonomické násilí** - zákaz docházení do zaměstnání, nechávání se doprošovat o peníze, kontrola vydávání peněz a požadování vyúčtování i nepatrných částek, odmítání financovat stravu, platit nájem, poskytovat ošacení, odebírání peněz apod.
- **sexuální násilí** - je hůře rozpoznatelné, neboť se odehrává v intimním prostředí beze svědků. Za sexuální násilí je považováno znásilnění, vynucování si sexuálního styku nebo sexuálních praktik proti vůli ženy, sexuální napadání ženy nebo erotických částí jejího těla, jednání se ženou pouze jako se sexuálním objektem atd.
- **zstrašování** – vyvolávání strachu v oběti výhrůžnými pohledy, gesty, pohyby, zvýšeným hlasem, rozbíjením předmětů, ničením majetku, vyhrožováním zbraní, týráním zvířat.
- **popírání a obviňování** – násilná osoba často popírá, že k nějakému násilí došlo, nebo jeho míru značně zlehčuje.

- **využívání dětí** – snaha násilné osoby vyvolat v partnerce pocit viny vůči dětem, že je špatná matka. Pokud žijí odděleně, děti navádí proti ní nebo vyhrožuje, že o děti přijde.
- **využívání mužských privilegií** – mnoho mužů se domnívá, že jsou samozřejmou hlavou rodiny, a tak automaticky dělají rozhodnutí i za její ostatní členy. Partnerka má povinnost je poslouchat.
- **výhrůžky a nátlak** – agresor partnerce vyhrožuje, že udělá něco, co ji citově zraní. Nutí ji dělat nelegální věci a pak jí vyhrožuje, že to ohlásí na policii.

Výsledky Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (International Violence Against Women Survey, 2003) ukazují, že mezi nejčastější uváděné typy násilí, se kterými měly ženy zkušenost, obecně patří vyhrožování fyzickým ublížením - např. strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy, facka, kopání, kousání, úder pěstí a osahávání – zkušenost s těmito formami útoků během celého života uvedlo v případech prvních tří zmíněných 32 % až 34 % žen, u osahávání 28 % žen. Těžké formy násilí jako škrcení, popálení a použití nože nebo pistole, včetně vyhrožování použitím nože, pistole, uvedlo 5 % žen, avšak vynucený sexuální styk zmínilo již přes 7 % žen ze strany partnera. (Pikálková, 2004, s.51)

Vitoušová (2006, s. 5) uvedla, že zatímco se v České republice vyskytuje izolované sexuální násilí ojediněle, nejrozšířenější formou je kombinace fyzického a psychického násilí. Výskyt psychického násilí v „čisté formě“ je na druhém místě.

Čechová, Hořínová a Mrázková (http://www.persefona.cz/download/analyza_bila_mista.pdf) uvádějí ve výsledcích z monitoringu domácího násilí v Jihomoravském kraji, který byl realizován v průběhu roku 2006, že u 81 % monitorovaných případů se jednalo o násilí ze strany intimního partnera. Nejčastěji se vyskytující formou násilí bylo psychické v 81 % případů a fyzické v 78 % případů. Ekonomické násilí uvedlo 36 % klientů, sexuální násilí 11 % klientů a sociální izolaci 14 % klientů. Klienti, kteří uvedli psychické týrání, opakovaně sdělili, že toto násilí je mnohem horší než násilí fyzické. Jelikož psychické násilí reálně provází všechny formy domácího/partnerského násilí, lze tedy uvažovat o jeho 100 % zastoupení.

Psychické násilí ve vztahu připouští většina lidí, zejména pokud jsou do jeho definice zahrnuty i takové projevy, jako např. křik, nevrlost či trucováním. Důležitým se tak stává vytvoření pojmového rozlišení mírnějších a závažnějších forem psychického násilí. A ačkoli se výzkumníci a terapeuti shodují, že psychické násilí - jako jedna z komponent násilí partnerského - tvoří významnou součást týrání a v případě jeho dlouhodobé přítomnosti může oběť poškodit ještě více než fyzické násilí, nebylo mu v dosavadní praxi výzkumu věnováno tolik pozornosti jako násilí fyzickému.

Kvantitativním výzkumem psychického násilí v partnerských vztazích se doposud zabývalo pouze několik studií. A zatím co některé z nich (např. Kasian and Painter, 1992 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.24) se zabývaly studiem psychické agrese izolovaně od dalších forem násilí, další (Straus, 1974; Tolman, 1995 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 25) studovaly korelace mezi psychickým a fyzickým

násilím, ze kterých vyšlo podle jejich zjištění, že je vyšší míra psychického násilí spojena s vyšší mírou násilí fyzického (Hamby and Sugarman, 1999 In: Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 25).

Podle **psychoanalýzy** se ustrnutí v orálně sadistické fázi projevuje verbální agresí v dospělosti a je považováno za znak nedostatečného zvládnutí této fáze v dětství. Charakteristickými projevy verbální agrese jsou urážky a ponižující poznámky.

Některé psychologické teorie se pokoušely vystihnout pojem psychického násilí či alespoň popsat jeho komponenty.

Humanistický přístup zdůrazňuje potřebu uznání a úcty v interpersonálních vztazích a důležitost zacházení s druhými s vědomím jejich hodnoty a důstojnosti. Humanistická psychologie vnímá projevy jako nadávky a shazování před okolím jako velmi ponižující, avšak zaměřuje se i na analýzu méně zjevných, neverbálních složek komunikace, které mohou být vnímány jako projevy agrese.

Symbolický interakcionismus⁵ se zaměřuje na dynamiku interpersonálních výměn. Z tohoto pohledu odrážejí pohrdavá a kritická slova nastolení moci nad druhým. (www.wikipedia.org.)

Feministické teorie, které nabízejí zřejmě nejjasnější analýzu forem psychického násilí, ukazují řadu technik, kterými násilník získává kontrolu nad obětí, vzbuzuje v ní strach nebo ji zastrahuje. Tyto teorie také hovoří o tom, že některé formy psychického násilí nemohou být vnímány jako týrání, pokud chybí záměr kontroly a moci (Hamby and Sugarman, 1999, In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008c, s.25)

Hamby a Sugarman (1999, In: Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 25) se pokoušejí na základě výše zmíněných studií rozlišit mírnější a závažné formy psychického násilí. Podle nich sdílejí závažné formy psychického násilí tři charakteristiky:

- Jedná se o motivovanou, instrumentální agresi, např. ničení partnerových věcí. To je v kontrastu s chováním, které může být projevem distresu nebo známkou přemíry emocí. Příkladem takového chování může být křik či řev.
- Agresivní chování má za cíl ponižít a poškodit druhého a je promyšlené. Do této kategorie patří urážlivé a ponižující chování (vulgární nadávky, opakované vyžadování triviálních činností, odírání naplnění základních potřeb), ale např. odchod z místnosti a bouchnutí dveřmi nikoliv.
- Agrese je explicitní, nikoliv skrytá. Do této kategorie spadá jakýkoliv otevřený útok, ale i pasivní nebo pasivně-agresivní chování, jako např. trucování nebo odmítání komunikace patří mezi lehčí formy psychického násilí.

(Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008d, s.25)

Specifickou formou post/partnerského násilí je **stalking**, čili nebezpečné pronásledování.

Jedná se o sociálně patologický jev, který v ČR dosud nebyl zkoumán. Pokud oběť odejde, zpravidla násilné ataky nekončí, jen mění svoji podobu. Násilný muž ji může dále sledovat či pronásledovat, pokud žena odmítne v důvěrném vztahu pokračovat nebo podaří-li se jí z tohoto vztahu vyvázat.

⁵ **Symbolický interakcionismus** je směr v sociálních vědách, který myšlenkově navazuje na interakcionismus, zdůrazňuje však symbolické zprostředkování sociální interakce mezi jednotlivci. Symboličtí interakcionisté zastávají názor, že význam je vytvářen ve výměně symbolických obsahů během interakce, soustředí se tedy především na jazyk a řeč jako její prostředky. Mezi nejvýznamnější předchůdce symbolického interakcionismu bývá řazen Georgie Herbert Mead a Charles Horton Cooley. Samotný pojem symbolický interakcionismus vzniká až v 50. letech 20. století a zavádí jej Herbert Blumer; např. Mead sám sebe označoval za pragmatistu a sociálního behavioristu. Pozice symbolického interakcionismu v sociologii je poněkud problematická – protože je tento směr zaměřen jen na jedince, je některými autory označován za jakousi „anti-sociologii“.
(http://cs.wikipedia.org/wiki/Symbolick%C3%BD_interakcionismus)

Samotné pronásledování se projevuje v různé intenzitě opakovanými pokusy o kontakt telefonicky, pomocí SMS, emaily, dopisy, vyhledáváním osobních setkání, demonstrací moci prostřednictvím sledování na ulici či postáváním před domem oběti, výhrůžkami, ničením věcí (např. propíchání pneumatik auta), ale také drobnými ublíženými na zdraví oběti a osob jí blízkých. Tyto činy, pokud jsou posuzovány izolovaně, obvykle nedosahují společenské nebezpečnosti trestného činu. Jedná se o velmi závažné systematické jednání, které oběti způsobuje značné následky na psychice, často se objevuje nespavost, oběti jsou nuceny měnit svůj životní styl, jsou omezovány ve svých aktivitách, někdy musejí změnit zaměstnání, přestěhovat se nebo se před pachatelem důsledně skrývat. Jednání stalkera se často stupňuje. (Langhansová, <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=156>).

Pachatelé často využívají jako prostředek ke kontaktování ex-partnerů společné děti. Z praxe organizací pro oběti domácího násilí vyplývá, že jednou z taktik pachatelů pro udržení kontroly nad obětí bývá např. zakoupení mobilního telefonu, který dají dětem s tím, že vyžadují neomezenou možnost dítěti volat. Ve většině případů se však ukáže, že cílem hovorů není vlastní kontakt s dítětem, ale jeho prostřednictvím udržování kontroly nad obětí.

Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová (2008, s.54) uvádějí, že 59 % žen je pronásledováno bývalým partnerem, 81 % žen, které jsou pronásledovány současným nebo bývalým partnerem, je tímto partnerem fyzicky napadeno, 31 % žen, které jsou pronásledovány současným nebo bývalým partnerem, je tímto partnerem napadeno sexuálně. Průměrná doba pronásledování ex-partnerem bývá 2,2 roku. Walby a Allen (2009, s. 64) uvádějí, že u případů závažného pronásledování žen byla ze 37% pachatelem současná nebo bývalá důvěrná osoba a skoro ve čtvrtině případů (22 %) byl pachatelem závažného pronásledování bývalý manžel nebo partner. Čírtková (2008, s.73) uvádí, že ex-partner stalking zahrnuje až 50 % všech případů pronásledování.

Čechová, Hořínová a Mrázková (http://www.persefona.cz/download/analyza_bila_mista.pdf) uvádějí výskyt stalkingu u 1/3 obětí, které odešly ze společné domácnosti.

Čírtková (2008, s.13) zmiňuje další formy partnerského násilí: **partnerský terorismus**, který reprezentuje vůbec nejzávažnější podobu násilí v partnerských vztazích, kdy jde o dlouhodobé, chronické domácí násilí, které vážně traumatizuje oběť a psychicky poškozuje i děti, které v rodině vyrůstají. Podle současných poznatků se této formy násilí dopouštějí pouze muži. Pro **intimní terorismus** platí tatáž charakteristika, ale navíc je zde podtržena vlastní libovolná forma násilí, která je pro násilnou osobu nástrojem pro udržení moci a silné

kontroly nad ohroženou osobou. Partnerský vztah je tudíž silně asymetrický. **Situační či obyčejné párové násilí** je více vázáno na krize a konflikty ve vztahu. V příčinných souvislostech zde tedy hrají větší roli vnější, situační okolnosti, za nichž může vyhrocená krize uvnitř vztahu přerůst do násilných incidentů.

2. Teorie partnerského násilí

Přestože k násilnému chování docházelo v rodinném prostředí po staletí, pozornost odborníků přilákal tento fenomén relativně nedávno. O partnerském násilí se začalo více hovořit v 70. letech minulého století a díky ženskému hnutí vznikaly také první výzkumy násilí na ženách v rámci partnerských vztahů. Klinické publikace zaměřené na násilí na ženách však byly vedeny na individuální úrovni a byl používán psychiatrický model. První výzkumy se zaměřovaly na zjišťování patologie jak na straně obětí, což vedlo v mnoha případech k jejich sekundární viktimizaci, tak i na straně pachatelů. Byl zjišťován vliv primární rodiny na pozdější násilné chování, důležité byly výzkumy prevalence domácího násilí a násilí na ženách.

Kniht a Hatty (1987, In: Marvánová –Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008e, s.24) si povšimli, že teorie partnerského násilí vytvořené různými autory reflektují buď sociologickou nebo psychologickou orientaci svých autorů. Podle těchto autorů sociologicky orientované teorie nahlízejí na fenomén partnerského násilí v rámci makro-modelu společnosti, kdežto psychologické teorie se zaměřují spíše na mikro-úroveň. Ze sociologické perspektivy je na násilí nazíráno jako na přímý důsledek sociálních faktorů, což je v kontrastu s psychologickým přístupem, který připisuje násilí intra-individuálním faktorům jako jsou např. agresivita, impulzivita nebo paranoia (Straus,1980 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008f, s. 24).

V současné době existuje mnoho nejrůznějších teorií pokoušejících se vysvětlit mechanismus fenoménu partnerského násilí.

2.1. Jednofaktorové teorie

První pokusy o vysvětlení příčin partnerského násilí byly původně založeny na jednofaktorových teoriích. Teoretická koncepce tohoto typu se většinou opíraly o analýzu individuálních případů. Dnes jsou považovány odbornou veřejností za překonané, protože neobjasňují celé spektrum partnerského násilí. Jejich hodnota spočívá spíše v tom, že mohou posloužit jako inspirace pro řešení skutečně extrémně vyhraněných podob partnerského násilí. Tyto teorie jsou rozděleny do tří skupin:

- biologicko-genetické teorie partnerského násilí;
- psychologické teorie partnerského násilí;

- sociologické teorie partnerského násilí.

Biologicko- genetické teorie partnerského násilí - Biologicko-genetické teorie partnerského násilí záhy zanikly, neboť byly schopny vysvětlit pouze obecné predispozice k agresivnímu chování, nikoli však specifické situace domácího násilí.

Psychologické teorie partnerského násilí se zaměřují na osobnost agresora. Snaží se o tvorbu psychologických profilů typických agresorů. Tyto teorie předpokládají, že příčiny týrání partnera jsou psychologického rázu, tj. že spočívají v povahových zvláštностech pachatele.

Sociologické teorie partnerského násilí přestaly nahlížet na pachatele i oběť jako na psychicky narušené osoby. Sociologické teorie se v podstatě překrývají s modely feministických přístupů nebo jsou jimi alespoň inspirovány.

V sociologickém přístupu (například D.R.Loseke) je kladen důraz na analýzu postavení a fungování rodiny v současné společnosti. Jako zdroje domácího násilí jsou hodnoceny proměny rodiny, ochrana soukromí a také tlaky, kterým čelí partnerské soužití. (Čírtková, 2008, s.41)

2.2 Feministický přístup

Feministický přístup akcentuje sociokulturní vlivy a zdůrazňuje, že partnerské násilí není genderově neutrálním problémem. V partnerských vztazích, ve kterých dochází k násilí, je charakteristické, že násilníci bývají ve většině případů muži a oběťmi ženy.

Tento přístup nahlíží na násilí na ženách jako na výsledek nerovnováhy sil mezi muži a ženami ve společnosti. Za hlavní příčinu týrání žen je považována snaha mužů o získání a udržení si možnosti kontroly a dominantního postavení, ve spojení s potřebou demonstrace síly.

Feministická teorie poukazuje na to, že již v rámci rané socializace chlapců ve společnosti je třeba demonstrace síly a moci. Chlapci bývají svým okolím podporováni v projevech síly, demonstrace moci, neústupnosti okolí a v potlačování projevu svých emocí. Projevy starostlivosti, empatie a citlivosti jsou u chlapců považovány za femininní rysy.

Feministický model považuje motivaci pachatelů za specifickou svou demonstrací patriarchálních hodnotových stereotypů. Feministicky laděné teorie zdůrazňují, že týrání a zneužívání partnera je volbou. Je to vlastní rozhodnutí pachatele, jestli se bude nebo nebude chovat násilně.

Tyto koncepty kritizují názory, které říkají, že se ženy samy svým provokativním chováním vystavují riziku, a poukazují na širší kontext mužské autority (militarismus, šovinismus, hierarchie postavení členů rodiny) a její vlivy na násilí vykonávané na dětech a ženách.

2.3 Kriminologický přístup

Kriminologický přístup studuje partnerské násilí bez ohledu na pohlaví pachatele i oběti. Poukazuje na to, že pachateli nejsou výhradně muži, nýbrž se mezi nimi vyskytuje i poměrně vysoké množství žen. Viktimologové pak dokládají, že syndrom týraného partnera postihuje stejným způsobem muže i ženy vystavené partnerskému násilí.

Příkladem lze uvést holandskou výzkumnou studii, ve které Van Dijk (1998) na základě rozsáhlého výzkumu domácího násilí v Holandsku (prováděného na vzorku 1000 náhodně vybraných jedinců) zjistil, že u lehčích forem útoků byli oběťmi z 61 % muži a u závažných útoků pak ze 60 % ženy (Van Dijk, et.al.,1998 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008e, s.112).

Kriminologický směr se zaměřil na podrobné výzkumy osobnosti pachatelů. Jejich společné povahové charakteristiky se ale dosud nepodařilo prokázat (Čírtková, 2001, s.16). V klinicko-psychologických popisech zkoumaných vzorků pachatelů často figurovaly zcela protichůdné osobnosti od silně se kontrolujícího (overcontrolled), dominantního a agresivního typu až po impulzivní, úzkostně zlostný, nedostatečně se kontrolující (undercontrolled) a podezřívavý typ pachatele. Kritici, zvláště pak přívrženci feministických teorií, označili výčty pravděpodobných vlastností za pouhou „psychologickou přetvářku pachatelů“ (Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 112). V reakci na to vznikly specializované kriminologické teorie domácího násilí multikauzálního rázu. V nich je shodně s feministickým proudem zdůrazňováno, že partnerské násilí představuje z hlediska motivace kvalitativně odlišný fenomén, který nelze směřovat s „obyčejnou“ kriminalitou. (Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 113).

Feministický versus kriminologický model

Podle Čírtkové (2001, s. 16 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.112) dnes vedle sebe existují dva hlavní výkladové modely vysvětlující partnerské násilí, a to kriminologický a feministický. Oba předpokládají, že partnerské násilí se zásadně liší od jiných forem kriminality. Rozdílnost těchto přístupů spočívá zejména v tom, co akcentují, jaké příčiny, znaky a tendence partnerského násilí zdůrazňují a jaké „akční“ plány prosazují.

Oběma koncepcím je společné, že vnímají partnerské násilí jako produkt „typicky mužské společnosti“, zdroje násilí spatřují v sociostrukturálních jevech souvisejících se vznikem, rozdělením a uplatňováním motivů společnosti i mezi jejími jednotlivými členy. (Čírtková, 2001, s. 16)

Čírtková (2008, s.41) k výše uvedenému uvádí: *“Není divu, že každá ze tří velkých teorií příčin partnerského násilí má své kritiky a svou důvodnou opozici. Širokospektrální výklady, reprezentované sociologickým a femistickým přístupem, mají například problém vysvětlit incidenci jevu. Jak už bylo uvedeno, většina mužů (80 %) není násilná, 12 % tvoří občasní zneuživatelé a pouze 8 % mužů spadá do kategorie chronických domácích násilníků (cit. podle Poseje, Gelles a Gavanaugh, 2004). Feministický přístup je navíc konfrontován s problémem, zda násilí žen na mužích má jiné příčiny než domácí násilí v klasickém gardu, tedy násilí na ženách. Odpovědi na tuto otázku se různí.“* Čírtková (2008, s.41) dále pokračuje: *„Polemizuje se i s psychologickým přístupem, kterému je vytýkána přílišná psychopatologizace problému. Experti oponují, že psychologický přístup málo rozlišuje mezi zdravotní a sociální normou. U některých pachatelů se totiž skutečně vyskytují poruchy osobnosti ve smyslu psychopatologie („personality disorders“), ale mnoho násilníků je bez klinických (zdravotních) příznaků. Jejich problém spočívá spíše v oblasti interiorizace a respektování sociálních norem.“*

2.4 Teorie rodové podmíněnosti

Příčiny bývají dnes spatřovány zejména v rodové podmíněnosti. Násilí na ženách je výrazem asymetrického vztahu mezi mužem a ženou a nerovnosti mezi nimi. Na základě komplexní statistiky a etnografických údajů ze společenství z celého světa byly stanoveny čtyři faktory, které doprovázejí násilí na ženách:

- sociálně-ekonomické rozdíly mezi mužem a ženou,
- násilné řešení mezilidských konfliktů,
- mužský ideál dominance, tvrdosti a cti,
- mužská ekonomická a rozhodovací autorita v rodině.

Podle Netíka a Voňkové (2004, s.12) příčiny partnerského násilí spočívají v představách společnosti o mužské roli, moci a dominanci. Násilí mužů na ženách může podle této teorie souviset s rodovými stereotypy. Vzor mužského a ženského jednání se prezentuje v pohádkách a říkankách, školních učebnicích, médiích i v našem každodenním životě.

Vysvětlení partnerského násilí jen pomocí rodových stereotypů či socializace mužů v patriarchálním rámci společnosti lze jen obtížně akceptovat. V takovém případě by totiž téměř všichni muži v naší společnosti museli bít své ženy (Dutton, Golant, 1996 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 113).

2.5 Násilí jako manifestace hierarchické společnosti

Podle Penceové (2005, s. 14) patriarchát není jen problém pohlaví, ale je to forma dominance a nadřazenosti, která proniká do myšlení všech – všech mužů a žen žijících v patriarchálním systému. Partnerské násilí je manifestací pojetí moci a dominance v naší kultuře. Muži v naší společnosti se bezpochyby těší větší svobodě, privilegiím a společenskému uznání. Ale kdyby byla společnost místo mužů řízena ženami, změnilo by se všechno k lepšímu? Abychom vytvořili společnost bez násilí, je podle Penceové nutná úplná kulturně-společenská transformace založená na vzájemné úctě a respektu vůči sobě i druhým lidem.

Mnoho lidí se domnívá, že násilí mezi partnery je v naší společnosti způsobeno sexismem – muži bijí ženy proto, že se díky naší kultuře považují za nadřazené a silnější. A ženy jsou bity, protože jim stejná kultura vštěpuje, že se mají mužské autoritě podřít. K násilí ovšem dochází i mezi partnery v homosexuálních vztazích a existují i případy, kdy ženy fyzicky napadají své partnery.

2.6 Kauzální model

V současné době dominují multifaktorové přístupy, které vyjadřují názor, že partnerské násilí je složitý a komplexně podmíněný jev. V každém jednotlivém případě se uplatňují různé skupiny příčin, jejichž váha může být různá. Může se například měnit v závislosti na vývojových tendencích ve společnosti.

Jednou z nejznámějších multifaktorových koncepcí ve světě je kauzální model. Dutton (1998, In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.114) rozděluje zdroje a příčiny partnerského násilí na čtyři roviny:

- makrosystém
- exosystém

- mikrosystém
- ontogenetická (individuální, psychologická) rovina

Makrosystém vytváří rámec, příznivé klima udržující potenciál domácího násilí. Partnerské násilí je společností podporováno a udržováno převládající hierarchií hodnot, která je založena na nadvládě a dominanci mužů. Patriarchální smýšlení má pevně zakořeněnou víru, která má dvě dominanty:

- že společnost musí být hierarchicky uspořádaná,
- že vůdčí role v této hierarchii přísluší mužům.

V tradiční společnosti v tomto duchu přežívá řada mýtů, které pomáhají ospravedlnit a bagatelizovat násilí realizované uvnitř soukromí jejich partnerského vztahu.

Exosystém: Dutton vysvětluje exosystém jako bezprostřední sociální okolí jednotlivců. Pod výrazem exosystém jsou zahrnuty formální a neformální sociální struktury, se kterými přichází konkrétní osoba během života do kontaktu. Tyto struktury určují, ovlivňují nebo omezují chování jednotlivce. Konkrétními faktory, které přispívají ke zneužívání uvnitř rodiny, mohou být nezaměstnanost, nízký příjem atd. Exosystém tak může generovat „spouštěče“ i „tlumiče“ partnerského násilí.

Mikrosystém je reprezentován samotnou rodinou. Uvnitř této sociální jednotky mohou vznikat takové konstelace situací a okolností, které zvyšují náchylnost k propuknutí partnerského násilí. Dutton řadí k rizikům plynoucím z podstaty rodinného soužití např.:

- privátnost, která komplikuje uplatnění mechanismů sociální kontroly,
- právo na ovlivňování svých členů, kterým rodina neformálně disponuje,
- předepsané role chování členů rodiny, které jsou regulovány obecnými normami založenými na jiných principech, než jsou osobní kompetence a zájmy členů této rodiny,
- obsáhlé, hluboké poznání druhých – partneři se obvykle dobře znají, dovedou vzájemně odhadnout své reakce a způsoby chování ve standardních i krizových situacích, vědí, co si k sobě mohou dovolit.

Ontogenetická rovina má nejbližší k původním psychologickým teoriím partnerského násilí. Příčiny hledá v individuálních charakteristikách pachatele a oběti a dále v jejich vzájemné interakci. Předpokládá, že samotný pachatel prošel specifickým ontogenetickým vývojem a pravděpodobně se naučil řešit stresující a omezující situace agresivním chováním. Řadí se sem i názory, že pachatelé prošli tíživým dětstvím a sami na sobě poznali traumatizaci násilím (Dutton, 1998 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.114).

2.7 Psychoanalýza

Studie, které vycházejí z psychoanalytické teorie partnerského násilí se zaměřují na individuální intrapsychické mechanismy. Násilí na ženách je viděno jako pokus násilníka o potvrzení jeho maskulinní identity (Gondolf, 1985 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.26). Nenávist k ženám je násilník schopen zvládat a kontrolovat femininní aspekty jeho výchovy. Psychoanalytická teorie byla do současné doby aplikována jen na vysvětlení násilí mužů vůči ženám, ženskou agresivitu a násilí se však ještě nepokusila dostatečně vysvětlit.

Podle psychoanalýzy se u jedince v raném vývoji vytvářejí dispozice k tomu, aby se násilně choval nebo se násilí přizpůsobil. Osobnostní charakteristiky jsou často označovány podle diagnóz. Například v Mezinárodní klasifikaci nemocí DSM-III je při popisu diagnózy závislé poruchy osobnosti (F.607) použit příklad ženy, která toleruje a/nebo zůstává v násilném partnerském vztahu. DSM-III-R zahrnuje také popis masochistické poruchy osobnosti (*self defeating personality disorder, SDPD*). Mezi diagnostická kritéria pro tuto poruchu osobnosti patří např. přetrvávající vzorec sebeponižujícího chování, které zahrnuje takový výběr lidí a situací, který vede ke zklamání nebo neúspěchu, odmítání pomoci, podněcování rozzlobených nebo odmítavých reakcí ze strany druhých a poté pocity zranění, porážení, ponížení atd.. Pojetí masochistické poruchy osobnosti bylo kritizováno např. Caplanovou jako „*bezduvodné patologizování tradičního, socializovaného „ženského“ chování*“, (Kaplanová, 1991, In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.26), Walkerovou, podle které označuje tato diagnóza za maladaptivní „*...takové chování, které si týrané ženy a jiné oběti inter-personálního násilí osvojují, aby se vyhnuly vážnému zranění*“, Pantonyovou a Kaplanovou (1991, In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, s. 26) „*...jako diagnostická kategorie s jen nepatrnými empirickými důkazy, které by podporovaly její existenci*“, či Brownovou, která tuto diagnózu označila jako „*nálepku, jež může vést k vážné újmě pro ženu tím, že označuje některé normální, posttraumatické odpovědi na prožité násilí jako indikátory vážné, hluboce zakořeněné charakterové vady*“ (cit. z Hansen and Harway, 1993, s.30 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 26).

V souladu s tendencí psychoanalytického přístupu přidělovat týraným ženám psychiatrické diagnózy, někteří autoři (Blum, 1982; Snell et al., 1964; Whitehurst, 1974 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.27) charakterizují ženy, oběti partnerského násilí, základní potřebou provokovat násilí, masochistickou motivací, která podporuje trvání násilí

a projevy pasivního nepřátelství, které k násilí přispívají (Hanse and Harway, 1993 In: Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 27).

Hotaling a Sugarman (1986, In: Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 27) přezkoumali více než 400 studií, ve kterých nezjistili větší výskyt osobnostních charakteristik jako masochismus, pasivita nebo nízké sebevědomí u žen, které se staly obětí partnerského násilí ve srovnání se ženami, které tuto zkušenost nemají. Naopak někteří autoři, např. Rounsaville (1978) nebo Stark (1981) ukazují, že týrané ženy prokazují zvláště důmyslnou sílu pro přežití násilných a stresových situací (Hanse and Harway, 1993 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 27).

Mnoho odborníků v dnešní době odmítá v případech týraných žen používání diagnóz jako hraniční nebo histriónská porucha osobnosti, jelikož používání těchto diagnóz vycházelo z přesvědčení, že posttraumatické projevy týraných žen jsou individuální patologickou reakcí na týrání spíše než chováním, které je nutné pro přežití.

Z psychiatrického hlediska je někdy na ženino chování pohlíženo jako na výsledek nedostatečného rozvoje schopností vyrovnávat se s náročnými situacemi nebo se na oběť pohlíží jako na osobnost, která je v některém směru oslabená. Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová (2008, s.27) takový přístup komentují, že: „často vede k sekundární traumatizaci oběti a popírá její životní zkušenosti“.

2.8 Teorie sociálního učení

Teorie sociálního učení je spojena se jménem psychologa Alberta Bandury. Podle Bandury (1979, In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 27) se děti učí mnoha vzorcům chování díky tomu, že jsou jim vystaveny a vnímají odpovídající chování v rámci řešení problémů a reagování na okolní svět. Tak, jako může být skrze pozitivní rolové modely napodobováno pozitivní chování, může být naopak negativní chování modelováno pod vlivem negativních vzorů. Princip sociálního učení byl také aplikován na vysvětlení vzniku a užívání agresivního chování. Teorie sociálního učení byla v rámci studií o rodině použita k vysvětlení zejména některých aspektů vzniku a přenosu násilí, např. kopírování násilí mezi dospělými, jehož jsou děti svědci ve svých primárních rodinách (Kalmuss, 1984), mezigenerační přenos násilí v rodině (Cappell and Heiner, 1990), generalizace užití násilí z jednoho vztahu na jiné (Molone et al., 1989) a výskyt partnerského násilí v dalších vztazích

či manželstvích (Kalmuss and Seltzer, 1986 In: Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 27). Výše zmíněné příklady výzkumů podporují hypotézu, že přihlížení násilí v primární rodině má modelující efekt pro pozdější násilné chování jedince.

Rodina jako hlavní činitel socializace jedince má velký vliv na jeho sociální rozvoj. Podle Strause (1980 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 28) se děti, které se staly obětí násilí, proti němu neobrádí, ale vnímají jej jako specifickou hodnotu. Lze tedy podle této teorie předpokládat, že děti, které jsou svědky domácího násilí, budou tento vzorec napodobovat i ve vlastních vztazích.

Podle Gellese (1979 In: Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 28) se ženy, které vyrůstají v rodinách, ve kterých dochází k násilí, učí přijímat či tolerovat násilí a očekávat ho i ve svých vlastních partnerských vztazích.

Selingmanovy studie v roce 1967 ukázaly, že předchozí učení může mít vliv na chování. Tento fenomén dostal název **naučená bezmocnost** a byl aplikován na řadu lidského chování, jako např. deprese, domácí násilí a násilné vztahy a také na oblast drogové závislosti. Selingman také zjistil, že čím dříve dojde ke vštípení naučené bezmocnosti, tím hůře se lze zpětně naučit svobodným a dobrovolným reakcím, a to i v situacích, kdy bylo toto chování efektivní.

Podobně se týrané ženy mohou záhy naučit, že jakákoli jejich snaha je stejně neochrání před násilím, a tím ztrácejí schopnost předvídat vliv svého chování na výsledek celé situace. Walkerová (1984, s. 85) hodnotí naučenou bezmocnost jako jeden z důvodů, proč týrané ženy nevnímají svou schopnost uniknout z násilného vztahu.

Model sociálního učení sice vysvětluje, jak se jednotliví členové rodiny v rámci socializace učí násilnému chování, přesto málo vysvětluje to, jak se lidé učí tlumit a omezovat násilné chování.

2.9 Sociálně psychologické teorie

Sociálně psychologické teorie se snaží vysvětlit silný emocionální závazek mezi obětí a násilníkem. Painterová a Duttonová (1985, In: Walker, 1984, s. 143) nazývají takovýto svazek **traumatickým spojením** (traumatic bonding) a poukazují na podobnost s případy, kdy rukojmí cítí pozitivní vazbu k únosci nebo kdy je týrané dítě silně připoutáno k násilnému

rodiči. „Traumatické spojení znamená silné emocionální pouto, které se rozvine mezi dvěma lidmi, kdy jeden z nich je přerušovaně týrán, bit, zavražďován nebo zneužíván druhým.“

Společnými znaky týrané ženy a násilníka, rukojmí a únosce, zneužívaného dítěte a pachatele je nerovnováha sil a přerušovaná povaha násilí. V průběhu času se nerovnováha sil zvětšuje a osoba v podřízené pozici získává negativní sebeobraz, snižuje se schopnost nezávislé existence a zvyšuje se potřeba přítomnosti výše postavené osoby. U výše postavené osoby se naopak rozvíjí potřeba udržení kontaktu s níže postavenou osobou a tím se upevňuje vzájemný vztah těchto dvou jedinců. Opakování cyklu násilí (tj. růst tenze, trauma prožité v samotném aktu násilí a usmiřování, které následně přichází), umožňuje vytvoření silného traumatického spojení mezi týranou ženou a násilníkem a přispívá k tomu, že žena přetrvává v násilném vztahu. Opakováním celého cyklu se snižuje šance, že žena násilný vztah opustí. Násilí není konstantní, je přerušováno chvílemi klidu a usmiřování. To vede oběť k tomu, že násilné epizody podceňuje nebo ignoruje, navíc u ní dochází ke zkreslení reality, ve které se nachází.

Walkerová (1979, s.62) popisuje bezprostřední reakci ženy po prožitém násilí jako „disociaci spojenou s pocitem nemožnosti uvěřit, že k incidentu skutečně došlo“. Po napadení žena prožívá extrémně negativní pocity vůči násilníkovi. Tyto pocity jsou spojené se sebeobviňováním, depresí a bezmocí. Žena je po nějakou dobu po incidentu závislá a zranitelná. Ve fázi usmiřování žena ztrácí strach a získává pocit, že má situaci opět pod kontrolou, že se násilník změní a násilí se už nebude opakovat.

K pochopení vztahu mezi týranou ženou a násilníkem pomohlo také zjištění Ochberga (1982, In: Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 29), který první popsal tzv. Stockholmský syndrom. Teorie Stockholmského syndromu byla také aplikována na problematiku partnerského násilí, stala se tak součástí teorie syndromu týrané ženy. Podílí se na vysvětlení, proč týrané ženy v mnoha případech snáší násilí po velmi dlouhou dobu a násilný vztah neukončí. Jelikož situace týraných žen splňuje všechny čtyři podmínky stanovené k diagnostikování Stockholmského syndromu⁶, je jeho platnost rozšířena i na partnerské násilí. (viz kapitola č.4.2)

⁶ Rain (2006) kategorizoval okolnosti, které musí splňovat podmínky, aby se mohlo hovořit o Stockholmském syndromu: 1. Pachatel vyhrožuje oběti zabitím a oběť je vnímán tak, že by to mohl skutečně udělat; 2. Oběť nemůže uniknout, a tak její život je závislý na rozhodnutí násilníka; 3. Oběť je izolována od okolí, takže jediný pohled na situaci je zprostředkován pachatelem; 4. Pachatel projevuje oběti určitý stupeň laskavosti. (Marvánová –Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 30 – 31)

2.10 Teorie osobnosti

Obecně vědci vycházejí z teoretické základny výzkumů založených na teoriích osobnosti, a proto předpokládali, že pachatelé partnerského násilí se od ostatní populace liší v některých osobnostních charakteristikách. Někteří z nich (Barnes et al., Wolkerová In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 30-31) se domnívali, že muži, kteří se dopouští násilí, mohou být charakterizováni nízkým sebevědomím a vysokou mírou úzkostnosti. Malamuth (1998, s. 474) zjistil zvýšené skóre psychoticismu u mužů, kteří byli sexuálně agresivní vůči ženám obecně.

Jiné výzkumy se zaměřily na zjišťování společných osobnostních charakteristik žen, obětí partnerského násilí. Podle Hotalinga a Sugarmana (1986, In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.31), kteří vycházeli z revize 400 studií, se týrané ženy od těch, které s partnerským násilím nemají zkušenost, liší pouze v míře výskytu násilí v jejich primárních rodinách. Nebyly zjištěny žádné psychologické rysy, které by charakterizovaly zneužívané ženy.

Také studie Walkerové (1984, In: Marvánová – Vargová, Toufarová, Pokorná, 2008, s. 31) na vzorku 403 týraných žen nepotvrdila existenci specifických rysů jejich osobnosti. Spíše předpokládá, že ženy, které jsou přizpůsobivé, submisivní a staly se obětí fyzického nebo sexuálního násilí, si v dětství nevytvořily odpovídající sebeochranné mechanismy, zvláště pokud pocházejí z rodin, kde byly ženy tradičně viktimizovány. Walkerová tento faktor nazývá jako **náchylnost k násilí** (susceptibility to violence). Přestože respondentky věřily tomu, že je partner může zabít, a byly si vědomy hrozícího nebezpečí, byly přesvědčeny o tom, že mu mohou pomoci, aby se změnil. Tyto formy popření a další psychologické následky týrání tvoří tzv. **syndrom týrané ženy**. (viz kapitola č. 4.2)

Některé studie se zaměřily na zkoumání mechanismů, kterými se ženy vyrovnávají s násilím v partnerských vztazích. Follingstadová et al. (1998, In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.31) se pokoušela z již existujících studií porozumět tomu, jak se z mechanismů, kterými se žena vyhýbá násilí, stává životní styl, který se v konečném důsledku obrací proti ženě tím, že ji více zavazuje v násilném vztahu. Porovnáním týraných žen s oběťmi jiných traumatických zážitků zjistila, že podobně jako oběti jiných trestných činů se i týrané ženy cítí nejbezpečněji a nejvíce chráněny před možným nebezpečím doma. Tento rozpor může být klíčovým pro pochopení reakcí týraných žen: šok, nevěřičnost, popření, pokusy o obnovení jisté míry bezpečí, která byla narušena násilným útokem, deprese, na sebe namířený hněv a rozčilení.

Podle Hansenové a Harwayové (1993, s. 39) mezi racionalizace, které pomáhají ženám vyrovnat se s násilím a pochopit kontext, ve kterém k násilí dochází patří tyto:

- Za násilí žena viní síly, které jsou mimo kontrolu pachatele.
- Sebeobviňování.
- Popření či podhodnocování závažnosti zranění, které žena utrpěla.
- Popření možností, které žena má k zastavení násilí.
- Touha zachránit a změnit násilného partnera tím, že bude přehlížet násilí.
- Snaha vydržet násilí z důvodů náboženství nebo tradice.

Podle Eysenckových (1985, In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.32) se násilí na svém partnerovi nejčastěji dopouštějí lidé, kteří odpovídají následujícímu profilu:

- Impulzivní a bez zábran, neschopný si osvojit sociální role (extrovert).
- Úzkostný, jehož úzkost spouští naučené deviantní reakce jako např. násilí (neurotik).
- Bezstarostný, necítí vinu, empatii, bezcitný, tudíž se může projevovat antisociálně (psychotik).

2.11 Teorie rodinných systémů

Na násilí mezi partnery je nahlíženo jako na jev, který ovlivňuje všechny členy rodiny, nejen oběť a pachatele.

Strausův systémový model násilí (Straus, 1973 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.32) mezi členy rodiny byl prvním případem aplikace teorie rodinných systémů na oblast partnerského násilí. Straus popsal rodinu jako adaptivní systém, hledající svůj cíl a násilí jako jeho systémový produkt nebo výstup. Ve svém modelu popsal pozitivní zpětnovazebné mechanismy, které přispívají k udržení spirály násilí. Mezi ně patří např. to, zda je násilí konzistentní s cíli systému a jednotlivců, sebepojetí agresora jako násilníka, očekávání od role oběti, vysoká tolerance společnosti k násilí a malá moc oběti. Strausův model popisuje také negativní zpětnovazebné mechanismy, které snižují výskyt násilí. Zahrnují nekonzistentnost násilí s cíli jednotlivců i skupiny, nízkou toleranci okolí k násilí, kdy se násilné projevy stanou předmětem veřejného zájmu a fungující kontrolní mechanismy, trestající násilníka.

Na práci Strause navázala Gilda-Simsová (1983, In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 32), která vytvořila šestistupňový systémový model násilného vztahu:

- Ustanovení rodinného systému.
- Výskyt prvního násilí.
- Ustálení násilí.
- Bod volby.
- Opuštění systému.
- Upevnění rozhodnutí.

2.12 Teorie stresu

Takto orientované teorie se pokoušejí porozumět zejména sociální podpoře, která je dávana násilným interakcím v partnerských vztazích. Lazaru a Folkman definují stres jako jednu z vlastností vztahu mezi jedincem a prostředím, kterou jedinec vnímá jako „obtížnou nebo přesahující jeho schopnosti a ohrožující jeho nebo duševní pohodu“ (Carlson,1997 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.33).

Pod vlivem stresu se rodina stává zranitelnou. *“Společně s velkým emocionálním nasazením, které je typické pro rodinné vztahy, se rodina stává místem, kde se koncentruje více závažných stresových situací, než u jiných skupin.”* (Hotaling and Straus,1980,s. 17, In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.33) Podle této teorie silné sociální normy podporují a posilují vzájemnou provázanost stresu, frustrace a násilí. Schopnost vyrovnávat se se stresem je podle výše uvedených autorů oslabena přítomností dalších stresorů, jež rodinu ovlivňují. Jsou jimi např. nezaměstnanost, nemoc či finanční problémy. Pokud je rodina pod tlakem, pravděpodobnost výskytu násilí se zvyšuje. Výskyt partnerského násilí podporuje také to, že v západní kultuře je násilné chování jako reakce na stres tolerováno.

Násilí ze strany partnera je podle Folkmanova a Lazarusova paradigmatu vnímáno samo o sobě jako stresující situace. Značně totiž omezuje možnosti a prostředky ženy, ohrožuje její pocit pohody a bezpečí a může vést ke ztrátě vysoce hodnoceného vztahu. Týrané ženy prožívají stres, nejen když k násilí dochází, ale i v situacích, kdy předvídají, že k němu dojde. Důležitou roli má v Folkmanově a Lazarusově teorii **kognitivní hodnocení** – neustále přítomný proces, který vyhodnocuje situace ve smyslu míry pohody (well-being), a subjektivní význam připisovaný jednotlivým událostem. Kognitivní hodnocení může mít tři

formy – **primární, sekundární a přehodnocení**. Primární kognitivní hodnocení umožňuje zjistit, zda je podnět či situace stresující. Sekundární kognitivní hodnocení napomáhá rozhodnutí, jak může subjekt reagovat nebo jak se s daným podnětem vyrovnat. Je to komplexní proces, který zahrnuje tři faktory: možnosti a schopnosti jedince, pravděpodobnost, že zvolená reakce povede k zamýšlenému výsledku, a pravděpodobnost, že jedinec je v dané situaci schopen takto reagovat. Sekundárního kognitivního hodnocení situace užívá žena k řešení, pokud vnímá násilí jako stresující faktor. Přehodnocení situace napomáhá k flexibilnější odpovědi oběti na násilí.

2.13 Další faktory podmiňující vznik partnerského násilí

Netík (Netík, Voňková, 2004, s. 34) jmenuje jako další příčiny domácího násilí tyto faktory:

- tolerantní postoj společnosti vůči partnerskému násilí; převládající patriarchální model
- stresující sociální situace, např. ztráta zaměstnání, finanční problémy apod.
- psychopatie osobnosti – porucha osobnosti, organická postižení CNS, případně závažnější duševní onemocnění agresora
- rozporuplnost vztahu, rozdílná životní orientace partnerů
- zneužívání návykových látek, zejména alkoholu
- původní rodina – transgenerační přenos násilných vzorců jednání do dospělosti; tendence ztotožnit se s rolí oběti

Gjuričová, Kocourková, Koutek (2000, s. 47) uvádějí jako rizikové faktory partnerského násilí:

- nerovnost pohlaví
- mladší věk (18 – 30 let)
- chudobu
- odluku
- kriminální kariéru
- etnické otázky
- nezaměstnanost
- drogy
- nesezdané soužití

- základní vzdělání
- fakt, že jeden z partnerů (event. oba) vyrůstal v násilných rodinných vztazích
- předchozí útok nebo recidivující násilí v současném vztahu

3. Partnerské násilí na ženách

Jak jsem již uvedla v kapitole č. 1.3, fyzické a sexuální násilí je charakterizováno jako jeden z nezávažnějších manželských stresorů splňující podmínky pro kritéria pátého stupně šestistupňové stupnice akutních a chronických stresorů – čili extrémní zátěž.

Tato extrémní zátěž oběť traumatizuje a poškozuje a zároveň má velmi závažné, bezprostřední i dlouhodobé účinky. Fatálními následky může být sebevražda ženy - oběti nebo vražda násilnického týrajícího partnera.

Pouze menšina laické veřejnosti, včetně odborníků, si uvědomuje a ví, že to, co týraná žena prožívá a jak se chová - ať se to zdá jakkoliv divné a nepochopitelné až „nenormální“, je ve skutečnosti normální reakcí ženy na nenormální situaci, ve které žije. Týrané ženy si vytváří velmi složité, mnohokrát bizarní strategie, jak se vyhnout násilí partnera, jak jej zmírnit či zastavit. Jsou to velmi důležité strategie, umožňující ženě přežít, strategie na přežití i ve velmi nebezpečných, život ohrožujících situacích.

Zároveň jsou to důvody, které způsobují, že týrané ženy nedokážou ze vztahu, ač je poškozuje, a od muže, který jim ubližuje, odejít.

Jako první předpoklad řešení problému se tak stává jeho správné pojmenování a označení (identifikace). Ale pojmy také mohou pomáhat problémy zamlžovat a zakrývat. Starý pojem „bití manželek“ zaměřoval pozornost na oběť a ne na pachatele, ale alespoň naznačoval, o co jde. Nové pojmy „domácí násilí“, „partnerské týrání“, „zneužívání“, „dysfunkce rodiny“ znejasňují situaci, dokonce úplně zastírají její charakter.

Pojmy jako „bitá žena“, „oběť domácího násilí“, „týraná žena“ ženu viktimizují a následně stigmatizují, tedy nuancují pouze to, že její identitou je „být obětí“.

Jenže ženy, které zažily násilí a které ví, kolik síly, pozornosti a sebedisciplíny je třeba vynaložit na přežití, se zřídka identifikují jako „oběti“. Podle Jonese (In: Sopková, 2001, s. 27) se tyto ženy považují se za silné osobnosti, které to nějakým způsobem dovedou zvládnout.

V zajetí, ve kterém je oběť v soustavném, dlouhotrvajícím kontaktu s pachatelem, se vytváří zvláštní druh vztahu – je to vztah nadvlády udržovaný nátlakem. Toto platí bez ohledu na to, zda-li byla oběť vzata do zajetí násilně, jak je tomu v případě vězňů, zajatců, rukojmích, a nebo zda-li se do zajetí dostala kombinací síly, zastrašování, různých slibů a lákání, jak je to v případě bitých, týraných a zneužívaných žen a dětí (Hermanová, 2001, s. 63).

Odejmout moc oběti, izolovat ji, vyvolávat a udržovat v ní pocit hrůzy a bezmoci (násilím i občasnými „odměnami“), vyvolávat vděčnost, ovládnout její tělo – to jsou strategické metody násilné osoby umožňující oběť zotročit a získat tak nad ní psychickou nadvládu.

Domácí/partnerské násilí, bití a psychické týrání žen je traumatem, které způsobuje nejen těžká poranění těla, ale hlavně těžké poranění duše. Jakékoliv vystavení totalitní kontrole trvající delší dobu (měsíce, roky) je odborníky přirovnáváno k rukojmím, válečným zajatcům či koncentračním táborem, jež postupem času vede ke vzniku komplexní posttraumatické stresové poruchy.

Sopková (2001, s.28) uvádí, že násilnické vztahy bývají rodinným tajemstvím a bývají zastřené mlčením. Sociální okolí, které toto násilí neodhalí, přímo i nepřímo podporuje pokračování partnerského násilí na ženách. K tomu Mindell (1995, s.55) zaujímá jednoznačný postoj, když tvrdí : „Násilím je také nezabránění násilí a týrání, pokud nepoužijeme vlastní moc a sílu na zabránění tomu, aby byl někdo druhý týraný“.

Hermanová (2001, s.84) představila svůj názor, že není možné zůstat neutrální, pokud se jedná o násilí a týrání. Pokud došlo k trestnému činu, neutralita není morální, žádoucí ani možná. Proto mají všichni povinnost zaujmout stanovisko.

Bití a zneužívání dívek a žen je historickou konstantou. Po staletí bylo ve vývoji lidstva, rodiny a manželství normální nadřazené postavení muže a jeho výlučná moc a nebo převaha při spravování věcí veřejných a rodinných. Po celá staletí bylo normální, dokonce žádoucí, aby muž ovládal a trestal svoji manželku i prostřednictvím použití fyzické síly. Toto právo mužů ponižovat a trestat svoje manželky podporovaly a udržovaly právní, náboženské a kulturní normy. Právo mužů bít manželky bylo zrušeno teprve před sto lety. I když právní normy zanikly, násilné chování přetrvává. A to je jeden z klíčových důvodů, proč jsou ženy tak často oběťmi násilí v párových vztazích. (Jurtela, 2007, s.14)

V souvislosti s problematikou partnerského násilí se často objevují otázky o příčinách násilného chování. Jako klíčovou příčinu partnerského násilí zdůrazňují feministické organizace rodovou nerovnost, což se dá aplikovat právě jen na násilí páchaném muži na ženách v heterosexuálních vztazích. Světová zdravotnická organizace (2002, s.98) zveřejnila podnětnou a přehlednou tabulku různých faktorů zvyšujících riziko násilí na ženách:

Tabulka 1

Individuální faktory	Faktory vztahu	Faktory komunity	Společenské faktory
<ul style="list-style-type: none"> • mladý věk • nadměrné pití alkoholu • deprese • poruchy osobnosti • nízké vzdělání • nízký příjem • svědek nebo oběť násilí v dětství 	<ul style="list-style-type: none"> • manželský konflikt • labilita manželství • mužská dominance v rodině • ekonomický stres • rodina žijící v chudobě 	<ul style="list-style-type: none"> • slabé postihy komunity vůči domácímu násilí • chudoba • malý společenský kapitál 	<ul style="list-style-type: none"> • tradiční genderové normy • společenské normy podporující násilí

Převzato z: <http://www.scribd.com/>

Tabulka ukazuje, že násilí páchané na ženách je multifaktoriální problematika. Z individuálních faktorů může hrát důležitou roli mladý věk (nezralost násilné osoby), závislost na alkoholu (spouštěč násilí), deprese (psychické onemocnění), poruchy osobnosti (včetně sociopatie), nízké vzdělání, nízký příjem aktérů násilí páchaného na ženách (ztráta zaměstnání). Důležitou roli mohou hrát i vlastní zkušenosti s násilím v dětství. Ve vztahové rovině může být spouštěčem partnerského násilí na ženách manželský konflikt či labilita manželství, dominantní partner (asymetrický model vztahu), ekonomický stres (ztráta či hrozba ztráty zaměstnání, nízký plat, hrozba sociálního vyloučení a následná sociální dezintegrace) a chudoba (závislost na dávkách, nízký socioekonomický statut rodiny, sociální vyloučení). U faktorů komunity se také mohou podílet na násilí páchaného na ženách či u domácího násilí vůbec slabé postihy komunity vůči tomuto násilí (odlišné normy a zvyky dané komunitou, špatná sociální kontrola či neefektivní legislativa či špatně dostupná sociální síť), chudoba (rozvoj sociálně patologických jevů včetně násilí na ženách) či malý společenský kapitál (nízký socioekonomickokulturní statut). Ze společenských faktorů jsou označeny dva jevy jako možné příčiny násilí páchaného na ženách. První jsou tradiční genderové normy (nerovnost pohlaví, nadřazenost mužů) a společenské normy podporující násilí, kdy je násilí všeobecně tolerováno, není považováno za trestný čin.

4. Důsledky partnerského násilí

Důsledky partnerského násilí lze rozdělit na psychické, fyzické a sociální. Nepřichází jednotlivě, nýbrž většinou v kombinované formě. Symptomy partnerského násilí ve větší či menší míře přispívají k možnému riziku sociálního vyloučení. I když nechci podceňovat důsledky fyzického násilí, protože může končit ohrožením života či dokonce smrtí, přesto psychické a sociální násilí mívá (ne-li více) fatální dopady a důsledky sociálního charakteru. Sociální důsledky psychického a sociálního partnerského násilí ohrožují ohroženou osobu tím, že ji dlouhodobě vylučují z běžného života (často na celá léta). Následkem toho např. ohrožená osoba trpí fobiemi, jež mají primární dopad na její neschopnost získat potřebnou profesní kvalifikaci. Sekundárním dopadem může potom být snížená šance jejího uplatnění na trhu práce.

Důsledky domácího, respektive partnerského násilí jsou vymezovány v různých kontextech: v právním, sociálním, psychologickém. V právním kontextu je domácí násilí charakterizováno jako fenomén, který vede k porušování základních lidských práv a svobod (Kury, Partner, Obergfell-Fuchs, 2005 In: Čírtková, 2006, s. 59). V kontextu sociálních věd je domácí násilí označováno jako závažný sociálně patologický jev, jenž má dopad na celou rodinu, která přestává plnit svoje funkce. Domácím násilím trpí nejen týraná osoba (fyzicky či jinak), ale i ostatní členové rodiny (Shipway, 2004; In: Matoušek et.al., 2005). Na jaderné charakteristice domácího násilí je vystavěn i rakouský „Gewaltschutzgesetz“ (zákon na ochranu před násilím), který Evropská unie vyhodnotila jako „best practice“, neboli nejlepší přístup k řešení. Proto je doporučován jako výchozí model pro komplexně-právní řešení případů domácího násilí (Dearing, Halley, 2000; s.25). Světová zdravotnická organizace (WHO) definovala násilí mezi rodiči jako psychické týrání dětí. Dlouhodobým následkem zažitého násilí mezi rodiči může být nápodoba a opakování modelu násilných partnerských vztahů ve vlastní dospělosti. V psychologickém kontextu je z pohledu důsledků domácího násilí zvýrazňováno hledisko jeho přímé (primární) oběti. Mnohé způsoby reagování oběti na násilí páchané blízkou osobou jsou málo srozumitelné. Tolerování násilí, snášenlivost, nečinnost až apatie ze strany oběti vyvolávají minimálně údiv, někdy zpochybňování problému domácího násilí. Uvnitř partnerských vztahů může docházet k rozmanitým variantám či podobám násilných incidentů. Avšak ne všechny jsou označovány jako domácí násilí. Jádrem domácího násilí je označován výraz „týrání“. Jak jsem již opakovaně uvedla, dominantním znakem

týrání je uplatňování moci a kontroly nad obětí cestou používání fyzického, psychického, sexuálního či jiného násilí.

Dlouhodobým násilím ohrožené osoby ztrácejí sebevědomí a zároveň u nich narůstá strach a zmatek. Pokud nemají dost podpory v okolí, může vést ponižování k tomu, že přejímají o sobě negativní informace. V případech, kdy se oběti snaží získat pomoc, nebývají vždy úspěšné, neboť mnohé z nich jsou za svou situaci obviněny okolím.

Gjuričová, Kocourková, Koutek (2000, s. 78) komentují poznatky Walkerové, ve kterých je popsáno, jak byly ve skupině zneužívaných žen dvě ženy ze tří ochromené strachem, nevěřily, že mají šanci něco změnit, a proto v této situaci zůstávaly. Ženy uváděly jako důvod, proč zůstávají v manželství, strach nejen o sebe a o děti, ale také o své muže. Dalšími příznaky u žen bývá vedle strachu, zmatku a bezmoci deprese, dále stud, zhoršení celkového zdravotního stavu, zvyšuje se také riziko sebevražedného chování. Méně se ví o tom, že negativní důsledky násilí se týkají i násilného muže. Také on svým způsobem ví, že působí bolest osobě, ke které je poután, cítí se bezmocný a má pocit viny. Jak již bylo opakovaně uvedeno, násilí závažně traumatizuje děti a ohrožuje jejich budoucí vývoj. Děti se pokoušejí situaci různě řešit, přitom může docházet k obviňování a tedy zpětné traumatizaci ženy.

E.Sopková (2001, s. 19) důsledky partnerského násilí komentuje následujícími slovy: *“ Násilí zaměřené na ženy je také skrytou překážkou a brzdou sociálně-ekonomického vývoje. Rodově podmíněné násilí tím, že potlačuje energii žen, podryvá jejich sebedůvěru a ohrožuje jejich zdraví, znemožňuje jim plně se zúčastňovat na životě společnosti. Rodově podmíněné násilí představuje také velký zdravotní problém žen na celém světě, je významnou příčinou chorobnosti a úmrtnosti žen na celém světě. Nedávné odhady Světové banky o celosvětové nemocnosti svědčí o tom, že v rozvinutých tržních ekonomikách vede viktimizace k tomu, že ženy v reprodukčním věku jsou nemocné každý pátý den. “*

Následky týrání jsou jedním z hlavních zdravotních problémů. V USA 22-35 % žen, které navštívily městskou zdravotní pohotovost, vykazovalo symptomy dlouhodobého týrání. Podle Americké lékařské společnosti týrání může mít vliv na tělesné zdraví i později, a může vyvolat např. artritidu, vysoký krevní tlak a srdeční choroby. (Vědecká rada americké lékařské společnosti, cit. podle Heise, Pitanguy, Germain, s. 27 In: Sopková, 2001, s.22)

Vztah mezi týráním a psychickou dysfunkcí vážně ovlivňuje také úmrtnost žen, a to zvýšeným rizikem sebevražd: u týraných žen je pětikrát větší pravděpodobnost pokusu o sebevraždu než u netýraných. Týrání může být hlavní z dosud identifikovaných příčin

pokusů žen o sebevraždu. (Vědecká rada americké lékařské společnosti, cit. podle Heise, Pitanguy, Germain; s.28 In: Sopková, 2001, s. 22)

Souvislost mezi domácím násilím a vraždami je ještě větší. Údaje z mnohých států dokazují, že domácí násilí je hlavním rizikovým faktorem při vraždách žen i vraždách spáchaných ženami. Například v Kanadě 63 % žen zavražděných v roce 1987 zemřelo rukou intimního partnera. (Vědecká rada americké lékařské společnosti, cit. podle Heise, Pitanguy, Germain, 1998, s.28, In: Sopková, 2001, s. 22). V Rakousku se 54 % vražd odehraje v rodině, přičemž v 90 % je obětí žena nebo dítě (Egger 1996, s. 44).

Sopková (2001, s.22) cituje Rosenberga (1990, s. 939) z Centra pro kontrolu chorob, který komentuje své poznatky z lékařské praxe takto: *„Je překvapující, že lékaři se téměř nikdy neptají svých pacientek na násilí. Jediní lékaři, kteří se ptají na násilí, jsou psychiatři, a zajímají se pouze tehdy, když se objevuje ve snech. Psychiatři při setkání s oběťmi skutečného násilí často nesprávně označují pacientky, zaměňují si následky dlouhotrvajícího traumatu za osobnostní poruchu. Psychiatři rovněž považují ženy za vrozeně závislé, pasivní, sebepoškozující a nebo masochistické, přičemž by jejich diagnóza měla být posttraumatická stresová porucha. Psychiatrické obviňování oběti se znovu objevuje v kvazipsychiatrických nálepkách, které ostatní zdravotnický personál týraným ženám běžně připisuje.“*

Například podle jedné studie z pohotovostní ambulance lékaři běžně označovali týrané ženy za hysterické, neurotické, hypochondrické, a nebo jednoduše za lidské trosky. Pokud zdravotníci neučiní nic, i když oběť/pacientka ví, že oni vědí, umocňují v oběti úzkost, beznaděj, strach a hanbu, její pocit, že je sama zodpovědná za svoji bezpečnost, že je nakonec ona sama na vině (Stark, Flitcraft, 1981, s. 33). Současný existující způsob reagování ve zdravotnictví přispívá k syndromu týrání. (Stark, Flitcraft, 1981, s. 35). Podle Jonesové (1990 In: Sopková, 2001, s. 169) další studie potvrzuje, že už to, že se zážitku týrání nevěnuje pozornost, je samo o sobě psychicky škodlivé. Jonesová (1990, In: Sopková, 2001, s. 169) dále upozorňuje na další studii, která zdůrazňuje, že pokud člověk poskytující péči nepotvrdí týrání, je to významným činitelem ve vývoji psychopatologie. Jinými slovy, způsob jakým lékaři, sestry a poradci, zabývající se týranými ženami (jakoby se nic nestalo), přivádí tyto ženy k „šilenství“. Ale také zdravotničtí pracovníci se ptají: Opravdu není dospělá? Nedostala se do toho sama? Proč jednoduše neodejde?

Manželští poradci, rodinní terapeuti a mediátoři ženám radí, aby pouvažovaly o stanovisku svého manžela, trénovaly „interpersonální komunikační dovednosti“ a usilovně pracovaly (často v dlouhodobé terapii) na zvyšování své sebeúcty.

Představitelé sociálních služeb a pomáhajících profesí se možná v duchu týrané ženy bojí, opovrhují jí, že je obětí. Reagují na ní netrpělivě a zlobí se na ní za to, že se jim otevírá, že něco od nich chce, že žádá o pomoc.

Mahoneyová (1991, s. 65 -66) zavedla termín „ **separační napadení**“, který popisuje „*různé násilné a donucovací činy*“, které násilník provádí, když se žena od něj pokouší odejít.

Mahoneyová (1991, s. 65-66) k tomu doplňuje: „*Separační napadení je útok na tělo a vůli ženy, kterým jí chce partner zabránit v tom, aby odešla, pomstít se jí za odchod, a nebo ji přinutit, aby se vrátila. Jeho cílem je podrobit si její přání, kde a s kým bude žít, a používá donucovací prostředky, aby upevnil pouto ve vztahu. Je to pokus získat, udržet si a nebo znovu nabýt moc ve vztahu, a nebo potrestat ženu za ukončení vztahu. Často se děje opakovaně*“.

Mahoneyová (1991, s. 65-66) dále upozorňuje, že: „*týraná žena, o které si myslíme, že zůstává s násilníkem, a nebo se k němu vrací, je často v zajetí pod tlakem separačního napadení*“.

4.1 Charakteristika ohrožené osoby a její sociální postavení

Ženy, které se staly obětí domácího násilí, mají nejrůznější psychické problémy. Rozpoznat týranou ženu bývá obtížné, pokud ona sama svoji situaci skrývá. Často se za násilí v intimním vztahu stydí, popírá ho a uvádí jiné příčiny svých potíží. Neumí reálně vyhodnotit to, co se kolem ní děje, neví, zda jde o běžnou věc, se kterou se nehodí vyjít na veřejnost či zda může hledat pomoc mimo domov, který pro ni není bezpečný. Ženy násilí velmi často tají nebo bagatelizují, než by v tomto směru přeháněly. (Sopková, 2001, s. 89; ROSA, 2008, s. 9;) Neexistuje typická týraná žena. A nebo jinými slovy, každá žena může být týraná. (Čírtková, Praha, 3.7.2008; Sopková, 2001, s. 173; ROSA, 2008, s. 10). Eggerová (1999, In: Sopková, 2001, s. 309) upozorňuje: „*Týrané ženy nejsou slabé. Jistě, jsou slabé vzhledem k násilí, které se na nich páchá, protože v té situaci jsou oběťmi, ale pokud jde o zvládání života, jsou velmi silné.*“

Čírtková (Praha, 3.7.2008) uvedla **obecnou charakteristiku ohrožených osob**:

- triáda: stud – vina – strach (já jsem ho vyprovokovala, vykázání – to ho ještě víc nabudí)
- spíše minimalizace partnerského násilí (dnes ji udeřil, až si prokousla jazyk, v náručí držela dvouletou dceru, ale jinak je hodný)
- normalizace partnerského násilí (asi je to normální, že se občas rozčílí)

Čírtková (Praha, 3.7.2008) popsala **základní rozlišení ohrožených osob**: 1. pravé oběti, u nichž skutečně k viktimizaci dochází; 2. nepravé oběti, což jsou percipované oběti, které se domnívají, že se jedná o domácí (partnerské) násilí, které jím ve skutečnosti není, avšak „oběť věří tomu, že obětí je; 3. falešné oběti, které viktimizaci záměrně předstírají.

Co se týká **typologie ohrožených osob** se podle Čírtkové (Praha, 3.7.2008) díky nové legislativě roztříštil jednolitý obraz oběti partnerského násilí. V praktickém kontaktu s ohroženou osobou lze tyto osoby (viktimy) rozdělit do třech následujících okruhů typologie ohrožených osob: 1. oběti, které se ještě nechtějí odloučit od násilného partnera; 2. ohrožené osoby, které se ještě necítí jako poškozené; 3. násilí má epizodický, sporadický výskyt. Jelikož se první dva typy ohrožených osob necítí traumatizované, odborníkům se doporučuje nevyslovovat před nimi „oběť domácího násilí.“

Věková kategorie ohrožených osob

Výsledky Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (International Violence Against Women Survey) – ČR/2003 poukázaly na skutečnost, že ve zkušenosti žen s násilím v partnerském vztahu hraje věk podstatně menší úlohu než-li v případech násilí ze strany jiného muže než partnera, kde výrazně zvýšené riziko viktimizace lze nalézt v nejmladších věkových skupinách 18 až 24 let a 25 až 29 let. Podíly žen, které zažily násilí od partnera, jsou zde rozloženy rovnoměrněji mezi generace žen, což potvrzuje, že násilí v partnerském vztahu se odvíjí od specifických schémat. Nejvyšší podíly žen, které zažily násilí od partnera, jsou ve věku 25-44 let. Zkušenost s násilím v posledních 5 letech je naopak nejméně častá mezi nesjtaršími generacemi žen (od 55 let výše) a také mezi nejmladšími respondentkami ve věku 18-24 let.(Pikálková, 2003, s.76)

Strategie ohrožené osoby

Ohrožené osoby zkouší různé strategie, jak „přežít“ v násilném vztahu. Vyhýbají se spouštěčům násilí ze strany partnera, což vede k ritualizaci (např. „když partner neztratí práci, nebude pít, nebude mne napadat“). Druhou možností kterou ohrožené osoby volí, je forma pasivní obrany, tzn. že se snaží násilného partnera neprovokovat (např. „nebudu-li vyzývavě oblečená, nebude mne napadat“) a eliminovat šanci na další napadení. Týrané ženy si často vytvářejí velmi složité až bizarní strategie, jak se vyhnout násilí muže, jak ho zmírnit nebo zastavit. To jí pomáhá přežít i ve velmi nebezpečných situacích v momentě, kdy pomoc zvenčí nepřichází. Jako poslední možnost taktiky a to již v pokročilém stádiu násilí, kdy již začne vnímat násilí jako týrání, snaží se v mnoha případech ukončit vztah (než skutečně a natrvalo odejde). Zároveň násilí ze strany partnera zveřejní tím, že se svěří blízkému okolí

a později odborníkům a postupně plánuje únik od násilné osoby. Čili ohrožená osoba se zaktivizuje k řešení své situace.

Nezanedbatelné je však i **sociální postavení ohrožené osoby:**

- ocitá se často bez jakýchkoli finančních prostředků i bez sociálních dávek
- je bez možnosti jiného než společného bydlení
- má nedostatek nosných sociálních kontaktů, život v sociální izolaci
- potřebuje bezpečný úkryt před agresivním partnerem
- má právně nevyřešené partnerské soužití, péči o děti a majetkové poměry
- nedisponuje dostatečnou schopností orientace v sociální síti, která je spojená s nízkým právním vědomím
- je nucená často měnit sociální prostředí dětí (změna školy)

4.1.1 Důvody nesnadného rozetnutí kruhu partnerského násilí

Oblast násilí mezi intimními partnery je opředena mnoha mýty, z nichž část se snaží nějak zdůvodnit, proč ženy svého partnera ihned neopustí. Patrně nejrozšířenější mýtus deklaruje, že násilí se ženám musí líbit nebo z něj alespoň musí mít nějaké výhody, když s partnerem zůstávají (Dobash, Dobash 1979; Gelles, Cornel 1990 In: Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s. 23). Ženy jsou však také často obviňovány z toho, že partnera musely k násilí nějak vyprovokovat. (Walker, 1979, s.24) Čírtková uvedla (Praha, 3.7.2008), že mezi nejčastější mýty domácího (respektive partnerského násilí) patří obvyklé mýty u laické veřejnosti. Jsou to např.: partnerka/manželka k domácímu násilí provokovala, mohla kdykoliv z manželství/partnerství odejít (fakt, že neodešla, svědčí pro úmysl toho, že jí tato situace vyhovuje), pořídila si zbraň, aby napadla partnera/manžela. A také se občas chybně usuzuje, že situace ohrožených osob nemůže být tak špatná, když často stahují obvinění a vracejí se zpět k partnerovi (Pagelow, 1984 In: Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s.23). Ačkoli jsou tyto mýty výzkumy už od počátku neustále vyvraceny, stále jsou velmi rozšířeny, a to bohužel nejen u laické veřejnosti, ale i mezi profesionály, kteří mají možnost ženám pomoci (například mezi některými policisty). Je tedy třeba chápat celý kontext vztahu k porozumění, proč je pro mnohé oběti tak obtížné od násilného partnera odejít, protože násilí je pouze jednou z charakteristik koexistující vedle (původní) lásky k partnerovi. Násilí se nevyskytuje ve vztahu nepřetržitě, ale probíhá spíše v určitém cyklu, který podporuje v ženách naději, že partner změní své chování. Dále existuje mnoho „objektivních“ důvodů,

proč s partnerem zůstat, a v neposlední řadě je prokázán škodlivý vliv dlouhodobého týrání na lidskou psychiku.

Důvody, proč oběti neopustí své násilné partnery, jsou vždy rozličné a individuální. Mnohé oběti domácího a partnerského násilí žijí v opakujícím se vzorci chování přeneseném z dětství, který mimo jiné ústí v naději, že násilná osoba k nim své chování změní.

Navíc je zcela typické, že pachatelé po prvních útocích slibují, omlouvají se, podnikají usmiřovací ceremoniály. Oběti, které v této fázi násilníkovi uvěří a v násilném vztahu i nadále setrvávají, posilují proces odbourávání jeho zábran pro další trýznění. Následující útok bývá v drtivé většině případů brutálnější.

Oběť zná svého partnera nejen jako násilníka, ale i jako milého, něžného člověka a žije v domnění, že tento vztah je celoživotním vztahem. Rozpad vztahu může oběť považovat za vlastní selhání ve schopnosti udržet vztah. Dalším motivem setrvání s násilnou osobou je v mnoha případech strach (strach o děti, strach z pomsty násilníka, atd.). Mezi další motivy k setrvání v násilném vztahu patří např. i ekonomická závislost, láska, nemožnost řešení bytové otázky, snaha zachovat dětem rodinu, nemožnost dovolat se pomoci, atd.

Definitivní odchod od násilného partnera je pro ženu velmi těžký. Zpravidla znamená smazání několika let společného života. Je to žena, kdo odchází s dětmi ze společné domácnosti a začíná téměř od nuly znova. Takový krok vyžaduje velkou sílu, energii a sebedůvěru, které oběť násilí většinou nemá.

Oběť se může o odchod pokusit vícekrát a opětovně se k agresorovi vrátit. Tuto skutečnost nelze hodnotit jako selhání oběti či jako špatnou práci odborných pracovníků, kteří jí pomáhají. Rozhodnutí definitivně odejít od násilného partnera a tak vyřešit svoji svízelnou situaci trvá velmi dlouho (i několik let) a žena k němu musí dozrát.

Herman (2001, s. 135) přirovnává emocionální pouto, které se vytvoří mezi týranou ženou a násilníkem, ke vztahu mezi zajatcem a vězňem. Ale i když mezi obětí a pachatelem vzniká v podmínkách násilí páchaného v soukromé sféře velmi speciální pouto, má toto emocionální pouto některé zvláštní aspekty. Zajatec se stává vězňem v momentě překvapení, zpočátku o svém vězňovi nic neví a nebo na něj pohlíží jako na nepřítele. V procesu dlouhodobého věznění rukojmí ztrácí svůj dosavadní systém hodnot, postupně se vcit'uje do svého vězňem a začíná vidět svět jeho očima. Naopak při týrání v soukromí se oběť dostává do zajetí postupně, a to prostřednictvím dvoření. Analogickou situaci lze nalézt v technice svádění obětí, nazvané „bombardování láskou“, které používají některé náboženské sekty. Žena, která je se svým týratelem v emocionálním vztahu, ze začátku vnímá jeho majetnický

zájem o ní jako znak vášnivé lásky. Zpočátku jí tento intenzivní zájem může lichotit a vyhovovat, a to v každém aspektu jejího života. Tak jak on se stává čím dál dominantnějším a panovačnějším, ona se může pokusit jeho chování bagatelizovat nebo omlouvat, a to nejen proto, že se ho bojí, ale také proto, že jí na něm záleží. Na to, aby mohla zabránit vzniku emocionální závislosti, typické pro rukojmí, musí tato žena dospět k novému, celkem nezávislému pohledu na svoji situaci, který bude záměrně a aktivně protichůdný k myšlenkám systému jejího týratele. Nejenže se bude muset vyhnout tomu, aby se vcíťovala do týratele, ale bude muset potlačit také náklonnost, kterou k němu cítila předtím. Toto všechno bude muset učinit i přes soustavné přesvědčování násilníka, který bude tvrdit, že právě další oběť ze strany ženy, už jen jeden důkaz její lásky skutečně ukončí všechno to násilí a zachrání jejich vztah. Protože většina žen odvozuje svůj pocit vlastní hodnoty a vědomí vlastní důstojnosti od svojí schopnosti udržet si vztah, tyran je obvykle schopný zatáhnout svoji oběť do pasti tím, že se odvolává na ty hodnoty, které sama vyznává. Proto není vůbec překvapující, že pokud se týrané ženy pokusí od svých týratelů odejít, často se nechají přesvědčit, aby se vrátily. Rovněž Anvi (2000, In: Sopková, 2001, s.86) přirovnává domácnost týrané ženy s vězeňským systémem. Jejich společnou vlastnost vidí v procesu zahrnujícím *umrtvování vlastního já, které je vnitřním psychickým procesem vyvolaným vnějšími tělesnými prostředky*. Patří sem například omezování kontaktů s vnějším světem, zamezování pohybu, hrozbami nebo bitím, a tím se stává příčinou stísněnosti a ohrožuje nitro normálního zdravého jedince.

Důvodů, proč žena – oběť partnerského násilí s násilným partnerem setrvává, je mnoho. Nejčastější z nich jsou:

- nízké sebevědomí a sebehodnocení ženy,
- převládající kulturní hodnoty a genderové stereotypy,
- nedůvěra ve vlastní schopnosti (strach, že se nedokáže postarat o sebe ani děti),
- pomyslná obrana zájmu dětí (snaha o zachování úplné rodiny, žena se pokládá za iniciátora rozpadu rodiny),
- obava ze ztráty dětí (agresor vyhrožuje odebráním dětí, pokud žena odejde ze společného bydlení, občas ženu nenechá jít mimo domov se všemi dětmi, vždy jedno musí zůstat doma),
- strach ze msty agresora (bití se bude stupňovat),
- celková destabilizace ženy, pochyby o sobě i druhých,

- ekonomická závislost,
- strach z odsouzení společnosti,
- chybějící bezpečné zázemí, kam by mohla žena s dětmi odejít,
- špatné zkušenosti s institucemi, u kterých se již pokusila vyhledat pomoc,
- víra v sliby partnera,
- soucit s partnerem, shovívavost k jeho chování (agresor o sobě někdy mluví jako o oběti z dětství, žena s ním pak soucítí, lituje ho, omlouvá jeho chování),
- sexuální a emocionální závislost,
- absence vhodného útočiště.

Žena je často partnerem úmyslně izolována od možnosti pomoci. Je však potřeba si uvědomit, že rozvinutá forma partnerského násilí se stupňuje a bez cílené pomoci z vnějšku sama nepřestane.

V nevýhodné situaci se ovšem může ocitnout i odcházející muž, a to z hlediska rizik (Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s.25):

- ztráty bydliště, resp. nároků spojených se zajištěním náhradního;
- ztráty dětí;
- nutnosti platit výživné;
- ztráty prestiže.

Do hry vstupuje i soudní praxe při rozvodovém řízení, která často vede ke zvýhodnění ženy (ani ne tak v sociální oblasti jako v možnosti ztrpčovat bývalému partnerovi život, apod.).

V současné společnosti stále přetrvávají – i když v různé míře - tradiční hodnoty, jež vyzdvihují důležitost role manželky a matky a činí ženu odpovědnou za udržení manželství, zvláště má-li děti.⁷ V moderní společnosti stoupá význam rodičovské role i pro mnohé otce. Navíc je rozvod mnohými považován za stigmatizující záležitost, negativní roli mohou sehrát i náboženská dogmata (La Violete, Barnet 2000, In: Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s. 25). Pagelowová (1984 In: Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková,

⁷ Červinková, Linková, Šaldová a Tupá (2004) ukazují, že právě děti hrají v rozhodování žen důležitou úlohu: pro jedny jsou děti motivem zůstat s partnerem a „nebrat dětem otce“, a pro druhé zase důvodem odejít, aby děti nebyly násilím postiženy. Gelles (1976) na základě zjištění, že týrané ženy mající starší děti častěji kontaktovaly formální zdroje pomoci, nabídl hypotézu, že ženy mají potřebu děti chránit, až když jsou starší a když stoupá riziko, že budou do násilných incidentů mezi rodiči vtaženy. (Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s.25)

2006, s. 25) označuje sociální hodnoty, jež „uvěznují“ ženu v násilném vztahu, z feministických pozic pojmem *tradiční ideologie*. Ženy se silnou vírou v tradiční ideologii se nejen obvykle nesnaží partnera opustit, ale dokonce často ani nehledají žádnou pomoc a o násilí mlčí, neboť je považují za privátní záležitost, za niž se stydí, a bojí se, že by mohla být narušena představa jejich harmonické domácnosti. (Rose, Cambell, Kub, 2000, s. 27-39) Právě vymanění ženy ze sociální izolace odborníci zabývající se problematikou domácího násilí považují za první krok k ukončení násilí ve vztahu a k možnosti získat emocionální i instrumentální podporu. Čírtková (Praha, 3.7.2008) však k tomu uvedla, že ochota obětí participovat na trestním řízení proti pachateli je nízká: pouhých 13 % efektivně použije svých práv a možností při trestním řízení, 34 % obětí kontaktuje policii nebo odborníky, ale pak vše shodí, rezignují. Asi 50 % obětí spolupracuje nekonzistentně.

Napadení žen po ukončení vztahu není rozhodně výjimečnou záležitostí. Z výzkumů vyplývá, že k němu dochází u 19 % až 44 % týraných žen (Johnson, Sacco 1995; Strohine, Robinson 2003 In: Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s. 26). V sociologii je dobře znám význam definice situace aktérem: jestliže určitá hrozba může přinést nepříjemný důsledek (např. výhrůžka sebevraždou, nebo emigrace s dětmi apod.), stává se reálnou. Proto i zdánlivě slabší subjekt může úspěšně vydírat toho silnějšího, což vysvětluje i neschopnost některých mužů vymanit se z kalamitního vztahu.

Výzkumy ukazují, že právě bydlení a finanční zabezpečení jsou hlavními prioritami žen snažících se uniknout z násilného vztahu a společně se snahou udržet rodinu pohromadě pak nejčastějšími důvody proč zůstat. (La Violette, Barnet, 2000; Červinková, Linková, Šaldová, Tupá, 2004, In: Pikálková, 2004, s.117) V průměru ženy odejdou a vrátí se k partnerovi šestkrát, než jej dokážou opustit definitivně. (Gorde, Helfrich, Finlayson, 2004, s. 691)

4.2 Intrapersonální rovina dlouhodobého týrání

4.2.1 Psychické násilí

Buriánek (2006, s. 27-28) představuje Walkerovou (1979), která formulovala na základě psychologické praxe *teorii naučené bezmocnosti* (*learned helplessness*) u týraných žen (viz kapitola č. 2.8). S její pomocí vysvětluje, že dochází k tomu, že některé ženy jsou v násilném vztahu doslova „uvězněny“. Walkerová vyšla z teorie sociálního učení a výsledků

experimentálního psychologa M.Selingmana, že násilné incidenty se ve vztahu vyskytují neočekávaně, a tak oběti postupně ztrácí motivaci na ně reagovat. Jako důsledek se pak projevuje pocit bezmoci, náchylnost k depresím a pocitům úzkosti, a klesá také schopnost začít situaci řešit. Syndrom se samozřejmě nevyskytuje u všech obětí ve stejné míře, některé se snaží alespoň částečně kontrolovat místo a čas incidentu, nicméně násilí považují všechny za nevyhnutelné.

Někteří výzkumníci popisují psychické změny u obětí domácího násilí **konceptem traumatické vazby**; do tohoto rámce lze zařadit také tzv. stockholmský syndrom.

Psychický stav ohrožené osoby:

- dlouhodobá emocionální frustrace
- naučená bezmocnost
- drasticky snížené sebevědomí
- neadekvátní záporné sebehodnocení
- ztráta respektu k vlastní osobě
- nejistota, nerozhodnost, pokřivená měřítko normality
- nedostatečná schopnost rozhodování
- strach, který blokuje síly potřebné ke změně
- snížená schopnost převzít odpovědnost za svůj život a život dětí sama na sebe
- nedostatky v psychosociálních dovednostech potřebných ke změně životního způsobu
- pocity úzkosti, viny strachu z vlastního selhání
- pocit bezpráví, bezmoci, rezignace na svoji situaci
- strach z agresivního partnera a zároveň silná závislost na něm (emocionální, ekonomická, sociální atd.)
- neurotické projevy (poruchy spánku, úzkostné stavy, fobie)
- psychosomatická onemocnění (ekzémy, žaludeční vředy, migrény, nechutenství)
- psychiatrické diagnózy (nejčastěji reaktivní deprese, suicidální sklony apod.)
- sebedestruktivní reakce

Mezi sebedestruktivní reakce lze zařadit:

- **popírání viny agresora** – oběť násilí agresora omlouvá, ospravedlňuje. Hledá vnější okolnosti, které měly vliv na vznik násilí, jako je alkohol, nemoc, ztráta zaměstnání, špatné dětství apod.;

- **minimalizace následků** – týraná žena udává jiné příčiny svých zranění, popírá závažnost incidentů i celkové situace, má tendenci týrání minimalizovat, bagatelizovat útoky a zlehčovat jejich nebezpečnost. Je to forma určité pomyslné obrany, která pomáhá snižovat strach z budoucnosti;
- **odmítání možnosti pomoci** – dlouhodobě týraná žena odmítá pomoc jako pro ni nepoužitelnou. Má pocit, že z její situace není východiska a proto se opakovaně k partnerovi vrací;
- **pokřivené vnímání reality** – týraná žena se naučila vnímat realitu pokřiveným, zmanipulovaným způsobem. Aby rozuměla tomu, co se kolem ní odehrává, hledá si pro sebe přijatelná vysvětlení. Např. obviňuje sama sebe z toho, že způsobila výbuch násilí u partnera tím, že nebyla dostatečně dobrá. Myslí si, že partner jí ubližuje, protože je nedokonalá a proto si to zaslouží;
- **zablokované ventilování vzteku** – oběť se snaží utéci před konflikty. Není zpravidla schopná normálních reakcí, odnaučila se vyjadřovat přímo své pocity;
- **disociace** – jde o psychický mechanismus, který otupuje prožívání emocí. Tím chrání oběť před tím, aby v plné míře prožívala bolest fyzickou či psychickou. Může jít např. o vymazání pocitů, kdy týraná žena nevnímá silné podněty nebo o psychogenní amnézii, neboli ohraničenou ztrátu paměti apod.;
- **identifikace s agresorem** – vyznačuje se nadměrnou vstřícností a ochotou vyhovět, a tak se vyhnout výbuchu násilí a předejít konfliktům. Tento naučený postup pak oběti uplatňují i vůči jiným autoritám, kdy neumí říct ne, ani stanovit své hranice. S tím může souviset i tzv. **Stockholmský syndrom**.

Stockholmský syndrom lze pozorovat také u obětí domácího násilí. Jedná se o vytvoření emocionální vazby mezi násilníkem a obětí, kdy se oběť identifikuje s jednáním agresora, snaží se mu vyhovět, pomáhat mu, chránit ho. Podvědomě chce tak dosáhnout shovívavosti a zmírnit násilí. Tento syndrom se objevuje tehdy, když je oběť zcela v moci agresora bez možnosti jakékoli pomoci, kdy závisí zcela na vůli násilníka, jak s ní naloží.

Stockholmský syndrom vzniká, když je oběť:

- v ohrožení života (je přesvědčena, že výhrůžky zabitím se mohou vyplnit)
- přesvědčená, že není úniku, je v moci agresora (považuje situaci za bezvýchodnou)
- je izolována od lidí, jediný kontakt má pouze s agresorem nebo obdobně postiženými oběťmi (dětmi apod.)

Tento syndrom byl poprvé popsán v 70. letech při přepadení banky ve Stockholmu, kdy rukojmí byli několik dní drženi v izolaci a byli zcela v moci pachatelů. Paradoxně u nich došlo k ztotožnění se s bankovními lupiči, omlouvání jejich chování a pochopení jejich činů.

Čím déle ženy v násilném svazku setrvávají, tím hůře lze odejít. Postupně se oběť propadá do bezvýhradné závislosti na násilném partnerovi. Pro vznik této závislosti je rozhodující nevypočitatelnost reakcí partnera, kdy střídá období lásky, plné slušného zacházení, s obdobími hrubých fyzických útoků a ponižujícího jednání. Čím vyhocenější jsou tyto dvě polohy chování agresora, tím spíše dochází ke vzniku závislosti na násilném partnerovi. Oběť je střídáním laskavých a agresivních poloh vztahu destabilizována a decimována.

Podle Sopkové (2001, s. 302) se dosud trvalé následky násilí někdy posuzují jako projevy hysterie, a ženám i dětem se připisuje, že tímto způsobem chtějí svým bývalým pachatelům ještě víc přitížit. (Sopková, 2001, s.302)

ROSA (2003, s. 56-56) a Huňková, Voňková (2004, s. 67-69) upozorňují na chování oběti, než se rozhodne násilný intimní vztah opustit, protože prochází několika různými stádii:

- **Odmítání** – mnoho obětí domácího i partnerského násilí si zpočátku odmítá přiznat, že se jedná o problém, nechtějí si připustit, že v jejich vztahu dochází k násilí. V tomto stádiu se oběti za násilí stydí a nechtějí, aby okolí vědělo o tom, co zažívají (maskují stopy po zranění);
- **Sebeobviňování** – napadaná oběť si již připouští existenci „jakéhosi“ problému, ale obviňuje z něj pouze sebe samu. Přispívá k tomu její nízké sebevědomí a přesvědčování okolí o tom, že ona je právě tím elementem, kdo ve vztahu selhává. Snaží se násilníka „neprovokovat“;
- **Hledání pomoci** – oběť si uvědomuje, že se svým problémem musí něco dělat a pokusí se vyhledat pomoc (svěří se přítelkyni, blízké rodině, vyhledá odbornou konzultaci, zavolá policii apod.). Pokud získá při hledání pomoci negativní zážitky (např. policie s ní jedná znevažujícím způsobem, nedovolá se na krizovou linku, rodiče jí domlouvají, ať nebourá dětem rodinu, poradce jí sdělí, že chyba je v jejím způsobu komunikace apod.), je utvrzena v názoru, že vinu za situaci nese ona. Pokusí-li se oběť domácího i partnerského násilí vyhledat pomoc, kterou však nenachází, ocitá se v bezvýchodné situaci, stojí opět na počátku a je ještě více traumatizována a posílena v přesvědčení o svém selhání;
- **Nerozhodnost** – mnoho obětí, které po čase násilného partnera opustí, má tendenci se k němu opět vrátit. Příčinou je neustálý vnitřní boj se změtí ambivalentních pocitů (láska k partnerovi a víra v jeho změnu, strach z toho, že násilník své hrozby uskuteční;

vina za rozpad rodiny, strach, že svůj život bez partnera sama nezvládne, výrazný pokles životní úrovně atd.). Rozhodne-li se oběť k násilníkovi vrátit, potřebuje získat ujištění, že vztah již opravdu není možno nijak zlepšit, a že na sama udělala vše, co bylo možno udělat. Toto období může trvat i několik let a návraty k násilnému partnerovi mohou být i často opakované;

- **Přijetí života bez násilí** – i když týraná oběť z násilného vztahu odejde, budou prožité události ovlivňovat běh jejího života na velmi dlouhou dobu. Platí, že bez pomoci zvenčí a bez dlouhodobé podpory není týraný člověk schopen se sám s prožitým traumatem vyrovnat. (Huňková, Voňková, 2004, s.69)⁸

Trauma: Když se pokusíme definovat, co znamená trauma, vycházíme z toho, že oběť traumatu je vystavená mimořádně silné moci, vůči které je bezmocná. Může to být přírodní katastrofa jako zemětřesení, a může to být katastrofa jako válka, a nebo těžká autonehoda. V každém případě je to situace, ve které je ohrožen život a nedotknutelnost osoby. Při traumatických událostech se tak říkajíc naučené strategie reagování a přizpůsobení nedají použít. Postižená osoba není schopná reagovat ani útekem, ani útokem.

Posttraumatická stresová porucha (PTSP): Jelikož v případech partnerského násilí dochází k opakování traumatizující zkušenosti a v kontextu dynamiky násilného vztahu dochází obvykle ke stupňování násilí, větší míře brutality a dochází tudíž i prohlubování traumatu. Jak jsem již opakovaně zmínila, podstatou násilného vztahu je nerovnováha kontroly a moci. Vzhledem k tomu, že v průběhu vztahu se intervaly mezi násilnými incidenty zkracují, oběť má stále méně času na zpracování traumatu a naopak se u ní začínají rozvíjet další symptomy, které se začnou projevat ihned nebo až po delší době. Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová (2008, s. 44) uvádí následující projevy a příznaky posttraumatické poruchy:

- Zvýšená ostražitost
- „Flashbacky“
- Nadměrná citlivost na světlo či zvuky
- Hyperaktivita
- Přehnané emoční reakce a lekavost

⁸ Více např. Danieli, Y., Rodley, N., S., Weisaeth, L.: International Responses to Traumatic Stress. Baywood, 1-st edition, New York, Amityville, 1996; Friedman, M., J., Charney, D.S. a Deutch, A.Y.: Neurobiological and Clinical Consequences of Stress: From Normal Adaptation to Post-Traumatic Stress Disorder, 1-st edition, Hagerstown, Lippincott-Raven, 1995; Freyd, J.J.: Betrayal Trauma: The Logic of Forgetting Childhood Abuse, 1st edition, Cambridge, Harvard University Press, 1996; Herman, J.L.: Crime and Memory, Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law, 1995, No.1, str.5-17; Herman, J.L.: Trauma and Recovery, 1-st edition, New York, Basic, 1992 (Pozn. Huňková, Voňková, 2004, s.69)

- Noční můry a strach ze tmy
- Rychlé střídání nálad
- Snížená odolnost vůči stresu
- Poruchy spánku

Podle Schiraldiho (1999, In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 44) riziko možnosti rozvoje může narůstat, pokud se jedná o události, které jsou neočekávané, trvají delší dobu nebo je riziko, že by se mohly zopakovat, obsahují výhrůžky násilím nebo zahrnují vlastní násilí.

Sopková (2001, s. 303) upozorňuje, že chronicky týraní lidé často působí velmi bezmocně a pasivně. Jsou uzavřeni ve své minulosti, trpí depresemi, somatickými poruchami a výbuchy zuřivosti. Přibližně čtyři až šest týdnů po traumatickém zážitku nastupuje něco, co se označuje jako **ztráta vnímání času**. Může trvat až půl roku, je to **fáze potlačení**. V tomto období si traumatizované osoby nemohou vzpomenout na to, co se stalo, nejsou schopné identifikovat časové vztahy.

Dalším aspektem je, že všechny takto traumatizované osoby velmi důrazně hovoří o svých pocitech viny. V normální situaci pokud se někdo cítí vinen, zůstává aktivní, hraje aktivní roli ve změně. V traumatické situaci oběť prožívá extrémní bezmocnost.

Výše uvedené syndromy jsem seřadila tímto způsobem proto, že v mnoha případech z praxe na sebe navazují. Všechny výše uvedené syndromy mají společný znak či způsob reakce na stres či krizovou neobvyklou či výjimečnou životní situaci, avšak v praxi jeden navazuje na druhý.

Syndrom týrané ženy (BWS)⁹ je v odborné literatuře definován jako „viktimitační syndrom“. Čírtková (2008, s. 27) uvádí, že i když se nadále v současné době používá termín syndrom týrané ženy, v odborné literatuře se objevují další pojmy, synonymně s BWS též výraz **syndrom týrané osoby (BPS)**¹⁰ nebo **syndrom týraného partnera (BSS)**¹¹. Od roku 1992 je sice syndrom týrané ženy definován jako forma PTSP (posttraumatická stresová porucha), avšak pouze PTSP může například vysvětlit, proč ohrožená osoba v důsledku předcházející viktimitace (flashbacky, intrusivní zkušenosti) reaguje na novou situaci jako na život ohrožující, což by osoba bez BWS neučinila. U BWS dochází ke konstrukci tzv. „validní“ sebeobrany. Čírtková (Praha, 3.7.2008) uvedla, že syndrom týrané ženy (respektive

⁹ Battered woman syndrom

¹⁰ Battered person syndrom

¹¹ Battered spouse syndrom

syndrom týrané osoby) je samostatný syndrom, který v konkrétním případě může/ale nemusí splňovat kritéria pro klinickou diagnózu. Symptomy BWS se vztahují na vztah s agresorem, avšak mizí po opuštění či vystoupení z násilného vztahu. Bývá častým pravidlem, že týrané ženy zažívají domácí (respektive partnerské) násilí i v následujícím vztahu. Feministky si všimají právě netypických nekonfrontačních vražd a tvrdí, že zneužívání či domácí násilí (respektive partnerské násilí) je důvodem k exkulpaci (vyvinění) viktimy. Čírtková (Praha, 3.7.2008) však k tomu dodala, že syndrom BWS neznamena automaticky exkulpaci, neboť i týraná osoba může vraždit.

Pro rozvoj syndromu týrané ženy musí podle Walkerové dojít alespoň dvakrát k zopakování celého cyklu násilí. Walkerová dále vymezuje čtyři základní charakteristiky tohoto syndromu:

- žena věří, že za násilí nese vinu ona,
- nedovede si představit, že by za násilí mohl být odpovědný někdo jiný než ona,
- žena se bojí o svůj život a/nebo životy svých dětí,
- žena má iracionální pocit, že násilník je všudypřítomný a vševědoucí (Marvánová-Vargová; 2008; s. 41)

Podle Čírtkové (Praha, 3.7.2008) BWS není automatickým následkem domácího/partnerského násilí. Jeho vznik záleží na typu či vzorci domácího/partnerského násilí, previktimní osobnosti a reakcích sociálního okolí. BWS zahrnuje varietu příznaků, neexistuje proto jediný profil týrané osoby. Efekty, následky vážného týrání na jedince jsou různé, proto neexistuje jediný profil ohrožené osoby. Proto je nutné příznaky BWS v živém případě konkrétně popsat. BWS pouze znamená, že týrání nezůstalo bez psychických následků, tj. ovlivnilo výkonnost a fungování psychiky. V konkrétním případě může, ale nemusí BWS vyhovovat či splňovat kritéria pro klinickou diagnózu. Kvalitní expertízy musí obsahovat: analýzu dynamiky domácího násilí, strategické odpovědi (reakce) ohrožené osoby na domácí násilí – co se pokoušela dělat, aby odolala, unikla anebo zastavila domácí/partnerské násilí; krátkodobé a dlouhodobé výstupy těchto pokusů; psychologický a sociální kontext domácího/partnerského násilí (kulturní, etnické, ekonomické faktory). Symptomy BWS se vztahují na vztah s násilnou osobou a jsou specifické tím, že mizí po opuštění či vystoupení z domácího/partnerského násilí.

4.2.2 Identifikace ohrožené osoby s partnerským násilím

První rovinu tvoří otázka poznání toho, či je ohrožená osoba schopná nebezpečnou situaci dostatečně včas rozpoznat.

Druhou rovinou je strategie proti násilí. Situace týrané ženy: muž a žena žijí spolu, muž se chová násilnicky, žena se snaží vyzkoušet všechny možné změny jednání, všechny možné situace, díky kterým by muž mohl přestat s násilím. Například: „*když mu nebudu odpovídat, tak přestane s násilím*“; a nebo „*když nepřestanu odpovídat*“; „*kdybychom měli větší byt, nechoval by se násilně*“; „*když podepíše úvěr, nebude to dělat*“; „*kdybychom měli dítě, nechoval by se násilnicky*“; „*až budou děti pryč, asi se nebude chovat násilnicky*“. Ten seznam se dá prodlužovat do nekonečna. V tomto období žena nikomu o násilí nic neřekne.

Třetí rovinou je zjištění ženy, že i když cokoliv učiní, není schopná násilí zastavit. Má pocit, že to bylo její selhání, že ona není dost dobrá a začne o problému informovat okolí. Svěří se přítelkyni, kolegyni v práci a nebo své rodině. Všichni tito lidé jí dají všechny možné „dobré“ rady. S nejlepším vědomím, z upřímného srdce. Co všechno by měla učinit, aby se muž přestal chovat násilnicky: „*když budete mít větší byt, přestane s tím*“; „*když mu nebudeš odporovat, přestane s tím*“; „*když budete mít dítě, přestane*“.. atd. Žena se snaží těmito radami řídit, ale výsledek je, že násilí nepřestává. Když vidí, že podpora lidí z blízkého okolí nepomáhá, rozhodne se svůj problém zveřejnit. Obrátí se na policii, úřad, školu, lékaře, faráře, všude však dostává dotazy typu: „*Co jste udělala, že se váš manžel dopouští násilí?*“... „*Proč nechcete mít dítě?*“... „*Proč máte tolik dětí?*“... „*Proč jste nepodepsala ten úvěr?*“?.. „*Proč jste dříve neřekla, že vás partner bije?*“ ... „*A vůbec, proč jste si ho brala? Jak to, že nechápete, že váš manžel je nemocný?*“... „*V kostele jste přísahala, že budete svého muže milovat v dobrém i zlém, tak jděte domů a milujte ho*“..... „*Nemůžete vzít dětem jejich otce*“..... „*Nemůžete dopustit, aby vaše děti vyrůstaly v situaci násilí, musíte se s ním rozejít*“...atd..“ Není nikdo, kdo by se zeptal, jakou podporu může oběti poskytnout a nikdo nekonfrontuje pachatele s jeho chováním, všichni se vrhnou na oběť, neboť ona je po ruce.

Samozřejmě oběti domácího násilí vyhledávají terapeutickou pomoc, kde dostanou další rady a doporučení, aby násilného partnera přivedly na pohovor k terapeutovi. Energií obětí pohlcuje to, co všechno musí udělat, aby s tím násilník přestal. Přitom středobodem je násilník, ale tlaku jsou vystaveny oběti. Toto všechno jsou zkušenosti, kterými obyčejně projdou oběti dřív, než se dostávají do poradny, která se tímto tématem zabývá. Odborné poradenství většinou oběti navštíví až v situaci absolutní krize.(„*Jak byste mi mohli pomoci,*

protože jsem neschopná žít v normálním vztahu, jak byste mi mohli pomoci, abych mohla normálně žít se svým mužem?“)

Eggerová (1999, In: Sopková, 2001, s.275) uvádí, jakými zásadami se řídit:

- **První zásada:** Žádná žena si nezaslouží, aby na ní bylo pácháno násilí, není žádné omluvy a zodpovědnost za násilí má vždy ten, kdo násilí páchá.
- **Druhá zásada:** Násilné činy jsou trestné a jako takové se musí posuzovat. Muži, kteří se dopouští násilí, musí převzít zodpovědnost a musí snášet sankce.
- **Třetí zásada :** Násilí na ženách není individuální, ale strukturní problém. Násilí se vyskytuje ve všech vrstvách a ve všech kulturách; násilí mužů na ženách přestane tehdy, až společnost přestane toto násilí tolerovat a zlehčovat.

Eggerová (1999, In: Sopková, 2001, s. 275- 279) dále předkládá principy, které je třeba splňovat v rámci poradenství týraným ženám:

- **První princip:** Ženu musíme brát vážně a věřit jí, což však neznamena, že při všem, co nám povídá, budeme přikyvovat hlavou a souhlasit s ní. Brát někoho vážně, znamená i konfrontaci. Brát někoho vážně, znamená poukázat na ambivalenci. Brát někoho vážně znamená vidět, že zdroje jsou omezené, ale že jsou i možnosti.
- **Druhý princip:** V centru všech našich úvah je *bezpečnost a ochrana*. Velmi mnoho času věnujeme uvažování o tom, jak lze ženu a děti lépe chránit a zabezpečit. Tento princip souvisí s dodržováním důvěry a anonymity – je to první věc, na které je nutné se se ženou domluvit, např.: „Mohu vám domů zavolat? Co budu povídat, jak se zachovám, když telefon nezvednete vy? Mohu vám domů poslat lístek?“
- **Princip souhlasu:** všechny kroky lze podnikat pouze se souhlasem klientky. Výjimkou však může být například situace, kdy žena se rozhodne vrátit ke svému násilnému partnerovi, který se chová násilnický nejen k ní, ale i k dětem, a je tu možnost pohlavního zneužívání dětí. V tomto případě postupujeme v zájmu dětí. Pro mnoho žen to znamená odejmutí břemene, jelikož už samy nejsou schopny zabezpečit ochranu svých dětí.
- **Právo na sebeurčení:** v poradenství při jakékoliv pomoci je důležité dát ženám jasně vědět, že ony samy mohou rozhodnout, co se bude dělat a jaký postup se zvolí. V poradenství dochází velmi často k tomu, že týrané ženy, právě když se nachází v akutní krizové situaci, dávají svým terapeutům/terapeutkám či jiným pracovníkům v pomáhajících profesích do ruky velmi velkou moc. Přijdou a řeknou: „Povězte mi, co mám dělat?“ A nebo: „Udělejte to vy za mne!“ Na jedné straně to může být přáním těch

žen, na druhé straně je možné, že tím poradce jen zkouší, testuje, do jaké míry jsou profesionálové ochotni porušit její hranice. Proto se doporučuje, aby se žena rozhodla zcela sama.

- **Princip závaznosti:** je jasné, že není v silách poradce být k dispozici 24 hodin denně. Proto je důležité ženu upozornit na dobu konzultačních hodin či v akutních případech odkázat na instituci, která provozuje krizovou intervenci. Je třeba umět nasměrovat a delegovat ženu do poradenství, které je adresné její potřebě (například úvěrové poradenství).
- **Pomoc ke svépomoci a posílení:** tato pomoc je k tomu, aby si žena pomohla sama, neznamená, že jí povíme, co má učinit a ona tak učiní, ale už si sama bude umět zvolit cestu, která je pro ni nejlepší a tou cestou se vydat. Tato zásada v podstatě spočívá v tom, že máme před sebou ženu v takovém stavu, v jakém je, v takové situaci, v jaké je. Vycházíme z jejích silných stránek, nebudeme se zabývat tím, co nefunguje dobře.
- **Umění rozlišit, zda-li jde o krizovou intervenci či o terapii.** Krizový zásah je vždy první pomoc, a naopak terapie je zpracování osobních traumatických zážitků, zpracování osobních problémů.
- **Vypracování takzvaného krizového plánu pro zabezpečení ochrany a bezpečnosti.**
- **Supervize samotné poradkyně a spolupráce s jinými profesními skupinami.** Nikdy nikdo, i kdyby měl jakékoliv vzdělání a zkušenosti, nemá možnost sám bojovat proti násilí.

4.2.3 Integrita

Na efektivnost ochrany společnosti před domácím násilím má vliv aplikace práva na ochranu tělesné integrity, jak stanoví čl.7 Listiny základních práv a svobod, který proklamuje nedotknutelnost osoby a zákaz nelidského či ponižujícího zacházení.

K porušení nedotknutelnosti osoby, respektive k zásahu do ní, přitom nemusí dojít jen fyzickým „dotknutím“, jakým je např. fyzické zranění, ale jakkoliv (Huňková, Voňková, 2004, s.97). Palčivým problémem praxe s výše uvedenou proklamací zůstává rovněž otázka bezprostřední ochrany ohrožených osob před pokračováním násilí v soukromí.

V období bezprostředně po traumatických životních událostech jsou traumatizovaní lidé mimořádně zranitelní. Mají ořesený smysl pro vlastní Já. Ten se může obnovit pouze takovým způsobem, jak se budoval v začátcích, tedy ve spojení s jinými lidmi.

Emocionální podpora, kterou traumatizovaní lidé hledají u své rodiny, partnerů a blízkých přátel, má mnoho podob a postupně se mění podle toho, jak trauma odeznívá. V období těsně po traumatické události je prvotní úlohou obnovit alespoň minimální důvěru. Ujistění o bezpečnosti a ochraně jsou velmi důležité. Osoba, která přežila trauma, má velmi často hrůzu z toho, že zůstane sama, a zoufale touží po přítomnosti empatického člověka. Osoba s traumatickou zkušeností, která prožila pocit totální izolace, si velmi intenzivně uvědomuje křehkost a zranitelnost všech mezilidských vztahů vůči nebezpečí. Proto potřebuje jasné a explicitní ubezpečení o tom, že už nikdy nebude opuštěná.

V případě sexuálního násilí a násilí v soukromí však může být bezpečnost oběti ohrožena i po útoku. Například ve většině případů znásilnění oběť pozná útočnicka. Je to někdo známý, kolega z práce, rodinný přítel, manžel nebo partner. Navíc v rámci společnosti, ve které útočník i oběť žijí, násilník většinou požívá vyšší sociální status než jeho oběť. Lidé, kteří jsou oběti nejbližší, nemusí pospíchat s pomocí oběti; ve skutečnosti se může stát, že okolí oběti bude mít víc pochopení a podpory pro násilníka než pro oběť. Aby oběť násilníkovi unikla, bude možná nutné, aby opustila jistou část svého sociálního světa. (Herman, 2001, s. 151-152)

Herman (2001, s. 158 – 164) konstatuje : „Metody, jak ovládnout jinou osobu, jsou založené na systematickém, opakovaném způsobování psychického traumatu. Jsou to přesně vypracované techniky, které jsou zaměřené na odnětí moci dotyčné osobě a na její izolaci. Metody psychické kontroly a ovládání jsou zaměřené na to, aby se oběti vštípl pocit hrůzy a bezmocnosti a aby byl zničený její pocit vlastního Já, jako její vztahy s ostatními.

I když násilí je při udržování stavu hrůzy a teroru běžně používanou metodou, pachatelovi stačí používat jej nepravidelně pouze jako krajní prostředek. Aby byla oběť stále udržovaná ve stavu soustavného strachu, není nutné používat násilí soustavně. Hrozba smrti nebo vážného ublížení na zdraví se vyskytuje více častěji než skutečné použití násilí. Týrané ženy například často uvádějí, jak jim násilník vyhrožoval, že pokud by se pokusily utéct, zabije děti, rodiče či přátele, kteří jí poskytli přístřeší.

Strach oběti se zvětšuje také v důsledku nepravidelných, nepředvídatelných výbuchů násilí, a také toho, že pachatel vrtošivě trvá na různých triviálních pravidlech. Konečným cílem všech těchto technik je, aby se oběť přesvědčila o tom, že pachatel je všemocný, odpor vůči němu je zbytečný a že její život závisí na tom, či dosáhne jeho shovívavost, o kterou se může ucházet tím, že mu bude otrocky podřízená. Cílem pachatele je, aby vyvolal ve své oběti nejen strach ze smrti, ale vzbuzoval v ní i vděčnost k sobě za to, že jí umožní žít.

Osoby, které přežily domácí násilí (nebo politické zajetí), často popisují situace, když byly již přesvědčené, že pachatel je už-už zabije, a potom v poslední chvíli unikly jisté smrti. Pokud se takovýto cyklus, ve kterém oběť unikne jisté smrti zopakuje vícekrát, může oběť paradoxně dospět k přesvědčení, že pachatel je jejím zachráncem.

Kromě toho, že pachatel ustavičně vzbuzuje v oběti strach, snaží se zničit také její pocit vlastní autonomie. Dosahuje toho tím, že tělo oběti má neustále pod kontrolou a ovládá její tělesné funkce. Pachatel dohlíží na to, co oběť konzumuje, kdy a jak dlouho spí, kdy používá toaletu a co si obléká. Nedostatkem jídla, spánku nebo tělesného pohybu je oběť fyzicky oslabena. Kontrolou svých fyziologických potřeb se však cítí zahanbena. (Herman, 2004, s. 88)

Argumentuje se, že ženy, které jsou bité, jsou nějakým způsobem zvláštní. Tuto argumentaci může podpořit jejich psychologické vyšetření či výzkum. Zjistí se však, jaká ta žena je nyní, když žije s násilníkem v násilnickém vztahu. Jenže to už není ta žena, jaká byla dříve. Je to žena, která se změnila pod vlivem násilí a zneužívajícího vztahu, je změněná, „zasazená“ její rozhodovací sféra i kognitivní sféra (sebe vnímá odlišně, jeho vnímá odlišně). Načrtněme si, v jaké situaci je žena žijící v tomto vztahu. Když vezmeme v úvahu základní potřeby: *Potřebuji vědět, že domov je bezpečné místo. Není. Potřebuji vědět, že rozumím světu okolo mne. Nerozumím. Protože mi někdo říká, že to, co vidím a cítím, není pravda. Mám pocit, že mi někdo ubližuje. To jenom já jsem divná. Potřebuji mít kontrolu nad tím, co se se mnou děje. Nemám ji. Můj partner mi ubližuje, tedy jsem špatná a zasloužím si to. Je to moje vina.*

Oběti zkouší různé strategie na přežití a eliminace intenzity násilí. Skončí to vždy stejně. Ráno je situace dobrá, ale večer vždy dostane výprask. Přitom si myslela, že se stav zlepšil. Výsledkem je ztráta kontroly a sebekontroly, ztráta sebeovládání, totální bezmocnost.

Eggerová (1999, In: Sopková, 2001, s. 136) následně shrnuje, aby se respektovala práva a záležitosti jiných osob (jednotlivců, párů i rodiny), ovšem pokud tou záležitostí není násilí:

- Násilí i v intimních vztazích, v rodině, není jen záležitostí páru, rodiny, ale také společnosti a veřejnosti;
- Násilí, pokud ohrožuje a nebo poškozuje pohodu, psychickou a fyzickou integritu jednotlivce (oběti), je záležitostí a jevem osobitého druhu a významu;
- Proti násilí mají zasahovat a konat ti, kteří nejsou jeho oběťmi a kteří mají jeho oběti chránit;

Patrná je i situace dětí v rodinách, kde probíhá násilí. U dětí – svědků domácího/partnerského násilí dochází k dilematu v rozhodování mezi tím, či zasahovat proti násilí a chránit oběť, a nebo „nezasahovat“ do věcí rodičů (věci dospělých nechat na nich).

4. 3. Interpersonální rovina dlouhodobého týrání

Na celou problematiku partnerského násilí lze hledět z genderových stereotypů, ve kterých si násilná osoba – muž často myslí, že muž má právo vždy ženu uzurpovat a vyžadovat po ní absolutní poslušnost, což vychází z historického zdroje, který uvádím v úvodu mé rigorózní práce. Proto to tímto způsobem pojmám a připisuji roli násilné osoby mužům, ženám naopak roli osoby ohrožené.

4.3.1 Sociální vyloučení

Koncept sociálního vyloučení má své kořeny v 70. letech ve Francii, kdy byl poprvé použit pro specifickou situaci určitých skupin obyvatel žijících na okraji společnosti, kteří byli odříznuti od pracovních příležitostí a zároveň od záchranné sítě státní sociální pomoci. Existují tři možné pohledy na sociální exkluzi (vyloučení):

1. **redistribuční**, který zdůrazňuje sociální vlivy, které tuto situaci způsobují (mezi ně řadí například existující nerovnost ve společnosti) a zaměřuje se na osoby žijící v chudobě.
2. **etický**, který zdůrazňuje kriminální chování a morální úpadek celých sociálních skupin či obyvatel městských čtvrtí, které se ocitly v sociálním vyloučení.
3. **integrační**, jenž chápe sociální vyloučení jako identické s vyloučením z trhu práce.
(www.forint.cz)

Podle Mareše (2006, s.5) je koncept sociálního vyloučení (exkluze) navzdory svému širokému používání v akademické sféře i v diskurzu dokumentů Evropské unie stále dosti vágní. Chybí jasná představa na koho a na co má být zacílená sociální politika bránící sociální exkluzi (tzn. jaké atributy ohrožených jedinců a kolektivit, respektive atributy společnosti, představující riziko jejich vyloučení, mají být ovlivňovány a měněny a o které jedince se jedná). Mareš (2006, s.5) rozlišuje podle Listera (2004) dva rozdílné názory:

- přesvědčení, že se jedná o širší a pro výklad současných sociálních problémů relevantnější koncept než koncept chudoby, neboť chudoba je jen jednou z dimenzí sociálního vyloučení a to ve smyslu jak důsledku (např. vyloučení z trhu práce) nebo příčiny sociálního vyloučení,
- nebo přesvědčení, že nejde o nic nového, ale je to jen jiné jméno pro chudobu.

Termín sociální vyloučení má několik definic:

- Sociální exkluze je společenské vyloučení; většinou na základě předsudků se týká společenských menšin; v západoevropských zemích působí proti sociální exkluzi právní ochrana rovnosti pracovních šancí pro uchazeče o zaměstnání i zaměstnance různé barvy pleti, různého věku i náboženského vyznání (Hartl, Hartlová, 2000, s.148)
- Sociální vyloučení (social exclusion) je termín, který označuje obvykle účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti, respektive nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt. Sociální vyloučení může mít různou úroveň a měnit se v čase. Fakticky znamená život v chudobě, bez účasti na trhu práce, bez přiměřeného bydlení, bez dostatečného příjmu, obvykle v izolaci či v malé skupině podobně deprivovaných lidí pohybujících se na okraji společnosti. (Matoušek, 2003, s.216)
- Sociální vyloučení lze definovat (při vědomí různých způsobů užívání tohoto pojmu) jako proces, kterým jsou jednotlivci i celé skupiny osob zbavováni přístupu ke zdrojům nezbytným pro zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti jako celku. Proces sociálního vyloučení je primárně důsledkem chudoby a nízkých příjmů, přispívají k němu však také další faktory jako je diskriminace, nízké vzdělání či špatné životní podmínky. Sociálně vyloučení jsou odříznuti od institucí a služeb, sociálních sítí a vzdělávacích příležitostí. Projevem sociálního vyloučení je tedy například dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, život v prostorově vyloučených částech obcí (ghettech), nízká kvalifikace, špatný zdravotní stav, rozpad rodin či ztráta sebeúcty. Jako adaptace na podmínky sociálního vyloučení se často vytváří specifické hodnoty a normy, mezi něž patří například důraz na přítomnost, neschopnost plánovat do budoucna, pocity beznaděje a bezmocnosti či přesvědčení, že člověk nemůže ovlivnit vlastní sociální situaci. (www.forint.cz)
- Mareš (2006, s.7) v širším slova smyslu používá pro termín sociální vyloučení podle definice „United Nations Development Program“ v níž se sociální exkluzí rozumí „*nepřiznání základních občanských a sociálních práv*“. Užší definici Mareš (2006, s.7) podle definice Komise evropských společenství definuje jako : „*vyloučení jedinců i sociálních skupin z ekonomického a sociálního života (z trhu práce, společenských organizací, sousedství v majoritní populaci apod.), a tím i z možnosti podílet se na právech (především sociálních), životních prostředcích a zdrojích blahobytu sdílených zbytkem populace*“.

- Zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách definuje sociální vyloučení jako: „ *vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace* “.
- Dlouhodobý pocit, že člověk nemá ve společnosti místo, je zdrojem chronického stresu. Příčiny sahají od individuálních až po systémové. Konkrétněji nízké sebevědomí, nízký příjem, nedokončené vzdělání, nedostatečné sociální dovednosti, špatné duševní i tělesné zdraví, špatné bydlení, vysoký věk, vysoká úroveň kriminality v místě, nefunkčnost rodiny, závislost na návykových látkách, nezaměstnanost, chybějící zdravotní a sociální pojištění aj. (Matoušek, 2003,s.216)

Kdo je vystaven riziku sociální exluze

Výčet skupin či jedinců ohrožených sociálním vyloučením nelze taxativně vymezit. Většinou jsou uváděni dlouhodobě nezaměstnaní, drogově závislí, osoby bez přístřeší, osamělí rodiče (především ženy matky) s dětmi, mentálně a fyzicky handicapovaní, týrané děti, staří osamocení, atd. – položky seznamu se mohou měnit v závislosti na mnoha okolnostech. Vedle zmíněných okruhů osob ohrožených sociální exkluzí. Mareš (2006, s.16 - 17) podle Silvera (1995, s.74-75) uvádí další okruhy osob. Jsou to: lidé s nízkými příjmy, nekvalifikovaní, delikventi, imigranti, různě vymezené minority (rasově, nábožensky, jazykově a kulturně, osoby zbavené volebního práva, příjemci sociálních dávek, obyvatelé upadajících území nebo lokalit majících charakter ghet, osoby neschopné mobility, sociálně izolovaní bez přátel a rodin).

4.3.2. Sociální dez/integrace

K pojmu integrace či sociální integrace existuje několik definic:

1. Výzkumný ústav Spojených národů pro sociální rozvoj (United Nations Research Institute for Social Development) (1994, s. 3) vykládá pojem sociální integrace (social integration) jako cílené začleňování, což znamená rovné příležitosti a práva pro všechny lidské bytosti. V tomto případě zvyšování integrace znamená zlepšování životních šancí.
2. Hartl, Hartlová (2000; s. 232) vykládají integraci (integration) třemi způsoby: 1. spojení, vytvoření jednoho celku, sjednocení; 2. v psychologii – jednotné neoddělitelné spolupůsobení, součinnost různých psychických procesů; vzájemné slučování činností jednotlivých částí jednoho systému nebo několika systémů dohromady; dle E.Jaensché vzájemné pronikání a spolupůsobení funkcí. Pojem integrace sociálně-psychologické

(sociopsychological integration) definují dle W.Hellpacha jako skutečnost, že se lidé společným soužitím stávají stále více psychologicky homogenní.

3. Matoušek (2003, s. 86) definuje integraci jako „*snahu o začleňování sociálně nebo zdravotně znevýhodněných lidí do společnosti, včetně pracovního začlenění. Pojem integrace dává do souvislosti s pojmem sociální soudržnost / sociální začlenění/ sociální inkluze (social coherence/ cohesion) jako pevné spojení jednotlivců a vrstev společnosti. Je to opak sociálního vyloučení. Pojem se v současnosti objevuje i v dokumentech EU, kde je takto označována snaha vyrovnat rozdíly v bohatství mezi jednotlivými regiony EU. Sociální soudržnost má být v Evropě dosažena podporou práce (vytvářením pracovních příležitostí, zlepšováním dostupnosti práce) a podporou vzdělávání*“.
4. Geist (1992, s.135) integraci definuje jako „*sloučení, semknutí; proces vytváření celistvosti, úplnosti; sjednocování, spojování dílčích funkcí (částí) v komplexní celek, zpravidla na vyšší úrovni než části. Sociální integraci definuje jako proces spojování a sjednocování sociálních jevů v komplexní celek (např. sociální systém); termín sociální integrace se vztahuje k vzájemným vztahům mezi částmi a celkem, k jejich vzájemnému sepětí a spojení v jednotnou jednotku*“.
5. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách definuje sociální začleňování jako „*proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný*“.

Sociální integrace je chápána ve čtyřech dimenzích: kulturní, normativní, komunikační (konsezuální) a funkční (Kolb,1964 ; In: Geist , 1992, s. 135). Opakem sociální integrace je sociální dezintegrace.¹²

Dlouhodobé partnerské násilí se nejrůznějšími způsoby podepisuje na kvalitě života všech zúčastněných. U obětí se můžeme setkat s poklesem sebedůvěry, depresivními stavy a problémy s navazováním nových vztahů. Oběti partnerského násilí mají větší zdravotní potíže somatického i psychického rázu než zbytek normální populace bez zkušenosti s domácím násilím (Van Dijk et al, 1998; In: Toufarová, 2008, s.124). Vlivem dlouhodobé sociální izolace a výše zmíněných zdravotních a psychických problémů, které vedou k časté

¹² Dezintegrace- rozpadání, rozrušování celkových vztahů, celkovosti, souvislosti; rozlučování vazeb. Dezintegrace sociální – proces uvolňování těsného spojení části v celku; proces odlučování dílčích funkcí (jednotek) z komplexního sociálního útvaru, oslabování sociálních vztahů, které umožňují a napomáhají sjednocování a fungování celku jako jednotné jednotky. (Geist,1992; s. 62)

pracovní neschopnosti a díky nemocenským dávkám se dostávají často do znevýhodněné pozice na trhu práce. S tím může mít souvislost fakt, že partnerské násilí působí nezanedbatelné ekonomické škody. Celkové náklady nelze odhadnout a některé následky mohou zůstat skryté – např. pracovní absence následkem zranění či izolace oběti, ztráta zaměstnání, náklady na řešení potíží, které se projeví v kontinuálním životě ohrožené osoby apod. Je zřejmé, že řadě ohrožených osob musí být věnována více či méně nákladná zdravotní péče a řadou násilných osob se zabývá systém trestní justice.

Barnett et al. (2005, In: Netík, Voňková, 2004, s. 43) uvádí odhad ročních nákladů na domácí násilí ve Spojených státech, který jen v oblasti zdravotnictví činí 4,1 miliardy dolarů. Odhad ročních nákladů systému trestní justice v New Yorku na oblast domácího násilí činil v 90. letech minulého století nejméně 41 miliónů dolarů. Je nepochybné, že ani náklady v ČR nebudou zanedbatelné.

Podle Hradecké (2010) o ekonomických dopadech domácího (respektive partnerského) násilí v ČR neexistují žádné relevantní výzkumné studie, které by poukazovaly na tento vážný problém. Hradecká (2010) dále uvedla, že v Rakousku byly v roce 2006 spočítány náklady na problematiku domácího násilí, které činily celkem 78 miliónů Euro za rok. Hradecká (2010) dále uvedla, že v důsledku zdravotních a psychických problémů jsou oběti domácího/partnerského násilí často v pracovní neschopnosti tudíž na nemocenských dávkách, což vede k nezaměstnanosti těchto osob. Navíc oběti bývají často násilníkem „odstřiženy“ od financí.

Odchod od násilného partnera může být pro ohroženou osobu velmi zátěžová situace. Přichází o status vdané ženy (nebo dlouhodobé partnerky), který ji v kontaktu se sociálním prostředím do jisté míry ochraňoval, pomáhal utvářet a udržovat zdání normální rodiny, normálního vztahu. Nelze také počítat s podporou širší rodiny. Rodina většinou nechce další problémy a je přesvědčená, že žena musí svoji situaci nějak zvládnout, vydržet nebo řešit, ale ne na úkor rozdělení svazku. Rodina navíc bývá unavená z věčných odchodů a návratů ženy k násilnému partnerovi. Jak jsem již opakovaně uvedla, řada ohrožených osob má totiž ambivalentní vztah ke svým násilným partnerům, je na nich emočně i ekonomicky závislá. Po odchodu od násilného partnera se oběť musí vzdát dobře známého místa se zaběhlými stereotypy, odchází do neznáma, mezi cizí lidi, musí dodržovat jiná pravidla. Existenciální krize, kdy ohrožená osoba opět hledá svoji identitu a svůj status ve světě, je většinou doprovázena i existenční krizí. Oběť většinou odchází z domova bez finančních prostředků, často zadlužená, bez trvalého zaměstnání (buď díky dlouhodobé sociální izolaci násilným partnerem nebo

dlouhodobým pobytem na mateřské a rodičovské dovolené). Bednářová (2009,s.69) k tomu uvádí, že praxe ukazuje, že násilní partneři ranění odchodem ženy rozhodně nebyvají ochotní dobrovolně finančně přispívat na potřeby svých dětí, natož partnerky.

Během rozvodu, což bývá náročná životní situace i v běžné rodině, nebývá ohrožená osoba ušetřena rozvodových stresů, sporů o majetek a o děti. Musí čelit výhrůžkám a dovedným manipulacím partnera. Musí zvládnout boj s emoční závislostí, vyrovnat se pocity viny a s tlakem okolí.

Chce-li a má-li v budoucnu obstát, musí se v první řadě naučit být samostatná, rozhodovat sama, naučit se stanovit hranice uvnitř sebe i navenek, brát ohled na své potřeby, osvojit si říkat ne, znovu budovat svoje hluboko snížené sebevědomí a vědomí vlastní hodnoty, vytvořit si nové sociální kontakty apod. Jedná se však o velmi citlivý a křehký proces, ve kterém je žena zranitelná, potřebuje proto silnou podporu svého okolí.

ROSA o.s. (2010, s.50) uvádí, že dlouhotrvající „zajetí“ v násilném vztahu má někdy za následek hluboké změny v identitě oběti. Řada ohrožených osob může trpět posttraumatickou stresovou poruchou a její projevy mohou být pro úředníky naprosto nepochopitelné. Může se jim zdát, že tyto ženy reagují nepřiměřeně, někdy až hystericky, jsou nepřesvědčivé, mění své výpovědi, některé oběti mohou být v důsledku prožitého stresu i útočné, některé jsou plačtivé. Při jednání s obětí násilí mohou mít úředníci, soudci, policisté pocit, že je nevěrohodná. Mohou mít dojem, že lže, protože si při opakovaných výpovědích či soudních líčeních si může protiřečit, popisovat událost rozdílným způsobem. Je to dáno tím, že se snaží podvědomě vytěsnit traumatizující zážitky. Skutečně si nepamatuje a nebo si vzpomene až po velmi dlouhém období. Souvisí to s obrannými funkcemi mozku, který se snaží trauma vytěsnit. Ve vědeckých studiích jsou už popsány chemické změny, které způsobí, že si traumatické zážitky skutečně nepamatujeme. K těmto studiím například přistupuje soudní praxe v USA.

Děti svědci domácího násilí nemají možnost získat model pozitivní mužské role, a tak se většinou učí, že násilí vůči ženě a dětem je součástí mužské identity. Dlouhodobým následkem zažitého násilí mezi rodiči tak může být i nápodoba abusivního chování ve vlastním partnerském vztahu v dospělosti (např. násilné chování vůči partnerce v zátěžových životních situacích, které není schopen rozumně zvládnout).

Netík a Voňková (2004, s. 18) uvádí, že méně známé jsou následky u násilné osoby. Lze přepokládat, že pokud nejde o jedince s disociální poruchou osobnosti, selhání v partnerském vztahu snižuje obecně sebeúctu i u pachatele partnerského násilí. Zvyšuje se jeho nejistota,

pokud jde o vlastní interpersonální dovednosti a následkem učení upevňuje sociálně deviantní vzorce chování.

Ohrožené osoby se vlivem dlouhodobého týrání potýkají nejen s psychickými problémy, ale i s problémy s návratem do běžného, normálního života.

Manipulace násilnou osobou a postupné prohlubování pocitů bezmoci vedou ohroženou osobu k přesvědčení, že je neschopná a hloupá. Postupně dochází **k redukcí její schopnosti uvážovat**, zejména pokud jde o řešení situace. Kontinuálně narůstá **pocit dezorientace**, ohrožená osoba ztrácí schopnost rozeznat, co je normální a přijatelné a co již nikoli. Chybí jí nadhled a schopnost adekvátní interpretace a využití všech dostupných informací, které jsou k dispozici; není si jistá, jak by se měla v této situaci chovat. Obrannou reakcí ohrožené osoby bývá zpravidla manipulace s realitou, **specifický způsob interpretace**, který situaci prezentuje jako přijatelnější, než ve skutečnosti je. Násilí si vysvětluje zdánlivě logickým způsobem, násilí má přijatelný důvod. **Mění se i její způsob hodnocení násilné osoby**, ohrožená osoba má sklon její vinu relativizovat a přičítat něčemu jinému (např. špatné zkušenosti z dětství, nezaměstnanosti, alkoholu) a naopak zdůrazňovat pozitivní stránky násilné osoby (např. stará se o rodinu). Díky špatné zkušenosti je ovlivněna i její schopnost **sociální orientace**. Ohrožená osoba nedokáže správně odhadnout význam chování různých lidí, což vede k převaze negativního očekávání, zvýšené podezřívavosti a ostražitosti. Souvisí s tím i nedůvěra v možnost nabízené pomoci a sklon k přecitlivělému reagování. (Vágnerová, 2004, s. 639)

Vedle výše uvedeného, důsledkem dlouhodobého partnerského násilí je postupná **fixace negativního sebehodnocení**, která ústí v akceptaci ponižujícího chování násilné osoby. Psychickým deptáním násilným partnerem dochází zpravidla k úbytku sebedůvěry a pocitům méněcennosti a ke ztrátě sebeúcty. Nízké sebevědomí se promítá nápadnou nejistotou, nerozhodností a přesvědčením o vlastní neschopnosti, což je násilným partnerem zdárně posilováno. Příčinou rezignovaného submisivního chování se u ohrožených osob zvyšuje **riziko reviktimizace**, tudíž se k ohrožené osobě bezohledným způsobem často chovají i lidé z jejího blízkého i širšího sociálního okolí. Ohrožená osoba nápadně ztrácí zájem o dění kolem sebe, dochází k otupělosti (depersonalizaci). Převažuje pocit ztráty perspektiv a nedůvěry v možnosti pozitivního řešení, na vše rezignuje.

Strach, uzavřenost a sociální izolace vedou ke **ztrátě schopnosti spontánního chování**. Na druhé straně bývá nápadná generalizovaná tendence vyhovět požadavkům okolí bez ohledu na

jejich smysl a okolnosti, což souvisí se submisivitou, neprůbojností a neschopností prosadit svá práva ohrožené osoby.

Domácí, tedy i partnerské násilí má vliv na výkonnost lidí v mnoha oblastech jejich aktivit. Sem je zahrnuto i zaměstnání. Den volna může ovlivnit výši platu. Zhoršená výkonnost může vést ke ztrátě možnosti postupu či kariérního růstu nebo dokonce ke ztrátě zaměstnání, je-li nutné, aby se člověk přestěhoval a vyhnul se dalšímu násilí. Výše zmíněné skutečnosti mohou přispívat k nízkým příjmům, které se pojí s domácím či partnerským násilím. Ztrátu může utrpět i zaměstnavatel, když vyplácí mzdu za dobu, kdy si člověk musel vzít volno, po dobu, kdy se výkonnost ohrožené osoby zhoršila a nebo když zaměstnavatel na své náklady musí hledat nového zaměstnance. Újmu můžou rovněž utrpět stát a společnost, když je nutné vyplatit nemocenské dávky. Rovněž může být zasažena produktivita celé ekonomiky. Walby a Allen (2009, s.10) ve výsledcích britského průzkumu o kriminalitě uvedli, že ve skupině zaměstnaných žen, které zažily domácí násilí v posledním roce, 21 % si vzalo v práci volno a 2 % přišla o práci. U mužů ve stejné situaci si volno v práci vzalo 6 %, zaměstnání ztratila 2 % mužů. Co se týká ubytování v nouzi, Walby a Allen (2009, s.66) uvedli, že 39 % žen se po nejhorším incidentu domácího násilí odstěhovalo, i když některé jen na jednu noc, v porovnání s 13 % mužů. V převažující většině případů ženy odešly k rodině a přátelům (90 %), některé odešly do ubytoven pro ženy v nouzi (4 %). Poté se polovina žen vrátila zpět domů k partnerovi, skoro pětina zůstala s rodinou a přáteli, jedna osmina si zařídila nový domov a skoro pětina se vrátila domů, ale partner odešel, ať již sám od sebe nebo s pomocí uplatnění zákona. Nejmenší skupina ze všech si našla dočasné ubytování.

Výše uvedené číselné údaje mohou odpovídat faktu, že některé ženy před definitivním odchodem od násilného partnera několikrát odejdou a znovu se vrátí. Opuštění partnera nebývá pro ohrožené osoby snadné. Mnohé ženy, které prožily partnerské násilí uvádějí, že si přejí konec násilí, nikoliv rozpad vztahu.

Postoj společnosti k ohroženým osobám. Postoj široké veřejnosti k partnerskému násilí (a domácímu násilí vůbec) bývá spíše **ambivalentní**. Zároveň nebývá tak jednoznačně odsuzující, jako například v případech týrání dětí. Dospělá ohrožená osoba v očích veřejnosti disponuje vždycky možností aktivně se bránit, odejít od násilného partnera, bránit se legislativní cestou. Naučená bezmocnost a zafixovaná neschopnost obrany bývá většinou pro okolí nesrozumitelná, naopak tyto projevy namísto pochopení a soucitu **vyvolávají u veřejnosti spíše odsouzení a opovržení**.

Laická veřejnost rovněž přepokládá, že ohrožená osoba má podíl vlastního zavinění této situace, např. nepříjemné jednání či provokace partnera. Obecně přijímaný názor, že si ohrožené osoby mohou za své týrání samy, je součástí postojevého stereotypu, který platí v naší sociokulturní oblasti. Krajiní variantou je názor, že některým obětem násilí ze strany svého partnera či partnerky vyhovuje. Tento mýtus platí hlavně o romských ženách.

Zjednodušená je rovněž představa o snadném odchodu od násilné osoby. Partnerské problémy, které vyústily v násilí, bývají složitější, neboť závislost obětí na svých agresivních partnerech je v profesionálních kruzích a odborné literatuře dobře známá, navíc se oběť může cítit natolik bezmocně, že situaci nedokáže řešit. Její citová vazba k agresorovi je natolik veřejnosti nepochopitelná, že tím ji utvrzuje v přesvědčení, že je podivná.

4.3.3 Odstraňování rizik sociálního vyloučení a sociální dezintegrace obětí partnerského násilí

Ohrožené osoby jsou díky psychickým důsledkům (např. naučené bezmoci, nízkému sebevědomí či zápornému sebehodnocení, psychosomatickým onemocněním, rezignací na svoji situaci atd.) a sociálním důsledkům partnerského násilí (např. díky dlouhodobé izolaci násilným partnerem - ztrátou sociálních kontaktů a postupnou ztrátou sociálních dovedností, dosažení nízkého stupně vzdělání, časté nemocnosti, nedostupnosti finančních zdrojů atd.) těžce uplatnitelné na trhu práce. Aby se eliminovalo riziko sociálního vyloučení a sociální dezintegrace ohrožených osob, je potřeba změnit přístup jednotlivých sektorů veřejného života, což lze podpořit multidisciplinární spoluprací a kooperací státních a nestátních organizací a institucí, dostupností sociálních služeb a následně dodržováním standardů kvality nabízených služeb.

Institucionální změny

Ohrožené osoby a děti jsou v důsledku ekonomické závislosti a chudoby at' skutečné či hrozící, lehkým terčem pro násilí.

Schechterová (1992, s. 28) doporučuje, aby každá instituce ustanovila „politiku, požadavky, tréninkové programy a praxi“, které by vedly k těmto cílům:

- identifikovat každou oběť v rodině a citlivě na ní reagovat;
- chránit a posilnit týrané ženy, aby potom mohly chránit svoje děti;
- zařídit pro ženy a děti bezpečí při vyhledání pomoci;
- zastavit další ubližování raději zadržením útočnicků, kteří jsou za něj odpovědní, a ne jeho obětí;

- zabezpečit, aby všechny veřejné instituce dodržovaly tyto požadavky a aby při jejich dosahování spolupracovaly.

Řada okolností je samozřejmě objektivní povahy. Týrané ženy mají často nižší vzdělání a často zůstávají v domácnosti vzhledem k péči o malé děti. V extrémních případech jim partner ani nedovolí najít si práci, anebo má týrání natolik negativní dopad na jejich „fungování“ v zaměstnání, že práci nakonec ztratí (La Violete, Barnet 2000, In Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s.26).

Trestněprávní systém

Aby byl trestně právní program efektivní, musí začít zatýkat útočníky a vyvozovat vážné důsledky. Policie musí napadení považovat za napadení čili zločin spáchaný pachatelem na oběti (musí překonat dojem, že „domácí výtržnost“ je „manželský problém násilnického páru“).

Při trestání násilníků by měly být nařízeny určité kombinace trestů a rehabilitace. Tresty by mohly zahrnovat uznání útočníka vinným, nařízení odškodnění, omezení či zrušení možnosti jeho návštěv, a nebo vězení. Rehabilitace by měla obsahovat důkladnou léčbu důsledků týrání, reedukaci násilníků a rodičovskou výchovu. Rehabilitace by však neměla být náhradou trestu. Po oběti by naopak nemělo být požadováno, aby s násilníkem podstoupila mediaci či poradenství.

Pokud soudci rozhodnou o přidělení dítěte do péče násilnického muže, musí čelit faktu, že společná péče může matce i dětem značně uškodit. Jak upozorňuje Schechterová (1992, s.63): „pokud jsou ženy nuceny neustále vyjednávat s násilníkem, dostávají se do nebezpečné a přirozeně nerovné pozice“. Děti, které jsou uvězněny v opakovaných konfliktech mezi rodiči, jsou jednak nuceny trpět a jednak se bezprostředně učí, že fyzické násilí je účinné.¹³

Pokud násilné osoby (otcové/matky) budou mít právo návštěv, je nutné založit centra, kde by se mohly návštěvy konat pod odbornou supervizi a ohrožená osoba by se nemusela setkat s násilnou osobou. Při organizování návštěv musí být vždy na prvním místě bezpečnost ohrožených osob a dětí.

¹³ Na základě revize studií o vlivu bití na děti, které jsou svědkem, Susan Schechter uvádí: „Násilníci uvádí svoje děti do riskantní situace v mnohých ohledech. Manželské násilí se u děvčat spojuje s nízkou sebeúctou a u děvčat a chlapců s problémy chování, sníženou sociální způsobilostí, depresí a anxiétou.“ (Schechter, 1992, s. 17)

System zdravotní péče

U zdravotnického personálu je určitě nejvíce potřebné vzdělávání. Do předepsaných osnov středoškolského a univerzitního vzdělávání musí být zahrnuto téma násilí, bití, sexuálních napadení a týrání dětí. Všichni profesionální zdravotničtí pracovníci a hlavně ti, kdo pracují na pohotovostních stanicích, porodním oddělení a gynekologii, pediatrii, interním oddělení, v rodinné praxi, na psychiatrii a poradenství týraných osob, by měli povinně podstoupit další vzdělávání a trénink týkající se problému bití a zneužívání dětí. Všechny zdravotnické instituce by měly mít zavedené jasné protokoly na identifikaci a zacházení s oběťmi domácích útoků a supervizi tréninku, jak má zdravotnický personál reagovat.

Zdravotničtí pracovníci/pracovnice v nemocnicích, na klinikách a v ambulantních zdravotnických zařízeních musí vědět, že násilí je primárně problém duševního zdraví. Terapeuti/terapeutky mohou sehrát určitou úlohu při pomoci obětem, které přežily násilí a trpí posttraumatickým stresem. Ale většina obětí nepotřebuje terapii, ale materiální pomoc a emocionální podporu, kterou mohou také najít ve svépomocných skupinách.

Zařízení na ochranu dětí

Jelikož je pravděpodobné, že týrané děti mají i týranou matku, tým pracovníků OSPOD by mohl být týraným ženám nápomocen. Orgány sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) jsou aktivním pomáhajícím členem interdisciplinárního týmu. Poskytují pomoc dětem v různých sociálních situacích, které ohrožují jejich život a příznivý vývoj. K těmto situacím patří nejen případy týrání a zneužívání dětí, ale i stav, kdy je dítě svědkem domácího násilí. Proto by pracovníci/pracovnice OSPOD měli/y doporučit matkám další podporu a veřejné služby - např. právní služby, příslušná azylová zařízení.

Pastorační péče

Mnozí duchovní jsou za každou cenu pro udržení původní rodiny a mnozí stále trvají na tom, že povinností manželky je milovat a ctít svého muže, i když je týraná, a to někdy až na hranici ohrožení života. Duchovní by se proto měli vzdělávat v problematice domácího násilí a musí být poučeni o tom, jak mohou ve svých společenstvích identifikovat týranou ženu a týrané děti a pomoci jim.

Pokud by duchovní přijali aktivní roli v kooperaci s ostatními institucemi, lze od nich očekávat spíše roli průvodce a poradce. Nicméně jejich role, byť jen poradenská, je velmi důležitá, neboť mohou být první osobou, které se ohrožená osoba svěří, a tím napomoci k identifikaci celého dění. Mohou šířit primární informace o partnerském násilí a možnostech jeho řešení, tzn. šířit osvětu o této problematice.

Při poskytování pastorační péče by se duchovní, tak jako jiní poradci, měli otevřeně tázat žen na násilí, potvrdit jejich zkušenosti, vyjádřit zájem o jejich bezpečnost a rozhodně nikdy by jim neměli doporučovat, aby se spolu s násilníkem zúčastnily proti jejich vůli manželského poradenství. Duchovní by se měli zúčastňovat na plánování a koordinování reakce na domácí napadení.

Školy

Učitelé a učitelky na základních školách budou mít mezi svými žáky týrané děti a děti týraných matek. Učitelé a učitelky středních škol budou pracovat s oběťmi i pachateli násilí. Všichni učitelé a učitelky mohou pomáhat při obeznamování týraných žen, děvčat a dětí s jejich právy a možnostmi pomoci. Tak jako pracovníci v pomáhajících profesích, tak i učitelé a učitelky by se měli na školách seznamovat s problematikou násilí vůči dětem i dospělým osobám a současně by se měli dlouhodobě a nebo tréninkově vzdělávat o programech a zdrojích ve svém okolí. Sami by měli naopak zahrnout informace o týrání do svých osnov už od základní školy. Obzvláště srozumitelně musí podávat fakt, že vina je vždy na straně násilníka.

Média

Hromadné sdělovací prostředky si musí uvědomit svou důležitost a své poslání. Hromadné sdělovací prostředky by měly hrát důležitou roli v preventivní osvětě, neboť kvalitně zpracovaná a šikovně šířená osvěta může pomoci ohroženým osobám identifikovat, že chování partnera není „v pořádku“, a nejenom jim, ale i blízkému i širšímu okolí zvýšit senzitivnost k problematice partnerského násilí, což může následně vést např. k laické formě pomoci. Blízkému i širšímu okolí se tak může dostat do povědomí důležitá informace, že partnerské násilí není věc soukromá nýbrž veřejná, že se de facto jedná o trestný čin, a zároveň přinést laické i odborné veřejnosti jiný pohled na partnerské násilí.

Systém včasné intervence

Pokud jde o součinnost odborných institucí, očekává se další zkvalitnění spolupráce zavedením systému včasné intervence (SVI). Tento projekt slibuje, že bude přínosem i při řešení kritických situací v postižených rodinách. Subjekty, jež by se do SVI zapojily, by při uvažované spolupráci a součinnosti měly zrychlit přenos informací mimo jiné i orgánům činným v trestním řízení a naopak. Příslušní specialisté díky koordinovanému

a multidisciplinárnímu přístupu by mohli rychleji reagovat na signály o závažném stavu v rodině.¹⁴

Bytová otázka

Bytová situace obětí v ČR není v zákonem zohledněna. Vyjma institutu vykázání neexistuje žádná právní možnost, jak pachateli domácího potažmo partnerského násilí okamžitě zabránit bydlet v bytě (domě), ke kterému má společné užívací právo s obětí. Při realizaci institutu vykázání násilná osoba se nesmí zdržovat ve společném obydlí po dobu trvání institutu vykázání, tj. 10 dní, maximálně však po dobu 1 roku ode dne realizace jeho vykázání.

Chtějí-li ohrožené osoby řešit svoji situaci a zabránit tak dalšímu násilí na sobě páchaném, nemají většinou jinou možnost, než z bytu (domu), který sdílí s násilnou osobou, odejít (v některých případech by bylo vhodnější použít spíše slovo utéct). Ohrožené osoby řeší nejčastěji svoji situaci odchodem ke svým rodičům nebo do podnájmu, kde potom žijí ve stísněných podmínkách, zatímco jejich bývalý manžel či druh zůstává v jejich společném bytě, který po velmi dlouhou dobu užívá sám, či se svou novou partnerkou.

Obecní úřady náhradní byty pro oběti domácího násilí nemají k dispozici, výjimečně disponují v naléhavých případech pouze azylovým domem.

Sít' bezpečných azylových zařízení

Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při prosazování práv a zájmů, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Služba se poskytuje za úplat. Azylová zařízení pro týrané osoby by nikdy neměla být dlouhodobým stanovištěm. Mělo by se zřídit více azylových zařízení pro týrané osoby, ve kterých by pracovali profesionálové vyškolení v problematice domácího násilí. Azylová zařízení musí spolupracovat s obecními úřady, aby pomohla svým klientkám najít vhodné přechodné a trvalé bydlení.

Například v Nizozemsku při shánění praktické pomoci ohroženým osobám pomáhá stát, státní organizace. Neexistuje zde žádný kontrakt, považuje se za naprosto normální vypomoci, jak nejlépe je možno. Pokud je tedy v azylu žena, která potřebuje nové bydlení, městský úřad jí přednostně nějaké poskytne. (Čírtková, 2002, s. 85)

Ze své dlouholeté praxe sociální kurátorky vím, že nízký počet či úplná absence sociálních bytů či nízký počet azylových zařízení je ožehavým tématem. Chybí zde často politická vůle místních samospráv. Má to své opodstatnění: voliči budou reagovat kladně spíše na budování a financování nové infrastruktury, než-li na

¹⁴ Konkrétní realizace SVI však zatím v ČR zřejmě ztroskotává na nedostatku finančních prostředků. (Analytický a legislativní odbor v součinnosti s odborem trestního řízení Nejvyššího státního zastupitelství : Zvláštní zpráva týkající se problematiky týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě či domě a týrání svěřené osoby (§ 215a a 215 Trestního zákona).(Brno, 4.1.2010,s. 22)

financování vybudování nového zařízení pro sociální služby. Přikláníla bych se i k postupnému budování azylových zařízení pro ohrožené osoby – muže, i když pro začátek jen ve velkých městech. V současné době muž-oběť domácího násilí je nucen vyhledat útočiště buď v běžném azylovém zařízení (kde jsou ubytováni muži i z jiných cílových skupin – např. propuštění z výkonu trestu) nebo je nucen být ubytován v azylovém zařízení pro oběti domácího násilí společně s oběťmi - ženami, což mnozí odborní pracovníci shledávají jako kontraindikační.

Individuální angažovanost

Je složitou otázkou, co může jednotlivec udělat. Je třeba si uvědomit, že násilí je problém každého, tudíž se nějakým způsobem dotýká nás všech. Partnerské násilí se většinou děje za zavřenými dveřmi, ohrožená osoba bývá traumatizovaná a v situaci dezorientovaná, bojí se věc nahlásit či se obrátit na organizaci či instituci zabývající se problematikou domácího (resp. partnerského) násilí, kdy důvodem může být mimo jiné také stud, obavy, že jí nikdo neuvěří atd.. Proto je třeba, aby i u laické veřejnosti byl prosazen princip, že všichni mají právo žít bez újmy na zdraví. To může znamenat překonání stereotypů, které ovlivňují naše názory a chování. Znamená to, že lze násilnou osobu vést k odpovědnosti. Věci se změni tehdy, pokud lidé přestanou být pasivní.

4.3.4 Možnosti a intervence jednotlivých profesí v případech partnerského násilí

Všechny instituce a organizace, na které by se mohla ohrožená osoba obrátit, by měly mít vypracované základní standardy práce s problematikou domácího (tedy i partnerského) násilí. Jednotlivé instituce a organizace by měly mít rovněž vypracované specifické standardy, které odpovídají jejich roli, úkolům a poslání. Tyto instituce by také měly spolupracovat s ostatními složkami, které jsou klíčové v systému pomoci ohroženým osobám a koordinovat s nimi své intervence. Proto je nutná multidisciplinární spolupráce, jejímž cílem je jak preventivní tak i kurativní působení na aktéry partnerského násilí. Kurativní působení má dvě složky: První má přerušit kruh partnerského násilí a v případě, je-li možné soužití, nasměrovat partnery na návazné formy pomoci (např. terapie). V druhé složce by mělo dojít k minimalizaci následků partnerského násilí vedoucích k riziku sociálního vyloučení.

Policie ČR

Na policii se ohrožené osoby obracejí zejména v situacích eskalace násilí a přímého ohrožení či v situacích, kdy akutní ohrožení násilím již pominulo a oběť chce podat trestní oznámení na pachatele. Na policii se obracejí nejen ohrožené osoby, ale i svědci násilí, případně osoby ze širšího sociálního okolí aktérů partnerského násilí. Úloha policie v případech partnerského násilí spočívá zejména v intervenci (poskytnutí ochrany oběti), vyšetřování (shromažďování

faktů a důkazních materiálů) a pomoci (zajištění pomoci od jiných organizací). Policie je povinna poskytnout pomoc v rozsahu své působnosti a v případech domácího (tedy i partnerského) násilí je oprávněna přistoupit mimo jiné k následujícím úkonům:

- zajištění násilné osoby,
- omezení pohybu agresivní osoby,
- odebrat zbraň,
- zakázat vstup na určitá místa,
- otevřít byt nebo jiný uzavřený prostor.

Oddělení sociálně právní ochrany dětí (OSPOD)

Na oddělení sociálně právní ochrany dětí se ohrožené osoby obracují zejména v situacích, kdy k násilí v partnerském vztahu již nějakou dobu dochází a jsou jím ohroženy i děti. Oddělení sociálně právní ochrany dětí (a další instituce) mají ze zákona¹⁵ povinnost chránit děti, svědky domácího násilí a činit zákonné kroky k zajištění jejich bezpečí. Mají zajistit ochranu dětí před dalším násilím a poskytovat jim podporu a pomoc v průběhu separačního procesu (např. kdy soudy jednají o svěřování dětí do péče jednoho z rodičů, kontakt s druhým rodičem apod.), ale i po něm. Od roku 2006 mohou sociální pracovníce utajit pobyt nezletilých dětí i osob, které jsou ohroženy domácím násilím.

Zdravotníci

Zdravotnická zařízení mohou být prvním kontaktním místem, kam se ohrožená osoba obrátí a to zejména v situacích, kdy došlo k fyzickému násilí s následkem zranění. Role lékařů a pracovníků zdravotnických zařízení v pomoci ohroženým osobám spočívá v identifikaci domácího násilí a nabídnutí možností pomoci. Je důležité, aby se pracovníci zdravotnických zařízení pacientky zeptali na skutečné příčiny zranění a na to, kdo je způsobil. Je důležité, aby se do zdravotnické dokumentace přesně zaznamenal způsob, rozsah, popis a typ zranění. Je třeba, aby zdravotnická zařízení spolupracovala s organizacemi nabízejícími pomoc ohroženým osobám a definovala jasný způsob předávání klientek a informací. Zdravotnická zařízení mohou nabídnout oběti sociálně-psychologickou podporu a pomoc. V rámci multidisciplinární spolupráce může zdravotnický tým nasměrovat oběť na specializované služby ohroženým osobám.

¹⁵ Zákon č. 134/2006 Sb., o sociálně právní ochraně dětí s účinností od 1.6.2006

Ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví ČR z dubna 2006 byla vydána metodická opatření pro postup lékařů při poskytování péče osobám ohroženým domácím násilím. (ROSA, 2008, s. 22)

Intervenční centra

Intervenční centra poskytují bezprostřední individuální psychologickou a sociální pomoc ambulantní nebo azylové povahy. Intervenční centra jsou též povinna kontaktovat ohroženou osobu nejpozději do 48 hodin po vykázání násilné osoby. V rámci prvního kontaktu s ohroženou osobou zjišťují, zda tato osoba porozuměla všem informacím od příslušníků Policie ČR a zda jí byla zajištěna dostatečná ochrana a bezpečí. Pomoc zahrnuje i následnou poradenskou činnost.

Specializovaná poradenská centra pro oběti partnerského násilí

Většinou poskytují specializované služby pro ohrožené osoby nestátní neziskové organizace. Činnost a rozsah poskytovaných služeb se velmi liší, jelikož jsou určovány jednak stanovami organizace, standardy poskytování sociálních služeb, které byly vydány Ministerstvem sociálních věcí, a vnitřními standardy organizace. Poradenská a konzultační centra hrají důležitou roli v poskytování podpurné a komplexní podpory a pomoci ohroženým osobám například v době, kdy se ohrožená osoba rozhodne přerušit cyklus násilí, tudíž potřebuje podporu a pomoc zvenčí, neboť na to vlastními silami nestačí. Pro tento typ služeb se často používá termín *advocacy*, jenž může znamenat řadu různých aktivit jako např. zastupování zájmů ohrožených osob, podporu a posílení, aby tyto osoby byly schopny hájit svá práva samy, poskytování informací a poradenských služeb, stejně jako proaktivní a intenzivní podporu přizpůsobenou jejich situaci. Jsou zde zahrnuty i služby pro ohrožené osoby – imigrantky, ženy z etnických menšin či ženy s tělesným postižením. Služby poskytované ohroženým osobám mohou mít ambulantní i pobytový charakter a mohou se dělit na krizovou intervenci, poradenství a terapii.

Oddělení přestupků

Zpravidla nebývá první institucí, na kterou se ohrožená osoba obrací, nicméně může sehrát v pomoci řešení významnou roli. Většina případů partnerského násilí je oznámena (zpravidla ohroženou osobou) jako delikt na policii, oznámení je poté předáno na příslušný místní úřad a ten ohroženou osobu vyrozumí o nutnosti podat návrh, resp. o podmínkách projednávání návrhových přestupků. Většina obětí však návrh na projednávání přestupku nepodá, čímž komunikace mezi úřadem a obětí končí a navíc, nebyl-li pachatel před tím vyslechnut policií, není nikým dále kontaktován. Dojde-li však k přestupkovému řízení a ohrožená osoba naváže

kontakt, může přestupkové oddělení v průběhu tohoto řízení ohrožené osobě nabídnout kontakty na organizace, které se zabývají problematikou partnerského násilí. Jsou-li v rodině přítomny děti, mělo by oddělení přestupků informovat OSPOD.

5. Aktéři partnerského násilí

Pachatelé partnerského násilí používají manipulativní techniky, jejichž cílem je udržet si kontrolu a moc nad životem oběti. Tak jako ohrožené osoby i násilné osoby pocházejí z různých socioekonomických i vzdělanostních vrstev. Navenek obvykle vystupují jako sympatičtí, velmi komunikativní lidé, avšak vůči své partnerce jsou násilní a bezohlední.

5.1 Taktiky násilné osoby

Eggerová (1999, In: Sopková, 2001, s. 307) rozlišuje několik kategorií taktik násilných osob:

1. **ospravedlňování** - *“pokud sedí u mého stolu, musí dělat to, co chci já; moje žena patří mně; do toho, co dělám mezi vlastními čtyřmi stěnami, do toho nikomu nic není; potřebuje pár facek, aby fungovala“*
2. **zlehčování** - *„má modřiny, když se jen na ní podívám; to jsou jen drobné ranky (o řezných ranách na krku); nešťastně spadla, protože je úplně nemožná“*
3. **popírání** - *„vůbec jsem do ní nestrčil, spadla sama; zranila se sama; napadla mne, musel jsem se bránit; ohrožovala mne nožem, měl jsem strach“*
4. **obviňování oběti** - *„provokuje mne, dokud nevybuchnu; stokrát jsem už říkal, že v sedm chci mít večeři na stole; každý den mi dává jíst nějaký blaf; jednoduše jsem se neovládl; vyhořela mi pojistka a nevěděl jsem, co dělám; byl jsem tak opilý, respektive nadrogovaný, že jsem nevěděl co dělám“*
5. **jiné problémy** - *„mám hrozný stres v práci; stále máme finanční problémy; silou – mocí chtěla děti, tak teď je máme a jsou hrozně ukřičené“*.

Eggerová (1999, In: Sopková. 2001, s. 307-308) dále mapovala podmínky, za jakých se násilné osoby chovají mimořádně násilnicky. Jednou z podmínek je absolutně vlastnický způsob myšlení, pokud jde o ženu a děti. Další podmínka je, že těmto mužům je jasné, že žijí v dokonale patriarchální struktuře a tato dominance se jednoduše nezpochybňuje. A třetí podmínkou je, že v jejich dětství chyběly pozitivní mužské vzory.

Uvažování a argumentování, že oběť sama zapříčinila násilí, je typické pro agresory všeobecně. Sociálně psychologické výzkumy též zjistily větší připravenost a náchylnost

agresivních lidí vnímat chování potencionální oběti jako nevhodné a negativní, a také jejich tendenci reagovat na takto percipované a interpretované chování agresivně.

U násilných osob – žen profesionálové často uvádí, že ženy používají jemnější a zákeřnější způsob a formy násilí vůči mužům, hlavně verbální. Jsou verbálně zdatnější a pohotovější.

5.2 Charakteristika násilné osoby

Vzhledem k tomu, že domácí násilí nesouvisí s věkem, vzděláním, sociokulturním prostředím apod., je velmi těžké vykreslit jednoznačnou charakteristiku násilné osoby.

Výzkumy soustředující svou pozornost na fenomén domácího a partnerského násilí, vyvrátily do této doby zakořeněný názor, že násilné osoby jsou povětšinou nemocné, psychopatické osobnosti. K jejich hlavnímu osobnostnímu rysu patří schopnost vyrovnat se svým životem, se svým sociálním okolím a do života společnosti se tak plnohodnotně zapojit.

Jako neplatná se ukázala rovněž další ve společnosti velmi rozšířená domněnka, totiž že k podobným jevům dochází výhradně v rodinách alkoholiků. (Huňková, Voňková, 2004, s. 60; Martinková, Macháčková, 2001, s.126)

Huňková, Voňková (2004, s. 60) nastínily zjednodušený profil většinového počtu násilných osob těmito základními body:

- **nízké sebevědomí** – násilník se ve svém životě často cítí bezmocný. Násilí je prostředkem uchvátit kontrolu nad situací. Prostřednictvím ataku získává krátkodobé, okamžité uspokojení, podvolení se oběti. Zároveň získává kontrolu a moc nad situací;
- **přesun viny do vnější sféry** – převážná většina násilníků věří, že k násilí došlo z důvodu nějakých vnějších okolností (mimo něj a jeho volní složku existujících). Svůj násilný čin ospravedlňují sérií různých zdůvodnění („byl jsem opilý“, „byl jsem přepracovaný, „dělala si ze mne blázna, vyprovokovala mne“, „nevím, co to do mne vjelo“ atd.);
- **strach ze závislosti** – většina násilných osob je na své partnerce/partnerovi emocionálně silně závislá a zároveň vystrašená z možné její/jeho ztráty. Potlačovaný strach vede násilnou osobu k majetnickému a panovačnému chování vůči své oběti;
- **potlačení a odmítání násilí** – většina násilných osob má tendenci násilí bagatelizovat (ve svých představách zmírňovat), některé činy a frekvenci jednotlivých násilných útoků popírat. Tímto se subjektivně zbavují odpovědnosti za své činy a zároveň se brání před vlastním negativním sebehodnocením;

- **izolace** – většina násilných osob si ostatní drží tzv. od těla, i když se na první pohled může zdát, že má mnoho přátel a jsou svým okolím hodnoceni jako hodní lidé. Žádost o podporu či pomoc považují za slabošské gesto;
- **zvnitřnění tradičních rolí** – většina pachatelů násilí na ženách v intimních vztazích vyrůstala v přesvědčení, že muž je hlava rodiny, tudíž jeho hlas má největší váhu a jeho názor má právo veta. Již od dětství byl učen neprojevovat své emoce (opak zhodnotit jako slabost), a současně věří, že musí být za každých okolností silný a musí se naučit kontrolovat;
- **zkušenosti s násilím v dětství** - převážná většina násilných osob byla svědky násilného chování v dětství, proto ve stresu inklinují k tomu chovat se podle naučeného modelu;
- **vyjadřování většiny emocí v intimním vztahu pomocí zlosti**, kterou násilná osoba chápe jako projev síly a jako typický (od přírody daný) způsob chování muže. Projev zlosti považuje za akceptovatelnou mužskou emoci;
- **prvky kontroly** - v tomto bodě se chování násilných osob od sebe navzájem odlišuje. První skupinu tvoří lidé, které lze nazvat „časovanou bombou“. Vykazují sníženou kontrolu impulzivity. Když svoje chování později rozebírají, popisují, že ztratili sebekontrolu, nevěděli, co činí. Druhá skupina násilných osob si je naopak naprosto přesně vědoma toho, co činí. Útoky jsou dlouho dopředu plánovány a jejich konkrétní podoby do detailů promyšleny.

Je třeba uvést i vliv **sociální tolerance** na chování násilné osoby. Tolerování domácího i partnerského násilí společností posiluje násilníkovo přesvědčení, že se chová správně a že se ničeho odsouzeníhodného nedopouští.

5.3 Klasifikace násilných partnerů

Dosud neexistuje všeobecně akceptovaná typologie násilných osob. K dispozici jsou pouze studie, které se zaměřují na muže jakožto násilné osoby v partnerských vztazích. Odpovídající výzkumy žen v pozici agresivní, týrající partnerky chybí. Proto prezentované diferenciaci různých typů násilných osob se týkají především násilných partnerů – mužů. (Čírtková, 2008, s.36)

Psychologické přístupy k typologiím násilníků přihlížejí ke třem hlavním kritériím (Čírtková, 2008, s. 37):

- závažnost a povaha produkovaného partnerského násilí,
- obecnost nebo specifická násilí, tj, zda se násilí projevuje pouze v partnerském vztahu, nebo mimo něj,
- přítomnost či nepřítomnost poruch osobnosti (tj. psychopatologické hledisko).

V 90. letech se začala prosazovat tendence k „depatologizaci“ domácích násilníků, jelikož se začaly objevovat studie dokládající, že značný počet násilných partnerů (více než 40 %) nelze vtěsnat pod psychiatrické diagnózy. Například tým vedený Gottmanem (1995; Čírtková, 2008, s.38) upozornil na dva typy násilníků:

- **Typ 1** označovaný jako **instrumentální** – vyznačuje se antisociálním založením, agresivitou a sociálním sadismem, což znamená, že uplatňování krutosti k partnerce není vázáno na sexuální vzrušení. Bývá problematický i mimo soukromou sféru.
- **Typ 2** označovaný jako **impulzivní** – při explozích násilí je psychofyziologicky nabuzen, v průběhu incidentu je tedy jeho chování impulzivní, špatně se kontroluje. V ostatních sociálních kontaktech je spíše pasivní.

ROSA o.s. (2008; s.10) diferencuje jednotlivé typy násilných osob následovně:

- **Majetnický, žárlivý pachatel domácího násilí** – netoleruje odloučení od partnerky, je patologicky žárlivý, má tendenci k iracionálnímu obviňování partnerky, snaží se mít naprostou kontrolu a dohled nad partnerkou, vyhrožuje zabitím partnerky či dětí, případně sebevraždou, pokračuje v zastrašování a vyhrožování i po odchodu partnerky.
- **Sadistický pachatel domácího násilí** – je fascinován mocí a mstou, má neurotické rysy osobnosti, má potěšení ze zvláště krutých forem násilí, jeho násilí končí vážným zraněním, jeho útoky často přicházejí bez varování, touží po odplatě a mstě.
- **Extrémně nebezpečný pachatel domácího násilí** – má extrémně vysokou predispozici k násilnému chování, je přecitlivělý v otázkách vlastní mužnosti, cítí povinnost neustále prosazovat své názory a zájmy, je extrémně útočný, dopouští se fyzických útoků i mimo rodinu.

Čírtková (2008, s.39) uvádí pro účely orientačního posouzení násilné osoby, které se zatím ustálilo v praxi, následující typologii násilných osob:

- **Osoba dvojí tváře bez výrazných příznaků psychopatologie**, která produkuje problematické, násilné chování pouze ve svém soukromí, ve vztahu k blízké osobě (partnerce).

- **Obecně násilná osoba**, u které se vztahové násilí kombinuje s dalšími problematickými (antisociálními) sklony i mimo jadernou rodinu.
- **Násilník, u kterého dominují problémy závislosti** (alkoholismus, drogový abúzus, gambling), s nimiž je domácí násilí úzce spojeno.
- **Násilník s psychickou zátěží** (tj. s výraznými symptomy poruch osobnosti).

Výše uvedená klasifikace je názorná a srozumitelná odborníkům z různých oborů a profesí. Je vhodná pro základní strategii intervence či poradenství poskytované ohrožené osobě. Tak jako neexistuje typická oběť, neexistuje ani čistý profil násilné osoby.

Podle Vitoušové (2006, s.6) neexistuje žádná výzkumně a empiricky zajištěná typologie pachatelů domácího násilí a ani přehled o tom, který z typů násilných osob se vyskytuje nejčastěji. Podle údajů ohrožených osob v ČR lze však říct, že převládajícím typem násilné osoby je „vyděračský surovec“, tedy člověk, který kombinuje psychické a fyzické násilí a který se tímto způsobem chová jen v soukromí. Na veřejnosti a zaměstnání preferuje jiné chování.

Klasifikace pachatelů partnerského násilí je široká, a proto se domnívám, že samotná klasifikace násilných osob je velmi obtížná, neboť ani odborná literatura zabývající se domácím, respektive partnerským násilím není jednotná v klasifikaci násilných osob a ani v původu vzniku interpersonálního násilí.¹⁶

5.4 Terapie pachatelů partnerského násilí

Terapie pachatelů domácího násilí budí u mnohých ambivalentní postoje. Násilník v očích druhých není nikterak kladnou postavou. Proč mu tedy pomáhat? Agresoři sami si k racionalizaci svého chování vůči svým partnerkám vybudovali pevné argumenty. Příčiny problému shledávají zejména v chování své partnerky a nevidí důvod, proč by se měli měnit

¹⁶Další klasifikace násilných osob uvedli: např. Monson, Langhinrichsen-Rohling (1998) vymezují tři hlavní typy násilníků : agresor pouze v rodině, dysforický/hraniční typ a obecně agresivní/antisociální typ. Podobně rozlišili i Hamburger et al.(1996) tři typy agresorů: antisociální, pasivně agresivní a nepatologický jedinec. Jacobson a Gottman (1998) rozlišují dva typy pachatelů: kobra – sadistický typ a pit bull – nejistý, silně závislý na partnerce. American Psychological Association (APA) rozeznává tři typy pachatelů partnerského násilí: typický násilník, násilník s duševní poruchou a kriminální typ násilný i mimo rodinu. L.W.Sherman dělí osobnosti násilníků na 2 skupiny podle jejich sociálního ukotvení: sociálně problémoví a muži dvojí tváře. Podle příčin použití násilí klasifikují Voňavá,Macháčková(2003) tři skupiny agresorů: self image demonstrátor (demonstruje vlastní sílu), self image defender (násilně jedná v pocitu ohrožení), reputation defender (násilně jedná v zájmu tzv. „ohrožených“ hodnot skupiny, ke které náleží). Vyhlídalová (2005) rozděluje pachatele partnerského násilí na násilnické osoby s výrazným emočním problémem, pachatele ovlivněné situačně a pachatele „dvojí tváře“. (Marvánová –Vargová,Pokorná,Toufarová, 2008, s. 118)

oni. I když je preferována pomoc oběti, bylo by krátkozraké zaměřit se pouze na tuto formu intervence.

Práce s pachateli partnerského násilí - Eggerová (1999, In: Sopková, 2001, s.281) sděluje, že: „*Všechny zkušenosti hovoří, že čím déle trvá vztah, ve kterém dochází k násilí, čím bylo násilí intenzivnější, čím méně si muž uvědomuje to, co dělá, tím je nepravděpodobnější, že někdy přestane s násilím*“. Dále dodává: „*Terapie není možností, jak zastavit násilí, to se potvrdilo celosvětově. Dvě procenta pachatelů jdou dobrovolně do poradny – to jsou ti, kteří identifikují, že nejsou v právu a s těmito nejsou problémy. Oni chtějí změnit svoje chování. Problémem je 98 % těch ostatních, kteří jsou přesvědčeni o tom, že jsou v právu, a tu vysvitlo, že existuje pouze jedna forma řešení, která se nazývá pomoc a trest. Zde je podmínkou, že všechny zúčastněné instituce musí spolupracovat a jasně dávat najevo, že násilí je třeba odsoudit. Musí spolupracovat policie, soudy a různé organizace. Musí odevzdat pachatelům jednotné poselství, které bude znít, že není v pořádku, co činí, že pro to nikdo nemá pochopení. Že musí převzít odpovědnost za svoje činy, ale má možnost zúčastnit se programu pro pachatele. Pachatelé musí podepsat dohodu, která má velmi přísná a důsledná pravidla, a když je dodrží, tak trest odpadne, pachatel nebude odsouzený. Ale pokud by se přestal programu zúčastňovat a pokud by se dopustil dalšího násilí, musí okamžitě nastoupit trest. To jsou jediné programy, které – pokud vím - jsou úspěšné.*“

Důležitým bodem této dohody je, že je v ní zakotvené, že všechny informace z tohoto programu, z programu pro pachatele, jdou na soud. Pachatel je povinný zúčastnit se všech sezení. Kurz vede dvojice, muž a žena, kteří jsou povinni oznámit soudu, pokud se dozví, ať od samotného pachatele či od někoho jiného, že se pachatel znova dopustil násilí, a soud potom rozhodne, či půjde do vězení a na jak dlouho. Při všech těchto programech je podstatná těsná spolupráce s ostatními zařízeními a se ženou. (Eggerová, 1999 In: Sopková, 2001, s. 286)

Od roku 1997 může rakouská policie vykázat pachatele z bytu na 7 dní a občanské soudy mohou tuto sedmidenní lhůtu prodlužovat dokud trvá občanské řízení, rozvod, rozhodování o svěřeni dětí do péče. Není však závazná povinnost spolupráce mezi policií, soudem a organizacemi na pomoc ženám. Také není závazná povinnost pro pachatele zúčastnit se programu. (Jurtela, 2007, s. 68)

Eggerová dále hovoří o tzv. bývalých pachatelích domácího násilí (1999, In: Sopková, 2001, s.286): „*Takzvaní bývalí pachatelé hovoří, že kontrola je to jediné, co je od dalšího páčání*

násilí odvrátilo. Jinak si vždy najdou znovu a znovu ospravedlnění. Jeden bývalý pachatel přiznal, že byl pro něj skutečný aha-zážitek, že najednou nebyl nikdo, kdo by měl pochopení a kdo by se tázal, co tomu předcházelo. Každý mi jen říkal: „ ty za to můžeš, co jsi udělal a musíš nést důsledky a je úplně jedno, jakým způsobem se na tebe dívá, a nebo co ti říká tvoje žena. Ale musí být jasné, že existuje skupina pachatelů, kteří jsou sami o sobě násilníci, kteří páchají násilí i na svém okolí. Ti mají totiž pocit, že nemají co ztratit. To je velmi nebezpečná skupina pachatelů, kteří jednoduše musí být ve vězení. Pro ně by takovýto program pro nápravu pachatelů byl vyhazováním peněz. Okamžitě by ty dohody porušili, to se již ukázalo“.

Při poradenství se musí ve velkém procentu případů vycházet z toho, že se ženy nechtějí rozejít se svými partnery. Chtějí uchovat vztah, ale nechtějí násilí. Je třeba říci, že ani rozchod není zárukou, že násilí přestane. Existuje mnoho žen, které jsou nadále týrané a ohrožované, i když se rozvedly. Často je to takový vlastní mýtus a naděje: *Když se rozvedu, násilí skončí*, ale ono neskončí. Dokonce je to často tak, že potom, co se žena rozvede, má ještě méně právních nástrojů, jak násilí zastavit.

Programy pro násilné osoby v zahraničí - V Kanadě běžel program, projekt práce s pachateli s průvodním výzkumem. Po dvou letech začalo být jasné, že bez ohledu na cokoliv, muži se vraceli do svých vztahů a znovu se dopouštěli násilí i přesto, že v těch programech hovořili něco jiného. V takovémto běžném programu totiž neexistuje žádná možnost kontaktu a kontroly prostřednictvím ženy, která jako jediná svědkyně by mohla hovořit o tom, či se násilí opakuje, a nebo ne. (Sopková, 2001, s.282)

Naproti tomu jeden z nejúspěšnějších programů pro pachatele proběhl v USA v Minnesotě – mimochodem, tímto směrem se orientuje i mnoho evropských států, mezi nimi i Rakousko. Minnesotský program běžel přes 10 let ve městě Duluth. Tímto programem prošel každý devatenáctý muž, přičemž v posledních deseti letech běhu tohoto programu nebyla zaznamenána ani jedna vražda ženy partnerem. (Sopková, 2002, s.283)

Společná práce s násilnou osobou může nastat až poté, co násilná osoba převezme svoji výlučnou zodpovědnost za svoje násilí, převezme nejen verbálně, ale i svým chováním a konáním. Tedy, že bezodkladně, ihned a bezpodmínečně přestane s násilím.

Podle Eggerrové (1999, In: Sopková, 2001, s.332) změna násilné osoby spočívá v následujícím:

1. externalizace, pojmenování, označení násilí jako násilí (a ne např. jeho označení jako problému v interakci partnerů);

2. výlučná zodpovědnost násilníka za násilí a konfrontace násilníka s vlastním násilím;
3. odlišení porozumění pro situaci a jiné osobní problémy násilníka (pozn. pro oběť to platí, samozřejmě, v první řadě) a jednoznačně negativního postoje k násilí v partnerském vztahu;
4. vnímání manželského násilí jako alfa-problému v manželském vztahu a jako problému odlišného od jiných svojí kvalitou a ne mírou (tj. násilí není „jen větší hádka, konflikt“);
5. primárním cílem je zastavení násilí, bezpečnost a ochrana obětí a z toho je jasné, že tu nemůže působit psychologka a poradna sama, bez efektivní spolupráce s jinými institucemi, oprávněnými uskutečňovat i zásahy, intervence proti násilníkovi;
6. terapie a poradenství nemůže a nemá nahradit jiné intervence (tj. psychologická pomoc není jediná a nemusí být ani nejdůležitější, ani postačující);
7. vyhýbání se zbytečné konfrontaci násilníka a oběti, vyhýbání se mediaci a jiným poradenským postupům, jejichž je cílem je dosáhnout dohody partnerů (tj. dohody násilníka a jeho oběti!). (Pozn.: Mediace je kontraindikovaná, respektive je možné jí použít jen výjimečně, při splnění jasně definovaných podmínek a pravidel);
8. není to neutrální, ale „straníčí“ poradenství, ve kterém se vyjadřuji explicitně a jasně, že jsem na straně ohrožené osoby, že budu konat v jejím zájmu (to neznamená místo ní!)

V mnoha profesionálních kruzích stále přetrvává „interakční“ pojetí partnerského násilí, tzn. stále se předpokládá účast a podíl obou – násilné i ohrožené osoby - při vzniku, udržování a odstraňování násilí, a také jakési střídání rolí násilné a ohrožené osoby mezi mužem a ženou. Stojí za úvahu, co násilné osoby, ale často i profesionálové včetně psychologů vnímají jako provokování či podíl oběti na násilí. Pokud jde o profesionály, je zarážející, že ještě dnes připouští nějaký podíl oběti na násilí, které na ní bylo spácháno. Určitě to souvisí s neinformovaností, nedostatečnou úrovní poznatků v této oblasti.

Bentowim (1998, s. 18) uvádí: „*Vynořuje se otázka problému viny, zodpovědnosti a trestu za s/páchané násilí. Označení násilí/týrání násilím/týráním a násilníka násilníkem není jen označením viníka, prisouzením viny a přidělením odpovědnosti. Je to také výzva (pro násilníka) k uznání viny a akceptování zodpovědnosti (slovy, ale hlavně skutky).*“

Psychologizující přístup v práci s pachatelem domácího násilí může mít kontraproduktivní efekt, neboť poskytuje a umožňuje další argumenty pro omluvu chování násilné osoby.

Ve Velké Británii v současné době existuje asi 30 programů pro násilné osoby. Jde o programy, které jsou jednak podporovány státem, a tuto službu zajišťuje probační služba,

ale také o projekty nestátního (dobrovolnického) sektoru. Národní síť provozovatelů (the National Practitioner's Network) poskytuje ve Velké Británii metodické pokyny, které se týkají minimálního standardu a modelů vhodného postupu a které pokrývají témata jako: velikost skupin, délka programu, výcvik a supervizi pro pracovníky. Nejpřiměřenějším modelem pro práci s násilnými osobami byl shledán široký kognitivně-behaviorální přístup kombinovaný s genderovou analýzou.¹⁷ Programy trvají od 20 hodin během deseti týdnů do 120 hodin během čtyřiceti osmi týdnů. Národní síť provozovatelů doporučuje programy trvající 75 hodin během třiceti týdnů; minimem je 50 hodin během 6 měsíců. Zhodnocení projektu CHANGE a projektu Lothian Domestic Violence Probation Project ukázalo, že 67 % mužů se během roku po skončení programu nedopustilo dalšího násilí, oproti pouze 25 % mužů, jejichž případy se řešily jiným způsobem. Vzorek respondentů se však časem snížil, takže zmiňovaná 67 % úspěšnost reprezentuje pouze 40,2 % osob, které tvořily vzorek na počátku. (Čírtková, 2002, s.88-90)

Zhodnocení programů v USA ukazuje, že tyto programy mají pouze skromné úspěchy v potlačení násilného chování. Dlouhodobá srovnávací studie čtyř programů po 30 měsících zjistila, že téměř polovina mužů byla násilná jednou, 23 % mužů bylo násilných opakovaně a opakovaně způsobovalo vážná zranění a pouze 21 % mužů se již nedopustilo ani fyzického, ani slovního násilí. Naproti tomu druhá studie tří programů pro násilné osoby zjistila, že účastníci těchto programů neměli vyšší procentuální úspěšnost než ostatní pachatelé, kteří byli uznáni vinnými, ale jejichž případy se řešily jiným způsobem než zapojením do programu pro pachatele. Následná studie však zjistila, že terapeutické skupiny pro násilné osoby pracují nejlépe, pokud: trvají spíše delší než kratší časové období; dokáží změnit postoje mužů natolik, že jsou schopni diskutovat o svém jednání; dokáží přimět muže setrvat v programu; jsou začleněny do systému trestní justice, který v případě, že byly porušeny podmínky, reaguje okamžitě a přísně. (Čírtková, 2002, s.90)

Vídeňský tréninkový program pro pachatele partnerského násilí byl ovlivněn konceptem skotského tréninkového programu CHANGE a americkým programem DAIP (známý jako Duluthský model). Je založen na kognitivně-behaviorálním přístupu s psychodynamickými elementy. Je koncipován a organizován na principu strukturovaných týdenních setkání

¹⁷ Kognitivně-behaviorální nebo psycho-edukační přístupy nazírají na násilí jako na naučené chování, které může být odnaučeno. Cílem tohoto přístupu je pěstování vzájemného respektu a požadavek, aby muž přijal odpovědnost za své předchozí činy a za své budoucí volby. Přístup vyžaduje pravidelné docházení na skupinovou práci. Genderové analýzy se vypořádávají se zavedenou představou, která utvrzuje mužské pachatele, že mají v intimním partnerství právo ženu kontrolovat. V případě, že nebude vyřešena tato přetrvávající představa, existuje nebezpečí, že muži jednoduše přejdou z fyzického na emocionální zneužívání, a ženy a děti budou i nadále žít ve strachu. (Čírtková, 2002, s. 88 -89)

otevřených skupin. Trvá minimálně 8 měsíců s alespoň 30 sezeními. Je veden ženskými a mužskými terapeuty. V rámci práce s pachateli partnerského násilí je kladen důraz na následující čtyři rámcové oblasti zájmu (Kraus, Logar,2005 In: Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008,s.128): 1. budování odpovědnosti za násilné chování; 2. řízení vzteku; 3.socializace muže; 4.trénink sociálních dovedností. Základem přístupu této terapie je předpoklad, že násilné osoby nejsou takové od narození, ale že se tomuto chování naučily během života v naší hierarchické kultuře. Cílem terapie pachatelů partnerského násilí je eliminace jejich abusivního chování pomocí strukturovaných cvičení, během kterých je klient konfrontován se svým násilím. Terapie si klade za úkol pomoci klientům pochopit příčiny jejich chování, vést je k přijetí odpovědnosti za své násilí, podpořit jejich motivaci ke změně a rozvoj sociálních dovedností. (Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.127-130)

Programy pro násilné osoby v ČR - V České republice je zatím málo organizací, které pracují s násilnými osobami. Jsou to:

- **Informační a poradenské centrum VIOLA CSSP** poskytující poradenskou sociální službu pro muže a ženy, kteří mají konfliktní vztahy se svými blízkými. Poskytuje telefonické a osobní konzultace, poradenství a informace o vhodných sociálních a návazných službách. (Chomová, 2009, s.148)
- **Program pro násilné osoby, pachatele domácího násilí a osoby agresivní ve vztazích.** Tento program uvedlo v provoz SOS centrum Diakonie v roce 2009. Nabízí pomoc nejen tam, kde jsou již naplněna kritéria domácího násilí, ale i v případech, kdy ještě k otevřeným útokům nedochází, ale jeden z partnerů (či případně oba) si uvědomuje, že nezvládá své emoce a má sklony reagovat nepřiměřeně. Program nabízí možnost individuální terapie případně párové terapie. Je již připravený program skupinové terapie, během něhož mají klienti možnost získat více zpětných vazeb od ostatních účastníků a lépe tak nahlédnout na své chování a porozumět svým interakcím s ostatními lidmi. Předpokládaná délka terapie je půl roku při setkávání jednou týdně. Účast v programu je bezplatná. Projekt byl finančně podpořen Ministerstvem vnitra ČR.(Lammelová, 2009, s.150)
- **Program terapie partnerských agresorů** vznikl na základě požadavků a dotací Ministerstva zdravotnictví ČR v letech 2004-2006. Rozsah zadaného úkolu byl širší. V jeho rámci byl navržen též nástroj pro screening partnerského násilí. Program je vytvořen pro klinické psychology s psychoterapeutickým výcvikem. Program vychází z teoretických východisek, kde si autoři (Netíková, Netík) položili otázku „Co nám brání

chovat se bezohledně, agresivně, ubližovat blízkým?“ Byly formulovány „tři brzdy“: sebeúcta; vztahové emoce-empatie, soucit, láska; vnější omezení – strach z trestu, odvety apod. Druhá otázka autorů (Netíková, Netík) zněla: „Čím je usnadněno neagresivní jednání?“ Autoři odpověď shrnuli do tří bodů: vědomé rozhodování na rozdíl od impulsivního jednání; odpovědnost a ujasněné preference; sociální dovednosti. V metodické části se tvorba programu opírala do značné míry o logoterapii, jakožto poradenskou metodu posilující odpovědnost, ujasnění preferencí a vědomé rozhodování. Zároveň byly použity režimové prvky, založené na principech behaviorální terapie. Dále je využíván nácvik asertivity. Program rovněž pracuje s párovou terapií, neverbálními a relaxačními technikami. Vlastní program je koncipován jako 12 sezení. Může být využit jak pro skupinovou, tak i pro individuální psychoterapii. (Netíková, Netík, 2009, s. 68)

Názory na efektivnost či neefektivnost práce s násilnými osobami se v odborných kruzích velmi liší. Pro neefektivnost programů pro násilné osoby znějí argumenty, např. že většina pachatelů domácího i partnerského násilí jsou osoby s poruchou osobnosti, tudíž se jedná o osobnosti neléčitelné, nenahraditelné. Jiné argumenty oponují, že různé programy jsou pro klienty nedostupné, protože soudci raději násilnou osobu pokutují. Násilná osoba před vstupem do programu musí například nejprve vyřešit závislost. Hagemesterová (Praha, 21.5.2010) sdělila své zkušenosti s prací s násilnými osobami a to, že práce s násilnou osobou může být úspěšná, pokud probíhá terapie s podporou trestního práva, a zároveň léčení musí být bráno jako dlouhodobá záležitost (tzn. 12 týdnů až rok).

Většina dostupných programů zacházení s partnerskými agresory je realizována nezdravotnickými pracovníky, zpravidla bez psychotherapeutického výcviku. Bohužel chybí zahraniční zkušenosti a praxe.

Podle mého názoru by mohly existovat tři motivátory pro zapojení se do programu pro násilné osoby:

1. trestní právo - násilné osoby nechtějí do vězení
2. děti – aby se dál mohli stýkat se svými dětmi
3. sociální motivace – obava ze ztráty sociálního statusu („kdyby se to někdo dozvěděl“)

Pesimistickou prognózu bych připisovala u násilných osob, které nejsou připraveny přijmout zodpovědnost za své jednání, odmítají přijmout vinu a současně nejsou motivovány ke změně chování v partnerské interakci. U těchto případů nebudou účinná ani taková preventivní opatření, jako je institut vykázání.

6. Cíle, metodika a soubor respondentů

Ve výzkumném šetření jsem se hlouběji zaměřila na důsledky partnerského násilí na ženách v souvislosti s možným dopadem na jejich sociální vyloučení a následnou sociální dez/integraci. Zkoumala jsem zkušenosti, jaký je praktický dopad partnerského násilí na ženách a jejich možnost sociální re/integrace.

Formulace dílčích výzkumných cílů

Tato kapitola je věnovaná níže uvedeným dílčím výzkumným cílům:

- Zjistit a popsat procentuální zastoupení obětí partnerského násilí dle pohlaví a dle věkových kategorií. Odhalit převažující druh partnerského násilí.
- Analyzovat vliv současné legislativy a současného systému sociálních služeb v ČR na pravděpodobnost rizika sociálního vyloučení žen - obětí partnerského násilí. Zjistit dostupnost sociálních služeb pro ohrožené osoby a případnou absenci v nabídce současných sociálních služeb pro tyto osoby. Identifikovat rozsah participace příslušných obcí.
- Analyzovat problémy při sociální re/integraci žen – obětí partnerského násilí. Popsat nejčastější životní situace, které jsou u ohrožených osob problematické.
- Identifikovat znalosti českých pracovníků v pomáhajících profesích o zahraničních zkušenostech s prací s ohroženými osobami.
- Identifikovat nejčastější typ pachatelů partnerského násilí a zjistit možnosti práce s násilnou osobou.
- Popsat možnosti práce při pomoci včetně procentuálních údajů o ohrožených osobách, které žádají o pomoc opakovaně. Analyzovat pocity bezmoci u pracovníků v pomáhajících profesích a identifikovat možnosti zpětné vazby od klientek.

Typ výzkumu a použitá metoda

Pro praktickou část problematiky partnerského násilí jsem zvolila kvalitativní typ výzkumu, formou kvalitativního dotazování, jelikož ten umožňuje zachytit zkoumaný problém v jeho jedinečném rozměru a příslušném kontextu. Redukuje počet zkoumaných jedinců, o to více se

však zaměřuje na podstatu jejich zkušeností s daným jevem.(Smékal, 2002; Strauss, Corbinová, 1999; Disman, 2000).

Použitá metoda získávání dat

Výchozí technikou byl polostrukturovaný rozhovor. Dotazy byly rámcově předepsány, scénář rozhovoru byl konkrétní, neboť sloužil jako podklad a vodítko pro rozhovor. Rozhovor byl v průběhu dále rozvíjen do dílčích výzkumných otázek.

Dotazník se skládá z 27 otázek, z čehož bylo 17 uzavřených a 10 otevřených. Byla jsem aktivní tazatelkou. Vzhledem k malému počtu respondentů jsem volila kombinaci uzavřených a otevřených otázek a volné výpovědi, v nichž měli respondenti a respondentky volný prostor pro vyjádření svých názorů, svého hlediska na jednotlivá úskalí, bílá místa, pozitiva či negativa zkoumané problematiky. Přehled dotazů, které jsem v dotazníkovém šetření a rozhovorech s jednotlivými respondenty/respondentkami použila, jsou v příloze č. 1.

Soubor respondentů

Oslovila jsem pracovníky pomáhajících profesí, kteří pracují v organizacích, jež se zabývají problematikou domácího/partnerského násilí a zároveň aktivně pracují s ohroženými osobami. Lze tedy u nich přepokládat bohatou praktickou zkušenost v dané problematice. Bylo provedeno celkem šestnáct rozhovorů v šestnácti organizacích a to nejen na území hl.m. Prahy, ale i po celé České republice. Jednalo se o neziskové a charitativní organizace. Navštívila jsem tři pražské organizace, které pracují s ohroženými osobami, ostatní – tedy třináct organizací byly z Jihočeského, Středočeského, Západočeského, Severočeského, Východočeského a Jihomoravského kraje. Rozhovory probíhaly v období od února 2010 do května 2010. a byly realizovány s pracovníky pomáhajících profesí: jedenáct sociálních pracovníků, čtyři sociální pracovníci a dvě psychologičky. Jeden rozhovor byl veden současně se sociálním pracovníkem a psychologičkou. Oba však vystupovali jednotně za svojí organizaci, proto ve výsledcích svých šetření uvádím pouze šestnáct respondentů.

Na výslovnou žádost všech dotazovaných jsem při dotazování a vedení rozhovoru nepoužila žádné záznamové zařízení. Všichni dotazovaní respondenti trvali na své anonymitě. Byla jsem proto odkázána pouze na svoje záznamy z jednotlivých rozhovorů. Shledávám v tom výhodu, že odpovědi respondentů/respondentek byly otevřenější a odvážnější a autentičtější. Rozhovory probíhaly na půdě organizací, kde respondenti / respondentky pracují.

Samotné domlouvání společného setkání bylo trochu problematické, neboť jsem u mnoha organizací zpočátku čelila značné nedůvěře a zdrženlivosti. Počáteční nedůvěra a zdrženlivost mi byly záhy vysvětleny. Problematika domácího násilí je v posledních letech velmi populární, tudíž je tématem mnoha seminárních, bakalářských a diplomových prací. Organizace měsíčně poskytují své praktické zkušenosti desítkám studentů, což obnáší mnoho hodin. Samotná náplň práce těchto organizací je časově i psychicky náročná (sociální a psychoterapeutická práce s ohroženými osobami, sociálně-právní poradenství, osvětová činnost, vzdělávání, management apod.). Pracovnice a pracovníci zmíněných organizací se tak dostávají do určitého časového tlaku, mají obavy, že plnohodnotně nestíhají svoji práci. Dalším argumentem byly stížnosti ze strany jednotlivých pracovníků a pracovnic na dodržování etických principů ze strany studentů.

Při užití konzultovaných skutečností jsem vyloučila ohrožené osoby coby respondentky. Primárně proto, že oslovené organizace daly jasně najevo, že nebudou nabízet či poskytovat možnost setkání a následného rozhovoru s konkrétní svojí klientkou, a to z důvodu zachování etiky mlčenlivosti a zachování anonymity klientely a zároveň proto, aby bylo preventivně zabráněno případné stigmatizaci a sekundární viktimizaci ohrožených osob. Jelikož výzkumná část mé rigorózní práce je úzce zaměřena na vliv partnerského násilí na sociální vyloučení, musela bych se zaměřit na ty ohrožené osoby, které již prošly procesem podpory a pomoci těchto organizací. Jak vyplývá z odpovědí jednotlivých organizací, zpětná vazba od ohrožených osob je velmi malá. Organizace disponují velice nízkým procentem odpovědí od ohrožených osob, které jejich služeb využily. V praxi to znamená, že dotyčné organizace samy ohrožené osoby po ukončení celého procesu své bývalé klientky neoslovují a často na ně nemají případný nový kontakt.

7. Výstupy a diskuze výsledků

Výstupy z provedené analýzy dat lze strukturovat buď dle dílčích cílů (uvedených v kapitole č. 6, s. 86) nebo podle posloupnosti dané dotazníkem (viz příloha č. 1).

Pro větší přehlednost jsem zvolila řazení výsledků dotazování odpovídající struktuře dílčích cílů, nicméně u jednotlivých diskuzí uvádím odkaz na číslo otázky v dotazníku (viz příloha č.1).

1. Poměr mužů a žen u ohrožených osob¹⁸

Z rozhovorů s respondenty/ respondentkami vyplynulo, že stále převyšuje poměr žen – obětí partnerského násilí nad muži –oběťmi partnerského násilí.

Diskuze: S odvoláním na teorii, převyšující poměr žen lze vysvětlit podle Čírtkové (2009, s.251), která uvádí nejčastější důvody, proč muži jako oběti neoznamují domácí násilí: muži se nedefinují jako oběť, oficiálně nežádoucí chování ženy nehodnotí jako trestný čin, stydí se, váhají kontaktovat policii z obav, že se setkají s nedůvěrou, mají strach ze zveřejnění a následné stigmatizace v očích veřejnosti a okolí. Řešením by měla být osvěta, která by byla zacílená na ohrožené osoby – muže. Pokouším se vysvětlit, proč se tato otázka v dotazníku obrací i na muže (neboť moje rigorózní práce je zacílená na ženy). Protože paradoxně nepřipravenost odborníků na muže jako oběti partnerského násilí může snížit kvalitu intervence nabízené ženám. Domnívám se, že to úzce souvisí s níže uvedenou kazuistikou. Neuvádím jméno organizace ani jméno klienta, abych zabránila identifikaci aktérů.

J.N. se zřetelnými stopami po fyzickém napadení navštívil na doporučení lékaře organizaci zabývající se partnerským násilím a žádal o azylové ubytování, neboť jej partnerka odmítla pustit zpět domů. Pracovnice azylového zařízení podnikla příslušné kroky. Po poskytnutí ubytování J.N. v azylovém zařízení však nastala mezi ostatními klientkami silná nevole až panika. Bylo to způsobeno nevhodností, že sice pomoc byla nabídnuta bez ohledu na pohlaví, avšak reakce ze strany klientek byla natolik negativní, že mu musel být ukončen pobyt a byl nasměrován a delegován do klasického azylového domu. Pracovníkům azylového zařízení dlouho trvalo, než získali zpět důvěru klientek.

Podobné situace mohou snížit kvalitu efektivity intervence, zpomalit či pozastavit možnost pomoci ženským obětem partnerského násilí. Jako řešení shledávám šíření osvěty, neboť laická i odborná společnost by měla vědět, že násilí se týká nejen žen ale i mužů. Klientky by měly být připravovány tak, aby případný příchod mužské oběti partnerského násilí nepocitěovaly jako ohrožení vlastní bezpečí či v některých případech až ohrožení života.

¹⁸ Tato problematika byla diskutována prostřednictvím otázky č. 2 v dotazníku (viz příloha č. 1)

2. Nejčastější věkové kategorie obětí partnerského násilí¹⁹

Věkovou kategorii klientů/klientek – ohrožených osob jsem diferencovala do následujících věkových skupin: 18 – 29 let; 30 – 45 let; 46 – 60 let; 60 let – více.

K jednotlivým věkovým skupinám respondenti měli přiřadit pořadové číslo od 1 do 4, kdy 1 = největší počet ohrožených osob a 4 = nejmenší počet ohrožených osob.

Tabulka 2

Věková kategorie ohrož. osob	Počet ohrožených osob	Pořadí
18 – 29 let	46	3.místo
30 – 45 let	16	1.místo
46 – 60 let	34	2. místo
60 let – více	64	4. místo

Zpracováno na základě vlastního šetření

První místo zaujala věková kategorie obětí partnerského násilí od 30 do 45 let, druhé místo věková kategorie 46 - 60 let, třetí místo věková kategorie 18 – 29 let a čtvrté místo věková kategorie 60 let a více.

Své hodnocení komentovali pouze čtyři respondenti/respondentky. Stojí však za pozornost, že všichni řešili partnerské násilí u seniorů.

Komentáře respondentů:

- R 1: „Partnerské násilí u seniorů je specifikum samo o sobě. Spouštěcím mechanismem partnerského násilí bývají situace, kdy druhý partner narušuje stereotyp toho druhého, například hádky kvůli sledování programu v televizi. Dalšími spouštěči partnerského násilí u seniorů bývá náhlá změna zdravotního stavu nebo změna společenského statusu, například odchod do starobního důchodu.“
- R 2: „V partnerském násilí u seniorů převládají ženy – násilné osoby vůči mužům. Spouštěcím momentem může být únava ze vztahu, úbytek IQ, postupná ztráta tolerance a úcty vůči druhému.“
- R 5: „Seniori moc nevolají, nejsou zvyklí na současný systém služeb. Také se bojí, že by zůstali sami.“
- R 12: „Objeví - li se násilí mezi seniory, tam jde již mnohdy o život. Seniori dokáží být mnohem krutější. Mnoho případů partnerského násilí zaznamenáváme u partnerských vztahů starší muž – mladší žena.“

Diskuze: Zavedeným stereotypem je, že partnerské násilí probíhá nejčastěji ve věku 30 – 40 let, což je připisováno období největších fyzických sil. Podle sociologického výzkumu Pikáلكové (2003, s. 76) nejvyšší podíly žen, které zažily násilí od partnera, jsou ve věku 25 - 44 let. Zkušenost s násilím v posledních 5 letech je naopak nejméně častá mezi nejstaršími generacemi žen (od 55 let výše) a také mezi nejmladšími respondentkami ve věku 18 - 24 let.

¹⁹ Tato problematika byla diskutována prostřednictvím otázky č. 3 (viz příloha č.1)

U seniorů bývá často příčinou partnerského násilí vědomé či nevědomé násilí při péči o osobu závislou na pomoci druhého, tedy osobu s psychiatrickým či zdravotním postižením. Domnívám se, že téma partnerského násilí u seniorů je stále v této problematice bílým místem. V odborných kruzích se více řeší problematika násilí na seniorech (mezigenerační, institucionální atd.) než-li násilí mezi partnery - seniory. Vzhledem ke stárnutí populace v ČR je víc než zřejmé, že tento problém bude narůstat a z výsledků průzkumů vyplývá, že na něj nejsou odborníci připraveni. Způsobuje to metoda práce s obětí partnerského násilí, kdy je celý systém postaven na předpokladu, že oběť sama vyhledá pomoc.

Jako klíčovou možnost řešení vidím v proškolení terénních sociálních pracovníků, kteří mohou při svých depistážních aktivitách identifikovat znaky probíhajícího domácího, respektive partnerského násilí. Jako v mnoha dalších oblastech (např. problematika zdravotního postižení či senia obecně), není dosud v ČR terénní sociální práce používána. Zde řešení situace shledávám v rozšíření terénní sociální práce.

3. Četnost jednotlivých druhů násilí u klientek – obětí partnerského násilí²⁰

Druhy násilí byly kategorizovány následovně: **sociální izolace, psychické násilí, ekonomické násilí, fyzické násilí, sexuální a kombinované násilí**. Pro četnost jednotlivých druhů násilí jsem zvolila škálu od 0 do 5, kdy 0 znamená **nevyskytuje se** a 5 znamená **vyskytuje se nejvíce**.

V tabulce č. 3 uvádím výsledek šetření:

Tabulka 3

Druh násilí	Součet bodů
Sociální izolace	58
Psychické násilí	73
Ekonomické násilí	47
Fyzické násilí	67
Sexuální násilí	43
Kombinované násilí	68

Zpracováno na základě vlastního šetření

Z výše uvedeného přehledu plyne, že první místo u četnosti jednotlivých druhů násilí u žen ohrožených osob zaujalo podle oslovených respondentů/respondentek psychické násilí, druhé

²⁰ Četnost jednotlivých druhů násilí u žen a mužů byla diskutována prostřednictvím otázek č. 21 a č. 22 (viz příloha č.1)

místo kombinované násilí, třetí místo fyzické násilí, čtvrté místo sociální izolace, páté místo ekonomické násilí, šesté místo sexuální násilí.

Diskuze: Zde odkazuji na teoretickou část mé rigorózní práce na kapitulu č. 1.3.2, v níž popisuji výsledky mezinárodního výzkumu na ženách v ČR v roce 2003 (Pikálková, 2004, s.51), která uvádí, že v roce 2003 mezi nejčastěji uváděné typy násilí, se kterými měly ženy zkušenost, obecně patří fyzické násilí v různých formách. Vitoušová (2006, s. 5) naopak uvedla, že v České republice je nejrozšířenější formou kombinace fyzického a psychického násilí, na druhém místě podle výskytu je násilí psychické v „čisté formě“. Dodala, že ojediněle se vyskytuje izolované sexuální násilí.

Výsledek zjištěného lze vysvětlit, že domácí respektive partnerské násilí se nejčastěji vyskytuje v kombinované formě, jež je výsledkem postupné eskalace jednotlivých druhů násilí, navíc partnerské násilí většinou začíná zdánlivě „nevinně“ – psychickým týráním (např. ponižováním, nadávkami atd.).

4. Četnost jednotlivých druhů násilí u klientů – obětí partnerského násilí

Druhy násilí byly kategorizovány takto: **sociální izolace, psychické násilí, ekonomické násilí, fyzické násilí, sexuální a kombinované násilí**. Pro četnost jednotlivých druhů násilí jsem zvolila škálu od 0 do 5, kdy 0 znamená **nevyskytuje se** a 5 znamená **vyskytuje se nejvíce**.

V tabulce č.4 uvádím výsledek šetření:

Tabulka 4

Druh násilí	Součet bodů
Sociální izolace	33
Psychické násilí	62
Ekonomické násilí	30
Fyzické násilí	31
Sexuální násilí	17
Kombinované násilí	45

Zpracováno na základě vlastního šetření

První místo u četnosti jednotlivých druhů násilí u mužů - ohrožených osob zaujímá psychické násilí, druhé místo kombinované násilí, třetí místo sociální izolace, čtvrté místo fyzické násilí, páté místo ekonomické násilí, šesté místo sexuální násilí.

Diskuze: Při porovnání otázky č. 21 a otázky č. 22 stojí za pozornost, že psychické a kombinované partnerské násilí vede prim u obou pohlaví ohrožených osob. Zatímco u žen – ohrožených osob je na třetím místě fyzické násilí, u mužů - ohrožených osob je to sociální izolace. U obou pohlaví ohrožených osob se také shodují pořadí ekonomického násilí a na posledním místě sexuální násilí.

Dosud žádný reprezentativní výzkum v oblasti partnerského násilí na mužích nebyl realizován, tudíž nemohu učinit žádné validní srovnání. V literatuře, kde byly uvedeny výsledky několika sond, se tyto výsledky lišily v procentuálním zastoupení forem násilí na mužích. Odborníci v oblasti problematiky partnerského násilí uvádí, že spíše převažuje psychická forma násilí nad fyzickou a třetí místo zaujímá sociální izolace. Jak jsem již v minulých kapitolách zmínila, partnerské násilí na mužích je stále bílým místem jak u laické, tak i odborné veřejnosti, a myslím, že by jí měla být věnována větší pozornost, neboť vzhledem k zvyšujícímu se poměru mužů obětí vůči ženám obětem (někdy se již uvádí poměr 50 : 50) jde o fenomén, na který není laická ani odborná veřejnost připravena. Možné řešení vidím v realizaci reprezentativního výzkumu násilí na mužích a zároveň hlubším vzdělávání odborníků, pracujících v oblasti problematiky partnerského násilí na téma „Partnerské násilí na mužích“ a v šíření osvěty ohledně této problematiky, k čemuž mohou hodně přispět hromadné sdělovací prostředky.

5. Míra efektivity legislativní ochrany obětí domácího/partnerského násilí v ČR²¹

Dotazovaní měli možnost výběru z následně uvedených možností: **efektivní, spíše efektivní, spíše neefektivní, neefektivní.**

Pod pojmem efektivnosti ochrany obětí domácího násilí jsem měla na mysli míru bezpečnosti a praktické účinnosti ochrany ohrožených osob po nabytí účinnosti Zákona č.135/2006, o ochraně před domácím násilím a následné jeho novelizace Zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, který přináší novou úpravu institutu vykázání a dále přijetím Zákona č.40/2009 trestního zákoníku, § 199 „týrání osoby ve společném obydlí“. (viz příloha č.2)

Jako **efektivní** legislativní formu ochrany ohrožených osob hodnotilo pouze šest **respondentů**. Pouze **jeden** respondent však přidal následující komentář:

- R 1: „ Ale provedení závisí na více složkách. Je zainteresováno více složek, které se řídí starými vnitřními předpisy.“

²¹ Problematika efektivity legislativní ochrany obětí domácího/partnerského násilí byla diskutována prostřednictvím otázky č. 4 (viz příloha č.1)

Deset, tedy většina dotazovaných hodnotila efektivitu legislativní ochrany ohrožených osob jako **spíše efektivní**.

Jako důvod ohodnocení „spíše efektivní“ většina respondentů/respondentek uvedla směrem k institucím (Policie ČR a soudy) jejich nejednotnost ve výkladu a aplikaci zákonů v oblasti ochrany ohrožených osob, což připisují malým praktickým zkušenostem nejen odborníků ale i laické veřejnosti. Rovněž byla shoda v názorech na špatnou vzájemnou spolupráci nejen mezi jednotlivými organizacemi zabývajícími se problematikou domácího násilí, ale také mezi jednotlivými odborníky. Dále podle většiny dotázaných chybí zkušenost ze strany odborníků pracujících v legislativních složkách, jak jednat s ohroženou osobou. Níže uvádím několik výpovědí:

- R 2: „Systém je nastaven dobře, legislativa je však zcela neuchycená u odborné i laické veřejnosti, je to dáno praktickými zkušenostmi odborníků. Je špatná spolupráce odborníků, například psychologové či psychiatři nepošlou ohroženou osobu do intervenčního centra.“
- R 5: „Legislativa je dobrá, výklad zákona je však nejednotný, soudci jsou nejednotní v názorech. Výsledkem je : co rozsudek, to jiný výsledek, jiné znění.“
- R 12: „Zákonů je dost, ale jejich aplikace je někdy velmi problematická (například institut vykázání ze strany PČR).“

Pouze **jedna** respondentka uvedla jako důvod své volby „spíše neefektivní“ legislativní ochranu ohrožených osob absencí legislativní úpravy pro péči o násilné osoby.

Z výsledků rozhovorů se všemi respondenty/respondentkami vyplývá, že lze potvrdit pozitivní přínos nové legislativy v oblasti domácího násilí.

Z výsledku šetření je však také patrné, že není ani tak kritizována legislativa ochrany ohrožených osob jako její aplikace v praxi, a to díky malé praktické zkušenosti laické i odborné veřejnosti, špatné spolupráci státních i nestátních organizací včetně špatné komunikace mezi jednotlivými organizacemi, nejednotnosti a rozdílnosti názorů soudců či jednotlivých složek Policie ČR, prodlevy při soudních řízeních, absencí legislativní úpravy pro péči o násilné osoby.

Diskuze: Špatná spolupráce a aplikace legislativy vychází z nekvalitní a zavádějící osvěty. Multidisciplinární spolupráce může být přínosná, pokud se začnou realizovat školení praktiků ve všech profesních formách, a to počínaje odborným vzděláváním (pregraduálním, postgraduálním), tak aby byli současně vzděláváni odborníci, kteří se připravují na profesi ale i ti, co již v praxi pracují, což může vést k pozdějšímu souladu ve spolupráci s praxí. Nicméně je nutné poznamenat, že typy vzdělávání musí být poskytovány formou intradisciplinárního vzdělávání, což v praxi znamená, že představitelé různých profesí znají možnosti intervence a kompetence svých kolegů a mohou tak efektivně spolupracovat.

Rovněž shledávám nutnost realizace školení vybraných pracovníků hromadných sdělovacích prostředků

6. Případná absence některých sociálních, terapeutických či ostatních služeb, které jsou důležité a vhodné pro ohrožené osoby²²

Respondentům/respondentkám bylo umožněno vyjádřit svůj názor formou volných odpovědí. Nebyly jim tedy předloženy žádné taxativně vymezené možnosti volby odpovědí.

Celkem pět respondentů/respondentek uvedlo, že nepostrádají ve své práci s ohroženými osobami žádnou ze sociálních, terapeutických či ostatních služeb pro tuto cílovou skupinu. Domnívají se, že spektrum nabídky služeb plně pokrývá poptávku a zakázku klientely.

Největší shoda ve výpovědích oslovených respondentů/respondentek byla v postrádání či absenci služeb jako jsou doprovod ohrožené osoby, poskytování bydlení, nabídka terapeutických služeb a profesionální práce s dětmi – svědky domácího násilí. Naproti tomu nejmenší shoda u oslovených respondentů/respondentek panovala u problematiky profesionální práce s oběťmi domácího násilí sociálních pracovníků na úřadech s rozšířenou působností a na magistrátech, právní informovanosti ohrožených osob, financí, rozšíření služeb psychosociální pomoci ohroženým osobám, rozšíření služeb do jednotlivých obcí, rekondičních pobytů pro ohrožené osoby a jednorázové finanční výpomoci ohroženým osobám.

Následně uvádím několik odpovědí dotázaných respondentů/respondentek:

- R 2: „Ne, nepostrádám. Působíme po celém kraji, je však potřeba více detašovaných pracovišť ve větších městech, všechny služby jsou pro klienty dostupné.“
- R 3: „Jelikož naše organizace zajišťuje celý průběh spolupráce s klientem, pokud si to přeje, tak doufáme, že klienti mají veškeré potřebné zázemí. Podle situace jsme schopni pro klienta zajistit jak doprovod, tak i servis od právní pomoci až po psychiatrickou či lékařskou.“
- R 5: „Postrádám terénní doprovody, právní informovanost a finance.“
- R 6: „Domnívám se, že se velmi málo pracuje s dětmi (svědky či oběťmi domácího násilí). Uvítala bych větší zastoupení dětských psychologů. Jako nedostatečnou hodnotím práci sociálních pracovníků v rámci magistrátů. Ony jediné se mohou do problematické rodiny či partnerského svazku na základě šetření dostat a situaci řešit.“
- R 7: „Postrádám poskytování bydlení ohroženým osobám a rozšíření služeb do jednotlivých obcí.“
- R 8: „Uvítala bych terapeuticky specifikované na domácí i partnerské násilí rekondiční pobyty ohrožených osob, jejichž součástí programu by byly relaxace, psychoterapie, arteterapie. Vše by se odehrávalo formou následné péče.“
- R 9: „Postrádám více terapeutických služeb pro ohrožené osoby.“
- R 10: „Postrádám pobytovou službu pro ohrožené osoby, kde byl i syndrom zavrženého rodiče.“
- R 11: „Chybí finanční – byť jednorázová výpomoc ohroženým osobám. Dále chybí specializované terapeutické služby pro ohrožené osoby.“
- R 12: „Práci s dítětem – svědkem domácího násilí – služby teprve vznikají.“

²² Tato problematika byla diskutována prostřednictvím otázky č. 5 (viz příloha č.1)

- R 14: „V současné době nepostrádám. V případě potřeby lze klienta odkázat, případně předjednat jednání na kompetentním pracovišti – OSPOD, dávky hmotné nouze, kurátor, občanská poradna, PMS, azylové domy apod.“

Po shrnutí připomínek jednotlivých respondentů/respondentek je zřejmé, že názory na možnost rozšíření spektra nabídky sociálních služeb ohroženým osobám se diametrálně liší. Jak již bylo uvedeno, někteří dotazovaní jsou přesvědčeni o tom, že současná nabídka sociálních služeb je plně pokrytá, naopak někteří respondenti/respondentky mají potřebu nabídku služeb rozšířit. Zřejmě záleží na nabídce toho kterého pracoviště jednotlivých respondentů/respondentek.

Diskuze: Dostatečným a optimálním umístěním sociálních služeb pro ohrožené osoby by měla být pokryta i menší města, aby byla zajištěna jejich dostupnost i pro ohrožené osoby v odlehlých místech. Přitom se předpokládá, že budou plně dodržovány standardy sociálních služeb společně s multidisciplinárním přístupem, šířením osvěty a prevencí před partnerským násilím. Důležitá je propojenost a kooperace státních a nestátních organizací. Současně s multidisciplinární spoluprací je důležitá spolupráce interprofesní a interinstitucionální, neboť je nevyhnutelné, aby spolu klíčové instituce, profese a disciplíny komunikovaly a spolupracovaly.

7. Míra efektivity systému současných sociálních služeb v ČR určených obětem domácího/partnerského násilí²³

Dotazovaní měli opět možnost výběru z těchto možností: **efektivní, spíše efektivní, spíše neefektivní, neefektivní.**

Efektivitu systému současných sociálních služeb určených ohroženým osobám shledávám v jejich dostupnosti, provázanosti, koordinaci, kooperaci, cílenosti, transparentnosti a dodržování standardů sociálních služeb.

Jako **efektivní** systém současných sociálních služeb v ČR určených obětem partnerského násilí shledali celkem **čtyři respondenti. Dva respondenti** svůj názor na efektivnost systému současných sociálních služeb v ČR určených obětem domácího násilí nekomentovali

Další **dva respondenti** doplnili ke svým odpovědím následující komentáře:

- R 1: „Naštěstí už funguje široké spektrum sociálních služeb.“
- R 5: „Chybí azylové domy pro ženy s psychiatrickou diagnózou.“

²³ Problematika míry efektivity systému současných sociálních služeb v ČR určených obětem domácího/partnerského násilí byla diskutována prostřednictvím otázky č. 6 (viz příloha č. 1)

Spíše efektivní systém současných sociálních služeb v ČR určených obětem DN shledalo celkem **deset respondentů**. Mezi důvody, které vedly respondenty pro jejich rozhodnutí k hodnocení „spíše efektivní“ převažovaly opět důvody neochoty vzájemné spolupráce a vzájemné informovanosti jednotlivých organizací, kritizovaná byla špatná provázanost a propojenost sociálních služeb, dále špatná dostupnost sociálních služeb (zvláště mimo území hl. m. Prahy), nízká informovanost ohrožených osob i laické veřejnosti a nízký počet odpovídajících azylových zařízení. Vzácná pozitivní shoda mezi dotazovanými byla v hodnocení dobrého fungování intervenčních center. K individuálním odlišnostem u výpovědí oslovených respondentů/respondentek patří názor na finanční podporu ohrožených osob (např. nemožnost poskytování sociálních půjček ženám s dětmi, které po odchodu od násilného partnera zůstávají bez finančních prostředků) či absence pracoviště, které by vykonávalo dozor (prostředníka) při styku dítěte s násilným rodičem, absence krizových linek pro ohrožené osoby na úřadech, prakticky nulová práce s násilnými osobami. Níže uvádím pro nástin několik odpovědí:

- R 3: „Je špatná provázanost služeb a neochota jednotlivých organizací spolupracovat.“
- R 6: „V případech osob ohrožených domácím násilím je nutné postupovat individuálně. Standardizované postupy jednotlivých složek bohužel někdy nestačí k docílení zastavení násilí v rodině. Z hlediska přímé práce s ohroženou osobou vnímám problém především v nedostatečné ochraně ohrožených dětí – svědků domácího násilí – tedy nepřímo ohrožených. Schází pracoviště, které by vykonávalo dozor (prostředníka) při styku dítěte s násilným rodičem (osobně vím, že podobné zařízení existuje v Brně – což je na Českou republiku poměrně málo). Je velmi málo dětských psychologů – péče pedagogicko-psychologických poraden je nedostačující. Chybí utajené byty pro ohrožené osoby, vhodná azylová zařízení..... Česká republika je v současné době dostatečně pokryta nestátními neziskovými organizacemi zabývajícími se problematikou domácího násilí. Navíc intervenční centra jsou zastoupena ve všech krajích České republiky.“
- R 7: „Nepracuje se s násilnými osobami. V některých lokalitách nejsou poradny (například J.H., T.), není tam vůbec nic. Není politická vůle něco zřídít. Poradny jsou pro mnoho klientek ze vzdálenějších míst nedostupné, a to z hlediska časového, ale i finančního.“
- R 12: „Myslím si, že by měl být více promyšlený systém sociální péče o ohrožené osoby a jejich děti. Myslím, že by stálo za to vrátit se k sociálním půjčkám pro překlenutí mimořádné rodinné situace, dobře promyslet celý systém, aby nebyl zneužíván. Ženy, které s dětmi zůstávají po vykázaní bez partnera, mají často finanční problémy. Určitě by jim sociální půjčka pomohla vyřešit nějaké krátké období, než se situace vyjasní, nebo než rozhodne o výživném soud. Zatímco v Praze často slyšíme, že ženy nedosáhnou na žádnou sociální dávku v této situaci, na Moravě prý jsou podstatně šetřejší.“

Za **spíše neefektivní** označili systém celkem **dva respondenti**. První respondent svůj postoj odůvodnil tím, že sice v systému sociálních služeb nechybí nic zásadního, ale nefunguje jejich provázanost. Druhá respondentka zdůvodnila svůj názor tím, že domácí násilí je stále znevažovaný problém, je stále nedostatečná proškolenost personálu, chybí finanční podpora státu ohroženým osobám, chybí standardy pro azylové domy s utajenou adresou, stále chybí bezplatné právní služby ohroženým osobám a bezplatné poskytnutí ubytování ohroženým osobám. Není zaveden nestranný a bezplatný asistovaný styk.

Z výše uvedených názorů oslovených respondentů vyplývá, že pozitivním průlomem v oblasti sociálních služeb byl vznik intervenčních center a vznik dalších organizací, pracujících s ohroženými osobami. Je zřejmé, že je třeba stále podporovat vznik dalších azylových domů či poradenských míst pro oběti domácího násilí a to v menších okresních městech, kde je jejich dostupnost z hlediska velké vzdálenosti, ale i z finančního hlediska pro mnohé oběti domácího velmi komplikovaná. V nedostačující vzájemné komunikaci a provázanosti jednotlivých organizací může sehrát důležitou roli i selhání lidského faktoru.

Diskuze: Tak jako v legislativní složce ochrany a pomoci obětem partnerského násilí i v oblasti poskytování sociálních služeb této cílové skupině je nutná provázanost, vzájemná komunikace a kooperace. Vedle osvěty a kontinuálních vzdělávacích programů pro profesionály je třeba zvláště v menších městech učinit sociální služby (poradenství, intervence, možnost azylového ubytování, možnost finanční podpory ze strany obce či státu apod.) dostupnějšími a zároveň šířit osvětu o prevenci partnerského násilí včetně možnosti pomoci obětem partnerského násilí. Shledávám, že do prevence je potřeba investovat mj. i z důvodů finančních nákladů veřejnosti na dopad partnerského násilí v oblasti zdravotnictví, justice a policie.

8. Případný vliv současného systému sociálních služeb na pravděpodobnost rizika sociální exkluze obětí domácího/partnerského násilí²⁴

Osloveným respondentům/respondentkám byla nabídnuta možnost volby v následně uvedené škále možností: **ano, spíše ano, spíše ne, ne.**

Při definování významu pojmu *sociální vyloučení* (sociální exkluze) jsem se držela litery zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb., který v § 3 odst. f) definuje sociální vyloučení jako „*vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace*“.

Ano označilo celkem **pět respondentů**. **Jeden** oslovený respondent své souhlasné stanovisko neodůvodnil, **čtyři respondenti** dodali ke svému souhlasu svůj komentář. Komentáře uvádím níže:

- R 5: „Pokud není řešení dostupné, hrozí ohrožené osobě sociální vyloučení. Ohrožené osoby po druhé pomoc nehledají, stydí se.“
- R 7: „Ohrožená osoba je bez financí, násilná osoba se často zadluhuje. Ohrožená osoba dostává od násilného partnera pouze přiděly, má zákaz pracovat, pokud pracuje, musí odevzdávat násilnému partnerovi výplatu.“
- R 10: „Hrozí ztráta bydlení v případech, kdy veškerý majetek je přepsán na násilnou osobu, ohrožená osoba neumí hájit své zájmy.“

²⁴ Tato problematika byla diskutována prostřednictvím otázky č. 7 (viz příloha č.1)

- R 11: „Jsou případy, kdy se domácí násilí respektive partnerské násilí rozjíždí postupně poté, kdy partner ztratí práci, je dlouhodobě nezaměstnaný, začnou finanční problémy, dluhy, hádky. Někdy se do toho vmísí alkohol a fyzické násilí. Přestává se platit nájemné.“

Z výše uvedených komentářů vyplývá, že krizové situace vedoucí k možnému sociálnímu vyloučení u ohrožených osob hrozí v případech náhlé ztráty finančních prostředků, a to nejen na straně násilných osob ale hlavně na straně ohrožených osob, po odchodu od násilného partnera, kdy se ohrožené osoby díky dlouhodobé izolaci násilným partnerem ocitnou bez zaměstnání, financí a v mnoha případech bez majetku. Z komentářů respondentů také vyplývá, že ohrožené osoby postrádají sociální dovednosti v oblasti prosazování a obhajoby svých práv.

Pro kategorii **spíše ano** se rozhodli **dva respondenti**. Opět uvádím jejich komentáře:

- R 12: „Hrozbu sociálního vyloučení vidím u ohrožené osoby v možné ztrátě jejího bydlení, když prohraje majetkoprávní spor. Ohrožená osoba odchodem od násilného partnera se může dostat do finančního propadu až chudoby. Díky psychickým, popřípadě psychiatrickým problémům jim hrozí možné snížení uplatnění na trhu práce.“
- R 15.: „Při izolaci ohrožené osoby partnerem se například ohrožená osoba nemůže přihlásit ani na úřadu práce, nebo například ohrožená osoba s mentálním handicapem se ocitne mimo sociální sféru, zde vidím velkou mezeru.“

Společným znakem postojů u výše uvedených respondentů je opět hrozba propadu ohrožených osob do chudoby (pokles či naprostá ztráta financí, ztráta bydlení) po odchodu od násilného partnera a psychický či mentální handicap ohrožených osob.

Variantu **spíše ne** zastává celkem **šest respondentů**. Společným znakem odůvodnění jednotlivých komentářů těchto respondentů je dobré nastavení sociálního systému pomoci a služeb, dále charakteristika násilné a ohrožené osoby, neochota ohrožených osob svoji situaci řešit, z důvodů různých handicapů (závislosti, psychosomatické a psychiatrické problémy). Společným znakem odpovědí těchto respondentů bylo delegování viny na aktéry partnerského násilí. Liší se pouze postoj jednoho respondenta, který uvedl, že nefunguje provázanost sociálních služeb pro osoby ohrožené domácím násilím. Jedna respondentka se sice přiklonila k variantě „spíše ne“, ale svůj názor ničím konkrétním nepodložila.

Níže uvádím některé komentáře oslovených respondentů/respondentek:

- R 3: „Je to dáno profilem násilné a ohrožené osoby. S celoživotně uzurpovanou ohroženou osobou se to táhne celý život. Naproti tomu podnikatelky bývají soběstačné nejen v době partnerského násilí, ale i poté. Ohrožené osoby si hledají stejný typ partnera, nejde těmto lidem pomoci. Dá se však s nimi lépe pracovat přes děti.“
- R 7: „Je to špatné u klientek – alkoholiček, depresivních či s psychosomatickými potížemi – o to právě zakopávají v řešení své situace.“
- R 8: „Není nic zásadního, co by chybělo, akorát nefunguje provázanost.“
- R 9: „Sociální vyloučení v současné době u ohrožených osob spíše nepředpokládám. Systém je nastaven tak, aby případná „oběť“ byla zachycena. Domácí násilí již není tabuizováno, ohrožená osoba, alespoň podle zkušeností v naší praxi, svou situaci už ani nevnímají jako něco, co se stává jen jim. Vliv mají samozřejmě

i média, která o domácím násilí mluví jako o problému, který by měl být řešen a dávají prostor odborníkům.“

Kategorii **ne** uvedli **dva respondenti**. Pouze jeden poskytl svůj komentář:

- R 1: „Spíše naopak. Je možnost, že je omezenější, anebo spíše tam, kde už je sociální vyloučení paralelní s probíhajícím domácím násilím. Může dojít k sociálnímu vyloučení na přechodnou dobu.“

Jednu respondentku jsem nezařadila do žádné uvedené kategorie, jelikož uvedla, že se nedá jednoznačně odpovědět, protože pro každou kategorii uvedených možností by našla klienta.

Z odpovědí oslovených respondentů/respondentek vyplývá, že podle jejich názoru současný systém sociálních služeb nemá zásadní vliv na případnou sociální exkluzi ohrožených osob. Hrozí-li ohroženým osobám finanční propad až chudoba, jedná se spíše o případy, kde sociální vyloučení paralelně probíhá s domácím násilím, tedy v partnerských vztazích, kde se již některý sociálně-patologický jev vyskytuje (nezaměstnanost, závislosti, zdravotní či mentální handicap). Proto je důležitá vzájemná propojenost a provázanost spolupráce jednotlivých systémů služeb v sociální síti.

Diskuze: Dobře nastavená síť sociálních služeb by měla zachycovat, ale i umožňovat plynulé předávání klientů, což v současné době bohužel neodpovídá reálným potřebám klientů. Je nutné šířit nejen preventivní ale i kurativní osvětu. Pokud by byla síť sociálních služeb dobře nastavená, tak už by s propojeností, tedy konkrétně obousměrným působením nemusela vést k patologickým jevům. Např. alkoholismus může být spouštěčem partnerského násilí a naopak partnerské násilí může vést jak k patologii (např. alkoholismus) a následně k nezaměstnanosti (viz. kruh domácího násilí). Z výstupu výzkumu je tedy zřejmé, že současné nastavení sociálních služeb neakceptuje výše uvedenou obousměrnost a tím nemůže např. zachytávat rizika. Řešením je opět potřeba rozvinout diskuzi odborníků, ale nejen jich, tedy i širší veřejnosti a zejména těch, kterých se to týká a jejichž skutečné a často formulované potřeby se opomíjí. Zde by se velmi uplatnila metoda „focus groupe“, kdy u „kulatého stolu“ společně diskutují např. policista, odborník a ohrožená osoba.

Nezbytnou součástí pomoci obětem partnerského násilí by měla být i provázanost a kooperace sítě sociálních služeb, úřadů práce a Job klubů. Spolu s cílovou skupinou žen starších 50 let mají ženy, které prožily dlouhodobé domácí násilí (díky dlouhodobé izolaci násilným partnerem, nízké kvalifikaci, chronickým zdravotním a psychosomatickým potížím, dlouhodobé pracovní neschopnosti) zhoršený přístup či návrat na pracovní trh. Proto je třeba zahájení integračních programů, které obsahují motivační a aktivizační kurzy, v nichž se ženy učí např. základům práce s PC, je jim poskytována pomoc při sepisování životopisů

a motivačních dopisů či příprava na pohovory, dále pomoc při vyhledávání zaměstnání a pracovně právní poradenství.

9. Nejčastější oblasti sociálního vyloučení²⁵

U této otázky jsem volila formu volných odpovědí, v nichž respondenti/respondentky měli/měly uvést tři nejčastější okolnosti či oblasti sociálního vyloučení, se kterými se v praxi setkávají u svých klientek. Tak jako v předchozí kapitole se respondenti/respondentky identicky shodli/shodly na následujících faktorech hrozby sociálního vyloučení u ohrožených osob. Jsou to: náhlý pokles financí a závislost na sociálních dávkách (např. ženy na mateřské dovolené, dlouhodobá nezaměstnanost), ztráta bydlení jež může vyústit v bezdomovectví (např. nucený odchod ohrožené osoby z domova a bydlení v pronajatém bytě, dlouhodobý soudní spor o majetek, absence sociálních bytů) a problémy v zaměstnání vzhledem k různým zdravotním a psychosomatickým symptomům (zranitelnost ohrožené oběti, poruchy výkonu, poruchy koncentrace, deprese, změny nálad apod.). Někteří respondenti však upozornili, že zde existuje naděje na dočasnost tohoto stavu. Odlišnost názorů se jevila u závislosti aktérů partnerského násilí na alkoholu a jiných návykových látkách, problémů v širší rodině a neschopnosti ohrožené osoby hájit své zájmy. Specifickou skupinu podle výpovědi jednoho respondenta jsou seniorské páry, kde probíhá partnerské násilí, pro něž nejsou sociální byty. Jeden respondent zdůraznil důležitost opory v rodině.

Níže uvádím odpovědi několika dotázaných respondentů/respondentek:

- R 2: „Ohrožená osoba například uteče dobrovolně a nebo je vyhozená z bytu bez prostředků, nemá přístup k účtu (ten je psán pouze na násilnou osobu), je nucena si půjčovat, bydlet v pronajatých bytech či v jiném v náhradním ubytování. Zároveň nemá nárok na finanční výpomoc od státu. Například jedna bohatá ohrožená osoba skončila jako troska.“
- R 3: „K ohrožení sociálním vyloučením ohrožených osob přispívá hlavně nucený odchod z domova, kdy oběť je nucená užívat pronajatý byt, který je nucená hradit, a to v době kdy bývá bez financí a teprve probíhá soud o majetek.
Ohrožené osoby jsou často psychicky na dně, bez koruny, nejsou zvyklé si nic zařídit – například ohrožená osoba je zaměstnaná u svého násilného partnera – podnikatele, veškerý majetek je psán na něj.
Deprese u ohrožených osob provází dlouhodobá pracovní neschopnost.“
- R 4: „U našich klientek se nejčastěji setkáváme se ztrátou bydlení, finančním propadem až chudobou, případně vzhledem k jejich psychickým problémům s horším uplatněním na trhu práce.“
- R 5: „Ohrožení bezdomovectvím, závislost na sociálních dávkách. Domnívám se, že člověk může ovlivnit vlastní sociální situaci, pokud má oporu v rodině nebo v někom blízkém a hlavně musí chtít sám.“
- R 6: „Pokud jde o ohrožené osoby z celkově sociálně slabých rodin, pak dochází k problému, který se týká ztráty bytu – a to zejména tehdy, pokud účastníci domácího násilí žijí ve vztahu druh-družka, přičemž druh má byt v osobním vlastnictví. Ohrožená osoba je nucena se odstěhovat a to většinou i s dětmi. Tyto ženy hledají ubytování v azylovém domě. Jde však o minimální procento. Ve druhém případě jde o ohrožené osoby, které mají dům či byt ve SJM a i když dojde k rozvodu, není vyřešeno majetkové vyrovnání. Tyto ohrožené osoby situaci řeší bydlením u rodičů, nebo zvolí podnájem. Jsou však nuceny naším systémem platit z poloviny byt, kde bydlí násilná osoba, aby o něj v budoucnu úplně nepřišly. Pokud dojde k vykázaní násilné osoby, poté k předběžnému opatření v rámci vykázaní a následně k prodloužení vykázaní, pak může

²⁵ Nejčastější oblasti sociální exkluze byly diskutovány prostřednictvím otázky č. 8 (viz příloha č.1)

být ohrožená osoba chráněna až jeden rok. V té době se její situace většinou stabilizuje. V rámci domácího násilí jsme dosud výrazně nezaznamenali sociální exkluzi vlivem dlouhodobé nezaměstnanosti, či dlouhodobé pracovní neschopnosti. Problémem, který by mohl vést k sociální exkluzi ohrožené osoby, by mohla být její závislost na alkoholu a drogách, kdy startérem ke konzumaci bylo právě domácí násilí.“

- R 8: „Ohrožené osoby jsou zamotány v bludném kruhu. Chybí jim odhad reality, co se děje, věří tomu, že jsou neschopné, takže setrvávají v pasivitě - například mnoho našich klientek se považuje za neschopné, protože nevyjdou s finančním obnosem 2.000,-Kč na měsíc. Některé naše klientky jsou ovlivněny náhlou ztrátou hmotných věcí. Díky sebeobviňování mnohdy vzdávají boj.“
- R 10: „U ohrožených osob se setkáváme s poruchami výkonu, poruchami koncentrace, což někdy vede ke ztrátě zaměstnání. Dále se setkáváme u ohrožených osob se ztrátou bydlení.“
- R 11: „Ohrožené osoby si těžko mohou přivydělat, mají problémy dostat se na pracovní trh i díky dlouhodobé pracovní neschopnosti (psychosomatika, deprese, apod.). Mnohdy po odchodu od násilné osoby dochází z její strany ke stalkingu a to až na pracoviště ohrožené osoby. Ohrožené osoby často přichází o byt.“
- R 16: „Nejvíce jsou sociálním vyloučením ohroženy osoby, které musí změnit bydliště, změnit zaměstnání nebo mají náhlý pokles financí odchodem od partnera – například ženy na mateřské dovolené.“

Jak je výše uvedeno, názory a praktické zkušenosti se shodují s teoretickými fakty, které uvádí zahraniční i naše odborná literatura. Reálná hrozba sociálního vyloučení může nastat v situacích, kdy ohrožená osoba zůstává náhle bez finančních prostředků (díky sociální izolaci násilným partnerem byla bez zaměstnání či pobírání sociálních dávek) a náhlou ztrátou bydlení, kdy ohrožená osoba (neproběhne-li vykázaní násilné osoby) je nucena vyhledat náhradní bydlení formou byt' dočasného ubytování v pronajatém bytě (na což nemusí finančně dosáhnout), v ubytovně či v azylovém domě (ubytování v azylovém zařízení bývá zpravidla dočasné). Svízelná situace je ohledně sociálních bytů, neboť prakticky nejsou. Po dobu dělení společného majetku hrozí, že ohrožená osoba má zamezený přístup ke kontu a k movitým předmětům.

Diskuze: Výsledek této výzkumné otázky se shoduje s teoretickou částí o sociálních důsledcích partnerského násilí, tzn. že ohrožená osoba se často ocitá bez finančních prostředků a bez možnosti jiného než společného bydlení a zároveň s absencí sociálních kontaktů, nedostatečné schopnosti orientace v sociální síti. Při eliminaci této situace je třeba vedle efektivně propojené sítě sociálních služeb i multidisciplinární spolupráce organizací a institucí a to nejen mezi organizacemi a institucemi, ale i mezi jednotlivými profesemi. Aby prevence a následná eliminace a snížení důsledků partnerského násilí byly efektivní, je nutné, aby se na tomto procesu podílelo více disciplín a profesí, mezi které patří především sociální práce, psychologie, pedagogika, právo, policie, zdravotnická povolání a sociologie.

10. Případná role jednotlivých obcí v rámci své samostatné působnosti v prevenci sociálního vyloučení v kontextu partnerského násilí²⁶

Respondentům byla nabídnuta následující možnost odpovědi: **ano, ne**.

Tabulka 5

Otázka	Počet odpovědí
Ano	16
Ne	0

Zpracováno na základě vlastního šetření

Všichni oslovení respondenti se shodli, že jednotlivé obce v rámci své působnosti mohou sehrát nějakou roli v pomoci obětem domácího násilí.

11. Konkrétní požadavky pracovníků v pomáhajících profesích na zajištění služeb ze strany obcí se samostatnou působností

Respondentům/respondentkám bylo umožněno vyjádřit svůj názor formou volných odpovědí. Nebyly jim tedy předloženy žádné taxativně vymezené možnosti volby odpovědí.

Nejvíce respondentů by od obcí se samostatnou působností uvítalo podporu a pomoc v možnosti poskytování sociálního bydlení ohroženým osobám. Podle názoru respondentů/respondentek by obce se samostatnou působností také měly zřizovat a následně poskytovat utajená chráněná bydlení a dále by měly vybudovat síť poradenských služeb souvisejících s bližší spoluprací státních a nestátních organizací, které se zabývají problematikou domácího násilí. Nejméně respondentů preferovalo komunitní plánování v jednotlivých obcích, dále možnost poskytování mimořádných okamžitých dávek ohroženým osobám, zajištění práce pro ohrožené osoby, informovanost veřejnosti. Pozitivní shoda všech respondentů byla v názoru na financování služeb obcemi, avšak neshoda byla v možnosti koordinace těchto služeb ze strany obcí. Jedna respondentka kritizovala nefunkčnost přestupkových komisí.

Níže uvádím několik odpovědí respondentů/respondentek:

- R 2: „Mimořádné sociální dávky, sociální bydlení, komunitní plánování v oblasti prevence kriminality.“
- R 3: „ Obce by mohly vytvářet preventivní programy, v jejichž rámci by případné oběti domácího násilí věděly, že o ně bude postaráno. Jedná se o chráněné bydlení nebo zapojení obce ke konkrétnímu problému – tj. poskytne právní pomoc nebo odkáže na spolupracující složku (NNO, azylový dům, a podobně).“

²⁶ Případná role jednotlivých obcí v prevenci sociální exkluze v kontextu partnerského násilí a konkrétní požadavky pracovníků v pomáhajících profesích ohledně případného zajištění služeb ze strany obcí byly diskutovány prostřednictvím otázek č. 9 a č.10 (viz příloha č.1)

- R 4: „Od obcí bychom očekávali pomoc ohroženým osobám s bydlením a s prací.“
- R 6: „Určitě azylové utajené bydlení.“
- R 7: „Asi bydlení, byt' na přechodnou dobu. Ohrožené osoby málo využívají azyly, raději jdou k příbuzným. V našem městě jsou ohrožené osoby ubytovány v azylových zařízeních, kde jsou ubytovány osoby sociálně nepřízpůsobené.“
- R 8: „Azylová zařízení a komunitní plánování.“
- R 9: „Nefungují přestupkové komise. Dále budování sociálních bytů, protože jiné formy bydlení jsou drahé a oběť často nemá na jeho úhradu.“
- R 11: „Prevence domácího násilí by měla být zahrnuta v komunitním plánování. Domácí násilí by mělo být bráno vážně, měla by být bližší spolupráce mezi státními a nestátními organizacemi. Měla by se řešit bytová politika.“
- R 12: „Obce by měly řešit bytovou otázku směrem k obětem. Měla by být větší podpora sociálních bytů. Obce by měly podporovat nejen azyly, ale stavět i malometrážní sociální byty. Matka s dítětem by neměla pendlovat z azylu do azylu, ale spíš zůstat v sociálním bytě na dobu určitou, než se vyřeší rozvod a majetek. Opět by to bylo jen u problémových případů – například policie vykáže manžela či partnera z vlastního domu, v okolí domu žijí jeho příbuzní, pro ohroženou osobu je nemožné v domě po vykázáni setrvat. Nebo soud neprodlouží vykázáni, žena musí odejít z bytu a podobně. Mohla by bydlet v sociálním bytě. Většinou ženy nepotřebují intenzivní podporu psychologa, sociálního pracovníka, zvláště když pracují a jsou docela samostatné – stačil by i jeden byt 3+1 pro dvě až tři matky s dětmi. Sociální byt by byl na dobu určitou, čekalo by se jednak na soud, jednak na to, až si žena najde práci (pokud nepracovala). Myslím, že tímto řešením nedostávají děti takové stigma, jako když jsou dlouhodobě v azylu.“

Ačkoliv se situace v pomoci ohroženým osobám v posledních letech rapidně zlepšila, z dotazníkového šetření vyplývá, že v budování systému služeb a jejich poskytování pro tuto cílovou skupinu jsou stále ještě rezervy. Téměř všichni dotazovaní se shodli, že problematika domácího násilí je obcemi dosud považována za okrajový problém, tudíž obcím chybí motivace se zapojit do zřizování organizací poskytujících sociální služby obětem domácího násilí.

Diskuze: Jelikož partnerské násilí není věcí soukromou, je povinností jednotlivých obcí zapojit se do procesu prevence a eliminace domácího (respektive partnerského) násilí, a to osvětou směrem k odborné i laické veřejnosti, zřizováním dostupných sociálních služeb ohroženým osobám (především odborné poradenství, terapeutické služby, zřizování azylových domů pro ohrožené osoby nebo poskytování sociálních bytů ohroženým osobám). Důležitým aspektem eliminace a prevence sociálního vyloučení je potřeba zapojení se do procesu komunitního plánování, neboť je iniciováno zakázkou od občanů, tudíž je naděje na větší adresnost sociálních služeb.

12. Druhy služeb obětem domácího/partnerského násilí vhodné pro aplikaci v činnosti pracovníků v pomáhajících profesích²⁷

Respondenti/respondentky měli/měly opět možnost vyjádřit svůj názor formou volných odpovědí. Nebyly jim tedy předloženy žádné taxativně vymezené možnosti volby odpovědí.

²⁷ Tato problematika byla diskutována prostřednictvím otázky č. 11 (viz příloha č.1)

Největší shoda mezi dotázanými byla jako v předchozí kapitole v provozu sociálních bytů a utajeného bydlení. Následující varianty byly zcela individuální: snaha o získání statusu intervenčního centra, terénní krizová intervence, osvěta o problematice domácího násilí, realizace adresáře sociálních služeb, záchyt případů domácího i partnerského násilí, základní poradenství, lepší spolupráce s intervenčními centry, odborné poradenství ohroženým osobám i mimo velká města, terapeutická práce s ohroženou osobou, bezplatné právní poradenství, lepší spolupráce s úřady.

Pouze jeden/jedna z respondentů/respondentek vyjádřil/a spokojenost s pokrytím sociálních služeb, jeden/jedna respondent/ka sdělil/a, že neví.

Níže uvádím odpovědi některých respondentů/respondentek:

- R 2: „Rozšířil bych osvětu o domácím a partnerském násilí. Dále bych rád realizoval adresář sociálních služeb v našem kraji.“
- R 3: „V současné době se snažíme dosáhnout statutu intervenčního centra a také v současné době pracujeme na utajovaném bydlení.“
- R 4: „Větší počet sociálních bytů.“
- R 5: „Ráda bych prosadila zřízení sociálních bytů pro ohrožené osoby.“
- R 6: „V Libereckém kraji vnímám pomoc osobám ohroženým domácím násilím z hlediska sociálních služeb jako dostačující, respektive pokrytou.“
- R 7: „Bydlení – byt' dočasné pro ohrožené osoby.“
- R 8: „Rozmístila bych více odborného poradenství v oblasti domácího i partnerského násilí mimo velká města, jelikož znalost o domácím násilí je prakticky nulová, rozšířit povědomí o domácím násilí.“
- R 9: „Záchyt případů domácího včetně partnerského násilí, základní poradenství, lepší spolupráci s intervenčním centrem.“
- R 10: „Chybí mi terénní krizová intervence.“
- R 11: „Bezplatné právní poradenství“.
- R 12: „Podporovala bych vybudování sociálních bytů a lepší a intenzivnější spolupráci s pracovníky úřadů.“
- R 13: „Pomoc s bydlením a prací pro ohrožené osoby.“
- R 14: „Nevím.“
- R 15: „Rádi bychom realizovali nějakou formu pobytové služby pro ohrožené osoby.“
- R 16: „Aplikovala bych terapeutickou práci s ohroženou osobou, realizovala bych dlouhodobou terapii, která je však finančně náročná.“

Jak vyplývá z výše uvedeného, respondenti/respondentky vzhledem k omezeným možnostem služeb, které organizace, v nichž pracují, poskytují ohroženým osobám, mají potřebu rozšířit spektrum služeb ohledně nabídky hlavně sociálních bytů, rozšíření terénních služeb, depistáže, rozšíření terapeutických a bezplatných právních služeb a zlepšení spolupráce s ostatními státními i nestátními organizacemi.

Diskuze: Výsledek šetření koresponduje s výsledky šetření v otázkách č. 6 a č. 11

13. Nejfrekventovanější životní situace z pohledu ohrožených osob a z pohledu respondentů, které považují za největší problém²⁸

²⁸ Tato problematika byla diskutována prostřednictvím otázky č. 20 (viz příloha č.1)

Tato otázka je rozdělena do dvou podotázek. **První část** je učena výčtu problémových (zátěžových) situací, z nichž mají z pohledu dotázaných největší obavy a strach ohrožené osoby. **Druhá část** této otázky je určena k vyjmenování konkrétních zátěžových situací, které považují u svých klientek – ohrožených osob samotní dotázaní. Respondenti mohli opět odpovídat podle svého uvážení.

13.1 Životní situace, které považují ohrožené osoby za největší problém (z pohledu pracovníků v pomáhajících profesích)

Respondenti/respondentky měli/měly možnost uvádět konkrétní situace, které oni/ony sami/samy považují za největší problém u ohrožených osob. Respondenti/respondentky nebyli/nebyly limitováni/limitovány počtem těchto konkrétních situací, které mohli/mohly jmenovat.

Jednotlivé konkrétní situace, které byly respondenty/respondentkami uvedeny, prezentuje tabulka č.6:

Tabulka 6

Konkrétní situace	Počet ohrožených osob
Finanční strádání	10
Ztráta dětí po odchodu od násilné osoby	8
Strach ze samoty	11
Obavy z reakce okolí	2
Ztráta bydlení	2
Strach z budoucnosti, nejistota	4
Organizační nezvládnutí situace	1
Alkohol u násilné osoby	1
Chorobná žárlivost	1
Ztráta zaměstnání	1
Strach z dalšího napadení ze strany násilné osoby	1
Předávání dětí násilné osobě	1
Pocit viny	1
Rozhodnutí odejít od násilné osoby	1
Strach ze msty násilné osoby	1
Strach ze stalkingu	1
Pocit selhání	1

Zpracováno na základě vlastního šetření

Ve výčtu konkrétních situací, které z pohledu dotazovaných ohrožené osoby v případě odchodu od násilného partnera považují za největší problém, byla shoda u těchto konkrétních situací: strach ze samoty, finanční strádání, ztráta dětí po odchodu od násilné osoby, strach z budoucnosti a nejistota, obava z reakce okolí, ztráta bydlení. Nejméně zmíněné byly tyto situace: organizační zvládnutí situace, alkohol u násilné osoby, chorobná žárlivost, ztráta zaměstnání, strach z dalšího napadení ze strany násilné osoby, předávání dětí násilné osobě, pocit viny, rozhodnutí odejít od násilné osoby, strach ze msty násilné osoby, strach ze stalkingu, pocit selhání.

13.2 Životní situace, které pracovníci pomáhajících profesí považují za největší problém u ohrožených osob

Tato podotázka byla položena tak, aby respondenti/respondentky mohli/mohly uvádět konkrétní zátěžové situace, které mají klientky tendenci podceňovat a nebo ty, u kterých se respondenti/respondentky domnívají, že jsou pro klientky ohrožující. Jednotlivé konkrétní situace, které byly respondenty/respondentkami uvedeny, prezentuje tabulka č.7:

Tabulka 7 (pokračování tabulky na s. 108)

Konkrétní situace	Počet pracovníků pomáhajících profesí
Nezpracování problému směřující k začarovanému kruhu	1
Nový partner bude opět násilná osoba	1
Ohrožená osoba nevydrží s nasazenou energií, nedotáhne věc do konce	2
Podceňování míry bezpečnosti, neuvědomování si rizik	5
Chybějící podpora rodiny či blízkého okolí	2
Ambivalence ohrožené osoby vůči násilné osobě	2
Existenční obavy	5
Absence náhledu ohrožené osoby na situaci	1
Riziko růstu násilí při jeho řešení	1
Nezvládnutí samoty	2
Komunikace mezi partnery	1
Žárlivost	1
Alkohol	1

Ztráta bydlení	2
Předávání dětí násilné osobě	1
Ztráta dětí	3
Sekundární viktimizace	1
Nedůvěra ohrožené osoby v možnost řešení situace	1

Zpracováno na základě vlastního šetření

Životní situace, které pracovníci pomáhajících profesí považují za největší problém u ohrožených osob, kdy ohrožená osoba může mít tendenci situaci podcenit jsou následující: k největší shodě u dotázaných došlo u následujících situací: podceňování míry bezpečnosti a neuvědomování si rizik, existenční obavy, ztráta dětí. Dotazovaní se naopak nejméně shodli u následujících konkrétních situací: ohrožená osoba nevydrží s nasazenou energií, nedotáhne věc do konce, chybějící podpora rodiny či blízkého okolí, ambivalence ohrožené osoby vůči násilné osobě, nezvládnutí samoty, ztráta bydlení, nezpracování problému směřující k začarovanému kruhu, nový partner bude opět násilná osoba, absence náhledu ohrožené osoby na situaci, riziko růstu násilí při jeho řešení, komunikace mezi partnery, žárlivost, alkohol, předávání dětí násilné osobě, sekundární viktimizace, nedůvěra ohrožené osoby v možnost řešení situace.

Z výše uvedeného v obou subkapitolách je patrné, že ke shodě obav z konkrétních situací se tyto obavy ohrožených osob a dotázaných shodují u situací – finanční strádání (existenční obavy) a ztráta dětí (po odchodu od násilného partnera). Ohrožené osoby naopak nejvíce řeší samotu (strach ze samoty byl respondenty často skloňován u starších ohrožených osob). Jak je také patrné, ohrožené osoby často řeší strach z budoucnosti a nejistotu a dále obavy z reakce okolí a ztrátu bydlení. Respondenti na rozdíl od svých klientek cítí nejvíce obav z jejich podceňování míry bezpečnosti a neuvědomování si rizik.

Z výše uvedeného výčtu a pořadí konkrétních situací je patrné, že ohrožené osoby – klientky oslovených organizací se ztotožňují s uváděním obav z následků odchodu od násilného partnera jak je uvedeno v odborné literatuře.

Diskuze: S odvoláním na diskuzi v předchozí kapitole, výše uvedené srovnání - byť se jedná o zprostředkované informace, ukazuje rozdílnost pohledu ohrožených osob a oslovených profesionálů na problém, obavy, očekávání či uchopení pomoci. Zatímco ohrožené osoby primárně řeší případnou samotu po odchodu od partnera, u profesionálů (v tomto případě respondentů/respondentek) bylo na prvním místě podceňování míry bezpečnosti ohrožené

osoby. Vzácně se shodly situace nejen v obsahu ale i v pořadí - a to existenční obavy a ztráta dětí po odchodu od násilného partnera. Dalším nezanedbatelným faktorem obav u ohrožených osob je strach z budoucnosti, což od respondentů směrem ke klientkám vůbec nezaznělo. Proto s odkazem na diskuzi v předchozí kapitole shledávám nutnost propojení očekávání avšak s ohledem na potřeby klientek a sladit možnost správného uchopení pomoci s ohledem na kompetence nabízených možností.

14. Výskyt problémů v praxi, které zásadně ovlivňují osobnost klienta či jeho sociální schopnosti a sociální re/integraci v budoucím životě²⁹

Cílem této otázky bylo zjištění nejčastějších problémů u ohrožených osob, které mohou zásadně ovlivnit jejich osobnost a tím i jejich sociální schopnosti a možnost sociální re/integrace v budoucím životě. Respondenti/respondentky mohli/mohly uvést libovolný počet příčin. Příčiny nebyly taxativně vymezeny ani jmenovány.

Tabulka 8 (pokračování tabulky na s. 110)

Problémy ohrožených osob	Počet respondentů/respondentek
Deprese	8
Nízké sebevědomí a sebeúcta	14
Pocity bezmoci	11
Pocity vlastního selhání	10
Fobie	4
Posttraumatický stresový syndrom	7
Flashbacky	4
Snížená odolnost vůči stresu	8
Noční můry	7
Poruchy spánku	9
Střídání nálad	5
Poruchy příjmu potravy	5
Sebevražedné myšlenky	7
Zvýšená ostražitost	7
Ztráta zaměstnání	4
Změna bydliště	7

²⁹ Tato problematika byla diskutována prostřednictvím otázky č. 23 (viz příloha č.1)

Změna města	5
Změna kraje	3
Ztráta výdělku	5
Závislosti	5
Prudká změna životní úrovně	6
Nejistota	7
Neschopnost péče o děti	4
Neschopnost zastávat dosavadní náplň práce v zaměstnání	4
Pocity viny	3

Zpracováno na základě vlastního šetření

Mezi respondenty a respondentkami došlo ke shodě, že mezi nejčastější problémy, které zásadně ovlivňují osobnost ohrožené osoby či její sociální schopnosti a sociální re/integraci patří: její nízké sebevědomí a sebeúcta, pocity bezmoci, pocity vlastního selhání, poruchy spánku, deprese a snížená odolnost vůči stresu, změna bydliště, nejistota. Nejmenší shoda u dotázaných panovala u následně jmenovaných problémů: noční můry, sebevražedné myšlenky, zvýšená ostražitost, prudká změna životní úrovně, střídání nálad, poruchy příjmu potravy, změna města, ztráta výdělku, závislosti, fobie, flashbacky, ztráta zaměstnání, neschopnost péče o děti, neschopnost zastávat dosavadní náplň práce v zaměstnání, změna kraje a pocity viny.

Níže uvádím některé komentáře respondentů/respondentek:

- R 3: „Nejčastěji to bývá izolace oběti. Dále snižování sebevědomí oběti (sebeúcty, pocit nedokonalosti, kdy násilník obět zcela ovládne a ona má pocit, že je k ničemu, zde dochází i k problémům v zaměstnání.“
- R 8: „U starších žen – ohrožených osob je těžší motivace, která vede k postoji „lepší nedělat nic“, jsou pasivní. Pokud tyto ženy byly aktivní i dříve, pozitivně to ovlivňuje další pokračování. Je důležité, aby se dovedly nastartovat i v práci a ne jen v rodinném okruhu (rodina a děti). Je potřeba, aby znova nabyly sebedůvěry i v jiných oblastech.“
- R 9: „Obětem se těžko mění vzorce chování a jakékoliv násilí jim pak chybí.“
- R 14: „Problémy jsou u každého individuální, pocit selhání je typický.“

Diskuze: I když vzhledem k malému počtu respondentů nejde o reprezentativní vzorek, dá se konstatovat, že jejich vhléd do obtížnosti sociální integrace (či reintegrace – znovuzачlenění se) koresponduje s tím, co uvádí odborná literatura. Úspěšnost nabytí sociálních schopností (a jistě i sociálních dovedností) spolu se sociální re/integrací je zcela individuální. Jak je nastíněno ve výše uvedených komentářích, úspěšnost zapojení se zpět do běžného života závisí na mnoha faktorech, jako je například: izolace oběti násilnou osobou, její neustálé

snížení sebevědomí, pocit selhání, pasivní postoj u starších obětí partnerského násilí, schopnost aklimatizovat se v zaměstnání apod.

Vážnou překážkou v úspěšné re/integraci obětí partnerského násilí na pracovním trhu může být stalking či jeho současná významná forma – kyberšikana. Úskalí sociální re/integrace žen – obětí partnerského násilí v kontextu stalkingu či kyberšikany dosud žádná odborná literatura neuvedla. Stalkeré prostřednictvím internetu shromažďují soukromé informace o oběti, a tyto později využívá ke stalkingu či přímé komunikaci k oběti. Cílem kyberšikany je oběti ublížit nebo ji zesměšnit za použití elektronických prostředků. Toto nepřátelské chování se obvykle opakuje a ubližuje takovým způsobem, že se oběť nemůže bránit. Zahrnuje opakované výhružné a obtěžující e-mailové či SMS zprávy. Sofistikovanější stalkeré mohou využívat programů ke sledování odchozí či příchozí pošty oběti a následné její rozesílání, mohou podávat jejím jménem různé inzeráty (seznamka, prodej nemovitosti apod.), šířit pomluvy a nepravdivé informace o oběti aj., což v konečném důsledku může oběť natolik psychicky a sociálně diskvalifikovat, že pracovní místo musí opustit. Stalkingem se zabývá kapitola č. 1.3.2. Problematice sociální re/integrace se věnuje kapitola 4.3.2.

15. Nejčastější vhodná pomoc obětem partnerského násilí v rámci jejich sociální re/integrace v praxi pracovníků pomáhajících profesí³⁰

Cílem této otázky bylo zjistit, jaká forma pomoci ohroženým osobám je podle respondentů/respondentek nejvhodnější. Dotázaným byly taxativně předloženy následně uvedené možnosti: **zdravotní, psychiatrická, psychologická, sociálně – právní , jiné služby dle zákona č.108/2006,Sb. o sociálních službách.**

Všichni dotazovaní uvedli shodně na prvním místě **sociálně–právní a psychologickou pomoc**. Pět respondentů/respondentek však ještě dodalo svůj komentář k možnosti „jiné služby dle zákona o sociálních službách“: první respondent uvedl azylové zařízení a krizovou pomoc. Druhý respondent uvedl krizovou pomoc v kombinaci se sociálně-právní, posléze psychologickou pomocí, a poté podle situace ohrožené osoby. Jako třetí doplnila jedna respondentka bezplatné právní poradenství ohroženým osobám. Další respondentka pouze konstatovala, že sociálně terapeutické práce jsou na dlouhou trať, vrací se pouze ty osoby, které se neléčí. Jako poslední pátý dodatek je od respondentky, která uvedla, že nejvhodnější pomoc ohrožené osobě je podle její individuální potřeby a její situace.

³⁰ Tato problematika byla diskutována prostřednictvím otázky č. 24 (viz příloha č.1)

Diskuze: Domnívám se, že výsledek prvního místa sociálně právní a psychologické pomoci odpovídá realitě. Rozhodne-li se ohrožená osoba nějakým, byť elementárním způsobem svoji situaci řešit, žádá zpravidla nejprve právní a sociální pomoc, jelikož řeší existenční otázky pro případ odchodu od násilného partnera. V rámci výše uvedeného je sociální pracovník klíčovým aktérem práce s obětí partnerského násilí, klienta chápe v kontextu bio-psycho-sociální osobnosti, tudíž je schopen v rámci multidisciplinarity své profese posoudit situaci komplexně, zatímco ostatní profese nazírají na problém partnerského násilí pouze z úhlu svého oboru. Psychologickou pomoc ohrožená osoba hledá z důvodů zmatenosti, ambivalence, pocitů viny, strachu, studu, psychosomatických potíží atd.

16. Subjektivní hodnocení práce při návratu ohrožených osob do běžného života z pohledu pracovníků v pomáhajících profesích³¹

Respondentům/respondentkám byly taxativně nabídnuty následně uvedené možnosti: **vždy úspěšný, spíše úspěšný, spíše neúspěšný, vždy neúspěšný.**

Pod pojmem „vždy úspěšný“ si lze představit změnu dosavadního stavu a návrat ohrožených osob do plnohodnotného života (např. navázání kontaktu s užším i širším sociálním okolím, vybudování si nového zázemí, nástup do zaměstnání, odeznění psychosomatických potíží atd.). Pod pojmem „spíše úspěšný“ si lze představit např. dočasné odloučení ohrožené osoby od násilného partnera, schopnost oběti vyhledat v době krize odbornou pomoc, alespoň částečné fungování v sociálních vztazích, zajištění si oficiálního a pravidelného přísunu finančních prostředků – zaměstnání, brigáda či sociální dávky. Pojem „spíše neúspěšný“ definuje fungování ohrožené osoby alespoň na elementární bázi, kdy má zpřetrhané sociální kontakty, absolutní závislost na násilném partnerovi, ale přes neustálé návraty k násilnému partnerovi umí v době, kdy probíhá násilí, vyhledat pomoc. Pojem „vždy neúspěšný“ znamená debakl.

Výsledek šetření ukazuje tabulka č. 9:

³¹ Tato problematika byla diskutována prostřednictvím otázky č. 25 (viz příloha č.1)

Tabulka 9

Úspěšnost návratu ohrožených osob do běžného života	Počet respondentů/respondentek
Vždy úspěšný	0
Spíše úspěšný	9
Spíše neúspěšný	2
Vždy neúspěšný	0
Neklasifikovali	5

Zpracováno na základě vlastního šetření

Devět respondentů/respondentek ohodnotilo svoji práci s ohroženými osobami **za spíše úspěšnou** a dva respondenti/respondentky jako **spíše neúspěšnou**. Pět respondentů/respondentek úspěšnost své práce s ohroženými osobami **neklasifikovalo**. Pro možnost „vždy úspěšný“ a „vždy neúspěšný“ se nerozhodl/nerozhodla nikdo z dotázaných.

U míry úspěšnosti návratu ohrožených osob do běžného života došlo téměř u všech dotázaných ke shodě v ohledu na míře závislosti ohrožených osob na násilných partnerech a jejich individuálních kompetencích, rodinném zázemí, tedy jak dalece jsou oběti ochotné a odhodlané svoji situaci řešit. Ke shodě mezi dotázanými došlo i v konstatování častého faktu, že se ohrožené osoby po nějaké době ke svým partnerům vrací a to bez ohledu na míru předešlého násilí nebo odchází k jinému taktéž násilnému partnerovi. Dotázaní se shodli, že díky malé zpětné vazbě neví, co je u klientek nového. Podle mínění dotázaných je úspěšnost závislá na několika faktorech, jako např.: na osobnosti ohrožené osoby, na úspěšnosti prvního kontaktu s ohroženou osobou, zda-li nový přítel není opět násilná osoba, navázala-li ohrožená osoba nový bezproblémový vztah, na závislosti ohrožené osoby na osobě násilné, na rodinném zázemí ohrožené osoby i jejím sociálním zázemí.

Dvanáct oslovených respondentů/respondentek přidalo svůj komentář:

- R 1: „Nemám zpětnou vazbu, nevím.“
- R 2: „Ne vždy, ale spíše ano. Záleží na osobnosti ohrožené osoby a jejím rodinném zázemí či sociálním okolí (kamarádky).“
- R 3: „Máme-li zpětnou vazbu, registrujeme 95 % úspěšnosti tam, kde vztah začal opět fungovat a pokud je ohrožená osoba dostatečně silná.“
- R 4: „Ohrožená osoba se buď vrací zpět k násilné osobě nebo po nějaké době k novému násilnému partnerovi.“
- R 6: „To bohužel nedokážu posoudit. Záleží na mnoha faktorech – zda bylo partnerské násilí řešeno vykááním, či nízkoprahově, v jakém stadiu domácího násilí se ohrožená osoba nachází, jak situaci posuzuje, záleží na jejich kompetencích, závislosti na násilné osobě...“
- R 7: „Ohrožené osoby se ke svým násilným partnerům většinou vrací. Dlouho trvá, než se jejich psychický stav stabilizuje. Bývají zablokovány.“
- R 8: „Úspěch je, když ohrožená osoba vidí, co může udělat, a ví, že jí to za to stojí, je ochotná vynaložit úsilí pro změnu svého stavu, své situace.“
- R 9: „Ohrožené osoby si neumějí poradit se svým životem“.

- R 10: „Služba intervenčního centra je krátkodobá, většinou chybí zpětná vazba.....Někdy víme, že se klientce, klientovi daří, někdy se situace partnerského násilí opakuje s jiným nebo stejným partnerem, pokud jej vezme zpět, dochází i k opakovanému vykázáni.“
- R 11: „Na vině je patologie rodiny, kam se ohrožená osoba vrací.“
- R 12: „Někdy se podaří navázat první kontakt s ohroženou osobou, ale ta potom nechce spolupracovat – nejčastěji u případů, kde proběhl institut vykázáni. Ohrožené osoby většinou přijdou do intervenčního centra po vykázáni násilného partnera, ale mají snahu svoji situaci rychle řešit... Dozvídáme se spíše o těch úspěšných....Většina ohrožených osob co nechce pomoci, tak ani nespolupracuje.“
- R 14: „Nemám statistiky, někdo přijde pouze jednou.“

Diskuze: I když výsledek úspěšnosti či neúspěšnosti lze těžko měřit a hodnotit vzhledem k malému počtu respondentů a malé zpětné vazbě od jejich klientek, lze jen konstatovat, že z pohledu dotázaných převažuje spíše úspěšnost. Domnívám se, že nelze generalizovat, nicméně shledávám, že budou-li odborníci s rizikovými faktory ovlivňujícími úspěšnost nebo neúspěšnost re/integrace seznámeni a následně budou schopni tato rizika zpracovat do konkrétní podoby intervence nabízené ohrožené osobě, zvýší se pravděpodobnost úspěchu.

17. Znalost pracovníků v pomáhajících profesích o zahraničních zkušenostech s pomocí obětí domácího/partnerského násilí³²

Dotázaným respondentům/respondentkám byla dána omezená možnost odpovědi: **ano, ne**.

Ano uvedlo celkem **třináct** respondentů, z toho tři respondenti uvedli, že poznatky mají pouze z literatury, jedna respondentka uvedla, že částečně. **Ne:** uvedli tři respondenti/respondetky.

Diskuze: Informovanost odborníků v České republice o rozličných zahraničních modelech pomoci ohroženým osobám je nízká. Na základě tohoto zjištění lze konstatovat, že připravenost odborníků v pomáhajících profesích je stále na průměrné úrovni, neboť např. odborníci v pomáhajících profesích na rozdíl od lékařů či právníků se nemohou spolehnout na jeden jediný funkční model řešení problému. Zejména sociální pracovníci, kteří při existenci velkého počtu teorií metod a technik sociální práce jsou si vědomi toho, že každý jedinec je originální, autentickou a neopakovatelnou osobností. Tedy ani jeho životní příběh nelze hodnotit generalizovaně. Proto volí eklektický přístup (tzn. prolínání směrů a teorií). Bez znalostí již funkčních modelů je zcela nemožné nabízet pomoc s vědomím jisté variability intervence, tak aby byla účelná a efektivní.

³² Problematika znalosti o konkrétních zahraničních zkušenostech s pomocí obětí domácího/partnerského násilí a znalostí konkrétních zahraničních modelů byla diskutována prostřednictvím otázek č. 12 a č. 13 (viz příloha č. 1)

18. Znalosti konkrétních zahraničních modelů pomoci obětem domácího/partnerského násilí

Někteří respondenti uvedli pouze jednu zemi, někteří naopak uvedli několik zemí najednou. Jeden respondent k dotazu dodal: „V rámci celé EU je třeba vyzdvihnout, že podpora ze strany států v EU směrem k nestátním neziskovým organizacím (NNO) v rámci sociálních služeb je podstatně vyšší, kdy tyto organizace přebírají de facto práci statutárních orgánů.“

Pro přehlednost jsem sestavila tabulku č.10:

Tabulka 10

Stát	Počet respondentů/respondentek
Rakousko	8
Slovenská republika	3
USA	3
Velká Británie	2
Nizozemí	3
Finsko	1
Německá spolková republika	1
Španělsko	2
EU	2

Zpracováno na základě vlastního šetření

Z tabulky č.10 vyplývá, že nejvíce respondentů má povědomí o pomoci ohroženým osobám v Rakousku, po němž následují státy – Slovenská republika, USA a Nizozemí, dále Velká Británie, Španělsko a státy EU. Nejméně respondentů/respondentek jmenovalo Finsko a Spolkovou republiku Německa.

Diskuze: Multidisciplinární výcvik byl převzatý z rakouského modelu a byl aplikován i v ČR.

19. Převažující typ pachatelů partnerského násilí³³

Respondenti/respondentky vybírali/y z níže uvedené kategorizace násilných osob:

³³ Problematika násilných osob, jejich kategorizace, práce a nabídky služeb byla diskutována prostřednictvím otázek č. 14, č. 15, č.16 a č. 17 (viz příloha č.1)

- a. Osoba dvojí tváře bez výrazných znaků psychopatologie, která produkuje problematické, násilné chování pouze ve svém soukromí ve vztahu k blízké osobě (partnerce)
- b. Obecně násilná osoba, u které se vztahové násilí kombinuje s dalšími problematickými (antisociálními) sklony i mimo jadernou rodinu
- c. Násilník, u kterého dominují problémy závislosti – alkoholismus, drogový abúzus, gamblerství
- d. Násilník s psychickou zátěží (porucha osobnosti)

Pro kategorizaci pachatelů partnerského násilí užívám klasifikaci Čírtkové (2008, s.39-40), která ji vypracovala jako základní vodítko pro praktiky. Zejména z tohoto důvodu je klasifikace psaná názorně a srozumitelně pro odborníky z různých oborů i profesí. Lze říci, že tak zajistí vyšší míru shody pro jednotlivé kroky plánovaných intervencí.

Tabulka č.11 ukazuje přehled, s jakým typem pachatele partnerského násilí se jednotliví respondenti u svých klientek nejčastěji ve své praxi setkali:

Tabulka 11

Typ pachatele partnerského násilí	Počet respondentů/respondentek
Osoba dvojí tváře bez výrazných znaků psychopatologie	6
Obecně násilná osoba	0
Násilník, u kterého dominují problémy závislosti	2
Násilník s psychickou zátěží	1
Osoba dvojí tváře + násilník s psychickou zátěží	3
Násilník, u kterého dominují problémy závislosti + násilník s psychickou zátěží	1
Osoba dvojí tváře bez výrazných znaků psychopatologie + násilník s psychickou zátěží	1
Osoba dvojí tváře + obecně násilná osoba + násilník s problémy závislosti + násilník s psychickou zátěží	2

Zpracováno na základě vlastního šetření

I zde lze konstatovat, že je preferován typ násilné osoby – osoba dvojí tváře bez výrazných znaků psychopatologie, která produkuje problematické, násilné chování pouze ve svém soukromí ve vztahu k blízké osobě (partnerce). Z kumulovaných typů násilných osob byla nejčastěji respondenty/respondentkami označovaná osoba dvojí tváře v kombinaci s násilníkem s psychickou zátěží. Dále to byl typ násilníka, u kterého dominují problémy

závislosti a kombinovaný typ násilné osoby – osoba dvojí tváře + obecně násilná osoba + násilník s problémy závislosti + násilník s psychickou zátěží. K nejmenší shodě u respondentů/respondentek došlo u typů: násilník s psychickou zátěží; násilník, u kterého dominují problémy závislosti + násilník s psychickou zátěží a osoba dvojí tváře bez výrazných znaků psychopatologie + násilník s psychickou zátěží. Žádný z dotázaných neuvedl obecně násilnou osobu.

Dotázaní respondenti při hodnocení této části dotazníku uvedli, že při hodnocení klasifikace násilných osob vycházeli pouze z informací a popisů svých klientek – obětí partnerského násilí. Pokud svá hodnocení dotazovaní komentovali, ve svých výpovědích se shodli na obtížnosti klasifikace násilných osob, neboť převážná část těchto osob je kumulací či kombinací dvou nebo více typů kategorií násilných osob.

Níže uvádím některé komentáře respondentů/ respondentek:

- R 2: „Typ násilné osoby dvojí tváře považuji za ďábelskou kombinaci.“
- R 5: „Alkohol u násilných osob nebývá primární.“
- R 6: „K odpovědi na tuto otázku nejsem zcela kompetentní. Ale uvedla bych spíše *násilník s psychickou zátěží* u kterého dominují problémy závislosti.“
- R 8: „Typ násilné osoby – osoba dvojí tváře bývá nízkoprahový klient, typ násilné osoby se závislostí převažuje u institutu vykazání.“
- R 10: „Na základě praxe se domnívám, že všechny uvedené typy násilných osob se vyskytují ve stejné míře. Některé se prolínají. Například: porucha osobnosti + alkohol.“
- R 12: „Typy násilných osob se často kumulují.“
- R 14: „Typ násilníka je promíchaný. Nejméně se setkáváme u našich klientek s typem b. násilné osoby – tj. obecně násilná osoba.“

Diskuze: Jak v odborné literatuře, tak v praxi neexistuje „čistý typ“ pachatele domácího (respektive partnerského) násilí. Klasifikaci násilných osob je věnována v teoretické části této rigorózní práce kapitola č. 5.3.

20. Případná potřeba práce s násilnou osobou

Dotázaní respondenti/respondentky měli/měly dvě omezené možnosti odpovědi: **ano-ne**.

Všichni volili kladnou odpověď.

Z výše uvedeného vyplývá, že všichni respondenti považují práci s násilnou osobou za nutnou.

Ačkoliv došlo ke shodě všech dotázaných, pouze **čtyři** dotázaní respondenti/respondentky uvedli/uedly svůj komentář. Respondenti/respondentky, kteří přidali/přidaly svůj komentář, se domnívají, že práce s násilnou osobou má cenu u méně závažných případů. Zároveň vyjádřili názor, že programy pro násilné osoby by mohly fungovat na bázi alternativního

trestu, měly by však být adresné. Skepse k účinnosti a efektivnosti těchto programů panovala směrem k násilným osobám s poruchou osobnosti či sociopatickou poruchou osobnosti.

Uvádím citace jednotlivých připomínek:

- R 1: „Ano, ale nevím, jestli je nutná. Ale může být dobrá.“
- R 3: „V případě, že je vůbec ochoten situaci řešit. Ze 70 % je snaha o navázání spolupráce s násilnou osobou bez výsledku.“
- R 6: „Považuji za nutné nabídnout násilné osobě možnost na sobě pracovat a své chování tak změnit. Například v méně závažných případech – i coby formou alternativního trestu. Nicméně v případě, kdy bude násilnou osobou psychopat či sociopat se takováto nabídka mine účinkem. Domnívám se, že nařízení soudu by v tomto případě bylo neefektivní, tyto osoby jednájí účelově.“
- R 8: „Ano, ale ne paušálně“

Z výpovědí dotázaných lze vyvodit, že převládá určitá skepse k efektivním výsledkům práce s násilnou osobou. U osob se sociopatickou či psychopatickou poruchou osobnosti předpokládají účelovost jednání, navíc většina násilných osob není ochotna svoji situaci nijak řešit.

Diskuze: O důležitosti práce s násilnou osobou hovoří proti tomu zahraniční zkušenosti. Jak uvedla při konzultaci ředitelka o.s. ROSA dne 21.5.2010, například zkušenosti z výzkumů v USA (Minnesota) ukázaly, že při dlouhodobé paralelní práci s násilnou a ohroženou osobou se o 50 % snížilo fyzické násilí páchané násilnou osobou, i když se tím zvýšil počet násilí psychického. Z toho vyplývá, že uvedená skepse uvedených odborníků a jistá míra nechuti nabízet příslušné programy či se na nich podílet ohrožuje viktimizované osoby.

21. Formy práce s násilnou osobou

Respondenti/respondentky měli/měly možnost volby práce s násilnou osobou mezi formou **dobrovolnou** nebo **povinnou, na základě legislativní úpravy**.

K **dobrovolné** formě práce s násilnou osobou se hlásili celkem **čtyři** respondenti. Svoje odůvodnění, proč zastávají názor dobrovolné báze práce s násilnou osobou nijak nekomentovali, pouze přiznali, že s prací s násilnou osobou nemají žádné teoretické ani praktické zkušenosti.

Pro **povinnou** práci s násilnou osobou **na základě legislativní úpravy** se přiklonilo **deset** respondentů/respondentek. Celá tato skupina se identicky shodla na nutnosti úpravy zákona pro násilné osoby, který by násilným osobám ukládal povinnost podrobit se programu s odbornou pomocí a to formou terapeutických programů. Svá tvrzení odůvodnili tím, že partnerské násilí a domácí násilí celkově je patologický jev. Tento program by měl být násilným osobám ukládán na základě znaleckého posudku, který by doporučil typ léčení.

Program práce s násilnými osobami by měl být systémově podchycen. Skupina respondentů se také shodla na tom, že v ČR dosud chybí zkušenosti s odbornou prací s násilnými osobami. Odlišnost názorů či postojů k povinným programům pro násilné osoby se v této skupině respondentů/respondentek neukázala. Respondenti/respondentky se spíše doplňovali/doplňovaly v jednotlivých intencích: nutnost odborné pomoci vzhledem k časté recidivě, absence programů pro násilné osoby s poruchou osobnosti, násilná osoba by měla mít možnost své chování s někým konzultovat. Jedna respondentka uvedla, že někdy jde o provokaci žen - ohrožených osob, někdy jde o situační agresi nebo krizi, kdy je potřeba násilnou osobu učít zacházet s agresi.

Následně cituji některé komentáře:

- R 1: „Dobrovolně by nikdo nešel. Pachatel by se měl o svém chování minimálně s někým pobavit (například na PMS).“
- R 2: „Jsem pro povinnost násilné osoby podrobit se terapii. Je to však otázka efektivity.“
- R 4: „Myslím, že by měl být upraven zákon tak, aby pachatel musel řešit s odbornou pomocí svůj problém, jelikož dochází k časté recidivě.“
- R 7: „Chce to systémově podchytit, protože násilné osoby jsou většinou psychopati, mají problémy s alkoholem. Násilné osoby se prakticky nemají kam obrátit. Někdy jde o provokaci žen-ohrožených osob, někdy jde o situační agresi nebo krizi, kdy je potřeba násilnou osobu učít zacházet s agresi.“
- R 11: „V České republice je dosud velká nezkušenost organizací s prací s násilnou osobou.“
- R 16: „U dlouhodobého domácího či partnerského násilí jde o ochranu společnosti. Je zkušenost, že většina násilných osob je agresivní i ke svému okolí. V současné době se stále neví, co s násilnými osobami. Základem by měl být znalecký posudek, který by doporučil typ léčení.“

Je tedy více než zřejmé, že postoj k zavedení povinných programů pro násilné osoby, i když v ČR dosud chybí praktická zkušenost s těmito programy, je kladný.

Pro kombinovanou formu práce s ohroženou osobou byli **dva** respondenti. První respondent zastává názor, že práce s násilnou osobou dobrovolnou formou má smysl u těch, kteří chtějí pomoci, ale nezvládají to. Tvoří však malé procento násilných osob. Povinná léčba na základě legislativní úpravy by měla být zavedena kvůli zpětné vazbě agresorovi, že jeho chování je nepřijatelné. Podle respondenta je nutná práce s celou rodinou. Druhý respondent, který také zastává kombinovanou formu programů pro násilné osoby, svůj názor odůvodnil argumentem, že by většina násilných osob sama do terapie nešla.

Z výše uvedených odpovědí vyplývá, že dotázaní by dobrovolné programy pro násilné osoby směřovali pouze k motivovaným násilným osobám, které chtějí pomoci, ale nezvládají to. Ostatní násilné osoby by se podle dotázaných měly podrobit programům povinně na základě soudního rozhodnutí. O typu léčení by měl rozhodnout znalecký posudek. Účelem těchto

programů by bylo poskytnutí zpětné vazby násilným osobám. Dále vyplynulo, že v ČR dosud chybí zkušenosti s provozováním programů pro násilné osoby.

Diskuze: Zde se odkazují na výčet programů pro násilné osoby v ČR v teoretické části mojí rigorózní práce v kapitole č. 5.4. Návrhy řešení: programy pro násilné osoby by měly nabízet širší spektrum forem pomoci, a to počínaje poradenstvím a konče terapeutickými programy, kde by měly násilné osoby mít možnost docházet jak do otevřených tak i do uzavřených terapeutických skupin. Jako klíčovou možnost řešení shledávám zřízení svépomocných skupin, zejména na bázi anonymity účastníků, což zvýší pravděpodobnost, že násilník překročí stud a nejistotu. Práce s pachatelem však ztrácí smysl, pokud nejsou identifikovány a následně v co největší míře odstraněny spouštěče. Tedy např. pokud násilná osoba neřeší svůj problém se závislostí, úspěšnost terapie je nulová.

22. Případná absence konkrétní služby vhodné pro násilné osoby

V této otázce měli dotazovaní možnost volných výpovědí. Následně cituji některé komentáře:

- R 1: „Jde spíše o zpětnou vazbu agresorovi, je nutná práce s celou rodinou.“
- R 2: „Zatím tyto služby teprve vznikají, proto není velký výběr.“
- R 3: „Podle mého názoru by měla být povinná psychiatrická vyšetření násilných osob a následně konzultace v poradně.“
- R 4: „Je potřeba větší osvěta o zařízeních zabývajících se domácím násilím. Je však špatná dostupnost služeb a poradenství mimo naše město P.“
- R 5: „Měl by vzniknout specifický program pro práci s násilnou osobou, ať už ve výkonu trestu, v ochranném léčení v psychiatrické léčebně nebo ambulantně. Léčebný terapeutický program by však měl mít strukturu (nácviky, skupinová a individuální terapie)“
- R 6.: „Násilné osoby mohou nyní vyhledat pomoc v poradnách pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, nebo u soukromého psychologa. Bohužel neexistuje ucelená metodika (terapie), jak s násilnou osobou pracovat. Důležitým faktorem je, aby násilná osoba chtěla změnu, to znamená, aby věděla, že má problém a chce ho řešit, jen neví jak.“
- R 8: „Pro násilné osoby je potřeba vytvořit síť pracovišť a poraden, je potřeba psychosociální druh služeb, transparentní způsob pomoci a poradenství násilným osobám, je nutné respektovat práva násilných osob, je třeba vytvořit metodiku profesionálního postupu a standardy pro práci s násilnou osobou, snažit se motivovat agresora ke spolupráci.“
- R 9: „Chybí individuální a skupinová terapie pro násilné osoby.“
- R 10: „Chybí specializované programy pro pachatele domácího násilí“.
- R 11: „Aby se násilná osoba při institutu vykazání musela někam dostavit, například na skupinovou terapii, jako je tomu v USA.“
- R 12: „V Praze se již touto problematikou zabývá VIOLA a Diakonie. Je třeba veřejnost více informovat. Jde o zklidnění pachatele.“
- R 13: „Bylo by potřeba založit terapeutické skupiny pro násilné osoby, kde by se například naučili práci s tělem. Také by mělo jít o dlouhodobou práci paralelně s násilnou ohroženou osobou.“
- R 14: „V rámci institutu vykazání, by měl určitě pachatel docházet do nějakého programu. V našem městě však tato služba není.“
- R 15: „Postrádám specializovanou psychoterapii pro násilné osoby.“
- R 16: „Chybí individuální a následně skupinová psychoterapie násilných osob.“

Konkrétně odpovědělo celkem **patnáct** respondentů. **Deset** respondentů shodně uvedlo, že neexistuje ucelená metodika programů pro násilné osoby. Dále od respondentů/respondentek

následovaly jednotlivé postřehy a připomínky k absenci služeb pro násilné osoby, které uvádím: povinná psychiatrická vyšetření násilných osob, konzultace v poradně, absence psychosociální sítě služeb pro násilné osoby, nízký počet organizací pro násilné osoby, absence specifických programů pro násilné osoby (např. ve VTOS, ochranné léčení v PL apod.).

Diskuze: Podle mého názoru chybí pro násilné vykázané osoby možnost dočasného azylového ubytování a možnost jednorázové finanční výpomoci. Je chvályhodné, že se již změnil trend pomoci směrem k ohroženým osobám, ale pokud je ohrožená osoba vykázaná, hrozí jí situace, že se ocitne bez možnosti střechy nad hlavou a financí, což může vést k postupnému sociálnímu vyloučení a následnému pokračování a eskalaci psychopatologického chování. Proto jak u ohrožených osob, tak i u osob násilných, je třeba musltidisciplinární a interdisciplinární spolupráce a zároveň propojenost sociálních služeb a terapeutických programů pro násilné osoby. Dosud chybí metodika pro práci s násilnou osobou. Vzhledem k širokému spektru typů pachatelů, by terapeutické či socioterapeutické programy měly být „šité na míru“ jednotlivým typům násilných osob.

23. Rozsah služeb pro oběti domácího/partnerského násilí³⁴

Respondenti/respondentky měli/y možnost výběru z následující variety: **odborné sociální poradenství, krizová pomoc – terénní, ambulantní nebo pobytová, jiné služby (upřesnění druhu poskytovaných služeb)**

Oslovila jsem celkem **šestnáct organizací** a provedla celkem **šestnáct rozhovorů**. Odborné **sociální poradenství** poskytuje celkem **osm** oslovených organizací. Co se týká **krizové pomoci**, organizace poskytují nejrůznější typy krizové pomoci : **terénní – šest** organizací, **terénní výjezdovou – tři** organizace, **doprovod klientely – jedna** organizace; **ambulantní - šestnáct** organizací; **pobytovou službu s vlastním azylovým domem s utajenou adresou** poskytují **tři** oslovené organizace, **jedna** oslovená organizace **využívá služeb jiných NNO s utajenou adresou**, **azylový dům** provozuje **jedna** oslovená organizace.

Psychologické služby poskytují **tři** oslovené organizace, **právní služby** poskytují **čtyři** organizace, **individuální psychoterapii** provozují **tři** organizace a **skupinovou psychoterapii** provozuje **jedna** organizace, **krizovou intervenci** provozuje **jedna** organizace, **internetové poradenství** nabízí **jedna** organizace, **krizovou pomoc** poskytuje **jedna** organizace, **sestavení bezpečnostního plánu, pomoc při vypracování písemných žádostí**

³⁴ Rozsah služeb pro oběti domácího/partnerského násilí byl diskutován prostřednictvím otázky č. 1 (viz příloha č.1)

a jejich podání nabízí jedna organizace, zprostředkování ostatních služeb poskytuje jedna organizace.

Diskuze: V České republice zabezpečují péči o ohrožené osoby nestátní organizace. Jsou to intervenční centra, která v ČR fungují od roku 2007, dále občanská sdružení (např. Bílý kruh bezpečí, Acorus o.s., ROSA o.s., La Strada ČR, Elektra, ProFem) či církevní organizace (např. Diakonie České církve evangelické, Slezská diakonie, Charita ČR). Jak uvádím v příloze č. 3, počet intervenčních center v ČR je celkem patnáct a jsou umístěna v každém kraji. Tato centra poskytují ohroženým osobám intenzivní krátkodobou pomoc s možností přesměrování těchto osob (podle jejich individuálních potřeb a konkrétní situace) do dlouhodobější péče návazných organizací. Jsou koncipovaná nejen jako pracoviště, která poskytují obětem psychosociální pomoc, ale zároveň koordinují vzájemnou informovanost ostatních spolupracujících organizací a rovněž interdisciplinární spolupráci na krajské úrovni. S oběťmi domácího/partnerského násilí aktivně pracují některé azylové domy (dům pro matky s dětmi). Poradenství ohroženým osobám poskytují též občanské poradny nebo telefonické linky DONA linka a linky důvěry. Obě linky poskytují telefonickou krizovou pomoc nonstop. K přednostem těchto telefonických služeb patří i záruka vysoké míry anonymity a jejich cenová dostupnost, neboť služby tohoto charakteru jsou poskytovány zdarma. Organizacemi, jenž aktivně pracují s ohroženými osobami věnuji kapitolu v příloze č.3.

24. Případný pocit bezmoci u pracovníků v pomáhajících profesích při práci s hroženými osobami³⁵

Dotázaným byla opět nabídnuta varianta možností odpovědí **ano-ne**.

Tabulka 12

	Respondenti	Respondentky
Ano	1	11
Ne	3	1

Zpracováno na základě vlastního šetření

Tabulka č.12 ukazuje, že občasný pocit bezmoci při výkonu své práce s ohroženým osobami z osloveného vzorku dotázaných prožívá **jedenáct žen** a pouze **jeden muž**. Naopak **tři muži** a **jedna žena** uvedli, že pocitům bezmoci nepropadají.

Pouze dva oslovení respondenti uvedli ke svým odpovědím následující vysvětlení:

³⁵ Problematika případného pocitu bezmoci u pracovníků pomáhajících profesí a identifikace konkrétních situací vyvolávajících tento pocit byla diskutována prostřednictvím otázek č.18 a č. 19 (viz příloha č.1)

- R 1: „Systém jako celek by měl fungovat lépe. Pocit bezmoci k ohrožené osobě nepocit'uji, spíše údiv, čeho jsou lidé schopni – ohrožená osoba vydržet, násilná osoba udělat.“
- R 3: „Velmi často po prvním sezení víme, že klientce se nedá pomoci, protože je de facto zvyklá na způsob života, který vede a zároveň si nedovede představit jeho jinou formu. Zde funguje výborně teorie, že pachatel dostane oběť do izolace a ta se stává závislou. Ale i v tomto případě je třeba zkusit správnou formou klientce pomoci.“

Vzhledem k tomu, že důvod svých kladných či záporných odpovědí dotazovaní nijak nekomentovali, lze těžko validně vyvodit, co je k jejich pocitům bezmoci vedlo. Pouze z výše uvedených komentářů lze okrajově usoudit, že panuje u profesionálů určitá míra skepse o smysluplnosti pomoci svým klientkám, neboť tyto klientky mají již zavedený určitý způsob života, jehož formu nemají v úmyslu měnit. Dílem se na tomto podílí dlouhodobá izolace ohrožené osoby, která ji vede k závislosti na násilném partnerovi. Jak také vyplývá, pocit bezmoci může nahrazovat u dotázaných naopak údiv na tím, kolik toho ohrožená osoba vydrží a čeho všeho je násilná osoba schopná.

Diskuze: Život ohrožené osoby se pohybuje v provázanosti dynamiky a cyklech partnerského násilí (fáze narůstání tenze, fáze násilí, fáze „líbánek“, klidu), jejichž důsledkem je v mnoha případech tzv. Stockholmský syndrom, o kterém jen málo laiků i odborníků ví, že se u ohrožené osoby jedná o specifický emocionální vztah ke svému trýzniteli. Proto si málo lidí uvědomuje a ví, co ohrožená osoba ve skutečnosti prožívá a proč se tak chová, i když se to zdá podivné a nepochopitelné až „nenormální.“ Ve skutečnosti se jedná o reakci viktimy na nenormální situaci, v níž žije. Další příčinou je podle mého názoru nedostatečné proškolení pracovníků v pomáhajících profesích, nedostatečná autenticita, vhléd a akceptace faktu, že svět klienta je naprosto odlišný od světa pomáhajícího a tím pádem se vzájemná očekávání mohou míjet a způsobovat skepsi na obou stranách. Ohrožená osoba má pocit, že není dostatečně chápána a nabízené formy intervence se mívají s jejími potřebami (k čemuž reálně může dojít). Naproti tomu odborník má pocit, že ohrožená osoba nabízenou pomoc odmítá. Pro zachování nadhledu nad situací shledávám nutné zavedení pravidelných supervizí v jednotlivých organizacích a zároveň pořádání případových konferencí. Jistou příčinou bych shledala i v tom, jak společnost pojímá problematiku partnerského násilí vedoucí k následné viktimizaci ohrožené oběti, neboť partnerské násilí je z pohledu odborné veřejnosti patologický jev. Přerámováním podávaných informací by spíše laická veřejnost měla dostávat informace o práci s problémem násilných osob formulované takovým způsobem, že problém je na straně násilné osoby a ne na straně osoby ohrožené. Ve zjednodušeném pojetí se jedná o práci s teorií labelingu.

25. Identifikace konkrétních situací vyvolávajících pocit bezmoci u pracovníků v pomáhajících profesích

Konkrétní situace vedoucí dotázané k pocitu bezmoci jsem diferencovala do oblastí **legislativní, psychologické, sociální a jiné**. Osloveným respondentům/respondentkám byla v jednotlivých kategoriích dána možnost odpovědi podle vlastního samostatného uvážení:

Tabulka 13

Oblast	Počet konkrétních situací
Legislativní	9
Psychologická	3
Sociální	2
Jiné	5

Zpracováno na základě vlastního šetření

V **legislativní** oblasti vyjádřilo pocit bezmoci **deset** dotazovaných, avšak pouze devět z nich uvedlo konkrétní situaci. Dva respondenti jako důvod své bezmoci v oblasti legislativní shodně uvedli absenci či nedostatek právních norem v oblasti problematiky domácího násilí. Ostatní respondenti/respondentky uvedli/uvedly každý/každá jednotlivé, samostatné konkrétní následující situace: špatná úprava institutu trvalého pobytu, pokud soud nevyhodnotí domácí násilí a určí střídavou péči, kladení větší pozornosti na matku coby ohroženou osobu než na dítě - svědka domácího násilí, špatná ochrana ohrožených osob, pomalá práce soudů, ohrožené a násilné osoby s duševních chorobou nelze donutit léčit. Šest dotazovaných problémy v legislativě, které by je vedly k pocitu bezmoci, neshledalo.

V oblasti **psychologické** zazněly od celkem třech dotazovaných jako nejčastější důvod pocitu bezmoci následně uvedené situace: syndrom vyhoření, malá podpora zabezpečení služby pracovníků pomáhajících profesí a únava. Každý z dotazovaných uvedl pouze jednu samostatnou situaci. Devět respondentů neshledalo žádný problém v oblasti psychologické.

Pocit bezmoci v oblasti **sociální** uvedlo celkem **šest** respondentů/respondentek. Své pocity bezmoci vyjádřili/vyjádřily následujícími konkrétními situacemi: čtyři resopontenti/respondentky uvedli/uvedly ztrátu bydlení, dva uvedli nízký počet azylových domů. Žádný problém v oblasti nebyl shledán od dvou respondentů/respondentek.

V oblasti **jiné** čili nezařaditelné uvedlo pocit bezmoci celkem **pět** dotázaných. Každý/každá z nich uvedli/vedly jednotlivé následně uvedené konkrétní situace: závislost ohrožené osoby na násilné osobě, seběhne-li se více faktorů u jednotlivých případů a pomoc nevyjde, ohrožená osoba neumí vystoupit z kruhu násilí a něco změnit, pokud se nic neděje, je to kvůli tomu, že ohrožená osoba nechce, ohrožená osoba není připravena a motivovaná uskutečnit nějaké kroky směrem k rodině a dětem.

Do žádné z výše uvedených kategorií **se nezařadily** tři respondentky. První respondentka je přesvědčená, že všechny uvedené problémy se v podstatě dají řešit. Bezmoc zažívá tehdy, když lidé nedělají to, k čemu mají kompetenci (policie, OSPOD, soudy, sociální pracovníce) a ona to nemůže ovlivnit. Druhá považuje za velmi vážnou situaci, když klientka – ohrožená osoba zlehčuje situaci a rozhodne se dát ještě násilné osobě šanci. Také se domnívá, že ohrožená osoba by neměla platit 500 Kč za podání návrhu na předběžné opatření, či hradit soudní poplatky. Třetí respondentka uvedla, že propadá pocitu bezmoci, když klientka ještě není schopná situaci řešit, ale děti už zasahují na její ochranu jako ochránci.

V oblasti legislativní byl nejčastěji zmiňován nedostatek či absence právních norem, v oblasti psychologické zazněly „stížnosti“ spíše směrem k profesionálům, kdy byl skloňován syndrom vyhoření či únava nebo malá podpora profesionálních pracovníků. V sociální oblasti tak jako v předešlých otázkách zazněly: ztráta bydlení a nízký počet azylových domů. V oblasti jiné byla nejvíce skloňována závislost ohrožené osoby na násilné osobě a její neschopnost opustit kruh násilí z několika důvodů: např. ohrožená osoba nechce nebo ještě není připravena provést zásadní krok ke změně dosavadního života. Kritika rovněž směřovala do řad profesionálů ve smyslu neplnění svých kompetencí, dále bagatelizace situace ohroženou osobou, či úhrada soudních poplatků ohroženou osobou.

Diskuze: Legislativa v ČR v oblasti ochrany osob ohrožených domácím násilím je poměrně čerstvá, tudíž jsou dosud malé zkušenosti v aplikaci příslušných zákonů. Výsledek této otázky koresponduje s otázkou č. 4, neboť legislativa sama o sobě nebyla kritizovaná. Kritika respondentů/respondentek směřovala k její aplikaci v praxi. Jako řešení shledávám nutnost supervize v jednotlivých profesních disciplínách, které přichází do kontaktu s problematikou partnerského násilí. Významnou roli může hrát i současná nedostatečnost služeb sociální sítě.

26. Procentuální odhad počtu klientů (mužů i žen) – obětí partnerského násilí, kteří se obrátili se žádostí o pomoc opakovaně³⁶

Dotázaní měli sami odhadnout výši procentuálního odhadu vracejících se ohrožených osob do jejich organizace. Výsledek uvádím viz níže :

Tabulka 14

Procentuální odhad počtu ohrožených osob, které opakovaně žádaly o pomoc	Počet respondentů/respondentek
3%	1
5 %	1
10 %	5
10 % - 20 %	1
15 % -20 %	1
20%	2
20 % -30 %	1
30 %	1
40 %	1
60 %	1
60 % - 70 %	1

Zpracováno na základě vlastního šetření

Z tabulky č.14 vyplývá, že podle pěti respondentů/respondentek se opakovaně s žádostí o pomoc vrací deset procent jejich klientek a dva respondenti/respondentky uvedli dvacet procent opakovaných návratů svých klientek. K největší shodě u respondentů a respondentek došlo u **deseti až dvaceti procentní návratnosti klientek.**

Níže uvádím některé komentáře respondentů/respondentek:

- R 2: „ Ohrožené osoby vstupují často rychle do nových vztahů rovněž s násilnou osobou.“
- R 3: „Většina vracejících se ohrožených osob přichází se stejným problémem, ale jiným partnerem.“
- R 5: „Devadesát pět procent ohrožených osob začne svoji situaci řešit.“
- R 7: „ Některé ohrožené osoby se u nás objeví jedenkrát, někteří jsou s námi v kontaktu dlouhodobě, je to těžké odhadnout.“

Diskuze: Výše uvedené souvisí s předešlou otázkou, tudíž poukazují na uvedenou četnost opakovaných žádostí o pomoc u ohrožených osob v rozmezí 10 % - 20 %. Domnívám se, že

³⁶ Tato problematika byla diskutována prostřednictvím otázky č. 26 (viz příloha č.1)

je třeba zdůraznit nutnost umění komunikace s ohroženými osobami, aby tyto osoby neměly zábrany vyhledat pomoc opakovaně.

27. Případná existence zpětné vazby o dalším sociálním fungování klientů (mužů a žen) oslovených organizací³⁷

Respondenti/respondentky volili/volily z předem určených a omezených možností výběru odpovědí: **o všech, pouze o některých, o žádných.**

Tabulka 15

	Počet respondentů
O všech	1
Pouze o některých	15
O žádných	0

Zpracováno na základě vlastního šetření

Zpětnou vazbu o všech klientech (mužů i žen) uvedl pouze jeden respondent, ostatních patnáct respondentů/respondentek uvedlo, že mají zpětnou vazbu pouze o některých.

Diskuze: Lze to vysvětlit tím, že ohrožené osoby, které vyhledaly pomoc u některé z organizací pomáhajících ohroženým osobám, se zpětně cítí stigmatizovány formou řešení své tíživé a krizové životní situace, mohou se stydět, že se opět vrátily ke svému násilnému partnerovi, využití pomoci a služeb organizací mohou považovat za uzavřenou kapitolu svého života.

Jako druhou možnost vysvětlující uvedená zjištění (a tu bych osobně považovala za alarmující) je, že odborníci nesledují další osudy svých klientek a na riziko relapsu či recidivy neupozorňují a tím jim vlastně možnost návratu neumožňují. Toto je však pouze má domněnka, která by byla ověřitelná pouze u klientek.

Možností řešení je výzkum zaměřený na zkušenosti klientů s jednotlivými službami a formami pomoci.

³⁷ Problematika zpětné vazby od klientek byla diskutována prostřednictvím otázky č. 27 (viz příloha č.1)

Závěr

Klíčovým tématem práce bylo aktuální zjištění dopadu partnerského násilí na ženy (v heterosexuálních vztazích) v kontextu rizika sociálního vyloučení a sociální dez/integrace. Přestože literatura poukazuje na fakt, že násilí na ženách má značné psychické, psychosociální a zdravotní následky – s dopadem např. na zdravotnictví a trh práce, stále ještě neexistují seriózní výzkumy (ani odborná literatura) o ekonomických dopadech partnerského násilí s ohledem na vysoké riziko sociálního vyloučení a sociální dezintegraci ohrožených osob. V práci se proto často odkazují spíše na výsledky dílčích výzkumů, vlastní poznatky z dlouholeté praxe a v diskuzi a závěrečném doporučení pak vše doplňují o výstupy z provedeného šetření. A ačkoli jsem si vědomá toho, že se spíše jedná o sondu, jejíž výstupy nelze zobecnit na celou cílovou skupinu v ČR, domnívám se, že vzhledem k specifičnosti hl.m. Prahy a tedy i jejím možnostem, lze předjímat, že ve zbytku ČR - až na lokální výjimky - bude situace stejná, ne-li horší.

Lze tedy konstatovat, že dílčí výsledky šetření potvrdily, že dopad partnerského násilí na možné sociální vyloučení a sociální dezintegraci obětí tohoto násilí je prokazatelný, nicméně jej nelze dát do přímé úměry, neboť na procesu propadu do sociálního vyloučení a následné sociální dezintegrace se často současně podílejí i následující faktory, jako např.:

- nedostatečné znalosti zahraničních modelů ochrany a pomoci obětem partnerského násilí u odborné veřejnosti (dosud čerpáme pouze z jednoho, a to rakouského modelu),
- obavy legislativních a represivních složek státu z aplikace nového zákona o ochraně před domácím násilím,
- špatná dostupnost, provázanost a kooperace služeb v sociální síti,
- absence práce s násilnou osobou.

Řešení proto shledávám ve dvou osách: vertikální ose, tedy v preventivních (tyto považuji za klíčové ne-li kruciální) a kurativních aktivitách, které může nabídnout stát a jeho jednotlivé složky (podrobně rozepisuji níže), a horizontální ose, kterou je doprovázení osoby ohrožené domácím násilím od počátku jejího souhlasu se „vstupem do jejího soukromí“, přes akutní formy pomoci až k nabídce následných podpůrných programů, které jí napomohou si „nově“ získanou roli udržet, a případné opětovné podpoře v okamžiku selhání/selhávání.

Prevence jako taková je totiž jedinou možností jak se pokusit, alespoň u části případů, zastavit partnerské násilí dříve, než začne. Bez pochopení faktorů, které toto násilí ovlivňují, budou veškeré kampaně místně i časově omezenou aktivitou bez dlouhodobého trvání a požadovaných dopadů. Dahlberg & Krug (2002) nabízí pro rámec návrhu preventivních

opatření nabízí sociálně ekologický model, který klade důraz na složité interakce mezi jednotlivci, vztahy, komunitou, a společenskými faktory. Na *individuální úrovni* identifikuje biologické faktory a faktory „osobní historie“ jedince, které zvyšují pravděpodobnost, že se stane obětí nebo pachatelem násilí. Některé z těchto faktorů mohou být: věk, vzdělání, příjem, užívání alkoholových či nealkoholových látek, nebo zkušenost s domácím násilím či zneužíváním v dětství. Na *úrovni vztahů* jsou to faktory: vztahy s vrstevníky, sexuálními partnery a členy rodiny. Zde autoři vycházejí z faktu, že osoby z nejbližší sociální niky (vrstevníci, partneři a rodina) značně ovlivňují chování jedince a přispívají k jeho spektru zkušeností. V *komunitě* pak mají tuto roli školy, pracoviště, čtvrti, ve kterých bydlí, a sousedské vztahy, které sdílejí, a rovněž služby, které jsou k dispozici. To vše pomáhá utvářet zpětnou vazbu, která buď posune problematiku domácího násilí za hranici normality a akceptovatelnosti nebo naopak, a to např. zlehčováním či lhostejností legitimizovat jedinci jeho roli oběti či násilníka. Poslední úroveň tvoří *společenské* faktory, které pomáhají vytvářet prostředí, v němž je násilí podporováno nebo brzděno. Mezi tyto faktory patří: sociální a kulturní normy, a zdravotní, ekonomická, vzdělávací a sociální politika, které pomáhají odstraňovat napětí způsobené ekonomickými a sociální nerovnostmi mezi skupinami ve společnosti. Ve smyslu uvedeného modelu spatřují možnosti prevence násilí páchaného na ženách s možným dopadem následného sociálního vyloučení v následujících opatřeních:

Vypracovat národní akční plán pro boj proti domácímu (respektive partnerskému) násilí na ženách, který obsahuje konkrétní opatření a lhůty pro zajištění praktického provádění strategie, a to s ohledem na legislativní úpravy v oblasti policie a právnictví, statistickou evidenci partnerského násilí a opatření týkající se pomoci a podpory skutečných a potencionálních obětí partnerského násilí. Přitom je třeba zohlednit ta opatření, která se vztahují na trh práce a konkrétní pracovní místo. Pozornost je třeba zaměřit i na ohrožené osoby ze specifických skupin, jako jsou migrující ženy, ženy z jiných etnik či starší a velmi mladé ženy.

Nezbytné je zaměřit zvláštní pozornost i na preventivní a represivní činnosti zaměřené na násilné osoby. Všechna opatření a koncepce by měly být propojené a měly by přesahovat jednotlivé instituce a resorty. V oblasti prevence domácího (respektive partnerského násilí) hrají důležitou roli nestátní organizace, tudíž by měly být finančně i organizačně podpořeny. Důležitou složkou prevence je organizování informačních kampaní a školení a dále zajištění vzdělání personálu, jenž působí v oblasti práva, psychologie, zdravotnictví, policie, výchovy a vzdělávání a sociální práce, aby pomoc postiženým osobám mohla být poskytnuta včas a účinně. V oblasti vzdělávání odborné veřejnosti je nezbytné vytvoření metodiky a manuálů

určených pro jednotlivé profese pro práci s ohroženou osobou. Tyto profese by měly mít po celou dobu svých činností možnost supervize.

Nemalou úlohu může sehrát mediální osvěta o problematice násilí na ženách zaměřená k laické veřejnosti a také vznik svépomocných skupin ohrožených či násilných osob.

V úplném závěru se nyní zaměřím na profesi sociální práce a její možnosti:

Sociální práce s ohroženou osobou je tzv. „běh na dlouhou trať“, neboť může trvat poměrně dlouho, než se oběť odhodlá k prvnímu kroku svoji situaci řešit a opustit násilného partnera. Při intervenci je potřeba poskytnout ohrožené osobě porozumění pro její situaci a nabídnout dostupnou pomoc. Pozitivním přínosem v boji proti domácímu (tedy i partnerskému) násilí a tím i eliminaci jeho důsledků ve všech oblastech života je vznik intervenčních center a multidisciplinárních týmů. A právě při sociální reintegraci obětí může v multidisciplinárních týmech sehrát sociální pracovník klíčovou roli, neboť k problematice partnerského násilí na rozdíl od ostatních profesí přistupuje komplexně, zatímco ostatní profese nazírají na tuto problematiku pouze z úhlu své profese. To je stěžejní argument pro nezbytnou přípravu sociálních pracovníků na řešení problematiky partnerského násilí jak v organizacích, které se tímto problémem primárně zabývají, tak i těch, které mohou či okrajově přicházejí v rámci své činnosti s touto problematikou do styku (orgány sociálně právní ochrany mládeže, sociální pracovníci provádějící depistáž při šetření žádostí o příspěvek na péči, pracovníci rané péče, pracovníci občanských poraden a mnozí další).

Mimo jmenované vidím jako klíčovou roli terénních sociálních pracovníků (viz. kap.7), ale také sociálních pracovníků podílejících se na aktivitách jednotlivých Job klubů. Právě Job kluby jsou optimálním partnerem v síti spolupracujících organizací, neboť jak uvádím v kapitole č. 7, je návrat pro ženu – osobu ohroženou partnerským násilím – ve většině případů velmi složitý při návratu do normálního života převzít veškerou zodpovědnost za sebe sama a případně své „závislé“ blízké (děti či stárnoucí rodiče). S tím souvisí častá diskrepance požadavků pracovního trhu i konkrétní firemní kultury, která není a ani nemůže obecně být nastavena na možná specifika chování a jednání u osob, které byly či ještě stále jsou ohroženy partnerským násilím. Proto role Job klubů, ač zatím nepopsána a zřejmě ani ne zcela identifikována, je - alespoň z mého úhlu pohledu – velmi důležitá. Totéž lze říci o pracovnících na úřadech práce.

Jak ovšem zajistit, aby všichni sociální pracovníci - zaměřeni na problematiku domácího/partnerského násilí - sledovali stejný cíl, který vychází z jednotného základu znalostí a dovedností? Jak jsem již v úvodu postulovala, řešení tkví ve vzdělávání. Dosavadní systém vzdělávání sociálních pracovníků umožňuje, že vstupují do praxe s potřebným

obecným základem - tedy základními znalostmi a dovednostmi. V této souvislosti např. Williams, (2004) upozorňuje na riziko „tunelového“ vidění problému, které by mohlo zabránit sociálnímu pracovníkovi nazírat na danou situaci celostně. Jako optimální shledávám umožnit sociálním pracovníkům, a nejen jim, doplnit si vzdělávání v akreditovaných modulových kurzech celoživotního vzdělávání zaměřených na znalosti a porozumění, schopnosti a dovednosti a formující hodnoty v oblasti problematiky domácího/partnerského násilí.

Seznam literatury

- ALIANCIA ŽIEN SLOVENSKA:** Násilie na ženách. Vybrané texty. Prešov: Aliancia žien Slovenska, 2002 ISBN 80-968545-4-2
- ANALYTICKÝ A LEGISLATIVNÍ ODBOR V SOUČINNOSTI S ODBOREM TRESTNÍHO ŘÍZENÍ NEJVYŠŠÍHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ:** Zvláštní zpráva týkající se problematiky týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě či domě a týrání svěřené osoby (§ 215a a § 215 trestního zákona). Brno: Analytický a legislativní odbor v součinnosti s odborem trestního řízení Nejvyššího státního zastupitelství 4.1.2010
- ASPEKT:** Deklarácia o odstránení násilia páchaného na ženách.OSN 1993, Bratislava: Aspekt č.3,1998
- BEDNÁŘOVÁ,Z.,PROKEŠOVÁ,H.,HOLEDOVÁ,O.,MACKOVÁ,K.,ČACKÁ-PAVLÍKOVÁ,I.:** Domácí násilí, manuál ke kurzům. Praha: Psychosociální centrum Acorus,2003
- BEDNÁŘOVÁ,Z., MACKOVÁ,K., WÜNSCHOVÁ,P., BLÁHOVÁ,K.:** Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Praha: Acorus, 2009 ISBN 978-80-254-5422-0
- BENNINGER-BUDEL,C., LACROIX,A.,L.:** Violence against Woman. Geneve: World Organisation against Torture (OMCT), 1999
- BENTOVIM,A.:** Týrání a sexuální zneužívání v rodinách. Praha: Grada Publishing a.s., 1998 ISBN: 80-7169-629-3
- BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ:** Domácí násilí. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2002 ISBN 80-86284-19-0
- BREAKWELL,G.,M.:** Problems in Practice – Facing physical Violence. British Psychological Society and Routledge Ltd., 1989 ISBN 0-901715-95-6
- BULLETIN ODBORU PREVENCE KRIMINALITY MV ČR:** Za zavřenými dveřmi – II. Domácí násilí. Ministerstvo vnitra, odbor prevence kriminality a redakce časopisu Policista, 2003
- BURIÁNEK,J.:** Násilí na ženách jako výzkumný problém (k výsledkům šetření IVAWS 2003 v České republice). Masarykova česká sociologická společnost, sekce sociální patologie: Kriminalita: oběti, prevence,postmodernista. Sborník příspěvků ze semináře sekce sociální

patologie MČSS, Šlovice 21.- 23.4.2004. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, sekce sociální patologie 2004

BURIÁNEK,J., KOVÁŘÍK,J., ZIMMELOVÁ,P., ŠVESTKOVÁ,R.: Domácí násilí na mužích a seniorech. Praha/ Kroměříž: Nakladatelství Triton, 2006 ISBN- 80-7254-914-6

BUSKOTTE,A.: Z pekla ven. Žena v domácím násilí. Brno: Computer Press,a.s., 2008. ISBN 978-80-251-1786-6

CENTRUM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB PRAHA: Sborník textů k problematice domácího násilí. Centrum sociálních služeb Praha, 2010

CONWAYOVÁ,H.,L.: Domácí násilí. Příručka pro současné i potencionální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb., platným od 1. ledna 2007. Praha: Albatros nakladatelství, a.s., 2007 ISBN 978-80-00-01550-7

ČECHOVÁ,M., ČECHOVÁ,J., HOŘÍNKOVÁ,A., MRÁZKOVÁ,Z.: Bílá místa v péči o oběti domácího násilí. Analýza systému pomoci obětem domácího násilí s výstupy monitoringu domácího násilí v Jihomoravském kraji. Dostupné z http://www.persefona.cz/download/analyza_bila_mista.pdf

ČÍRTKOVÁ,L.: „Oběti domácího násilí.“ Psychologie Dnes, 1/2001,roč. 7. s. 16 ISBN 0035-7766

ČÍRTKOVÁ,L., MACHÁČKOVÁ,R., VITOUŠOVÁ,M: Domácí násilí. Přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích. Studie.Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002 ISBN: 80-86284-19-0

ČÍRTKOVÁ,L.: Domácí násilí: fakta a paradoxy. Časopis Sociální práce, Brno, 2/2006 www.socialniproace.cz

ČÍRTKOVÁ,L.: Moderní psychologie pro právníky. Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Grada Publishing,a.s. Praha 2008 ISBN 978-80- 247-2207-8

ČÍRTKOVÁ,L.: Forenzní psychologie. Plzeň: Druhé upravené vydání. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk,s.r.o, 2009 ISBN 978-80-7380-213-4

ČÍRTKOVÁ,L.: „Oběti domácího násilí“. Studijní materiál kurzu „Psychologické dovednosti ve vztahu k domácímu násilí“. Městské centrum sociálních služeb v Praze, Praha 3.7.2008

„DÍTĚ JAKO SVĚDEK DOMÁCÍHO NÁSILÍ“. Prof. A.Hagemeister (University of Minnesota). Seminář ROSA o.s., Praha 21.5.2010

DISMAN,M.: Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum 2000 ISBN 82-7066-822-9

BRATISLAVSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA PRÁVA, FAKULTA PRÁVA: „Domáce násilie – nová prax a nová legislatíva v Európe.“ Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 15.-16. októbra 2007. Bratislavská vysoká škola práva, fakulta práva, Bratislava 2008. ISBN 978-80-88-931-96-6

DAHLBERG,L.,L., KRUG,E.,G.: Violence – a global public health problem. In: Krug,E.,G., Dahlberg,L.,L., Mercy, J.,A.,Zwi,J.,A., Lozano,R.,eds. World Report on Violence and Health. Geneva, Switzerland: World Health Organization, 2002

DAVIES,M.: Women and Violence. Zed Books Ltd,7, Cynitia Street, London, N1 JF UK, and 165 First Avenue, Atlantic Highlands, New Persey 07716, USA 1994 ISBN 1-85649-146-3

DUŠKOVÁ,Z.: „Dítě a domácí násilí“. In: Sborník textů k problematice domácího násilí. Centrum sociálních služeb Praha 2010

EGGER,R : Násilie v rodině. Pomoc ženám v situáciach domáceho násilia. Zborník zo seminára. Humenné: ProFamilia, 1996

EGGER,R.: Násilie v rodinách. Pomoc ženám v situaciach domáceho násilia. Košice: ProFamilia, 1998

GEIST,B.:Sociologický slovník. Praha: Victoria Publishing,a.s., 1992 ISBN 80-85605-28-7

GILDA,W., HYNDMAN,J.: Sites of Violence. Gender and conflict Zones. University of California Press. Berkeley and Los Angeles, Kalifornia, University of Kalifornia Press, Ltd., London, England, 2004 ISBN 0-520-23791-9

GJURIČOVÁ,Š.,KOCOURKOVÁ,J.,KOUTEK,J.: Podoby násilí v rodině. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, spol. s.r.o., 2000 ISBN 80-7021-416-3

GNADADASON, A.: Die Zeit des Schweigens ist vorbei. Kirchen und Gewalt gegen Frauen. Luzern: Edition Exodus 1993 ISBN 3-905575-80-9

HALLER,M., HÖLLINGER,F., PINTER,A., RAINER,B.: Gewalt in der Familie. Ergebnisse einer soziologischen Studie in Zusammenarbeit mit Sozialeinrichtungen, Polizei und Gericht. Graz: Leykam, 1998 ISBN: 3-7011-7376-1

HARTL,P.,HARTLOVÁ,H.: Psychologický slovník.Praha: Portál,s.r.o., 2000 ISBN 80-7178-303-X

HAŠKOVCOVÁ,H.: Manuálek o násilí. 1. vydání, Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně, 2004 ISBN 80- 7013-397-X

- HAŠTO, J.:** Vzťahová väzba. Ku koreňom lásky a úzkosti. Trenčín: Vydavateľstvo F, Pro mente sana s.r.o., 2005. ISBN 80-88952-28-X.
- HERMAN, J., L.:** Trauma a uzdravenie. Násilie a jeho následky – od týrania v súkromí po politický teror. Bratislava: Aspekt, Pro Familia 2001 ISBN: 80-85549-24-7
- HIRIGOYENOVÁ, M., F.:** Psychické násilí v rodině a zaměstnání. Praha: Academia, 2002 ISBN 80-200-0994-9
- HIRIGOYENOVÁ, M., F.:** Psychické týranie. Žilina: SOFA, 2001 ISBN 80-89033-02-4
- HRADECKÁ, J.:** Poradenské a motivační programy pro ženy znevýhodněné na trhu práce. In STUDIO 6, ČT 24: Ekonomické zpravodajství vysílané dne 21.6.2010
Dostupné z <http://ceskatelevize.cz/porady/1096902795-studio-6/210411010100621/>
- HRONOVÁ, M., MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., ŠILAROVÁ, E., KOLEČKOVÁ, Z., VAVROŇOVÁ, M., PROKOPOVÁ, Z.:** Dětská svědectví násilí. ROSA.o.s. 2008
- HUŇKOVÁ, M., VOŇKOVÁ, J.:** Domácí násilí v ČR z pohledu práva. Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím. Justiční akademie ČR 2004 ISBN 978-80-903626-7-3
- CHOMOVÁ, Z.:** Informační a poradenské centrum VIOLA CSSP. Sborník textů k problematice domácího násilí. Centrum sociálních služeb, Praha 2009
- INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI:** Přehled osvědčených postupů při prevenci různých typů násilí v Evropské unii. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1. vydání, 2007 ISBN 978-80-7338-058-8
- JURTELA, S.:** Häusliche Gewalt und Stalking. Die Reaktionsmöglichkeiten des österreichischen und deutschen Rechtssystems. Innsbruck: Studienverlag, 2007 ISBN 978-3-7065-4500-6
- KNEŽEVIĆ, D.:** Until it stops. Violence against Women across traditional Europe. Zagreb: Ženska infoteka, 2003 ISBN 953-6860-19-8
- KOOS, P., M., GOODMAN, A., L., BROWNE, A., FITZERALD, L., F., KEITA, G., P., RUSSO, N., F.:** No safe haven: Male violence against women at home, at work, and in the community. Washington, DC: American Psychological Association, 2002 ISBN 1-55798-244-9
- LAMELOVÁ, A.:** Program pro násilné osoby, pachatele domácího násilí a osoby agresivní ve vztazích. Sborník textů k problematice domácího násilí. Centrum sociálních služeb, Praha 2009

- LOGAR,R.:** Frauen in Mediation. Verein Aktionsgemeinschaft der autonomen Österreichischen Frauenhäuser, Wien, 1993
- LOGAR,R.:** Positionspapier zur Anwendung von Meditation bei Gewalt gegen Frauen. Verein Aktionsgemeinschaft der autonomen Österreichischen Frauenhäuser, Wien, 1993,
- MAHONEY,M.R.:** Legal Images of Battered Woman: Redefining the Issue of Saparation. Michigan Law. In: Rewiew 1991/1, s. 65-66
- MALAMUTH,N.,M.:** Predicting Laboratory Aggression Against Female and Male Targets: Implications for Sexual Aggression. Journal of Research in Personality, Vol.22,1998, s. 474-495
- MAREŠ,P.:** Faktory sociálního vyloučení. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006 ISBN 80-87007-15-8
- MARTINKOVÁ,M., MACHÁČKOVÁ,R:** Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001
- MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ,B.,POKORNÁ,D.,TOUFAROVÁ,M.:** Partnerské násilí. Praha: Linde, 2008 ISBN 978-80-86131-76-4
- MATOUŠEK,O.:** Slovník sociální práce. Praha: Portál,s.r.o., 2003 ISBN 80-7178-549-0
- MATOUŠEK,O.,KOLÁČKOVÁ,J., KODYMOVÁ,P.:** Sociální práce v praxi. Praha: Portál, s.r.o., 2005 ISBN 80-7367-002-X
- MINDELL,A.:** Sitting in the fire. Law The Press,Portland 1995
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ:** Domácí násilí na dětech, partnerech a seniorech. Sborník přednášek z XIX. Konference Společnosti sociálních pracovníků ČR. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009 ISBN 978-80-7421-001-3
- NETÍK,K., VONKOVÁ,J.:** Péče o násilné jedince v rodině. Závěrečná zpráva z řešení úloh zadaného Ministerstvem zdravotnictví ČR, Praha 2004
- NETÍKOVÁ,D.,NETÍK,K.:** Program terapie partnerských agresorů. Sborník textů k problematice domácího násilí. Centrum sociálních služeb Praha 2009
- PENCE,E.:** V našem vlastním zájmu. Proces osobní a sociální změny. ROSA,o.s. 2005
- PIKÁLKOVÁ,S.:** Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/ 2003. Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině. Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2004 ISBN 80-7330-054-0

PRÁVO A RODINA: Muži jako oběti domácího násilí. Čírtková,L.: Právo a rodina č.

7/2010- 12. ročník Linde 2010

„PSYCHOLOGICKÉ DOVEDNOSTI VE VZTAHU K DOMÁCÍMU NÁSILÍ“.

Seminář Městského centra sociálních služeb Praha, který se konal v Praze ve dnech 3.7., 8.7.,10.7. a 16.7.2008.

RADFFORD,J., FRIEDBERG,M., HARNE,L.: Women, Violence and Strategie for Action. Feminist Research, Policy and Praktice. Philadelphia, Buckingham, Open University Press, 2000 ISBN 0-335-20369-8

ROSA: Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí. Druhé, doplněné vydání. ROSA,o.s., 2008.

ROSA: Doporučení pro komunikaci s obětí domácího násilí. Praha: Centrum sociálních služeb Praha, 2010

ROSE,L.,E., CAMBELL,J.,KUB,J.: „The Role of Social Support and Family Relationships in Women´s Respondent to Battering“. Health Care for Women International 21, s. 27-39

SENATSVRWALTUNG FÜR WIRTSCHAFT, ARBEIT UND FRAUEN: Eingreifen bei häuslicher Gewalt II. Europäische Erfahrungen bei der Verbesserung von Hilfeangeboten für Frauen, die von Gewalt betroffen sind – Bilanz und Perspektiven. Dokumentation der Fachtagung zu Interventionszentralen im Europäischen Raum am 25.11.2003 in Berlin. Berlin: Senatsverwaltung für Wirtschaft, Arbeit und Frauen – Öffentlichkeitsarbeit + Frauenpolitik, 2004

SCHECHTER,S.: Ending Violence Against Women and Children in Massachusetts´Families: Critical Steps for the Next Five Years. Nepublikovaná zpráva. Boston Foundation 1992

SOPKOVÁ,E.: Piata žena. Aspekty násilia páchaného na ženách. Bratislava: Aspekt, 2001 ISBN 80-85549-28-X

STARK,E., FLITCRAF,A: Wife Abuse in the Medical Settings: An Itroduktion for Health Personnel. Domestic Violence Monograph Series No.7, Office of Domestic Violence, Washington D.C., 1981

STRAUS,A.; CORBINOVÁ,J.: Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie. Brno: Albert, 1999

STRAUS,J., NĚMEC,M., a kol.: Teorie a metodologie kriminalistiky. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk,s.r.o, 2009 ISBN 978-80-7380-214-1

ŠEDIVÁ,M., ŠEVČÍK,D., ŠTĚRBOVÁ,M., VEDRA,V., VITOUŠOVÁ,P.: Metodický rámec interdisciplinární spolupráce na místní úrovni při řešení případů domácího násilí. Bílý kruh bezpečí,o.s. 2007 ISBN 978-80-239-9449-0

ŠTANDLER,M.: Stalking v kontextu domácího násilí. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra psychologie, 2008

UNITED NATIONS RESEARCH INSTITUTE FOR SOCIAL DEVELOPMENT: Social Integration: Approaches and Issues. UNRISD Briefing Paper No.1. World Summit for Social Development, March 1994

Dostupné:

[http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/510920DA18B35A6880256B65004C6A7B/\\$file/bp1.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/510920DA18B35A6880256B65004C6A7B/$file/bp1.pdf)

VÁGNEROVÁ,M.: Psychopatologie pro pomáhající profese. Rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2004 ISBN 80- 7178-802-3

VANÍČKOVÁ,E.: „Domácí násilí“. Psychologie Dnes. Duben 2004, ročník 10, č.4,s.22-23

VITOUŠOVÁ,P.: „Pachatelé nejčastěji kombinují psychické a fyzické násilí.“ Časopis Sociální práce, Brno, 2/2006 s.6

VLÉTL,V.: Listina práv a svobod v aplikační praxi ČR. Praha: G.H.Beck, 1997

VOŇKOVÁ,J., MACHÁČKOVÁ,R. a kol.: Domácí násilí: právní minimum pro lékaře. Praha: ProFem, 2003

VOŇKOVÁ,J., SPOUSTOVÁ,I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen.2. přepracované vydání. Praha: proFem, 2008 ISBN 978-80-903626-7-3

WALBY,S.,ALLEN,J.: Domácí násilí, sexuální napadení a pronásledování. Výsledky britského průzkumu o kriminalitě. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009 ISBN 184473177.4

WALKER,L.,E.,A.: Battered Woman. NY: Harper& Row, New York 1979

WALKER,L.,E.,A.: The Battered Woman Syndrome. New York, NY Springer Publishing Company,1984

WILLIAMS,C.,J.: In: THE NEED FOR SOCIAL WORK INTERVENTION: A DISCUSSION PAPER FOR THE SCOTTISH 21st CENTURY SOCIAL WORK REVIEW [online]. The Scottish Government, December 19, 2005. [cit. 2010-08-20]

Dostupné z <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2005/12/16105307/53072/>>

Zákony

Zákon č. 140/ 1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/ 1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č.273/2008 Sb., o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů

Zákon č.135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ve znění pozdějších předpisů (Zákon na ochranu před domácím násilím)

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 111/2006 Sb., o hmotné nouzi

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon 200/1990 Sb., o přestupcích v platném znění

Vyhláška č. 231/1996 Sb., kterou se stanoví paušální částka nákladů řízení o přestupcích

Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen

Dostupné z <http://bundesrecht.juris.de/gewschg/index.html>

Internetové zdroje

<http://www.thans.ca/>

www.bundesrecht.juris.de

www.internetratgeber-recht.de

<http://www.berlin.de/polizei/praevention/gewalt/hg.html>

<http://www.stem.cz/clanek/1145>

www.donalinka.cz

www.profem.cz

www.plus50.cz

www.stopnasili.cz

www.obcanskeporadny.cz

www.domacinasili.cz

www.koordona.cz

www.rosa-os.cz

www.acorus.cz

www.bkb.cz

www.obcanskeporadny.cz

www.epusa.cz

www.amrp.cz

www.mvcr.cz

www.mvcr.policie.cz

www.mpsv.cz

<http://.mpsv.cz/cs/914>

<http://www.manzelstvi-portal.cz/nasili/96-proc-tyrane-zeny-neodejdou>

www.capld.cz

www.wikipedia.org

<http://www.forint.cz/portal/co-je-to-socialni-exkluze/>

<http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=156>

http://is.muni.cz/th/79026/fss_b/Stalking_v_kontextu_domaciho_nasili.pdf

http://www.persefona.cz/download/analyza_bila_mista.pdf

www.cribd.com

Seznam obrázků

Obrázek 1	13
-----------------	----

Seznam tabulek

Tabulka 1	36
Tabulka 2	90
Tabulka 3	91
Tabulka 4	92
Tabulka 5	103
Tabulka 6	106
Tabulka 7 (pokračování tabulky na s. 108)	107
Tabulka 8 (pokračování tabulky na s. 110)	109
Tabulka 9	113

Tabulka 10	115
Tabulka 11	116
Tabulka 12	122
Tabulka 13	124
Tabulka 14	126
Tabulka 15	127
Tabulka 16 (pokračování tabulky na s.156)	155

PŘÍLOHA Č. 1

Dotazník

1. Vaše zařízení provádí následující služby

odborné sociální poradenství, krizová pomoc – terénní, ambulantní, pobytová, jiné služby (jaké)

2. Jaký je podle Vašeho názoru u obětí partnerského násilí, klientů Vašeho zřízení, přibližný poměr mužů a žen?

muži, ženy

3. Do jaké věkové kategorie nejčastěji spadají Vaši klienti (muži i ženy) – oběti partnerského násilí?

18-29 let; 30 – 45 let; 46 – 60 let; 60 let – více

4. Jak hodnotíte efektivitu legislativní ochrany obětí domácího (respektive partnerského) násilí v ČR?

Efektivní, spíše efektivní, spíše neefektivní, neefektivní

5. Postrádáte ve své práci některou ze sociálních, terapeutických či ostatních služeb, kterou považujete za důležitou či vhodnou pro ohrožené osoby?

6. Jak hodnotíte efektivitu systému současných sociálních služeb v ČR určených obětem domácího (respektive partnerského) násilí?

Efektivní, spíše efektivní, spíše neefektivní, neefektivní

7. Domníváte se, že současný systém sociálních služeb má nějaký zásadní vliv na případnou sociální exkluzi obětí domácího/partnerského násilí?

Ano, spíše ano, spíše ne, ne

8. Pokud ano, uveďte, prosím, tři nejčastější oblasti sociálního vyloučení

9. Domníváte se, že by v této věci mohly sehrát nějakou roli jednotlivé obce v rámci své samostatné působnosti?

Ano, ne

10. Pokud ano, co konkrétního byste od obcí očekávali?

11. Uveďte, prosím, které druhy služeb obětem partnerského násilí či dílčí jejich části byste rád/a aplikoval/a ve vaší práci:

12. Je Vám známo, jak funguje pomoc obětem domácího (respektive partnerského) násilí v ostatních zemích?

ano, ne

13. Pokud ano, uveďte, prosím, ve kterých?

14. Označte, prosím, který typ níže uvedených pachatelů partnerského násilí převažuje u vašich klientek :

a. osoba dvojí tváře bez výrazných příznaků psychopatologie, která produkuje problematické, násilné chování pouze ve svém soukromí ve vztahu k blízké osobě (partnerce)

b. obecně násilná osoba, u které se vztahové násilí kombinuje s dalšími problematickými (antisociálními) sklony i mimo jadernou rodinu

c. násilník, u kterého dominují problémy závislosti – alkoholismus, drogový abúzus, gamblerství

d. násilník s psychickou zátěží (porucha osobnosti)

15. Považujete za nutnou i práci s násilnou osobou?

ano, ne

16. Jestliže ano, uveďte jakou formou

dobrovolnou nebo povinnou – na základě legislativní úpravy

17. Postrádáte nějakou službu, která by podle Vašeho názoru byla vhodná pro násilné osoby? Pokud ano, prosím, uveďte jakou.

18. Prožíváte někdy při práci s ohroženými osobami pocit bezmoci?

ano, ne

19. Pokud prožíváte pocit bezmoci, zkuste vystihnout konkrétní následně uvedené situace, a to v oblasti:

legislativní, psychologické, sociální, jiné

20. Uveďte nejfrekventovanější životní situace, které považují ohrožené osoby a Vy (ohledně situace ohrožené osoby) a za největší problém

ohrožená osoba, Vy

20.1 Životní situace, které považují ohrožené osoby za největší problém (z pohledu pracovníků pomáhajících profesí)

20.2 Životní situace, které pracovníci pomáhajících profesí považují za největší problém u ohrožených osob

21. Prosím, uveďte četnost (od 0 až do 5) jednotlivých druhů násilí, které se vyskytují u Vašich klientek-obětí partnerského násilí

(0 == nevyskytuje se 5=vyskytuje se nejčastěji)

-sociální izolace 0 – 1 -2 – 3 – 4 – 5

-psychické násilí 0 – 1 -2 – 3 – 4 – 5

-ekonomické násilí 0 – 1 -2 – 3 – 4 – 5

-fyzické násilí 0 – 1 -2 – 3 – 4 – 5

-sexuální násilí 0 – 1 -2 – 3 – 4 – 5

-kombinované násilí 0 – 1 -2 – 3 – 4 – 5

22. Prosím, uveďte četnost (od 0 až do 5) jednotlivých druhů násilí, které se vyskytují u vašich klientů-obětí partnerského násilí

(0 == nevyskytuje se 5=vyskytuje se nejčastěji)

-sociální izolace 0 – 1 -2 – 3 – 4 - 5

-psychické násilí 0 – 1 -2 – 3 – 4 - 5

-ekonomické násilí 0 – 1 -2 – 3 – 4 - 5

-fyzické násilí 0 – 1 -2 – 3 – 4 - 5

-sexuální násilí 0 – 1 -2 – 3 – 4 - 5

-kombinované násilí 0 – 1 -2 – 3 – 4 - 5

23. Co považujete z Vaší praxe z práce s oběťmi partnerského domácího násilí za důležité uvést ohledně výskytu některých problémů, které zásadně ovlivňují osobnost klienta či jeho sociální schopnosti a sociální re/integraci v budoucím životě?

- 24. V rámci sociální re/integrace obětí partnerského násilí považujete z Vaší praxe za nejčastější vhodnou pomoc těmto obětem:**
zdravotní, psychiatrickou, psychologickou, sociálně-právní, jiné služby dle zákona č. 108/2006 o sociálních službách
- 25. Máte-li subjektivně hodnotit práci s ohroženými osobami - oběťmi partnerského násilí vzhledem k jejich návratu do běžného života, označte níže uvedenou možnost:**
vždy úspěšný, spíše úspěšný, spíše neúspěšný, vždy neúspěšný
- 26. Kolik procent vašich klientů (muži i ženy) - obětí partnerského násilí se zhruba dle Vašeho odhadu na vás obrátilo se žádostí o pomoc opakovaně?**
- 27. Máte o vašich klientech (muži i ženy), se kterými jste pracovali, zpětnou vazbu o jejich dalším sociálním fungování?**
o všech, pouze o některých, o žádných

PŘÍLOHA Č. 2

Partnerské násilí a legislativa

Partnerské násilí a lidská práva

Záruky dodržování lidských práv jsou zakotveny v mezinárodních smlouvách o občanských a politických právech, dále o právech hospodářských, sociálních a kulturních. Jedná se o právo na život, tělesnou integritu, obranu před mučením, krutým a nelidským zacházením nebo ponižováním. Rovněž je smluvně zajištěno právo na osobní a domovní svobodu a na bezpečnost. Všechna tato práva byla dlouho interpretována tak, že nebylo zabezpečeno jejich dodržování i mezi osobami blízkými, tj. manželi, partnery (i bývalými) nebo mezi osobami v jiných příbuzenských vztazích.

Právo na osobní bezpečnost a svobodu je explicitně garantováno v čl. 5 Evropské úmluvy o lidských právech a v ustanovení čl. 9 odst. 1, věty první Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (Sdělení MZV č. 209/1992 Sb. a Sdělení č. 41/1961 Sb., Vyhláška MZV č. 120/1976 Sb. In: Berloch, Hrebejk, Zoubek, 2002 In: Voňková, Spoustová 2008, s.26), které ukládají signatářům povinnost chránit každého jednotlivce ad hoc před nebezpečím. Česká republika je vázána oběma uvedenými mezinárodními úmluvami. Z článku 10 Ústavy ČR vyplývá, že práva garantovaná mezinárodními úmluvami ratifikovaná státem jsou bezprostředně závazná a mají přednost před zákonem. Každý se jich může přímo dovolávat a všechny státní orgány jsou povinny ochranu občanů zajistit. Právo na ochranu tělesné integrity má tak v ČR přednost před jakoukoli případně kolidující právní úpravou. Pod tímto zorným úhlem je nutno posuzovat **lidská práva** garantovaná **Listinou práv a svobod** (Usnesení předsednictva ČNR č.2/1993 Sb.).

Článek 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen LPS) deklaruje, že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti a právech. (Voňková, Spoustová, 2008, s.27) K tomu se v nálezu Pléna Ústavního soudu č.22/92 uvádí: „Je věcí státu, aby v zájmu zajištění svých funkcí rozhodl, že určité skupině poskytne méně výhod než jiné. Ani zde však nesmí postupovat zcela libovolně. Musí pak prokázat, že tak činí ve veřejném zájmu a pro veřejné blaho“. (Vlétl, 1997, s.3)

Článek 7 LPS garantuje nedotknutelnost osoby a zákaz nelidského nebo ponižujícího zacházení. Judikatura k tomuto článku uvádí, že k porušení nedotknutelnosti osoby,

respektive k zásahu do její integrity, nemusí dojít jen fyzickým „dotknutím“, jakým je např. fyzické zranění, ale jakkoliv.

Článek 10 LPS zaručuje v prvním odstavci právo osoby na **zachování její lidské důstojnosti**, osobní cti, dobré pověsti a na ochranu jména, v odstavci druhém právo na ochranu před neoprávněným zásahem do soukromí a rodinného života.

Přehled mezinárodních dokumentů vztahujících se k lidským právům a ochraně žen před domácím násilím

- **Všeobecná deklarace lidských práv** (*Universal Declaration on Human Rights, 1948*)
- **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech** (č.120/1976 Sb. – *International Covenant on Civil and Political Rights, 16.12.1966*)
- **Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech** (č. 120/1976 Sb. – *International Convention on Economic, Social and Cultural Rights, 16.12.1966, ČR ratifikováno 1.1.1993*)
- **Úmluva OSN o potlačování obchodu s lidmi a využívání prostituce druhých osob** (z 2.12.1949 - *International Convention on Suppression and Abolition of the Trade in People and Exploitation of Prostitution of Others, 1949*)
- **Úmluva o právech dítěte** (z 20.11.1989, č.104/1991 Sb., v ČR ratifikováno 22.2.1993)
- **Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání** (z 10.12.1984, č.143/1998, v ČR ratifikováno 1.1.1993)
- **Deklarace OSN č. 40/34 z 29.11.1985**, o základních principech spravedlnosti pro oběti trestného činu a pro oběti zneužití moci.

Ochrana lidských práv na půdě Evropy

- **Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod** ve znění protokolů č.3, 5 a 8 (č.209/1992Sb.)
- **Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů** (č.141/2000 Sb. MS). Tato úmluva byla do českého právního řádu transformována zákonem č. 209/1997 Sb., O poskytování peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

- **Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání** z 23.12.1992 (č.9/1996 Sb.). Oba protokoly k Úmluvě ratifikované dne 7.9.1995 dosud nebyly vyhlášeny.
- **Doporučení Rady Evropy č. (85) 11** o postavení oběti v rámci trestního práva a řízení
- **Doporučení Rady Evropy č.(87) 21** o pomoci obětem a o prevenci viktimizace

Dokumenty o ochraně žen před násilím

- **Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen** (dále jen Úmluva), č.62/1987 Sb. – Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women – CEDAW, 18.12.1979, v ČR ratifikováno 22.2.1993.
- Tzv. **Ženská konvence** byla schválena v roce 1979 generálním shromážděním OSN a podepsána na Světové konferenci žen v Kodani v roce 1980. CEDAW zavazuje státy přijmout odpovídající opatření k tomu, aby byla dosažena a zaručena rovnoprávnost žen a mužů. Opatření se vztahují na rovný přístup k přípravě na povolání a vzdělání, k pracovním místům, zdravotnímu zabezpečení, finanční podpoře, účasti na politickém a veřejném životě. Konvence také vyžaduje přijetí odpovídajících opatření k odstranění diskriminace ženy v otázkách manželství a rodiny. V roce 1989 doporučila Komise pro ženská práva OSN v Doporučení č.19 signatářům Úmluvy, aby odstranění násilí na ženách brali jako právní závazek.
- **Deklarace o odstranění násilí na ženách** (Deklaration on the Elimination of Violence against Women, schválená generálním shromážděním OSN v prosinci 1993). Tato deklarace byla prvním mezinárodním prohlášením o tom, že násilí na ženách není akceptovatelné. Státy jsou nabádány, aby všemi vhodnými prostředky bezodkladně prováděly politiku vedoucí k odstranění násilí na ženách, aby násilné činy namířené proti ženám byly vyšetřeny a v souladu s právními předpisy daného státu potrestány, a to bez ohledu na to, zda tyto činy spáchal stát nebo soukromé osoby.
- **Vídeňská deklarace** byla přijata na Světové konferenci o lidských právech v červnu 1993 ve Vídni. Artikulovala jasně, že „lidská práva žen a dívek jsou nezcizitelnou integrální a nedílnou součástí všeobecných lidských práv“. V rámci této koncepce je

poprvé požadována odpovědnost státu za strukturální podmínky, které násilí na ženách mohou podporovat nebo naopak omezit.

- **4. Světová konference o ženách v Pekingu 1995.** V článku 113 Pekingské deklarace je za násilí na ženách považován „*jakýkoliv čin násilí proti druhému pohlaví, který vede nebo je pravděpodobné, že povede k tělesnému, sexuálnímu nebo psychickému poškození nebo utrpení žen, včetně hrozby takovými činy, vynucování nebo úmyslného zbavení svobody, ať k tomu dochází v soukromí nebo na veřejnosti*“.
 - Platforma pro akci** z téže konference definuje strategické cíle a pojmenovává kroky potřebné k rovnoprávnému postavení žen. Článek 112 deklaruje: „*Násilí páchané na ženách je překážkou při dosahování takových cílů jako rovnoprávnost, vývoj a mír.*“
 - Článek 118 deklaruje: „*Násilí páchané na ženách je projev historicky nerovnoprávných mocenských vztahů mezi ženami a muži, které vedly k nadvládě mužů nad ženami a k diskriminaci žen a které bránily ženám plně se rozvinout*“ .
- (Pekingská deklarácia a plán činnosti. OSN 1993, In: Aspekt 1/1993, s. 89-93)

Další významné dokumenty, které ovlivnily legislativní práce na ochranně žen před násilím vznikly na půdě Rady Evropy (Voňková, Spoustová, 2008, s.33):

- Doporučení R (85) 4 o násilí v rodině
- Doporučení R (90) 2 o sociálních opatřeních týkajících se násilí v rodině
- Doporučení Rady Evropy (2002) 5 Výboru ministrů členských států ohledně ochrany žen před násilím

Právní problematika partnerského násilí v ČR

Tvorba a prosazování zákonů v České republice, zabývajících se problematikou domácího násilí, se ve valné míře opírala o zkušenosti ostatních států Evropské unie a čerpala především z rakouského modelu ochrany ohrožených osob před domácím násilím. Proto v následujících kapitolách uvedu dva krátké exkurzy do legislativy Rakouska a Spolkové republiky Německa.

Exkurz do legislativní ochrany ohrožených osob v Rakousku

Průkopníkem a nejzásadnějším průlomem intervence partnerského násilí v evropských podmínkách se stalo Rakousko v roce 1997, kdy vstoupil v účinnost „Spolkový zákon na ochranu před domácím násilím“ („Gewaltschutzgesetz“). Spolkový zákon na ochranu před domácím násilím byl vytvářen pracovní skupinou složenou ze zástupců/zástupkyň policie, občanských soudů, trestních soudů a intervenčních středisek. Rakouská právní úprava vychází ze zásad (Jurtela, 2007, s.32):

- násilí, které se odehrává v soukromí, je věcí veřejnou a stát má povinnost ho odvrátit;
- prioritní je bezpečnost osoby násilím ohrožované;
- je třeba pozornost nasměřovat nikoli k jednotlivému trestnému činu, ale na násilný vztah;
- zákaz násilí musí být stanoven dostatečně jednoznačně, a to bez ohledu na místo, kde k násilí dochází;
- za násilí je plně odpovědná násilná osoba;
- je nezbytný koncepční a multiinstitucionální přístup.

Spolkový zákon na ochranu před násilím byl vyhodnocen Evropskou unií jako „best practice“, čili nejlepší přístup k řešení domácího násilí. Tento zákon jako první stanovil časově omezené vykázaní násilné osoby a zákaz vstupu do společného bydlíště, jestliže existuje důvodné podezření na opakované fyzické útoky vůči traumatizované oběti. Rakouský model řešení případů domácího násilí byl inspirací i pro českou legislativu, proto je předpoklad, že převzatý model bude v České republice efektivní a funkční.

Exkurz do legislativní ochrany ohrožených osob ve Spolkové republice Německo

Rovněž model Německé spolkové republiky v přístupu k řešení problému domácího násilí se vyznačuje komplexností řešení, koordinovaností změn, multidisciplinárním přístupem a spoluprací všech zúčastněných subjektů. Zákon pro zlepšení občansko právní ochrany v případě násilných činů a omezování osobní svobody³⁸ a zároveň i usnadnění přenechání bytu manželů po rozluce (BT-Ducks 14/5429 a 14/7279) byl v SRN přijat 8.11.2001 s účinností od 1.1.2002 (dále jen „Zákon o ochraně před násilím“) (Voňková, Spoustová,

³⁸ Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalten und Nachstellungen (<http://bundesrecht.juris.de/gewschg/index.html>)

2008, s.188). Dle ustanovení zákona o ochraně před násilím lze ochranné opatření omezující násilnou osobu uložit již při pouhé výhrůžce směřující proti životu, zdraví nebo omezení osobní svobody. V § 1 Zákona na ochranu před násilím se praví: „Způsobila-li jedna osoba jiné osobě protiprávně tělesné zranění, újmu na zdraví nebo omezila-li její svobodu, je soud povinen provést na návrh takto poškozené osoby opatření potřebná k zamezení dalšího poškození této osoby“ . (Voňková, Spoustová, 2008, s.188)

Nařízení mají být časově omezená, ale lhůta může být prodloužena. Soud může zejména nařídit, že pachatel musí upustit od:

1. vstupu do bytu poškozené osoby,
2. zdržování se v určitém okruhu od bytu poškozené osoby,
3. navštěvování určitých míst, kde se poškozená osoba pravidelně zdržuje,
4. navazování kontaktu s poškozenou osobou, a to i pomocí telekomunikačních přístrojů,
5. iniciování setkání s poškozenou osobou, pokud to není nezbytně nutné k hájení oprávněných zájmů

(<http://budnesrecht.juris.de/gewschg/1.html>)

Dle § 2 čl.1 Zákona na ochranu před násilím, může domácím násilím postižená osoba požádat o přenechání bytu, pokud s pachatelem vedla po delší dobu společnou domácnost. Toto přenechání bytu je časově omezeno na dobu maximálně jednoho roku.

Aktuální právní úprava problematiky domácího násilí v ČR

Po roce 2000 začíná být domácí násilí vnímáno specificky či odlišně od jiných druhů násilné trestné činnosti. Od roku 2004 je domácí násilí trestným činem a to dle § 215a trestního zákona - týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě.

Od 1.1.2010 byl uveden v účinnost Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, v němž domácí násilí je zahrnuto v § 199 (týrání osoby žijící ve společném obydlí):

- (1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až na čtyři léta,
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým nebo trýznivým způsobem,
 - b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,
 - c) spáchá-li takový čin nejméně na dvou osobách, nebo
 - d) páchá-li takový čin po delší dobu.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1

a) těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, nebo

b) smrt.

Analytický a legislativní odbor v součinnosti s odborem trestního řízení Nejvyššího státního zastupitelství ve své Zvláštní zprávě týkající se týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě či domě a týrání svěřené osoby (2010, s. 14) uvádí, že k pravomocnému zproštění násilné osoby dochází zejména z důvodů důkazní nouze. Státní zastupitelství se shodují, že častým důvodem důkazní nouze bývá situace, kdy přestože ohrožená osoba sama podala trestní oznámení, po zahájení trestního stíhání odmítne vypovídat nebo v jiných případech sice ohrožená osoba vypovídat neodmítne, ovšem svou výpověď jednou či i několikrát v průběhu řízení změní. Věrohodnost její výpovědi tak podstatně poklesne a tudíž se nemůže stát pevným základem pro uznání viny. Analytický a legislativní odbor v součinnosti s odborem trestního řízení Nejvyššího státního zastupitelství ve své Zvláštní zprávě týkající se týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě či domě a týrání svěřené osoby (2010, s. 20) dále poukázal na neochotu rodinných příslušníků spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení.

Institut vykázání

Vykázání násilné osoby je v ČR nově upraveno s platností **od 1. 1. 2009 v zákonu č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, konkrétně v §§ 44 až 47** „Oprávnění vykázat z bytu nebo domu i z jeho bezprostředního okolí“.

Pravomoc institutu vykázání umožňuje příslušníkům Policie ČR rozhodnout o vykázání pachatele domácího násilí ze společného obydlí a o zákazu vstupu do něj. Toto opatření má preventivní charakter, jeho smyslem však není postih pachatele, nýbrž ochrana ohrožené osoby. Rozhodnutí o vykázání trvá po dobu 10 dnů, poté se odpovědnost za další řešení vzniklé situace vrací do rukou ohrožené osoby. Ohrožená osoba může požádat o prodloužení této lhůty, a to až na dobu jednoho roku, podáním návrhu na předběžné opatření (o něm rozhoduje soud v rámci občanskoprávního řízení).

Od předchozí právní úpravy jsou některé kroky řešeny odlišně a to v následujících záležitostech: Policie ČR poskytuje ohrožené osobě současně vždy personální i teritoriální ochranu (dříve byla pouze teritoriální), má preventivní charakter, vydává se formou ústního oznámení ohrožené i násilné osobě nebo formou potvrzení o vykázání. Násilná osoba je při

prvním kontaktu poučena o právech a povinnostech. Je-li násilná osoba vykázána v nepřítomnosti, může se obrátit na linku 158. Nesouhlasí-li násilná osoba s vykázáním, má právo podat do tří dnů námitku, která nemá odkladný účinek. O námitce rozhoduje krajské ředitelství Policie ČR. Kopii úředního záznamu o vykázání zasílá Policie ČR do 24 hodin od provedení vykázání intervenčnímu centru, OSPOD (jsou-li přítomny děti) a příslušnému civilnímu soudu.

Vykázaná osoba je povinna : nevstupovat do vymezeného prostoru, nenavazovat styk nebo kontakt s ohroženou osobou a odevzdat na místě všechny klíče od společného obydlí. Vykázaná osoba má však právo vzít si věci osobní potřeby, osobní cennosti a osobní doklady před odchodem, vzít si věci nezbytné pro podnikání nebo výkon povolání, a to pouze jedenkrát v průběhu desetidenního vykázání a jen v přítomnosti policisty. Dále má právo být policistou poučena o právech a povinnostech, o možnostech dalšího ubytování, sdělit adresu pro doručování, ověřit vykázání na tísňové lince 158, vyzvednout si kopii úředního záznamu o vykázání. (www.domacinasili.cz)

Na orgány činné v trestním řízení se oběť domácího násilí obrací zpravidla až po několikátém incidentu a v situaci, kdy vyčerpala všechny ostatní možnosti, jak násilí předejít. Spoléhá na to, že policisté budou jednat v souladu s ustanovením zákona o policii, z něhož vyplývá povinnost zajistit oběti bezpečí a pachatele podezřelého ze spáchání trestného činu stíhat. Základní povinností policie je také podrobně zadokumentovat incident, k němuž byla povolána (a to včetně postupů a provedených kroků).

Na odborných seminářích se často setkávám s kritikou příslušníků PČR ohledně jejich malých praktických zkušeností v oblasti domácího násilí, což je připisováno jejich mnohdy nízkému věku, protože tito lidé vzhledem ke svým malým životním zkušenostem mohou těžko odborně posoudit kolize partnerských vztahů. Mladí či nezkušení policejní příslušníci nedokážou často vyhodnotit dotazník SARA. Na mnoha útvarech PČR však již pracují pracovníci vyškolení v problematice domácího násilí, kteří jsou na pohotovostním telefonu nepřetržitě 24 hodin denně, 7 dní v týdnu, tudíž jejich nezkušenost a nejistí kolegové mají možnost konzultace i během výkonu zásahu.

I přes výše uvedené nedostatky či rezervy konstatuji, že na setkání pražského interdisciplinárního týmu (1.12.2009), jehož jsem členkou, se profesionální pracovníci shodli na obrovském pokroku a posunu v oblasti legislativní ochrany obětí domácího násilí a trestných činů.

Zákon o ochraně před domácím násilím

Přijetím zákona č.135/2006 Sb., kterým se změnilý některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (dále jen zákon o ochraně před domácím násilím) a který nabyl účinnosti dnem 1.1.2007, se Česká republika připojila k těm zemím EU, jejichž zákonodárství vytváří ucelený právní rámec pro prevenci domácího násilí a zajišťuje kvalifikovanou pomoc jeho obětem. Návrh zákona byl zpracován expertní skupinou vytvořenou při Alianci proti

domácímú násilí, ve které byli zastoupeni právníci a členové představenstva Bílého kruhu bezpečí o.s. (Voňková, Spoustová, 2008, s. 83)

K prosazení žádoucích opatření byla použita strategie „top down“ – tedy změnit situaci obětí domácího násilí „shora“ pomocí legislativních a sociálních opatření garantovaných státem. Výsledkem činnosti Aliance a zejména mnohaletého úsilí dalších neziskových organizací (proFem, Rosa, Liga lidských práv) byla kriminalizace domácího násilí v podobě nového trestného činu podle § 215a TZ v roce 2004 a v přijetí zákona o ochraně před domácím násilím v roce 2006 s účinností od 1.1.2007. Od 1.1.2010 byl uveden v účinnost zákon č.40/2010 Sb., Trestní zákoník, v němž je domácí násilí obsaženo v § 199.

Zákon o sociálních službách

Sociální pomoc osobám ohroženým domácím násilím v intervenčních centrech je upravena **zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách**, který nabyl účinnosti – stejně jako zákon o ochraně před domácím násilím - 1.1.2007. Pozitivním průlomem v oblasti sociální péče o ohrožené osoby a oběti trestných činů bylo zřízení intervenčních center, jež jsou zahrnuta v § 60 a výše jmenovaného zákona.

Kritika většiny pracovníků v pomáhajících profesích se však snáší na špatnou dostupnost sociálních služeb a to hlavně mimo území hl. města Prahy. Vína byla přikládána politické nevěli místních samospráv a nedostatku financí. Značné kritice se nevyhýbají ani další důležité aspekty sociálních služeb: provázanost, kooperace, koordinace, vzájemná spolupráce. Všichni oslovení respondenti se přiznali, že jim vadí vzájemná nekomunikace mezi jednotlivými organizacemi – státními i nestátními neziskovými, což mívá za následek, že ohrožené osoby dostávají neúplné informace a nemohou tak dostat plnohodnotný servis nabídky služeb.

Zákon o hmotné nouzi

Současně se zákonem o sociálních službách vešel v účinnost od 1.1.2007 **zákon č. 111/2006 Sb., o hmotné nouzi, jenž v § 2 odst. 6, písm.e)** vymezuje cílovou skupinu osob „*jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby*“.

Kritická životní a sociální situace hrozí převážně ohroženým osobám, které často zůstávají po odchodu násilného partnera samy bez finančních prostředků. Mnohdy vzhledem k majetkovým poměrům nedosahují na nárok na přiznání opakovaných dávek hmotné nouze. V akutních případech mohou být ohrožené oběti kompenzovány fakultativní jednorázovou dávkou hmotné nouze – dávkou mimořádné okamžité pomoci, či dávkou mimořádné okamžité pomoci osobám ohroženým sociálním vyloučením.

V případě řešení nepříznivé životní situace se lze obrátit na:

- Kontaktní místa na úřadech práce pro výplatu dávek státní sociální podpory podle zákona č.117/1995 Sb., v platném znění, jako např. rodičovský příspěvek, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení;
- Obecní úřady, pověřené obecní úřady a úřady obcí s rozšířenou působností pro výplatu dávek sociální péče podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, jako jsou např. příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, příspěvek na živobytí nahrazující neplacené výživné;
- Okresní (obvodní) správy sociálního zabezpečení pro výplatu peněžité pomoci v mateřství, dávky nemocenského pojištění.

Trestní právo hmotné

Trestné činy, které často souvisí s domácím násilím a za něž mohou být násilné osoby stíhány. Patří sem především³⁹:

Tabulka 16 (pokračování tabulky na s.156)

Zákon č.140/1961 Sb.	Zákon č.40/2009 Sb.
§ 215a – týrání osoby ve společně obývaném bytě nebo domě	§ 199 – týrání osoby ve společném obydlí
§ 215 – týrání svěřené osoby	§ 198 – týrání svěřené osoby
§ 219 – vražda	§ 140 – vražda
§ 230 – účast na sebevraždě	§ 144 – účast na sebevraždě
§ 241 – znásilnění	§ 185 – znásilnění
§ 221 – úmyslné ublížení na zdraví	§ 146 – úmyslné ublížení na zdraví
§ 231 – omezení osobní svobody	§ 171 – omezení osobní svobody
§ 232 – zbavení osobní svobody	§ 170 – zbavení osobní svobody
§ 233 – zavlčení do ciziny	§ 172 – zavlčení
§ 185 – nedovolené ozbrojování	§ 279 – nedovolené ozbrojování
§ 197a – násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci	§ 353 – nebezpečné vyhrožování
§ 235 - vydírání	§ 175 - vydírání
§ 237 – útisk	§ 177 – útisk
§ 206 – pomluva	§ 184 – pomluva

³⁹ Zvolila jsem srovnání čísel paragrafů a minulých a současných znění příslušných zákonů trestního zákona a trestního zákoníku

§ 171 – maření výkonu úředního rozhodnutí	§ 337 – maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání
§ 234 – loupež	§ 173 – loupež
§ 238 – porušení domovní svobody	§ 178 – porušení domovní svobody
§ 239 – porušení tajemství dopravovaných zpráv (úmyslné porušení tajemství)	§ 182 – porušení tajemství dopravovaných zpráv (úmyslné porušení tajemství)

Zpracováno na základě dat z Trestního zákona a Trestního zákoníku

Znalecké posudky

Analytický a legislativní odbor v součinnosti s odborem trestního řízení Nejvyššího státního zastupitelství (2010, s.16) uvádí, že největší podíl tvoří znalecké posudky z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, a to k posouzení duševního stavu obviněných. Důvody přistoupení ke znaleckému zkoumání spočívají ve zjištěném zneužívání alkoholu a jiných návykových látek, či v podezření na sexuální úchytku, popř. s ohledem na zjištěnou agresivitu pachatele. Dále jsou zastoupeny znalecké posudky z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství (děje se tak v případech, kdy je třeba objasnit původ a příčinu úrazových změn za účelem zkoumání příčinné souvislosti mezi jednáním stíhané osoby a zjištěným následkem), sexuologie (ke zkoumání sexuální motivace násilného jednání obžalovaného), jakožto i znalecké posudky z oboru zdravotnictví, odvětví toxikologie (ke zjištění abúzu omamných a psychotropních látek u obviněného). Zastoupeny jsou (byť okrajově) i znalecké posudky z oboru zdravotnictví, odvětví chirurgie (např. posouzení zlomeniny a řezné rány) či neurologie.

Ochrana před domácím násilím v zákonu o přestupcích

Pojem přestupku je definován §2 odst.1 **zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích** jako zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin. Přestupky jsou tedy protiprávní skutky, které se vyznačují nižším stupněm společenské nebezpečnosti. Podkladem pro zahájení řízení o přestupku je oznámení státního orgánu, policie nebo obce, právnické osoby nebo občana. Jsou projednávány z úřední povinnosti, pokud nejde o přestupky návrhové. Požádá-li o to oznamovatel, vyrozumí jej správní orgán do 30 dnů od oznámení, jaká opatření ve věci učinil.⁴⁰

⁴⁰ § 67, odst. 4 zákona č.200/1990 Sb., o přestupcích v platném znění

Vyhláška č. 231/1996 Sb., kterou se stanoví paušální částka nákladů řízení o přestupcích, stanoví finanční sankce za přestupek – pakliže je pachatel uznán vinným – a to max. 3000 Kč (v případě přestupku dle § 49 písm. e) - maximálně 5000 Kč). Vedle pokuty nebo napomenutí, zákazu činnosti či propadnutí věci lze vyslovit i ochranné opatření omezující povahy, které spočívá v zákazu návštěvy veřejných míst nebo zabránění věci. Pokud navrhovatelka neuspěje, je povinna nahradit náklady řízení v paušální částce 1000 Kč, která může být zvýšena, byl-li k řízení přibrán znalec (znalci), až do max. 6000 Kč.

Obecně panuje mezi oběťmi domácího násilí nedůvěra v přestupkové řízení, např. pro důkazní nouzi, finanční spoluúčast na uložené pokutě, ztrátu společenské prestiže mezi sousedy, nemožnost odstěhovat se od násilného partnera a přetrvávající ekonomickou závislost.

Společenství ohrožené osoby a násilné osoby z pohledu občanského hmotného práva

Soužití oběti a pachatele domácího násilí většinou naplňuje znaky **společné domácnosti**⁴¹ podle § 115 zákona 40/1964, občanského zákoníku v platném znění. Výrazem „společné žití“ podle tohoto ustanovení se rozumí převážně bydlení v tomtéž bytě, které je trvalé. Znakem společné domácnosti přitom není, jak se oběti domácího násilí často mylně domnívají, přihlášení se na adresu tohoto bytu podle předpisů o evidenci obyvatelstva.⁴²

Pachatel domácího násilí je vůči své oběti většinou **ve vztahu osoby blízké** (ustanovení § 116 Občanského zákoníku). Zákon v tomto ustanovení stanovil dvě kategorie osob blízkých, jednak ty, které se stávají blízkými osobami již na základě příbuzenského nebo manželského poměru bez dalšího (příbuzní v řadě přímé, sourozenci, manžel); a dále ty, které se blízkými osobami stávají až na základě určitých fakticky existujících vzájemných vazeb, přičemž zda u těchto osob půjde o vztah mezi osobami blízkými se posuzuje vždy podle individuální okolnosti daného případu.

Definice pojmu **druh/družka** v českém právní řádu obsažena není. Soužití osob spojených intimním vztahem bez uzavření manželství komplexně v právu upraveno není a nevzniká mezi nimi ani žádné majetkové společenství v podobě institutu společného jmění manželů.

Název společné jmění manželů byl zaveden 1.8.1998, kdy do účinnosti vstoupila novela občanského zákoníku č. 91/1998 Sb., která ztělesňuje v sobě princip v zásadě rovného

⁴¹ § 115 OZ zní: „Domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby“.

⁴² Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), v aktuálním znění

postavení mezi manželi. Profesionálové se však ve své praxi často setkávají s případy, kdy násilné osoby nejdříve zamezují své oběti v přístupu k majetku ve společném jmění manželů a posléze tento majetek utratí, nebo příjem, který požívají za svoji práci, utrací výhradně za svoji potřebu.

Mimořádného významu pro oběť domácího násilí nabývá v praxi otázka vypořádání společného jmění manželů. Většina násilníků se totiž snaží svoji oběť po ekonomické stránce zničit.

Společné jmění manželů zaniká až zánikem manželství.

Zásadní skutkové nebo právní problémy

Analytický a legislativní odbor v součinnosti s odborem trestního řízení Nejvyššího státního zastupitelství (2010, s.16) uvedl několik skutkových nebo právních problémů v oblasti domácího násilí:

- Charakter tohoto druhu trestné činnosti přináší určité problémy při jejím dokazování, jelikož útoky pachatelů se odehrávají výlučně v soukromí, kde jedinými svědky bývají většinou nezletilé děti nebo druhý partner. K tomu přistupuje i to, že mnohdy poškozené ženy jsou na pachatelích závislé, ať již citově nebo ekonomicky. Problematikou je tedy především opatrování důkazních prostředků v podobě svědeckých výpovědí. Problémy s opatrováním svědeckých výpovědí se pak odráží i v tom, že je někdy problematické popsat skutek, kdy jde o větší počet útoků po delší dobu.
- Dokazování trestné činnosti navíc může být velmi významně ovlivněno dobou, která od spáchání skutku uplynula, případně dobou, po kterou je trestná činnost páchána.
- Za další problém lze označit i to, že tato trestná činnost i nadále vykazuje vysoký stupeň latence, když je v drtivé většině případů páchána v rodinném nebo jemu obdobném prostředí.
- U některých případů dochází k rozdílnosti pohledu Policie ČR, státního zastupitelství a soudu k rozdílnému právnímu hodnocení (např. vyhodnocení doby páchání trestného činu v závislosti na intenzitě jednání je individuální i vzhledem k tomu, že mnohdy nelze ani zjistit četnost a intenzitu útoků).
- Rozdílný je též přístup státních zástupců k popisu skutkových okolností, když v některých případech je popis skutku poměrně konkrétní s přesným vymezením jednotlivých útoků pachatele a v jiných je popis skutku velmi obecný.

- Tím, že se tato trestná činnost odehrává mezi úzce vymezeným okruhem osob, bývá zpravidla jediným přímým důkazem v těchto věcech svědecká výpověď poškozených osob. V této souvislosti je možno konstatovat, že ne vždy lze správně rozlišit, zda se jedná o skutečný popis prožitých událostí poškozenou osobou, nebo zda poškozená osoba kupříkladu jednání pachatele záměrně nezkrsluje. Mohou nastat i případy, kdy dojde k oznámení zcela smyšlené události, s cílem uškodit jiné osobě, přičemž je o to horší, pokud jsou takové případy medializovány.
- Lékařské zprávy jako důkaz se vyskytují jen výjimečně, neboť poškozené osoby zpravidla lékařské ošetření nevyhledávají.

Právní rámec upravující součinnost orgánů státních, samosprávných a sociálních služeb uskutečňujících ochranu před domácím násilím

- Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (dále jen zákon o ochraně před domácím násilím). V citované normě byly novelizovány tyto zákony:
- Zákon č.273/2008 Sb., o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů opravňující policisty k vykázaní násilné osoby ze společného obydlí a k zákazu vstupu do něj i bezprostředního okolí na dobu 10 dnů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád zavádějící zvláštní předběžné opatření ochrany osoby ohrožené domácím násilím
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník stanovující sankce za závažné nebo opakované porušení vykázaní nebo předběžného opatření nařízeného soudem
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách řadí intervenční centra mezi sociální zařízení krizové pomoci, provozovaná nestátními organizacemi na základě registrace krajských úřadů (účinnost 1.1.2007)
- Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č.134/2006 Sb., přináší mimo jiné výrazné zlepšení ochrany nezletilých dětí před domácím násilím

PŘÍLOHA Č. 3

Praktická pomoc obětem partnerského násilí

Při práci s ohroženými osobami je potřeba týmové práce, spolupráce psychologů, policistů, právníků, lékařů, sociálních pracovníků atd.. Proto je třeba vytvořit ucelený a diferencovaný systém opatření, který by postihl různé podoby a stupně domácího násilí, a zároveň je nutné zajistit, aby tento systém uměl včas a adresně reagovat na potřeby ohrožených osob. Cílem praktické pomoci ohroženým osobám by měla být nejen primární, sekundární a terciální prevence, ale i následná péče o ohrožené osoby, např. v případech, kdy se ohrožená osoba úspěšně osamostatnila, avšak v systému sociálních služeb či v systému nabídky volných pracovních míst je dezorientovaná.

Podle Čírtkové a Vitoušové (In: Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005, s. 238) dle výsledků dotazníkového šetření obětí v Bílém kruhu bezpečí v letech 1999 – 2000 oběti domácího násilí nejčastěji vyhledávají pomoc především u lékaře (72 %), u policie (68 %) a sociální pracovníce (40 %). Znamená to, že v českých podmínkách lékaři, policie a sociální pracovníci jsou pro ohrožené osoby jakýmsi přelomem, kdy domácí násilí vystupuje ze soukromí na veřejnost, tudíž by měli být vybaveni dovednostmi nutnými pro zacházení s ohroženými osobami. Je nezbytné uvedené profesionály vybavit informacemi o tom, kam lze ohrožené osoby odkázat pro další odbornou péči.

Zahraniční prameny i poradenská praxe Bílého kruhu bezpečí potvrzují zejména u lehčích forem násilí přání oběti řešit konflikt, avšak nikoliv prostředky trestního práva. Oběti často akcentují pomoc místo potrestání násilné osoby. Pomáhající profesionál by tedy měl upřednostnit neformální způsoby řešení konfliktů a pomoc obětem domácího násilí. Patří sem i ochrana ohrožené osoby před sekundární viktimizací.

K zásadním doporučením pro sociální práci s obětí domácího násilí patří (Čírtková, Vitoušová In: Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005, s. 241) :

- vhodná komunikace;
- poskytnutí informací (zejména kontakty na policii, na specializované telefonní linky, na organizace zabývající se pomocí obětem, na azylové domy);
- odhad rizika dalších incidentů (tam, kde je vysoké, vypracovat krizové plány);

- odhad zdravotních rizik pro oběť, případně její děti (tam, kde jsou rizika vysoká, oběť s nimi seznámit);
- přesné a podrobné dokumentování případu a přijatých opatření.

Pomůcka pro včasnou detekci partnerského násilí a kontakt s jeho oběťmi

Oběti domácího násilí většinou samy od sebe sdělí málo informací o svém problému. Promluví však, jestliže jim budou kladeny jednoduché a přímé otázky nekonfliktním tónem a v důvěryhodném prostředí. S oběťmi je třeba hovořit bez přítomnosti jejich partnerů/partnerek.

Někdy je těžké rozpoznat týranou osobu, jestliže nevyhledá pomoc v akutní fázi incidentu. Týrané oběti často trpí studem a pro vysvětlení svých posttraumatických projevů a reakcí mohou uvádět jiné důvody. Mají tendenci minimalizovat, skutečnost je zpravidla horší, než uvádějí. V rozhovoru s ohroženou osobou je proto nutné se výslovně ptát po incidentech domácího násilí. Zapotřebí je trpělivost, protože mnoho týraných osob potřebuje pomalý postup (drobné krůčky raději než radikální řešení), ačkoliv jejich situace je zlá.

Psychologické signály domácího násilí:

- **manipulace s realitou (laxnost, odmítání pomoci)**
- **neschopnost ventilovat vztek**
- **disociace**
- **minimalizace násilí**
- **naučená bezmocnost, sebedestruktivní a sebeobviňující reakce**
- **přílišná ochota vyhovět druhým**
- **naučená pasivita**

Oběť ztrácí výhled do budoucnosti. proto se u ní projevují:

- **snížené sebevědomí**
- **zvýšená dráždivost**
- **čerstvé zážitky spojené s rolí oběti**

Terapie obětí partnerského násilí

Terapeutická neutralita je základním principem každé psychoterapie a má mimořádný význam i v terapii traumatizovaných osob včetně obětí domácího násilí. Odborná neutralita však není to samé jako neutralita morální. „Práce s traumatizovanými lidmi si od terapeuta žádá, aby zaujal morální stanovisko“. (Herman, 2001, s. 188)

V sociálním konfliktu, např. interpersonálním konfliktu dvou osob, disponuje každá ze zúčastněných stran přibližně stejnou mocí, silou. Ale pokud jeden z partnerů disponuje absolutní, totální mocí, už nejde o konflikt, ale o násilí. Kde je násilí a teror, není konflikt. Proto je nevhodné a chybné označovat partnerské násilí jako konflikt a jako problém v partnerské interakci a komunikaci.

Základním rysem nových přístupů v terapeutické práci s traumatizovanými lidmi, včetně týraných žen, i v práci s násilnickými muži a rodinami, ve kterých probíhá násilí, je prolomení tabu, mlčení, označení a zveřejnění násilí (externalizace) a konfrontace násilníka s vlastním násilím (to neznamená konfrontaci s obětí násilí!).

Aby ohrožená osoba mohla dostat terapeutickou podporu, musí být k ní sama motivována, musí si ujasnit podstatu svých potíží. Je tedy třeba její dobrovolné rozhodnutí pro podstoupení terapeutických sezení. Důležitá je včasná intervence a zařazení do programů pro oběti domácího násilí.

Vágnerová (2004, s.647) uvádí, že psychoterapeutická pomoc je nezbytná v procesu rozhodování o vhodném řešení. Pro tyto účely je vhodná **individuální, párová či skupinová psychoterapie**. **Individuální terapie** se používá méně často, protože je výhodnější získat náhled na svůj problém a modelovat své chování v rámci párové či skupinové terapie. **Párová terapie** může být účinná jen tehdy, pokud je ohrožená osoba schopna ubránit svou pozici a násilná osoba je motivována změnit své chování. Násilná osoba je vedena k přejímání odpovědnosti za své chování, ohrožená osoba se učí přejímat odpovědnost za svou bezpečnost. Je nutné se zaměřit na modifikaci vzájemných očekávání partnerů vůči sobě a také na změnu jejich vztahu a způsobů komunikace. **Skupinová psychoterapie** poskytuje ohrožené osobě možnost získat náhled na svou situaci a sdílet své pocity s jinými ohroženými osobami. Je třeba respektovat, že ohrožené osoby se vlivem dlouhodobé závislosti na násilné osobě těžko adaptují na novou situaci a obtížně se učí nezávislosti. Proto terapeutické vedení bývá zaměřeno i na podporu sebevědomí.

Oběti partnerského násilí a mediace

Podle Asociace mediátorů České republiky je mediace „metoda rychlého a kultivovaného mimosoudního řešení konfliktů a sporů za asistence třetí neutrální strany – mediátora, který vede jednání sporných stran tak, aby mohly vytvořit vzájemně přijatelnou dohodu. Jedná se o neformální proces řešení konfliktu, ve kterém jsou obě strany přítomny dobrovolně. Cílem mediačního procesu je vyvážená, reálná, konkrétní, časově vymezená, dosažitelná a měřitelná dohoda“. (www.amcr.cz) a (Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 67)

Logarová (1993, s. 75) upozorňuje, že „*mediace není vhodná metoda na řešení rodinných problémů v případě, pokud žena trpěla násilnými útoky (fyzickými nebo jinými) ze strany svého partnera.*“

Nikdo nemůže nutit oběť ani násilného partnera k účasti na mediaci. Může to být pouze dobrovolné rozhodnutí.

Logarová dále doporučuje, aby všechny ženy, které uvažují o mediaci, si nejprve prostudovaly níže uvedené informace. Mediace je nejúčinnější, pokud jsou oba partneri otevření a poctiví, ale jsou také přibližně stejně silní, tzn. každý umí s tím druhým zacházet jako s rovnoprávným partnerem. Mediace může být dobrou metodou na řešení problémů týraných žen, pokud u nich platí, že:

- je připravena jednat otevřeně a poctivě;
- věří, že za pomoci třetí osoby dokáže hovořit se svým partnerem
- věří, že dokáže hovořit se svým partnerem jako rovnoprávná (rovnocenně silná) osoba ;
- může se zúčastnit mediace beze strachu, dokáže být s partnerem v jedné místnosti, čili že se nebojí, že ji bude v průběhu setkání nebo po ukončení nijak ohrožovat;
- bylo jí poskytnuto právní poradenství a dostatečně zná svoje práva;
- chápe, o co v mediaci jde a jak bude probíhat;
- pozná i jiné alternativy, než je mediace, ale je přesvědčená, že je pro ni dobrá možnost.

Mediace není vhodná pro řešení všech problémů. Proto pokud žena nemůže souhlasit se všemi výše uvedenými body, není pro ni mediace tou správnou volbou.

Pro ženy, které se rozhodly vstoupit do mediace, připravila Logarová (1993,s.79) sérii otázek, které ženě pomohou zorientovat se, či by jí mohly pomoci:

- Charakterizovala byste svého partnera jako silnějšího než jste vy?

- Bude pro vás těžké nahlas vyjadřovat a prosazovat vaše vlastní potřeby (a potřeby vašich dětí) v přítomnosti vašeho partnera?
- Tají před vámi váš partner informace o svojí finanční situaci, resp. o těchto věcech klame?
- Chcete se zúčastnit mediace proto, že si to přeje váš partner a vy jej nechcete rozhněvat?
- Choval s k vám manžel někdy násilně nebo vám násilím vyhrožoval?
- Obáváte se, že by se v budoucnosti mohl vůči vám i vůči dětem chovat násilnický?
- Pokud existuje alespoň jediná kladná odpověď na výše uvedené otázky, může být mediace pro ženu nebezpečná, pokud se její partner chová násilnický.

Mediace – klady a zápory

Logarová (1993, s.83) uvádí, že : *“Mediace je osobitá forma řešení konfliktů, která byla vyvinuta v USA pro různé oblasti jako hospodářství, politika, pracovní a sousedské spory a také případy odluky a rozvodu. Mediátor, resp. mediátorka jsou profesionálové, kteří pomáhají dvěma stranám zúčastněným v konfliktu zprostředkovat oboustranně přijatelnou dohodu“*. Dále uvádí,že: *„ V zemích, kde se mediace používá již více roků, zjistilo se, že tato metoda není vhodná jako intervence proti násilí. Pokud se přece jen použije, musí se dodržet přísná pravidla. Jinak hrozí nebezpečí, že se násilí podcení a oběť nebude dostatečně chráněná před jeho možným vystupňováním“*.

Argumenty proti používání mediace

Logarová (1993, s. 88) níže uvádí možná úskalí a nebezpečí mediace:

Násilí způsobuje ve vztahu dvou osob extrémní mocenskou nerovnováhu

Násilí slouží v konečném důsledku mocenské kontrole nad obětí, čímž se ve vztahu eliminuje rovnováha sil. Takováto rovnováha je však právě podmínkou pro mediaci. Vzniká tedy riziko, že násilnický partner se i prostřednictvím mediace pokusí udržovat svoji mocenskou pozici. Pokud u postižené ženy přetrvává strach z dalšího násilí, může se přizpůsobit podmínkám a naléhání násilníka. Potom však nedokáže svobodně vyjadřovat svoje vlastní zájmy. Jinak řečeno, mocenská nerovnováha se mediací nemění. To platí i v případě, kdy násilník v procesu mediace vystupuje jako šarmantní, něžný a rozumný partner. Jeho přetvařování může být jen strategií jak si nadále zachovat svoji kontrolu nad ženou.

Ať už jsou mediátor či mediátorka jakkoliv zkušené a kompetentní, takovýto nerovnovážený vztah nedokážou změnit několika setkáními. Aby se jim to podařilo, museli by se vzdát neutrality (která je předpokladem mediace), zastávat se potřeb oběti a vystoupit na její stranu.

Pro ženu, která trpí násilím, představuje mediace další zátěž

Žena musí sedět v té samé místnosti s mužem, který jí ubližoval. Musí s ním hovořit, vysvětlovat mu svoje potřeby a prosazovat je. Právě to však v dosavadním vztahu nikdy nedokázala, resp. pokud se o to pokoušela, důsledkem byla agresivní reakce partnera (např. když žádala více peněz na domácnost). Najednou by měla být schopná identifikovat svoje vlastní zájmy, na které nikdy neměla nárok, vyslovit je a trvat na jejich prosazení.

Právě v době, kdy je nadměrně vystresovaná a zranitelná, by si měla sednout za jeden stůl s člověkem, který svoji vůli dosud prosazoval násilím, a měla by se s ním dohadovat v intencích metody, která je založená na oboustranném souhlasu.

Podle Polettové (2005, In. Marvánová-Vargová, 2008, s.68) je mediace v případech mírnějších forem partnerského násilí možná, ale pouze v případě, že jsou dodržována minimálně následující bezpečnostní opatření:

- Oběť a pachatel sedí každý v jiné místnosti,
- Při mediaci je zajištěna přítomnost právního zástupce,
- Je vytvořen bezpečnostní plán pro odchod ze setkání.

Intervenční centra

Model intervenčních center v České republice se inspiroval zkušenostmi z Rakouska, po poznání, že izolované intervence jednotlivých institucí a organizací nejsou při ochraně obětí a prevenci opakování násilí v rodině tak efektivní jako koordinované a společné zásahy všech zainteresovaných stran. Intervenční centra by měla poskytovat obětem domácího násilí proaktivní služby, to znamená, že by měla aktivně kontaktovat oběti a informovat je o jejich právech, specializovaných centrech a možnostech pomoci. (ROSA, 2008, s.18) V ČR fungují intervenční centra od 1.1.2007, kdy vešel v platnost nový zákon č.135/2006 Sb., zákon na ochranu před domácím násilím a zároveň **zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách**, jenž v § 60a vymezuje činnost a kompetence intervenčních center. Jedná se o 15 center, v každém kraji je jedno, na severní Moravě mají dvě (Buskote, 2008, s.115). Intervenční centra poskytují intenzivní krátkodobou intervenční pomoc ohroženým osobám, které převádějí

podle potřeby do dlouhodobější péče návazných organizací podle potřeby a přání ohrožených osob. Je to služba nabízející ohroženým osobám bezprostřední a okamžitou pomoc. Intervenční centra jsou koncipována jednak jako pracoviště poskytující ohroženým osobám akutní psychosociální pomoc, analýzu jejich životní situace a návrhy řešení, a jednak jako koordinační místa pro vzájemnou informovanost spolupracujících organizací. **První etapa pomoci** je charakteristická ingerencí státu v podobě mocenského zásahu ze strany policejních orgánů, který dočasně, z moci úřední, separuje násilnou osobu od ohrožené osoby. **V druhé etapě** nastupuje intervence profesionálů: psychologů, sociálních pracovníků, právníků, kdy je snaha zprostředkovat ohrožené osobě v „oddechovém čase“ deseti dní relevantní informace pro její další, samostatné rozhodování. Kontinuálně s tímto záměrem intervenční centra spolupracují i s orgány sociálně právní ochrany dětí, sociálními odbory a azylovými domy, organizují potřebnou právní, sociální a zdravotní pomoc, eventuálně poskytují asistenci při krocích, pro které se již ohrožená osoba rozhodla. **Ve třetí etapě** po desetidenní „ochranné lhůtě“ iniciativa v uspořádání dalšího života přechází na ohroženou osobu. Podle individuální potřeby klientky jí bývá poskytnuta následná pomoc. Veškeré služby intervenčních center jsou poskytovány bezplatně.

Kontakty na intervenční centra lze najít na <http://www.mpsv.cz/cs/>

Azylové domy

První azylové domy pro ohrožené osoby začaly vznikat v ČR počátkem 90. let minulého století, kdy se násilí v partnerských vztazích zaměřené vůči ženám začalo postupně považovat za závažný sociální problém. V počátku se vyskytovala síť azylových domů pouze ve větších městech, později se rozrůstala i do menších měst. Přesto však stále přetrvává nedostatečný počet specializovaných azylových domů pouze pro ohrožené osoby v okresních městech. Není tedy výjimka, že ohrožené osoby jsou ubytovány společně s problémovými osobami (např. neplatiči nájmu, osobami, které vedou nepřizpůsobivý způsob života atd.). Azylové domy kontaktují jak policisté, tak lékaři či sociální pracovníci, které vyhledala ohrožená osoba. Průměrná délka pobytu v azylových domech je 3 až 6 měsíců. Pokud si ohrožená osoba přeje zůstat v utajení, je jí to umožněno. Při shánění praktické pomoci vypomáhá stát, státní organizace či nestátní organizace. Pravidla pobytu v azylových zařízeních zakazují drogy, alkohol, špatné chování ke spolubydlícím apod. Při porušení těchto pravidel je žena nucena opustit azyl. Problémem pobytu v azylu je někdy vzájemná nesnášenlivost klientek. Seznam azylových domů v celé ČR lze nalézt buď na

<http://neziskovky.cz/katalog/kategorie/socialni-sluzby-a-zdravi/azylove-domy/> nebo na <http://www.azylovedomy.cz/adresar.php>

Interdisciplinární tým

Jedná se o „plovoucí“ tým zástupců spolupracujících subjektů, organizací a institucí státní správy, samosprávy a neziskového sektoru, jehož posláním je zejména koordinace a monitorování situace na místní úrovni, řešení konkrétních případů, iniciování primární prevence, osvěty a navrhování nových opatření pro minimalizaci příčin domácího násilí. Především se jedná o všechny organizace a instituce, které v rámci výkonu svých povinností mohou přijít do kontaktu s případy a následky domácího násilí (Policie ČR, zdravotnická zařízení, linky důvěry, azylová zařízení, OSPOD, soudci atd.).

Funkční interdisciplinární spolupráce by měla být pro občany, místní samosprávu i účastnické organizace značným přínosem. Občané tak mohou být průběžně informováni o možnostech řešení problému domácího násilí ve městě či regionu, o místech pomoci ohroženým osobám. Místní samospráva, jelikož má k dispozici relativně přesné údaje, je schopna v této oblasti přesněji pomáhat, zasahovat, plánovat a rozhodovat. Na místní úrovni dochází k jasnému rozdělení kompetencí a ke spolupráci jednotlivých organizací na kvalitativně vyšší úrovni. Koordinátorem interdisciplinární spolupráce jsou na krajské úrovni intervenční centra.

Organizace pomáhající obětem partnerského násilí

ROSA o.s. informační a poradenské centrum pro ženy – oběti domácího násilí

Občanské sdružení ROSA – je nestátní nezisková organizace specializující se na pomoc ženám – obětem domácího násilí a jejich dětem, a na prevenci násilí. Poskytuje odborné specializované poradenství a komplexní pomoc pro ženu – oběť domácího násilí. Poskytuje krizovou intervenci, sociálně – terapeutické poradenství, poskytuje utajené azylové bydlení pro ženy – oběti domácího násilí.

<http://www.rosa-os.cz/>

Psychosociální centrum ACORUS

Psychosociální centrum ACORUS, o.s. zahájilo svůj provoz v roce 1997. Poskytuje osobám ohroženým domácím násilím pomoc v překonávání nepříznivé sociální situace. Poskytované služby vychází z individuálních potřeb uživatelů a uživatelék služeb, podporují rozvoj samostatnosti a začlenění do běžného života bez přítomnosti násilí. Pomoc poskytuje prostřednictvím následujících služeb: azylový dům, krizová pomoc, odborné sociální poradenství.

<http://www.acorus.cz/>

Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí, o.s. od roku 1991 poskytuje přímou pomoc obětem, svědkům a pozůstalým po obětech kriminality. Prostřednictvím svých 11 pracovišť v 7 krajích ČR poskytuje bezprostřední, bezplatnou, odbornou a diskrétní pomoc obětem trestných činů a domácího násilí formou morální, psychologické a právní pomoci.

<http://www.bkb.cz/index.php>

Ostatní důležité kontakty pro pomoc ohroženým osobám

- DONA linka – jejím zřizovatelem je Bílý kruh bezpečí, o.s., jedná se o telefonní nonstop linku, specializovanou celostátní telefonickou službu pomoci pro osoby ohrožené domácím násilím. Její telefonní číslo je: 2 51 51 13 13. www.donalinka.cz
- Linky důvěry – v současné době existuje 40 linek důvěry, které umožňují anonymní telefonický kontakt za účelem rozhovoru o aktuálních problémech neodkladného či naléhavého charakteru. Nabízejí širokou psychosociální pomoc . www.capld.cz
- Občanské poradny – poskytují nezávislé, odborné, nestranné a bezplatné sociálně odborné poradenství a upozorňují příslušné státní a místní orgány na nedostatky legislativy a na neřešené problémy. Kontakty na jednotlivé poradny lze najít na www.obcanskeporadny.cz
- Elektronický portál územních samospráv – zde lze najít kontakty na úřady státní správy a samosprávy – magistráty měst, městské úřady, organizace zřizované městy apod. www.epusa.cz
- Asociace manželských a rodinných poradců zaštiťuje činnost poraden pro rodinu a mezilidské vztahy, které jsou pokračovatelem tehdejších manželských a předmanželských poraden. Poskytují psychologické, psychosociální a sociálně právní poradenství jednotlivcům, partnerským párům, snoubencům, manželům a rodinám, které

se nacházejí v náročném životním období. Kontaktní místa poraden jsou ve všech krajích ČR, adresář poraden pro rodinu lze nalézt na www.amrp.cz

- Státní instituce, které poskytují informace vztahující se k problematice domácího násilí, jsou: Ministerstvo vnitra ČR (www.mvcr.cz); Policie České republiky, Policejní prezidium (www.mvcr.policie.cz); Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (www.mpsv.cz).